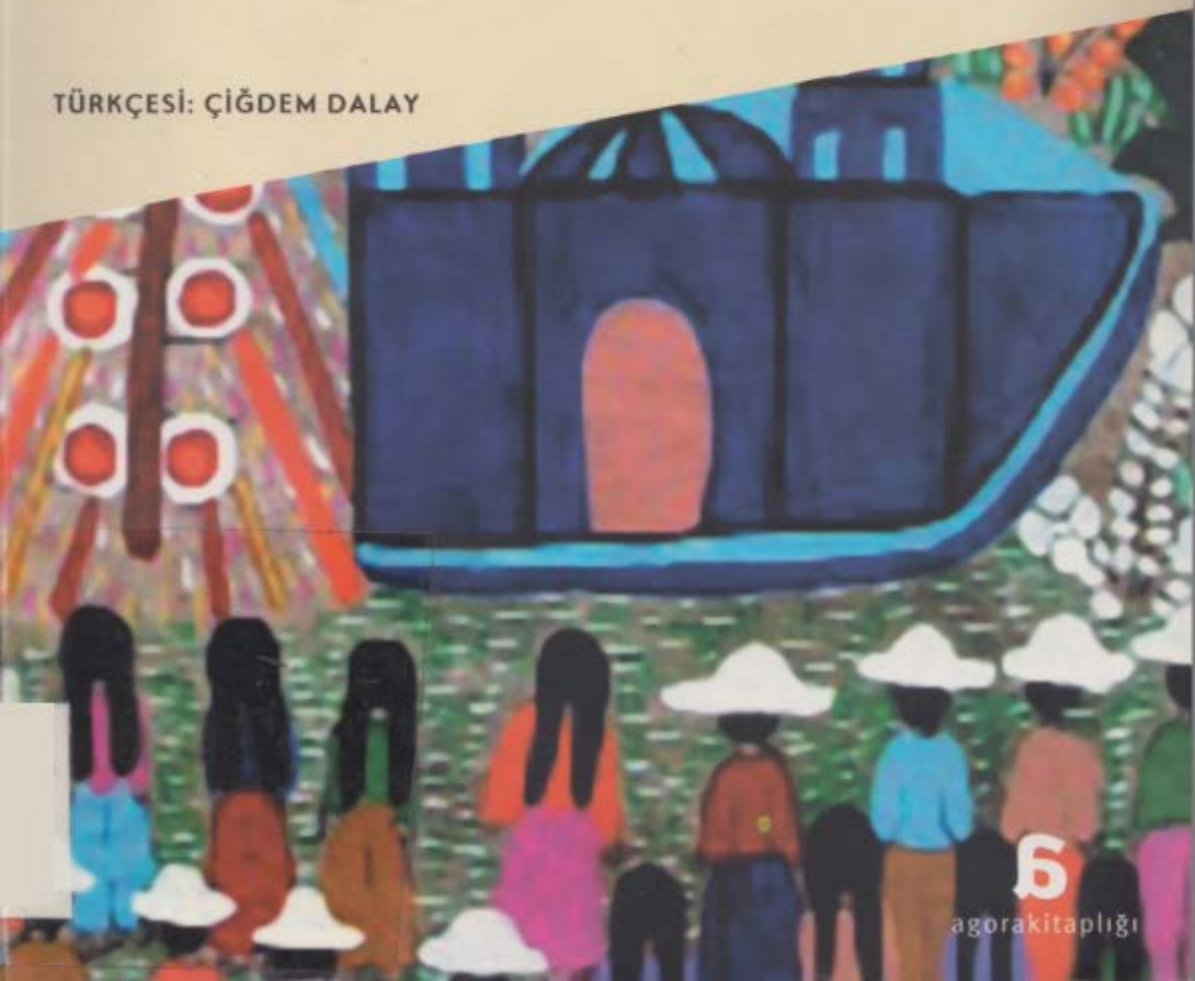

SUBCOMANDANTE
MARCOS

ZAPATİSTA HİKÂYELERİ

TÜRKÇESİ: ÇİĞDEM DALAY

agorakitaplığı

agorakitaplığı
14

SUBCOMANDANTE MARCOS

17 Kasım 1983'te Meksika'da kurulan ELZN'nin (Zapatista Ulusal Bağımsızlık Ordusu) efsanevi komutan yardımcısı, stratejisti ve sözcüsü. Yüzünü bir kar maskesinin altında saklayan ve kimliği bilinmeyen Marcos, misyonunu 'halk' adına vekaleten yürütmektedir. Tüm edebiyatın Sol'a iadesini isteyen ve edebiyata özel tutkusuyla da bilinen Marcos, "Kelimelerimiz silahımızdır" sloganıyla, bağımsızlık savaşını sürdürmeye devam etmektedir.

ÇİĞDEM DALAY

1974, İstanbul doğumlu. 1997'de Boğaziçi Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. *Radikal* gazetesi Kültür Sanat Servisi'nde, Açık Radyo'da ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde çalıştı. *Yeni Harman, Açık Site* ve *Post Express*'te çevirileri ve yazıları yayınlanan Çiğdem Dalay, halen Açık Radyo'da "Kitaplık" adlı programı yayına hazırlayıp sunuyor.

ZAPATİSTA HİKÂYELERİ

Subcomandante Marcos

Türkçesi: Çiğdem Dalay

a

agorakitaplığı

Çağdaş Dünya Edebiyatı 3

Zapatista Hikâyeleri
Subcomandante Marcos

Eserin özgün adı:
Zapatista Stories
Katabasis, 2001

İngilizce'den çeviren: Çiğdem Dalay
Yayına hazırlayan: Sanem Öge
Kapak tasarım: Mithat Çınar
Dizgi: Sibel Yurt

© 2001, Katabasis
© 2003; bu kitabın yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Aralık 2003
ISBN: 975 - 8829 - 09 - 2

Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık
Tel: (0212) 501 46 35

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28
www.**agorakitapligi**.com
e-posta: agora**@**agorakitapligi.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz vii

Gezgin Şövalye

Lacandona'lı Don Durito 1

1. On Yıl Önceki Buluşma 3
2. Lancandon Cangılı'ndan Göründüğü Şekliyle Neo-liberalizm 7
3. Don Kişot ve Excalibur 16
4. Durito ve Pegasus 22
5. Durito Bir Kartpostal Yolluyor 32
6. Öteki Tarafı Görmeye Yarayan Ayna 34
7. Eleştiri ve Özeleştiri 39
8. Dedektif Durito 42
9. Soğuk Ayak ile Sıcak Ayağın Hikâyesi 52
10. Doru Atın Hikâyesi 56
11. Neo-liberalizm: (Kötü) Bir Karikatür Olarak Tarih 60
12. Durito ve Bertolt Brecht 70
13. Sihirli Çikolata Tavşanlar 82
14. Spiral Son ve Başlangıç 87

Yaşlı

Koca Antonio 95

1. Soruların Hikâyesi 97
2. Aslan Dik Bakarak Öldürür 105

3. Renklerin Hikâyesi 110
4. Rüyaların Hikâyesi 115
5. Gökkuşağı 119
6. Başlangıcın ve Sonun Hikâyesi 125
7. Yol 131
8. Yıldızları İşaret Eden Parmak 137
9. Gürültünün ve Sessizliğin Hikâyesi 141
10. Ötekilerin Hikâyesi 145
11. Gömülü Anahtarın Hikâyesi 149
12. Sudaki Balık 153
13. Samanyolu'nun Hikâyesi 155
14. Bakmanın Hikâyesi 160

Genç
Zapatista Çocukları 167

1. Dünya Kadınlar Gününde Toñita 169
2. Yeniper ve Olivio 173
3. Toñita Çalışıyor 178
4. Olivio Futbol Oynuyor 179
5. Mariya ve Mutsuz Kurbağanın Hikâyesi 184
6. Pedrito ve Hayatın Gerçekleri 189
7. Maya Teknolojisi 193
8. Yeni Yüzyılın Şeytanları 195

Kronoloji 217

ÖNSÖZ

24 Temmuz 2001'de, Zapatistaların Güneydoğu Meksika'nın Chiapas eyaletinin o güzel eski sömürge başkenti San Cristobal de las Casas'ın sokaklarını bir kez daha doldurduklarını gördüm. Burası, Zapatistaların 6 bin kilometrelik yürüyüşünün (ya da 'kervan'ının) ilk etabıydı. Tzotzil, Tzeltal ve Tojolobal gibi çeşitli diller konuşan, çoğunluğu yerli Mayalardan oluşan bu insanlar, Chiapan dağları, vadileri (Las Canadas) ve Lacandon cangılındaki köylerinden çıkıp sükûnet içinde şehre yürümüşlerdi. Bazıları yalınayaktı, ayrıca hepsi silahsızdı. Bazıları yüzlerini şal desenli maskelerle kapamışlar, bazıları da kendi ördükleri ve çoğunun son derece hoş ponponları olan yün

bereler takmışlardı. Kadınların çoğunun üzerinde parlak renkli ipliklerden dokunmuş işlemeli bluzlar, etekler ve bebeklerini sırtlarında taşımalarını sağlayan şallar vardı. Bir grup seçkin yaşlı adam, genellikle törenlerde takılan hasır şapkalardan takmıştı; şapkaların üzerindeki rengârenk kurdeleler yüzlerine geçirdikleri maskelerin üzerinde uçuşuyordu ve boyanmamış siyah yünden yapılma kırmızı kuşaklı geleneksel ceketler giymişlerdi, ayaklarında ise sandallar vardı. Delikanlıların bazıları, alınlarına, üzerinde büyük renkli harflerle 'PAZ CON DIGNIDAD: ONURLU BARIŞ' yazan kâğıt bantlar takmışlardı.

Yürüyüşün başında, dördü kadın olan yirmi üç yerli komutan ve -Zapatistaların yönetim birimi, Gizli Devrimci Yerli Komitesi CCRI'yi temsilen- komutan yardımcısı *(sub-comandante)* Marcos bulunuyordu. Gece geç saatte bu komutanların bazıları, Cathedral Meydanı'nda yaklaşık 15-20 bin kişiye hitaben ateşli konuşmalar yaptılar. Kürsüye en son Marcos çıktı ve bu yürüyüşün 'toprak renkli' insanların yürüyüşü olduğunu, bu insanların Meksika ülkesinden, hem onurlu bir hayat sürmek hem de birer vatandaş olarak tüm haklardan faydalanabilmek için adalet talep ettiklerini söyledi. 24 Şubat, Meksika'da Ulusal Bayrak Günü'ydü ve o bayraktaki kırmızı renk için kanlarını, yeşil renk için emeklerini, ortadaki beyaz renk için de onurlarını veren yerli halk, açıkça bu bayrağın kendilerine vadettiği haklardan yararlanmak istiyordu. Esas istekleri de, *hem* yerli halkın özerkliğinin tanınması *hem de* Meksika vatandaşlığını almaktı.

Zapatistalar, başkente üç ayrı taleple gidiyorlardı: İlk talepleri, yerli halkların hakları ve özerkliğinin tanın-

ması yolunda atılan bir adım oldu ve EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) ile hükümet delegelerinin 26 Şubat 1996'da imzaladıkları ama o günden itibaren hiçbir şartı yerine getirilmeyen San Andres Antlaşması'nın kararlarının uygulanması; ikincisi, hapisteki Zapatistaların derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakılması; sonuncusu da, ordunun Chiapas'taki yedi üsten çekilmesiydi.

Ertesi sabah, yürüyüş kolu Chiapas eyaletinin başkenti Tuxtla'ya doğru yola koyuldu; son durak, bir zamanların muhteşem Tenochtitlán'ı, Mexico City'ydi. Yürüyüşçüler yol boyunca molalar verip törenler düzenlediler, küçük büyük vardıkları her yerleşim biriminde kalabalık kitlelerce karşılandılar. Nurio'da 2 Mart'ta başlayan Ulusal Yerli Halklar Kongresi'ne katıldılar, 11 Mart günü de Mexico City'nin en büyük meydanı olan Zocalo'ya girdiler.

Mexico City'ye vardıklarında Ulusal Üniversite'de kendilerine ayrılan kışlada konakladılar ve Kongre üyeleriyle görüşmeden burayı terk etmemeye kararlı olduklarını bildirdiler. Zorlu geçen müzakerelerin ve Senato'nun Zapatistaların parlamentonun üst düzey yöneticileriyle görüşmesine izin vermemesinin ardından parlamentoda gerçekleştirilen oylamada, 220'ye karşı 210 oyla Zapatistaların Kongre kürsüsünden halka seslenmesi kararı çıktı. Bu sesleniş 28 Mart'ta gerçekleşti. Fakat, pek çok kişi bu duruma çok şaşırsa da, o gün Zapatistaları temsil eden heyet içinde Marcos yoktu. Onları temsilen konuşan kişi komutan Esther'di ve seçkin dinleyicilere hitaben şunları söylemişti:

> Bazılarınız bugün bu kürsüde *Sup* [Subcomandante] Marcos'un olmasını bekliyor, Zapatistaların mesajını onun ileteceğini düşünüyordunuz.... Asi Komutan Yardımcısı Marcos, alt düzeyli bir subaydır, bir teğmendir. Bizlerse komutanlarız, müşterek komutanlığı oluşturuyoruz; onlara itaat ederek halkımızı yönetenler bizleriz. *Sup* Marcos ile onun umutları ve düşlerini paylaşanlara bizi bu kürsüye getirme görevini verdik. *Şimdiyse bizim zamanımız geldi...*
>
> Benim adım Esther, ama şu an önemli olan bu değil. Ben bir Zapatistayım, ama şu an bu da önemli değil. Bu kürsü sembolik bir kürsü... Benim -fakir bir yerli Zapatista kadınının- ilk sözü söylüyor olmamın da sembolik bir anlamı var, benim bugün söylediklerim biz Zapatistaların temel bildirisidir.

Komutan Esther sözlerine şöyle devam etmişti: "Mimar Fernando Yañez'e [Zapatistaların atadığı müzakereci] COCOPA (Barış ve Uzlaşma Komisyonu) ve hükümetin komisyon üyesi Luis Alvarez'le mümkün olduğunca erken irtibata geçmesi talimatını verdik." Yañez, hükümetin komisyon üyesiyle birlikte, Zapatistaların üç talebinin yerine getirilmesi doğrultusunda çalışacaktı: ordunun Chiapas'taki yedi üsten çekilmesi, siyasi suçluların derhal salıverilmesi ve yerlilerin haklarıyla kültürlerinin anayasal düzeyde tanınması. Bu hakların ve kültürün tanınması, San Andrés Antlaşması'na dayanan COCOPA Yasası'nda kabul edilmişti, şimdi de Kongre'de oylanması gerekiyordu.

Ertesi gün, Zapatista komutanları başkentten ayrıldılar. Ovent'e vardıklarında Marcos, bütün sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya, yürüyüşlerinde kendilerine verdikleri destek için teşekkür etti:

37 gün boyunca yürüdük. Toplam 6 bin kilometre. Bu yürüyüş boyunca Meksika Cumhuriyeti'nin on üç eyaletinden geçtik ve Mexico City'ye vardık. Chiapas, Oaxaca, Puebla, Veracruz, Tlaxcala, Hidalgo, Querétaro, Guanajuato, Michoacán, Morelos, Guerrero ve Mexico City Federal Bölgesi; buralardan geçerken istisnasız hepsinde coşkuyla karşılanıp misafir edildik.

Halka açık 77 toplantı yaptık. 25 Şubat'ta yerlilerin otorite simgeleri olan yedi özerklik sembolünü taşıyarak, 28 kişiyle Mexico City'ye girdik. Orada yerli halkı temsil eden 41 kişiyle buluştuk ve yolumuza onlarla devam ettik. İşte bu halkların isimleri, bizim kardeşlerimizin, bizim gibi 'toprak rengi'nden insanların isimleri şunlardı: Tenek, Tlahuica, Tlapaneco, Tojolabal, Totonaco, Triqui, Tzeltal, Tzotzil, Wixaritari, Yaqui, Zapoteco, Zoque, Maya, Kumiai, Mayo, Mazahua, Mazateco, Mixe, Amuzgo, Cora, Cuicateco, Chinanteco, Chocholteco, Chol, Pericuri, Guaycuri, Cochimi, Chontal, Guarijio, Huasteco, Huave, Kikapu, Kukapá, Mame, Matlatzinca, Mixteco, Nahuatl, Ñahñu, O'odham, Pame, Popoluca, Purepecha, Raramuri.

Yoldaşlar, şimdi eve gidiyoruz. Siz bizden Zapatista adını onurla taşımamızı istemiştiniz, biz de öyle yaptık. Gururlulara meydan okuduk, tevazu gösterenlere tevazuyla yaklaştık. Siz bizden haklarımızın ve kültürümüzün tanınması talebini devletin en tepesindeki insanlara bildirmemizi istediniz, biz de bunun için çaba harcadık. Şimdi, rüzgâr ve zaman, hayatımıza egemen olan acılarla sıkıntıların sona ermesinden yana.

Kervan pek çok farklı yerli topluluğu (eski düşmanlar da dahil) bir araya getirmek, seferber etmek ve sivil toplumun, özellikle de Meksika hükümetinin neo-liberal politikalarından olumsuz etkilenen pek çok yoksul Mek-

sikalının desteğini kazanmak açısından son derece başarılıydı. Her toplantıda coşkuyla atılan çokuluslu kapitalizm-karşıtı sloganlardan biri, yerli halkın haklarının iadesi talebiyle kafiyeliydi: "No a Pepsi, Coca! Si a la Ley de la COCOPA!* (Pepsi'ye Hayır, Coca'ya Hayır! COCOPA Yasası'na Evet!)" (Bir de no a "Viva la Sociedad Civil! Yaşasın Sivil Toplum!" diye bağırıyorlardı ki ilk ben defa bir gösteride böyle bir slogan duydum.)

Tüm bunlara rağmen, Nisan ayının sonunda Kongre, yerlilerin hakları ve özerkliğini tanıyan COCOPA Yasası'nı yürürlüğe sokmak yerine bir karşı reform hareketine girişti ve 'Bartlett-Cevallos Yasası'nı kabul etti. Bu yasa, COCOPA'yı işlevsiz hale getiriyor, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 169. Yerli Halklar ve Kabileler Konvansiyonu'nu açıkça hiçe sayıyordu. Zapatistalar, bu kanunun yerli halklar hareketine ihanet etmek anlamına geldiğini açıklayıp görüşmelerden çekildiler.** Bu sunuş yazısı kaleme alındığı sıralarda*** görüşmeler hâlâ askıdaydı, Chiapas'ta halen en az on iki Zapatista mahkûmu vardı ve ordu, bölgeden sadece kısmi olarak çekilmişti. Yürüyüşün bilançosu, Zapatistaların hem gücüne hem de zayıflığına işaret etmekteydi.

1983 yılında Marcos ve Marksist FLN'den (Ulusal Kurtuluş Güçleri) birkaç arkadaşı Güneydoğu Meksika'daki Lacandon Cangılı'na gelmişlerdi. Onlar kendilerini, Küba ve Nikaragua deneyimlerinden ilham alarak, yerel halkı devletin gücüne karşı harekete geçirecek ve onları eğitecek öncüler olarak görüyorlardı. 17 Kasım 1983'te, La

*) Coca Cola.
**) Bkz. http://www.ezln.org/documentos/2001/ezln010429b.es.htm
***) Ağustos 2001.

Pesadilla (Kâbus) adı verilen bir kampta Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu (EZLN) kurdular. O günden, Zapatistaların 1994 yılının ilk gününde ayaklanmalarına kadar geçen süre içinde Marcos ve arkadaşları yoğun bir eğitim sürecinden geçtiler. Dağlarda nasıl yaşayacaklarını öğrendiler. İlk başlarda bölgedeki yerli halk onların eşkıya olduğunu düşünmüştü ama Zapatistalar yavaş bir seyirle de olsa zaman içinde halkla kaynaşmayı başardılar ve halktan çok şey öğrendiler. Sonra da Marcos'un deyimiyle 'EZLN'nin ilk yenilgisi' geldi. Marcos, "Yürümenin aynı zamanda tökezlemek ve düşmek olduğunu öğrenmeleri gerektiğini" söylüyor ve sözlerine şunları ekliyordu: "Bana bunu Yaşlı Antonio öğretti, dağlar öğretti ve inanın ki bunları öğrenmem hiç de kolay olmadı." Yvon Le Bot'un Marcos'la yaptığı kapsamlı röportajının bulunduğu kitabında* Marcos bu süreci şöyle anlatmaktadır:

> Zapatista hareketi, daha önceki gerilla hareketlerinin bir devamı ya da yeniden doğuşu değildir. Tam tersine, tüm bu hareketlerin başarısızlığa uğraması sonucu, sadece Latin Amerika'nın diğer yerlerindeki devrimci hareketlerin yenilgisinin** ardından değil, bizzat kendi vatanımızda, EZLN'in öncüleri tarafından 1980'lerin başında oluşturulan, bir avuç dolusu yerliden ve mestizo'dan (melezden) oluşan Zapatista hareketinin de başarısızlığa uğraması üzerine ortaya çıkan bir harekettir. Bu 'yenilgi', düşmanın onları alt etmesiyle meydana gelmedi; benim sözünü ettiğim şey, gerillaların yerli halk topluluklarıyla karşı karşıya gel-

*) Orijinali Fransızca olan kitap, 1997 yılında İspanyolca'da *El Sueño Zapatista* adıyla Janés Editores tarafından yayımlandı; s. 75.

**) Nikaragua'da 1990 seçimlerinde Sandinistaların beklenmeyen yenilgisi de dahildi bunlara.

mesinden dolayı yaşanan bir yenilgiydi. Bu toplulukların kendi siyasi-askeri örgütlenmelerinin mantığıyla hareket etmesini sağlayamamışlardı; Zapatistalar bir kültür şoku yaşadılar ve bunun sonucunda tüm hiyerarşik yapıları altüst oldu. Dolayısıyla, kalan öncü gerillalar arasında yer alıp da yenilgiden sonra da cangılda kalanlar, yerli halk isyanının hizmetkârları olma yolunu seçtiler. Zapatizmo'nun 1 Ocak 1994'te doğan ikinci hali, işte bu 'yenilgi'den doğdu.

Bu yüzden Komutan Esther, Kongre'deki konuşmasında özellikle bu noktayı vurguluyordu: "Asi Komutan Yardımcısı Marcos, sadece alt düzeyli bir subaydır, bir teğmendir. Bizse komutanlarız, onlara itaat ederek halkını yönetenler bizleriz."

Meksika dışında, 1983 ile 1994 arasında geçen zaman içinde yenilgiye uğrayanlar sadece Latin Amerika'nın diğer bölgelerindeki devrimci hareketler değildi, Sovyet Blok'undaki komünizm/devlet kapitalizmi de fiilen çökmüştü. Bunun akabinde, tüm dünyada giderek küreselleşen ve saldırgan bir neo-liberalizme dönüşen Batı Kapitalizmi, yadsınamaz bir zafer kazandı. Zapatista gerillaları, sadece yerli halktan öğrenecekleriyle yetinemezlerdi, aynı zamanda bu yeni düşmana; Meksika'da, Amerika'da ve tüm yerkürede zafer kazanan bu yeni düşmana nasıl karşı koymaları gerektiğini de öğrenmek, mücadelelerini bu koşullara göre yeniden şekillendirmek zorundaydılar. Onun için, ilk görevleri de bu düşmanı tanımaktı.

Marcos, İspanyol yazar Manuel Vásquez Montalbán'la* gerçekleştirdiği uzun röportajında, neo-liberal

*) Manuel Vásquez Montalbán, *Marcos: El Senor de los Espejos* (İspanya, 1999, Meksika baskısı: Aguiliar, Mexico City, 2000).

kapitalizmin saldırgan doğasını anlatırken, onu babasını yok eden bir evlâda benzetir. Marcos'un deyimiyle küresel kapitalizm, hedeflerine ulaşmak için atasını, yani ulusal kapitalizmi zalimce kurban etmiştir. "Şirketler ve devletler bir dakikada batıyorlar; fakat proletarya devrimlerinin fırtınası sonucu değil, ekonomik kasırgalar yüzünden yok oluyorlar." Evlât (neo-liberalizmin) babasını (ulusal kapitalizm) yok ederken, ulusal kapitalizme eşlik eden sivil haklar tartışmalarını da yok ediyor, onları fiilen ortadan kaldırıyordu. "Yeni dünya düzeninde, demokrasi, özgürlük, eşitlik, kardeşlik; bunların hiçbiri yok." Marcos, Temmuz 1998 tarihli bir bildirisinde* de neo-liberalizmi şöyle tanımlamaktaydı:

> Hiç şüphesiz neo-liberalizm büyük çaplı finans kapital için korkunç bir düşman güç; savaşı, çatışmayı, diktatörlüğü, sözde 'demokrasi'yi, hayatı ve daha da önemlisi dünyanın her köşesinde ölümü dayatan bir düşman güç yarattı. Küreselleşme -ekonomik, siyasal ve kültürel küreselleşme- her koşulda değişik toplumların katılımına, bu toplumların farklılıklarının kabulüne, imkân vermiyor. Tam tersine, tek tip düşünceyi empoze ediyor: finans kapitalin düşüncesini. Bu fetih amaçlı savaşta, her şey, hepimiz, pazarın kriterlerine tabiyiz; bu kriterlere karşı gelen ya da onlara engel teşkil eden her şey ortadan kaldırılıyor. Bu yaklaşım, insanlığın sosyo-kültürel bir kolektif olarak sonunu getiriyor; bu sosyo-kültürel kolektifliği, bir pazaryeri olarak yeniden yapılandırıyor. Neo-liberalizme karşı olmak, onunla savaşmak, sadece bir siyasal ya da ideolojik tercih meselesi değil, apaçık biçimde insanlığın ayakta kalabilmesi meselesidir.

*) İspanyolca'sı için bkz. http://www.ezln.org/archive/ezln980717.html

İkinci görev, 'tek tip düşünce sisteminin, sermayenin düşünce sisteminin dayatılması'nın, 'ötekinin akıbeti'nin nasıl da acımasızca dikkate alınmadığını gördükten sonra, insanlık adına neo-liberalizme karşı verilen mücadele ile yerli halkların hakları için verilen mücadelenin birleştirilmesiydi. Çünkü yerli halkların haklarının savunulması *'un mundo donde quepan muchos mundos'*, 'pek çok farklı dünyaya yer veren bir dünya'yı savunmaktı. Hâlâ devam eden üçüncü görev de neo-liberal düşmanı yenilgiye uğramaktı.

1 Ocak 1994 günü, ülkede neo-liberal Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) kabul edilmesinin ardından, Meksika'nın 'Birinci Dünya'ya girişi'nin müjdesinin verildiği bir gün olarak kutlandı. Aynı gün, Zapatistaların Chiapas eyaletindeki ilk silahlı isyanları da gerçekleşti ve tüm dünya bu isyana tanık oldu. Bundan önce, 1992 yılında, İspanyol fethinin 500. yıldönümünde, yerli halktan meydana gelen küçük bir grup Zapatista, San Cristobal de las Casas'a girmiş, Zocalo Meydanı'ndaki Conquistador'un (16. yüzyılda Meksika veya Peru fatihlerinden biri), Diego de Mazariegos şehrinin kurucusunun heykelini devirmişlerdi. 1 Ocak 1994'te de Zapatistalar, Altamirano, Las Margaritas, Ocosingo, Oxhuc, Huixtan ve Chanal gibi kasabalar dahil olmak üzere tüm şehri; San Cristobal de las Casas'ı ele geçirmişlerdi.

Bunun hemen ardından Zapatista yönetimi, yani Gizli Devrimci Yerli Komitesi Genel Komutanlığı (CCRI-CG), Cumhurbaşkanı Carlos Salinas'ın hükümetini tanımadıklarını açıkladıkları ilk Lacandon Cangılı Bildirgesi'ni ya-

yınladı. NAFTA'nın yürürlüğe girmesinin ardından Meksika'yı dünyaya 'modern' bir ülke, iyi bir yatırım alanı olarak sunmaya uğraşan cumhurbaşkanının gözünde, Zapatistaların isyanı büyük bir utanç kaynağıydı. Marcos'un da belirttiği gibi, Meksika'nın kendisini 'Birinci Dünya ülkesi' olarak tanımlaması, ancak bazı toplumsal kesimlerin dışlanmasıyla mümkün olabilirdi ve bu kesimler arasında tabii ki yerliler de vardı.*

Bu kitabın sonunda, daha sonraki günlerde ne gibi gelişmeler olduğuna dair bir kronoloji bulmanız mümkün olacak. Kitaptaki öyküler ise, Zapatistaların sivil toplumu da davet ettikleri ve 1994 Ağustos'unda gerçekleşen Ulusal Demokrasi Konvansiyonu'nu, 1995 Şubat'ında Meksika ordusunun Zapatista bölgelerini işgal etmesini, 1995 Ağustos'unda gerçekleşen ve tüm ülkede toplam 50 bin Zapatistanın katıldığı Ulusal Barış ve Demokrasi Müzakereleri'ni, Zapatistalar tarafından Nisan 1996 ve Ağustos 1996 tarihlerinde düzenlenen neo-liberalizme karşı insanlık konferanslarını, Amerikan kıtası ve kıtalararası buluşma ve bunlar dışında gerçekleşen iki toplantının gerçekleşmesini sağlayan zemini ve diğer olayların nasıl gerçekleştiklerini anlatır. Tüm bu toplantılara, görüşmelere ve eylemlere yabancı olan okuyucuya, öyküleri okumadan önce kitabın sonundaki kısa kronolojiyi okuması tavsiye edilir. Daha ayrıntılı bir kronoloji için internet adresi de verilmiştir.

1994 yılında Zapatistaların cangıldaki üsleri Guadalupe Tepeyac'ta düzenledikleri Ulusal Demokrasi Konvan-

*) Vásquez Montalbán, s. 106-107.

siyonu, sivil toplumla iletişime geçmek ve Marcos'un derinden inandığı amaçlar uğruna geniş çaplı bir seferberlik yaratmak üzere atılan dev bir adımdı. 1 Ocak 1994'te ve bunu takip eden günlerde ilk kez kamuoyuna seslerini duyurmalarının ardından Marcos, bazen belli kesimlere hitaben, ama genellikle Meksika halkına, dünya vatandaşları ve hükümetlerine ya da ulusal ve uluslararası sivil topluma yönelik olarak kaleme alınmış, sivil toplumdan kibarca *Senyora* ('Hanımefendi') olarak söz ettiği bir dizi bildiri ve hikâye yayımladı. Bu bildiriler ve hikâyeler Chiapas'ta çıkarılan aylık bir gazetede, *Tiempo*'da ve Meksika'nın ulusal gazetesi *La Jornada*'da, pek çok farklı gazetede ve sonra da internette yayınlandılar. Açıkçası, hiçbirinin telif hakkı bulunmuyor.

Zapatista Hikâyeleri Marcos'un hikâyelerinden oluşan bir seçkidir. Nasıl Nikaragua Devrimi'nin edebi sesi, Ernesto Cardenal'in, Daisy Zamora'nın, Vidaluz Meneses'in, Julio Valle-Castillo'nun dizeleri ve 1979 devriminin zaferini ardından gerçekleşen şiir atölyelerinde ortaya çıkan şiirler ise; Zapatista hareketinin edebi sesi de Marcos'un bu öyküleridir.

Marcos şiiri çok sever. Hatta, yayınlanmış ve pek başarılı sayılamayacak birkaç şiiri de yok değildir. Ama hikâyeleri mükemmeldir. Kaleme aldığı hikâyelerde kendi özgün sesi hemen tanınır. Bu, son derece özgün, nüktedan, zeki, donanımlı, neşeli, mizah ve sıcaklık dolu bir sestir. Marcos'un üslûbu, konuşma dilinin hâkim olduğu bir üslûptur. Pek çok farklı tonlamanın kullanıldığı, keskin zekânın hakim olduğu, hep kahkahalarla dolu bir tarzda yazar o. Dolayısıyla, hikâyelerinin İngilizce (Lond-

ra'da konuşulan türde bir İngilizce) çevirisinde de, yazarın kullandığı canlı üslûp ve konuşma dili korunmaya çalışılmıştır. Örneğin, çeviride yazarın hızla zaman değiştirmesine genellikle sadık kalınmıştır.

Çok öne çıkarılmayan derin bir bilgi birikiminin neticesinde, bu hikâyelerde onlarca alıntı ve gönderme bulunur. Bu kitaptaki seçkide bile Don Kişot'a, Kral Arthur'a, Ezop'a, Shakespeare'e, Dante'ye, Baudelaire'e, Brecht'e, Sherlock Holmes'e, *Alis Harikalar Diyarında*'ya, G.K. Chesterton'a, *Üç Silahşörler*'e, Cyrano de Bergerac'a, Uruguaylı yazar Eduardo Galeano'ya, Perulu yazar Mario Vargas Llosa'ya, Arjantinli yazar Julio Cortazar'a, Meksikalı yazar Carlos Monsiváis'e ve pek çok başka yazarla pek çok filme; *İyi, Kötü ve Çirkin*'e, *Mary Poppins*'e, *Barberalla*'daki Jane Fonda'ya, *Here Comes Martin Corona*'daki Meksikalı sinema ilahı Pedro Infante'ye ve daha pek çok göndermeye rastlarız. Gelenekselci sol (özellikle de İngiltere ve başka yerlerdeki haliyle), edebi kültürün bu şekilde kullanılmasından rahatsızlık duyuyor olabilir, ama Marcos da açıkça bu edebi kültürün insanlığa iadesini istemektedir. O, sözünü vurgulaya vurgulaya, "Her şey bizimdir," der (Corinthians 1'deki Paul'den esinlenerek: "Her şey sizindir.") Ya da, Zapatista sloganın ilk kısmındaki gibi, *Para todos todo*: "Herşey herkese." Dünyanın sanatı ve edebiyatı, *patrimonio de la humanidad,* insanlığın mirasıdır. Yani, hepimize aittir.

Fakat bunlara bakınca, Marcos'un bir postmodern çorba içinde yüzdüğü de sanılmasın. Onun dünyanın her köşesinde kaleme alınmış metinlerle oynadığı doğrudur, ama bu, Marcos'u belirli etik kurallara ya da değer

yargılarına sırtını dönen bir postmodern yapmaz. Başından sonuna kadar insanlık adına, neo-liberalizme karşı olmaktan asla ödün vermeyen bir kişidir o. 'Birçok evet'ten önce hep 'tek bir hayır' gelir. Bir postmodern ise *insanlık* gibi bir kavramı yapıbozum yöntemiyle ele alır ve parçalardı ya da en azından onu kullanırken tırnak işaretleri arasına alırdı. Marcos, bu konuya bakışını Guimor Rovira'ya şu sözlerle anlatmıştır:*

> Güç oldu, ama hep nihai sonuçlarına kadar takip edilmesi gereken şeyler olduğunu düşündük, atılan her adımın başka adımlara yol açtığını... Don Kişot'un sonunda Alonso Quijano'nun bir lafı vardır: "Deliydim, ama şimdi akıllandım." Ben bunu söylemekten hep kaçındım. Sonuna kadar bu deliliğin içinde olmalı ve asla akıllandığımızı söylememeliyiz... Karşımızdaki yel değirmenleri son derece *gerçek düşmanlardır,* İsviçre hükümetinin Meksika hükümetine yerli halkı öldürsün diye sattığı Pilatus uçakları da öyle.

Marcos bir realist, bir materyalisttir. 'Gerçekçilik karşıtlığı'nı destekleyen, tüm gerçekler ve değerlerin değişken** olduğuna inanan ve böylelikle Güç'le suç ortaklığına giden postmodernizm, Marcos'a tamamıyla yabancıdır.

Marcos tüm dünyadaki sol adına edebiyatın iadesini istiyor, hepimiz için; ama bu onun, birbirinden hiçbir farkı olmayan 'bir dünya vatandaşı' ya da *'hombre nuevo'*,

---

*) *Zapata Vive!* (Virus, Barcelona 1994) s. 53.

**) Jean Baudrillard'ın 11 Ocak 1991'de *The Guardian*'da yayınlanan 'zekice' kaleme alınmış "Körfez Savaşı Olmadı" (Jean Giradoux'nun 1935 tarihli *La guerre de Troie n'aura pas lieu* oyununa göndermede bulunan) başlıklı makalesi, örneğin. Gerçekte Bağdat bombalanmıştı ve geri çekilen Iraklı birlikler Basra yolunda hindi boğazlar gibi katledilmişlerdi.

'yeni insan' istediği anlamına da gelmez. Onun istediği asla tek tip bir 'sosyalist' değildir. Aslında, hikâyelerinde güçlü karakterli, farklı pek çok kadın, çocuk ve yaşlı karakter bulunur. '*Para todos todo nada para nosotros:* herşey herkese, kendimize hiçbir şey' sloganından başka Zapatistaların en ünlü sloganlarından biri de şudur: '*Por un mundo donde quepan muchos mundos:* İçinde pek çok başka dünyaya yer olan bir dünya için.' Belki de sol, edebiyata ve burjuva kültürüne soğuk bakarken, aynı zamanda 'öteki'ni fark etmekte de gecikmişti. Hikâyelerdeki Yaşlı Antonio, Marcos'a yerli halkların dünyasının gerçeğini öğreten ilk öğretmenidir. İlginç biçimde, Zapatista üssü haline gelen yerli kasabalarından birinin adının *La Realidad* olması da hakikaten hoş bir tesadüftür.

Marcos, neo-liberal dünyanın farklılıkları birleştirmeye ve böylelikle onları ortadan kaldırmaya ("Coca-sömürgeciliği") uğraştığını ya da bu insanları tamamıyla yok etmeyi amaçladığını, çünkü onların egemen güçlerce zaten hesaba katılmadığını söyler. Yerli halkların hareketi buna direnmekte ve meydan okumaktadır. "Bu nedenle," diye devam eder Marcos, "hareket, yerli halk dışında bazı kesimlerin de sempatisini kazandı; gençlerin, anarşistlerin, göçmenlerin, tüm dünyadaki, Avrupa'da, Amerika'da ve Meksika'daki yerinden yurdundan edilmişlerin sempatisini."* Neo-liberalizme karşı yerli halkların kendi hakları uğruna girdikleri mücadelede Zapatistalar, şaşırtıcı boyutta evrensel bir yankı uyandırdılar; tabii bunda internet gibi yeni bir medyanın ve küresel medyanın etkisinin payı da büyüktü. Tüm dünya edebiyatının

*) Vásquez Montálban, s. 107.

iadesini 'herşey herkese' sloganıyla ve bunun ortak insanlık hazinesinin bir parçası olduğunu belirterek talep eden Marcos, aynı zamanda *ötekinin gerçekliğinin* tanınmasında, bu gerçekliğe değer verilmesinde, yerli halkların, *öteki* diye tanımlanan tüm kesimlerin -bunlara kadınlar, çocuklar, çok yaşlılar ve eşcinseller dahildir- insanlığın yüce zenginlikleri olarak görülüp sahip çıkılmasında da ısrar etmektedir. Onun için bu kitapta yer alan hikâyelerde, maçoluğun yok edilmesi, öncü olmanın kibrinin ortadan kaldırılması, yerlilerin söylediklerine kulak verilmesi ve özellikle de çok yaşlı adamlarla çok küçük yaştaki çocukların sözlerinin dinlenmesinin zorlu bir öğrenim süreci olduğu anlatılır. "İnanın," der Marcos, "bunları başarmak hiç de kolay olmadı."

Hikâyelerin hepsi Ocak 1994 ayaklanmasından sonra kaleme alınmıştır. Kitap üç bölümden oluşur. Birinci bölüm "Gezgin Şövalye" adını taşır ve 1994 Nisan tarihli ilk hikâyede Marcos'un gezgin şövalye Lacandona'lı Don Durito'yla nasıl tanıştığı anlatılır. "Yaşlı" adını taşıyan ikinci bölümde ise, Marcos'un diğer akıl hocası olan ve 1994 Haziran'ında tüberkülozdan ölen Koca Antonio'nun hikâyeleri yer alır. Marcos, Koca Antonio'yla 'o Ocak şafağından* on yıl önce' tanışmıştı, bu nedenle kitapta Koca Antonio'nun öyküleri bir retrospektif şeklinde, kitap boyunca devam eden geçmişe dönüşlerle anlatılmaktadır. "Genç" adını taşıyan üçüncü bölümde 'kayıtsızlığa karşı verilen savaş'ta yaşayan Zapatista çocuklarının gerçek yaşamları konu edilir. Bu bölüm, 2001 yılının Şubat ayında, Zapatistaların Mexico City'ye doğru yola

*) 1994 ayaklanması.

çıkmasından önce ilk kez yayınlanmış olan "Yeni Yüzyılın Şeytanları" adlı uzunca bir metinle son bulur.

Bir gezgin şövalye olan Lacandona'lı Don Durito, Lacandon Cangılı'nın Don Kişot'udur. Marcos ondan hep, çok önemli bir şahsiyetmiş gibi bahseder; Durtio, Don Kişot havasındayken, 'asil' bir dil kullanır ve genellikle -her zaman değil, bu biraz da kendini nasıl hissettiğine bağlıdır- eski İspanyolca'da geçen *'vos'*u kullanarak konuşur.* Durito'nun, ince bir dal olan kılıcının adı Excalibur**, bir kaplumbağa olan ve Mexico City'deki 1 Mayıs yürüyüşüne katılmaya giderken bindiği atının adı da Pegasus'tur. O, *Alis Harikalar Diyarında*'ki tırtılın Meksikalı kuzenidir. *Alis Harikalar Diyarında*'ki tırtıl nargile içerdi, Durito ise küçük bir pipo -Marcos da büyük bir pipo- içer. Durito'nun görevi, asil ve maço gerilla kahramanın çekiciliğinin kötü yönlerini gözler önüne sermek, Marcos'un ve 'sizin gibiler'in cezalandırılmasını sağlamaktır. Durito'nun 'sizin gibiler' derken kastettiği, 'kafaları gibi kare biçiminde olan katı kurallara, planlara ve düzenlere bağlı kalanlar'dır. Böcek Durito gezgin bir şövalye ve Marcos da onun genellikle cahil köylü olarak adlandırdığı yaveridir; yani, Sancho Panza'sı. Marcos, Durito'dan bahsederken şöyle der: "Bir böcek, herkesin canlıların en düşüğü

*) *'Vos'* eski İspanyolca'da 'sen' anlamına gelen kelimenin tekil ve çoğul kullanımıdır. Günümüzde bu kelime Latin Amerika'da, Chiapas ve Nikaragua da dahil olmak üzere bazı yerlerde (fiillerin sonuna gelen farklı eklerle) gayri resmi, samimi olarak kullanılan tekil hal 'sen' anlamına gelimektedir. Günümüz diliyle konuştuğunda Marcos, ikinci tekil şahıs için *'tú'*yu tercih eder.
**) Bu yaz, Kral Arthur'un Glastonbury Manastırı'nın kalıntılarındaki mezarını gördükten sonra, Glastonbury tepelerine tırmandım ve Somerset düzlüklerine, bir zamanlar Excalibur'un atıldığı Avalon Gölü olan düzlüklere bakarken Durito'yu, yeniden Excalibur'u almasını düşündüm.

olarak gördüğü bir yaratık aldım ve insanla böcek arasındaki ilişkiyi ters yüz ettim."*

Marcos, sivil topluma siyaset dersleri vermek istemez. Ama Durito, sekiz satırlık başlıkları olan akademik makaleler sunabilmekte (17,987 bölümün birincisi), neo-liberalizm üzerine görkemli dersler verebilmektedir. (Bu derslerin görkemli olması elbette ki bir espridir, Durito bu derslerde Marcos'un söylemek istediklerini de söyler.) Gerilla lideri Marcos'la dalga geçmek ve onu aşağılamanın yanı sıra Durito, aynı zamanda Marcos'un *alter ego*'su, aynası görevini de üstlenir. Bazen 'yüksek' bir dil kullanır, asillere mahsus bir dil; Marcos da sivil topluma hitap ederken *Señora* ('Hanımefendi') der. Neo-liberalizme karşı yürüttükleri mücadelede Marcos ve arkadaşları, ayaklar altında ezilen böcekler kadar küçük ve değersiz görünebilirler, ama tıpkı Durito gibi onlar da son derece ciddidirler. Tıpkı Durito gibi Marcos da sıradışı ve komik bir gezgin şövalye olarak adlandırılabilir, ama *Don Kişot*'taki Alonso Quijano'dan farklı olarak, "Delirmiştim, ama şimdi akıllandım," demeye yeminlidir. Kendileriyle savaşmaya devam edeceği yel değirmenleri gerçek düşmanlardır: Halkını öldüren İsviçre yapımı savaş uçakları.

Marcos, *Le Bol*'ta yayınlanan röportajında, ordunun 1995'teki saldırısının ardından geri çekildiklerinde neden Durito'yu yarattığını açıklar. Siyasal analizlerle insanlara ders vermek istemediğini, bunun yerine, insanların kalplerini titretmeyi, duygusal, apolitik ya da teoriden uzak olmadan insanlara ulaşmayı tercih ettiğini söyler:

*) Manuel Vazquez Montalbán, s. 156.

... teoriyi daha insani bir düzeye taşımayı seçtik... Tabii kendimize gülmeyi, şematik geçmişimize, herşeye bir cevabımız olduğu zamanlara, Durito'nun sürekli sorguladığı geçmişimize gülmeyi de. Durito, kentli, üniversiteli Marcos'un şematizmini hicvediyor, onunla dalga geçiyor. Kaybeden, tamamıyla yeni olan bir gerçeğe karşı koyan ve yenilen Marcos'la dalga geçiyor. Bu noktada Durito'nun görevi, *Zapatismo*'yu iyileştirerek yeniden canlandırmaktır."*

Kitabın ikinci bölümü "Yaşlı" adını taşır. Bu bölümün 13 Aralık 1994 tarihli ilk hikâyesinde Marcos, Mayalı köylü Koca Antonio'yla on yıl önce, 1984 yılında nasıl tanıştıklarını, birbirlerini gördükleri an nasıl ikisinin de birbirlerine yalan söylediğini anlatır. *Le Bot*'ta çıkan yazıda, tanışmalarını şöyle dile getirmiştir Marcos:**

Bir köylüyle tanışmak ve ona siyaset anlatıp onu ikna etmek her gerillanın rüyasıydı. Ben de bu yüzden ona Meksika tarihi ve *Zapatismo*'yu anlattım. O da bana Votán'ın ve Ik'al'ın*** hikâyesini anlattı. 1985 yılında yönetimini ele geçirdiğimiz ve Zapatistalar olarak girdiğimiz ilk köy, Koca Antonio'nun köyüydü. O zamanlar bize tercüman oldu Koca Antonio, ne olduğumuz ve ne olmamız gerektiğini açıkladı bize. O sıralar *Zapatismo* içinde halihazırda devam etmekte olan bir iç değişim süreci de yaşanmaktaydı zaten; Koca Antonio, dağda yaşayan gerillalar ile topluluklar arasında kurulan bir köprüydü âdeta.

Marcos'un gözünde Koca Antonio, sadece bugün dağlarda yaşayan yerlilerin tercümanı değil, aynı zamanda

*) Le Bot s. 356.
**) Le Bot s. 154.
***) Maya tanrıları.

Popol Vuh'tan eski Maya tanrılarının hikâyelerini seçip anlatarak ona bilgelik dersleri veren ve 'ne olmamız gerektiği'ni öğreten biridir. "Yedi Gökkuşağının Hikâyesi"nde, mısırdan olma insanlar ve 'her şeyi bilmeyen ve hâlâ çok çalışmaları gereken' ilk tanrılar, yeni bir dünya yaratırken en iyi yolu bulmak amacıyla beraber düşünürler. Sonra aniden bir gökkuşağı, 'renklerden, bulutlardan ve ışıktan bir köprü' görürler ve o zaman asıl görevlerinin *köprüler kurmak* olduğunu anlarlar.

Marcos, Koca Antonio'ya, "Kendi insanımızdan daha ne kadar saklanmamız gerek," diye sorduğunda ona cevaben anlatmıştır bu hikâyeyi Koca Antonio. Sonunda bir gökkuşağı belirivermiş aniden ve Marcos da görevinin *köprüler kurmak* olduğunu o zaman anlamış. Aslında, tıpkı Koca Antonio'nun 'dağdaki gerillaların topluluklara ulaşmasını sağlayan' bir köprü olması gibi, Marcos da, dış dünyaya Zapatistaların, tüm yerli halkın meramını anlatan, onların sıkıntılarına tercüman olan biridir sadece.

Tanrılar farklıydılar ama eşittiler. Koca Antonio "Ötekilerin Hikâyesi"nde, "yüce tanrıların, dünyaya hayat veren tanrıların hepsinin aynı fikirde olmadığını... yüce tanrıların yedi tane olduğunu ve her birinin yedi farklı görüşü bulunduğunu, dünyayı saran şekillerle renklerin de yedi kere yedi tane, yani çok çeşitli olduğunu" anlatır. Kısacası, ilk tanrıların vardığı ilk fikir birliği, birbirlerinden farklı oldukları ve ötekinin varlığını kabul etmelerinin şart olduğudur. "Başka ne yapabilirlerdi ki?" diye sorar Koca Antonio, "Hepsi tanrıydı, hepsi ilk tanrılardı ve bunu kabul etmek zorundaydılar,

çünkü hiçbiri bir diğerinden daha üstün değildi, hepsi eşitti; sadece farklıydılar ve ona göre davranmak zorundaydılar."

"Renklerin Hikâyesi"nde, tanrılar tüm farklı renkleri yaratırlarken bu işten büyük keyif alırlar ve sonra tüm bu yarattıkları renkleri bir papağana verirler. "Şimdi papağan bu yüzden uçuyor işte, olur da insanlar dünyada pek çok farklı renk, pek çok farklı düşünce olduğunu ve dünyanın ancak tüm renklere ve tüm düşüncelere yer verildiğinde keyifli, yaşanası bir yer olabileceğini unuturlar diye." Bu hikâyelerde Zapatista dünyasına, 'farklı dünyalara yer veren bir dünya'ya tanık oluruz. Yaratılan ilk insanlar, mısırdan olmuşlardı; Meksika'da pek çok farklı renkte mısır vardı.

Tanrılar patronluk taslamıyorlardı, tam tersine, akla yatkın bir fikir birliği arayışındaydılar. "Sorularla yürüyorlardı." Hep bir soru sorarak, bir başka soruya gebe sorular yönelterek ilerliyorlardı. "Başlangıcın ve Sonun Hikâyesi"nde, tanrılar mısırdan olma insanlara yürümeye devam etmeleri, soru sormaya bırakmamaları gerektiğini anlatıyorlardı.

"Yol" adlı hikâyede Marcos'la Koca Antonio ava giderler ve yolda kaybolurlar. Bu hikâyede Marcos, kendisiyle inceden inceye alay etmektedir:

> İki yıl boyunca dağlarda kazandığım uzmanlığı, gerilla uzmanlığını göstermeye hazır olduğumu söyleyip bu meydan okumayı kabul ettim. Bir ağacın altına gidip haritamı açtım, altimetremi ve pusulamı çıkardım. Yüksek sesle Koca Antonio'ya hava atarak, deniz seviyesi üzerindeki yüksekliği, topografik özellikleri, barometre basıncını, açıları,

aslında bizim gibi askeri tiplerin 'kara dümenciliği' dedikleri şeyi anlattım. Koca Antonio ağzını bile açmadı.

Hikâyenin sonunda Koca Antonio, machete'sini çıkarır ve önlerini görmelerini engelleyen dalları keserek ilerlemeye devam etmelerini sağlayacak bir yol açar.

Diğer hikâyelerdeki ana konu 'bakmak'tır; başkalarına bakmak, kendi içine bakmak ve aynaya bakmak. "Tanrılar mısırdan olma insanlara bir ayna verdi, adı 'onur' olan bir ayna. O aynaya baktıklarında kendilerini eşit olarak görürler, eşit konumda değillerse de isyan ederler... Onurun aynası, karanlığın şeytanlarını kovar."

Bu eski Maya tanrılarının hikâyelerini, İncil'deki, Yaradılış'taki ve Tevrat'taki mesellerle karşılaştırınca ortaya ilginç bazı kıyaslamalar çıkar. İkisi arasındaki en dikkat çeken farklılık, Maya tanrılarının son derece neşeli olmaları, sürekli şarkı söyleyip dans etmeleriyken, Yehova'nın son derece kızgın bir tanrı olmasıdır. İkinci fark ise, "Yüce tanrıların, dünyaya hayat veren tanrıların hepsi aynı görüşte değildi... Yedi tane yüce tanrı vardı." Tanrılar farklı ama eşit olduklarını fark ettiklerinde, kendileri gibi renkli ve çeşitliliklerle dolu bir dünya, ancak tüm farklı renklere ve farklı düşünce biçimlerine yer verildiğinde 'keyifli olabilecek' bir dünya yarattıklarında, çoktanrılılık, artı bir değer haline dönüşür. Yehova'nın ilk emriyse, "Benden başka tanrı yoktur," şeklindedir. O tektir ve İsrailoğulları da onun yine tek olan halkıdır. Babil Kulesi hikâyesinde, pek çok farklı dilin olması bir utanç, insanlığa verilmiş bir cezadır.

Maya tanrıları 'sorularla yürürler', her biri insanlara bunu öğütler. Yehova ise bilginin tek sahibidir, Adem ve

Havva'ya İyi'nin ve Kötü'nün Bilgi Ağacı'nın meyvelerini yemeyi yasaklar, çünkü eğer o meyveleri yerlerse tanrıyla eş olacaklardır. Mayalı "ilk tanrılar, mısırdan olma erkekler ve kadınlarla oturup konuştular, uzlaşmaya çalıştılar... İlk tanrılar patronluk taslamıyorlardı, mısırdan olma insanlarla birbirlerini daha iyi anlayabilmelerinin yollarını arıyorlardı." Maya tanrıları, mısırdan olma insanlara gökkuşağının 'üzerinden geçilip yeni dünyayı yaratacak işleri yapmaya imkân veren bir köprü bulunduğu'nu öğretiyorlardı. Yehova ise gökkuşağından 'benim bulutlardaki başım' diye bahsetmektedir. Maya tanrıları mısırdan olma insanlara yürümeye devam etmelerini öğütler. Buna karşın Yehova, insanlarına, İsrail'e, sadece onlara ait kalıp, kendi mülkleri olacak bir toprak vaadinde bulunur.

Her iki gelenekte de tanrı ve tanrılar, kendi suretlerinde bir dünya yaratırlar. Biz ise belki bunun tam tersinin geçerli olduğunu; geleneklerin *kendi* suretlerinde, kendi istekleri doğrultusunda bir tanrı ya da tanrılar yarattığını söyleyebiliriz.

Kitabın "Genç" adını taşıyan üçüncü bölümünde Zapatista çocukları anlatılır. Marcos, *Le Bot*'a verdiği röportajda, yerli halktan oluşan toplulukların içişlerine karışmamaya çalıştığını, onların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemeleri gerektiğine inandığını ve bunda kararlı olduğunu anlatır. Eğer taraf tutarsa, tutuyormuş gibi görünürse bunun sorun yaratacağını söyler. "Çocuklarla rahatlıkla konuşabiliyorum. Onlarlayken karar vermek zorunda değilim, bu yüzden onlarla laflarken tamamıyla özgürüm."* Marcos'un çocukları çok sevdiği gün gibi orta-

*) Le Bot, s. 157.

dadır. Mesela, onu öpmek istediğinde sakalları battığı gerekçesiyle bu isteğini reddeden Toñita'ya çok alınmıştır!

Zapatista çocukları, *razón de nuestro grito*, 'haykırışımızın sebebi'dirler: Zapatistaların uğruna mücadele ettikleri davanın sebebi ve geleceğidirler. Hikâyelerdeki çocuklar kesinlikle soyut değillerdir, soyut bir davayı temsil etmezler. Her birinin bir adı vardır (Yeniper, adını doğru telaffuz edemediği için Marcos'u her seferinde düzeltir), hepsi Marcos'la sohbet eder, onunla pazarlığa girişir, şirinlik yapıp ondan şeker ve içecekler alırlar (eğer her ikisi de yoksa Marcos onlara bir hikâye anlatır). Ya da bu çocuklar, tüm erkek çocukların rezil olmasına sebep olan dört yaşındaki bir kız çocuğu Mariya'nın kazandığı bir sapan yarışması düzenlemeye ikna ederler Marcos'u. Dört yaşındaki Olivio, 'Zup'un (Subcomandante) kendi arkadaşı olduğuna inanır, Binbaşı Moises'in onunla futbol oynamaktan başka bir işi olamayacağını düşünür. Olivio, 'her çocuğun yapacağı gibi Zapatista subaylarının en mühim işinin çocuklarla oynamak olduğunu' sanmaktadır. Marcos'a büyüdüğünde 'Sup' olacağını, ama kendisini de yanına çavuş olarak alabileceğini söyler.

Onlarla oynamaktan en az çocuklar kadar kendisi de zevk alan Marcos, çocuklarla geçirdiği zaman boyunca sadece eğlenmekle kalmaz; hikâyelerde, bu çocukların büyük kısmının daha beş yaşına girmeden öleceklerini bildiği için duyduğu öfkeyi de güçlü bir şekilde hissettirir.

"Uluslararası Kadınlar Gününde Toñita" adını taşıyan ilk hikâye, 1995 yılının Şubat ayında gerçekleşen, yerli halkın evlerinin talan edilip yıkıldığı saldırının başındaki

generalin, öfkeyle yerden yere vurulduğu bir hikâyedir. Marcos bu hikâyede Toñita'nın ailesiyle evine nasıl döndüğünü, bir gün Çılgın Şapkacı ve Yürüyüşçü Beyaz Tavşan'la belki çay içer diye ona armağan edilen fincanı nasıl yapıştırmaya çalıştığını anlatır. Toñita, henüz beş yaşındayken kadın oluverir; bir şeyleri yerine koymaya, düzen sağlamaya ve bu düzeni devam ettirmeye çalışan bir kadın. Bir ağacın altına oturmuş, tükürük ve toprakla, kırılmış fincanının parçalarını yapıştırmaya çalışmaktadır.

Kitapta yer alan son hikâye olan "Yeni Yüzyılın Şeytanları: 2001 Yılında Zapatista Çocukları; Kayıtsızlığa Karşı Verilen Savaşın Yedinci Yılı"nda Marcos, neşeli bir kilise düzeni karşıtı Meksikalı, kötü bir piskoposu azarlayan, tanrı hakkında espriler yapan biri olarak çıkar karşımıza: "Özgür ve zengin olanın tanrısı diğerleri gibi bir patron, ama şu eski patronlardan." Tüm bu satırlardaki neşeye rağmen, öfkesi de tıpkı İsa'nınki gibidir Marcos'un: "Ama kim bana iman eden bu küçüklerden birini günaha sürüklerse, boynuna kocaman bir değirmen taşı asılıp denizin dibine atılması kendisi için daha hayırlı olur."*

Sözlerine şöyle devam eder İsa: "Bu küçüklerden bir tekini bile hor görmekten sakının! Size şunu söyleyeyim, onların göklerdeki melekleri, göklerde olan Babamızın yüzünü her zaman görürler."** "Yeni Yüzyılın Şeytanları"nda 'eski tip patronlara benzeyen tanrı', her nasıl olmuşsa Zapatista çocuklarını Ocak 1994 ayaklanmasına kadar unutmuştur. O sıralar elinde hiç koruyucu melek kalmamış ve bunun yerine bu çocuklara 'koruyucu şeytanlar' göndermişir. Marcos, bu şeytanlardan canı bir

*) Matthew 18:6.
**) Matthew 18:10.

hayli sıkkın olan Luzbel'le karşılaşır bir gün. Luzbel ona Zapatista çocuklarıyla ilgilenirken nasıl da kötü zaman geçirdiğini anlatır. Çocuklardan adlarıyla bahseder ve tek tek ne gibi yaramazlıklar yaptıklarını sıralar. Sonunda, artık dayanamayacak noktaya gelir ve bu çocuklarla ilgilenmek istemediğini söyler. Böylelikle bu çocuklarla ilgilenme işi de Marcos'a ve EZLN'ye kalır. "Biz 'zavallı şeytanlar'," diye bitirir sözlerini Marcos, "büyüyene kadar bu çocuklara bakmak zorundayız; hiç olmazsa kendileri önemsiz olan biz Zapatistalar gibi büyüyene dek."

Marcos'un bu sözü yine aynı İncil ayetini getirir akla. Havariler kendi aralarında tartışırlar ve sonunda, İsa'ya, 'Gökler Alemi'nde en büyük kim?' diye sorarlar. İsa küçük bir çocuk çağırır yanına ve çocuğu ortalarına koyup şöyle der: "Size doğrusunu söyleyeyim, yolunuzdan dönüp küçük çocuklar gibi olmazsanız, Gökler Alemi'ne asla giremezsiniz. Kim bu çocuk gibi alçakgönüllü olursa, Gökler Alemi'nde en büyük odur."* Eğer Zapatistalar bugün kendisini tamamen muzaffer bir havaya kaptırmış olan neo-liberalizme karşı giriştikleri mücadelede, yeni bir dünya için mücadeleye yeniden hayat verip, başka bir deyişle, bir ütopyaya, bir milletler topluluğuna ya da dünya üzerinde bir cennet imparatorluğuna yeniden hayat verdilerse, bunu bu küçük yerli çocukların hizmetkârları olarak yaptılar ve işte bu nedenledir ki Zapatistaların 'kendileri önemsizdir.'

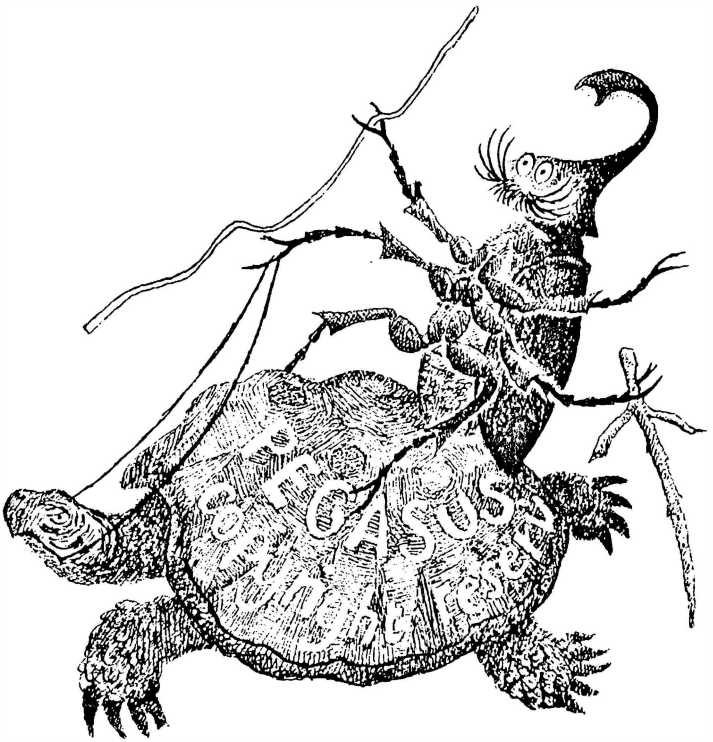
Dinah Livingstone
Londra, Ağustos 2001

*) Matthew 18:1-4.

ZAPATİSTA HİKÂYELERİ

Gezgin Şövalye

Lacandona'lı Don Durito

1
ON YIL ÖNCEKİ BULUŞMA

10 Yaşındaki Mariana Moguel'e...
10 Nisan 1994

Geçen gün başıma gelenler hakkında bir hikâye anlatacağım size. Gözlük takıp pipo içen küçük bir böceğin hikâyesi bu. İçmek için bir parça tütün aradığım ve ne yapsam bulamadığım bir günde karşılaştım onunla. Dediğim gibi, öyle oraya buraya bakınıp aranırken, birden hamağımın yanında, yerde, ince uzun bir hat boyunca dökülmüş bir parça tütün gördüm. Tütünümün nereye gittiğini, onu hangi alçağın aşırdığını ve şimdi de böyle ortalara saçtığını görmek için takip ettim bu izi. Derken, birkaç metre ileride, bir taşın arkasında bir böcekle kar-

şılaştım; küçük bir çalışma masasının başına oturmuş, önüne yığılmış birtakım kâğıtları okuyor ve küçük bir pipo içiyordu.

"Öhö! Öhö!" diye öksürdüm, böcek benim varlığımın farkına varsın diye, ama dönüp bana bakmadı bile. Sonunda, "Hey! O benim tütünüm," diye seslendim.

Böcek, gözlüklerini çıkardı, beni baştan aşağıya şöyle bir süzdü ve aksi bir tavırla, "Lütfen, Yüzbaşı, rica ederim beni rahatsız etme," dedi. "Çalıştığımı görmüyor musun?"

Biraz şaşırmıştım, önce onu tekmelemek istedim ama sonra sakinleştim. Yanına oturup çalışmayı bitirmesini bekledim. Bir süre sonra kâğıtlarını topladı, masasının çekmecesine koydu ve piposu ağzında, "Tamam. Şimdi senin için ne yapabilirim, Yüzbaşı?" diye sordu.

"O benim tütünüm," diye cevap verdim.

"Senin tütünün mü?" dedi. "Sana da bir parça vermemi mi istiyorsun?"

Sinirlenmeye başlamıştım, ama böcek, küçük bacağını uzatarak tütün kesesini bana ikram etti. Sonra da ekledi: "Kızma, Yüzbaşı. Biliyorsun, buralarda tütün bulmak kolay bir iş değil, ben de biraz seninkinden almak zorunda kaldım."

Bunları duyunca rahatladım. Sevmiştim böceği. "Dert etme," dedim. "Bende daha var."

"Hım," diye cevapladı beni.

"Peki, senin adın ne?" diye sordum.

"Nebuçadnezzar," dedi ve devam etti: "Ama arkadaşlarım bana Durito derler. Sen de Durito diyebilirsin, Yüzbaşı."

Ona teşekkür edip ne üzerinde çalıştığını sordum.

"Neo-liberalizm ve onun Latin Amerika'ya egemen olma stratejisi üzerine çalışıyorum," dedi.

"İyi de tüm bunların bir böceğe faydası ne?" diye sordum bu sefer.

Hiç durup düşünmeden öfkeyle karşılık verdi bana: "Ne demek, faydası ne? Mücadelenizin ne kadar süreceğini ve kazanıp kazanamayacağınızı bilmem gerek. Hem bir böceğin, içinde yaşadığı dünyanın durumu hakkında düşünmesi, olanı biteni anlamak için çaba harcaması gerekir, sence de öyle değil mi Yüzbaşı?"

"Bilmiyorum," dedim. "Ama bizim mücadelemizin ne kadar süreceğini ya da kazanıp kazanamayacağımızı sen neden merak ediyorsun ki?"

"Demek, söylediklerimden hiçbir şey anlamadın," dedi ve gözlüklerini takıp piposunu yaktı. Bir nefes çekip dumanını dışarı verdi ve sözlerine devam etti: "Öyleyse şöyle açıklayayım: Sizler botlarınızla bizi ezmeyesiniz diye, biz böceklerin daha ne kadar süre dikkatli olmaya devam etmemiz gerektiğini bilmek için."

"Haa!" dedim.

"Yaa," dedi o da.

"Peki, vardığın sonuç ne?" diye sordum.

Masasından kâğıtlarını çıkardı ve karıştırmaya başladı. "Hım, hım," deyip duruyordu, kâğıtlarına bakarken. Onları incelemeyi bitirdiğinde, gözlerimin içine bakıp şöyle dedi: "Kazanacaksınız."

"Bunu zaten biliyordum," dedim. "Benim merak ettiğim, kazanmamızın ne kadar süreceği?"

"Uzun zaman alacak," dedi, tevekkül dolu bir iç çekişle.

"Bunu da biliyordum. Ama tam olarak ne kadar sürecek, sen esas onu biliyor musun?"

"Tam olarak ne kadar süreceğini bilmek imkânsız. Pek çok şeyi hesaba katmanız gerek; nesnel koşulları, öznel koşulların olgunlaşmasını, güç ilişkilerini, emperyalizmin içine düştüğü krizi, sosyalizmin krizini, vs. vs."

"Hımm," deyip sustum.

"Ne düşünüyorsun, Yüzbaşı?" diye sordu o anda.

"Hiçbir şey," dedim. "Peki, Bay Durito, ama şimdi benim gitmem gerek. Tanıştığımıza çok memnun oldum. Ne zaman dilerseniz, istediğiniz kadar tütün akabilirsiniz."

"Teşekkür ederim, Yüzbaşı. Bana 'sen' diyebilirsin."

"Sağol, Durito. Şimdi gidip yoldaşlarıma, yürürken böceklere basmanın yasaklandığı emrini vereceğim. Umarım bu bir işe yarar."

"Teşekkür ederim, Yüzbaşı. Emrin bizim çok işimize yarayacaktır."

"Ama yine de, sen kendine dikkat et. Ne olur ne olmaz, bizim çocuklar pek dikkatsizdir, genellikle nereye bastıklarına özen göstermezler."

"Tamam, Yüzbaşı."

"Sonra görüşürüz o zaman."

"Görüşürüz. Ne zaman istersen uğra, sohbet ederiz."

"Gelirim," dedim ve kampa geri döndüm.

2
LANCANDON CANGILINDAN GÖRÜNDÜĞÜ ŞEKLİYLE NEO-LİBERALİZM

11 Mart 1995

Onuncu gündü* ve üzerimizdeki baskı biraz azalmıştı. Naylon çadırımı kurmak ve içine yerleşmek için biraz patikanın dışına çıktım. Kafamı yukarı kaldırmış, aşağıya sarkan dalları olmayan birkaç tane sağlam ağaç arıyordum. Bu yüzden, ayaklarımın dibinden gelen sesi duyunca şaşırdım: "Hey, dikkat etsene!"

Önce hiçbir şey göremedim, ama sonra durup bekledim. O sırada küçük bir yaprak hareket etmeye başladı ve altından sürünerek bir böcek çıktı. Bir yandan da ba-

*) Şubat 1995'te büyük bir kuvvetle Zapatista bölgesini işgal eden Federal Ordu'nun geri çekilişinin onuncu günü.

ğırıp çağırıyordu: "Neden bastığın yere dikkat etmiyorsun? Az kalsın beni eziyordun."

"Durito?" diye karşılık verdim, belki odur diye.

"Senin için Nebuçadnezzar! Küstahlaşma!" diye cevap verdi küçük böcek, öfkeyle.

Artık emindim. "Durito! Beni hatırlamadın mı? Durito, yani Nebuçadnezzar demek istedim."

Düşünceli düşünceli baktı bana. Kanatlarının altından küçük bir pipo çıkardı, içini tütünle doldurdu ve yaktı; korkunç şekilde öksürmesine sebep olan derin bir nefes çektikten sonra, "Hım, hıımmm," demeye başladı.

Sonra yineledi: "Hımm, hımm."

Bunun uzun süreceğini bildiğimden oturdum. Birkaç 'hım'dan sonra, Nebuçadnezzar ya da Durito, "Yüzbaşı, sen misin?" diye haykırdı.

"Ta kendisi!" diye cevap verdim. Beni hatırlamış olması hoşuma gitmişti.

Durito (artık beni tanıdığına göre, ona yine bu isimle hitap edebilirim diye düşündüm), böceklerin vücut dilinde sevinç dansı anlamına gelen, ama benim hep sara krizine benzettiğim birtakım bacak ve kol hareketleri yapmaya başladı. Birkaç kez ve farklı tonlarda, "Yüzbaşı!" diye tekrarladıktan sonra, nihayet durdu ve o korktuğum soruyu sordu: "Tütünün var mı?"

"Şey, Ben..." Cevabımı, ne kadar tütünüm olduğunu hesap etmeme zaman tanıyacak kadar uzattım.

O sırada Camilo belirdi ve "Bana mı seslendin, Sup*? diye sordu.

"Hayır, sana seslenmedim... Sadece şarkı söylüyordum, merak etme, gidebilirsin," dedim endişeyle.

"Tamam," dedi Camilo ve uzaklaştı.

*) Subcomandante'nin kısaltması.

"Sup mu?" diye sordu Durito, şaşkınlıkla.

"Evet," dedim, "Ben artık bir subcomandante'yim."

"Bu iyi bir şey mi, yoksa kötü mü, Yüzbaşı?" diye devam etti Durito.

"Kötü," dedim, ona ve kendi kendime.

Sonra hemen konuyu değiştirip, "Burada biraz var," diyerek tütün kesemi ona uzattım.

Tütünü alınca Durito yine dans etmeye başladı, defalarca, "Teşekkür ederim," deyip durdu.

Tütünün yarattığı coşku geçince, pipolarımızı yakma seremonisine başladık. Sırt çantama yaslanıp Durito'ya baktım, "Hiç değişmemişsin," dedim.

"Ama sen pek iyi görünmüyorsun," diye cevap verdi o da.

"Hayat böyle," dedim, sanki pek önemli bir şey söylemiyormuş edasıyla.

Durito "Hımm, hımm" diye homurdanmaya başladı yeniden. Nihayet dayanamayıp sordu: "Bunca zaman sonra seni yeniden bu taraflara getiren şey ne?"

"Yapacak hiçbir şeyim yoktu, neden eski uğrak yerlerime gidip, eski dostları ziyaret etmeyeyim ki, dedim kendi kendime," diye cevapladım onu.

"Tepeler aynı ve yine yeşeriyor!" diye bağırdı Durito, öfkeyle.

Sonra bunu yine bir dizi 'hımm' ve meraklı bakışlar izledi. Daha fazla dayanamayıp, itiraf ettim: "Aslına bakarsan geri çekiliyoruz, çünkü hükümet bize karşı bir saldırı..."

Sözümü tamamlamama fırsat vermeden, "Kaçtın yani!" diye lafı soktu Durito.

Kendisine uzun uzun stratejik çekilmenin, taktik geri çekilmenin ve o sıralar başıma gelenlerin ne anlama geldiğini izah etmeye çalıştım.

Durito'ysa onca açıklamadan sonra yine, "Sen kaçtın," diye tekrarladı, bu sefer içini çekerek.

"Evet, kaçtım, ne var bunda?" dedim ben de, sert bir ses tonuyla. Ona kızdığımdan çok kendime kızmıştım aslında.

Durito üstüme gelmedi. Uzunca bir süre hiç konuşmadı. İkimizin piposundan çıkan duman birbirine karışıyordu. Birkaç dakika sonra, "Bana öyle geliyor ki seni rahatsız eden başka bir şey daha var ve bu sadece stratejik kaçma mevzuu değil," dedi.

"Geri çekilme, stratejik geri çekilme," diye düzelttim onu. Durito, sözüme devam etmemi bekledi. "Doğruyu söylemek gerekirse, hazırlıksız olmamız beni rahatsız ediyor. Bu da benim suçum. Hükümetin görüşmelere başlamak *istediğini* düşünüyordum ve delegelere müzakerelere başlanması talimatını verdim. Onlar bize saldırdıklarında, müzakere şartlarını tartışıyorduk. Bizi şaşırttılar. Beni de şaşırttılar," dedim, acı ve kendimden emin bir ses tonuyla.

Durito piposunu içmeye devam edip, son on gün içinde olanları anlatmayı bitirmemi bekledi. Anlatmayı bitirdiğimde de, "Bir dakika," deyip beklememi istedi.

Bir yaprağın altına girdi. Bir süre sonra küçük çalışma masasını sürükleyerek ortaya çıktı. Sonra gidip bir sandalye aldı, ona oturdu, masanın üstüne birtakım kâğıtlar yaydı ve yüzünde endişeli bir ifadeyle kâğıtları incelemeye başladı. Kâğıtları okurken, arada bir 'hımm'lıyordu. Sonra aniden, "İşte burada," diye bağırdı.

"Burada olan ne?" diye merakla sordum.

"Sözümü kesme!" dedi Durito, ciddi ve ağırbaşlı bir tavırla, "Beni iyi dinle! Sizin sorununuz da diğer halklarınkiyle aynı. 'Neo-liberalizm' denilen iktisadi ve toplumsal doktrinden bahsediyorum."

"Şimdi tam da ihtiyacım olan şey ya.... siyasal iktisat dersi almak," diye düşündüm o an.

Sanki ne düşündüğümü duymuş gibi Durito parmağını şaklattı ve "Şşşt! Bu herhangi bir ders değil. Nihai ders," dedi.

Bu 'nihai ders' lafı bana biraz abartılı geldiyse de onu dinlemekte bir sakınca yoktu. Birkaç 'hımm'dan sonra Durito devam etti: "Bu meta-teorik bir sorun! Sizler 'neo-liberalizm'in bir doktrin olduğunu varsayarak işe başlıyorsunuz. Tabii 'sizler' derken kastettiğim, kafaları gibi kare olan katı şemaları kullanmakta ısrar edenler. Sizler, neo-liberalizmin, kapitalizmin 'popülizm'e atfettiği ekonomik krize karşı yine kapitalizm tarafından ortaya atılan bir doktrin olduğunu sanıyorsunuz, öyle değil mi?"

Tam ağzımı açıp bir şeyler söylemeye hazırlanırken, Durito cevap vermeme izin vermeden konuşmayı sürdürdü: "Elbette öyle düşünüyorsunuz. Ama gerçek öyle değil. 'Neo-liberalizm,' krize karşı durmak ya da krizi açıklamak için ortaya atılmış bir teori değil. İktisadi bir teori ve doktrine dönüştürülmüş krizin ta kendisi. Yani, 'neoliberalizm'de bir parça bile tutarlılık bulunmaz. Hiçbir planı ya da tarihsel perspektifi yoktur. Kelimenin tam anlamıyla teorik bir saçmalık."

"Ne tuhaf! Bu yorumu daha önce hiç duymadım, başka bir yerde de okumadım," dedim, hayretle.

"Tabii ki duymazsın. Çünkü bunu şimdi geliştirdim," dedi Durito, gururla.

"Peki, bunun bizim kaçışımızla, pardon, geri çekilmemizle ne alâkası var?" diye sorarken, kafam hâlâ bu yeni teori hakkında şüphelerle doluydu.

"Ha ha! Çok basit, benim sevgili Watson Sup'um! Plan yok, perspektif yok, sadece do-ğaç-la-ma. Hükümet tama-

mıyla tutarsız. Bir gün zenginiz, öteki gün fakir. Bir gün barış istiyor, öteki gün savaş. Bir gün kıtlık içindeyiz, öteki gün bolluk. Anlatabildim mi?" diye sordu Durito.

"Az çok..." diye kekeledim ve kafamı kaşıdım. Durito nutkuna devam etmeyince de, "Eee, sonra?" diye sordum.

"Patlayacak. Bomm! Fazla şişirilmiş bir balon gibi patlayacak. Neo-liberalizmin geleceği yok. Biz kazanacağız," dedi Durito, kâğıtlarına bakarken.

"*Biz* mi?" diye sordum, muzipçe.

"Tabii ki *biz*! Benim yardımım olmadan sizin bir bok beceremeyeceğiniz gün gibi ortada. Kes, itiraz edip durma. Senin bir danışmana ihtiyacın var. Devamlılığı sağlamak için Fransızca öğreniyorum."

Hiçbir şey söylemedim. Hangisinin daha kötü olduğunu bilmiyorum: Doğaçlama yöntemlerle idare edildiğimizi keşfetmek mi, yoksa Durito'nun kurulması pek mümkün olmayan bir geçiş dönemi hükümetinde başbakanlık yaptığını hayal etmek mi?

Durito konuşmasını tam gaz sürdürdü: "Bu seni şaşırttı, değil mi? Hemen telaşa kapılma ama. Botlarınla beni ezmediğin sürece, tarihin gidişatına göre sana her zaman ileriyi gösterebileceğim. Zaten tarih de bunu işaret ediyor, tüm o değişikliliklere rağmen, ülke yeniden ayağa kalkacak çünkü birlik olunca... çünkü birlikte hareket edince... Şimdi aklıma geldi de, benim yaşlı hanıma mektup yazmayı son zamanlarda ihmal ettim," diye kesik kesik güldü Durito.

"Ciddi mevzulardan bahsediyoruz sanıyordum!" Rahatsız olmuş gibi davranıp üstüne bir dal parçası fırlattım. Durito daldan kaçıp gülmeye devam etti.

Sakince sordum: "İyi de neo-liberalizmin iktisadi bir doktrine dönüştürülen krizin kendisi olduğu sonucuna nasıl vardın?"

"Ee, şu Carlos Salinas de Gortari'nin* 1988-1994 yılları arasındaki iktisadi projesini anlatan kitaptan yola çıkarak," diye cevapladı beni ve üzerinde *Solidaridad* logosu olan küçük bir kitap gösterdi.

"Ama Salinas artık cumhurbaşkanı değil ki... yani, öyle gözüküyor," dedim, şüpheyle.

Durito, "Bunu ben de biliyorum, ama bak, planı yapan kim," diyerek, ismi gösterdi bana.

Şaşkınlıkla, Ernesto Zedillo Ponce de Leon'un** adını okudum. Sonra ekledim: "Yani, bir kopuş söz konusu değil."

"Hepsi aynı hırsızlar tekkesinden," dedi Durito, dobra dobra.

"Ee, ne olacak şimdi?" diye merakla sordum.

"Hiçbir şey. Meksika'nın siyasal sistemi, şu senin kafanın üzerinden sarkan dala benziyor aynı," dedi Durito.

Ayağa fırlayıp baktım. Gerçekten de hamağımın üzerine doğru tehditkârca sarkan bir dal vardı. Ben kenara çekilirken Durito konuşmaya devam ediyordu: "Meksika'nın siyasal sistemi, gerçeğe sadece çok kırılgan dallarla tutunuyor. Aniden çıkacak bir esinti onun hemen çökmesine neden olur. Tabii çökerken diğer dalları da beraberinde götürür. Yani, bu dalların altında duran herkes çok dikkatli olmalı."

"Peki, ya hiç rüzgâr esmezse?" diye sordum, hamağımın sağlam bir şekilde bağlı olup olmadığını kontrol ederken.

"Esecek," dedi Durito. Sanki geleceğe bakıyormuş gibi düşünceli bir hali vardı.

---

*) 1988-1994 yılları arasında Meksika Cumhurbaşkanı'ydı.

**) 1994-2000 yılları arasında Meksika Cumhurbaşkanı'ydı.

İkimiz de sustuk. Pipolarımızı yeniden yaktık. Gün batmaya başlamıştı. Durito botlarıma baktı. Korkuyla, "Yanında kaç kişi var?" diye sordu.

"Benden başka iki kişi daha var, yani üzerine basarız diye korkmana gerek yok," dedim, onu sakinleştirmek için.

Durito, metodolojik şüpheyi kendine düstur edindiğinden 'hımm'lamaya devam etti. Derken, kendini daha fazla tutamadı: "İyi de senin peşindekilerden ne haber, onlar kaç kişi?" diye sordu.

"Haa! Onlar mı? Altmış..."

Durito cümlemi bitirmeme izin vermedi. "Altmış mı! Kafamın üzerinde altmış çift bot! Beni ezmeye çalışan 120 adet Sedena botu," diye bağırdı, çıldırmış gibi.

"Dur bir dakika, bırak da sözümü bitireyim. Altmış değil," dedim.

Durito yine sözümü kesti: "Biliyordum zaten böyle bir şeyin mümkün olmadığını. Kaç kişi o zaman?"

Kısa ve net bir şekilde, "Altmış bin," diye cevap verdim.

"Altmış bin mi!" dedi Durito. Bir an soluğu kesildi, sonra gırtlağına kaçan pipo dumanı yüzünden öksürmeye başladı. Çaresizlikle ellerini kollarını sallayarak, "Altmış bin!" diye haykırdı, umutsuzlukla.

Onu rahatlatmaya çalıştım. Peşimize düşenlerin hepsinin birlikte gelmeyeceğini, saldırının kademeli olacağını, farklı yönlerden geldiklerini, bizi bulamayabileceklerini, geride iz bırakmadığımızı, dolayısıyla bizi takip edemeyeceklerini, uzun lafın kısası aklıma ne geldiyse söyledim.

Bir süre sonra Durito sakinleşti ve yeniden 'hımm' diye mırıldanmaya başladı. Arkasından, harita olduklarını sandığım birtakım kâğıtlar çıkarıp masasına serdi ve düşman birliklerinin konumu hakkında sorular yağdırmaya

başladı. Elimden geldiğince hepsini cevapladım. Verdiğim her cevabın ardından Durito küçük haritaların üzerine işaretler koyup notlar aldı. Sorgusu bittikten sonra, uzunca bir süre yine 'hımm' deyip durdu. Birkaç dakika sonra karmaşık bazı hesaplar yapmaya koyuldu. (Hesap yaptığını, toplamaları yaparken kollarıyla bacaklarını kullanmasından anladım). İçini çekerek, "'Çekiç ve Örs', 'İlmek', 'Tavşan Avı' ve 'Dikey Manevra' taktiklerini kullanıyorlar. Çok basit, School of Americas'ın* *İzcilerin Kılavuzu*'ndan bunlar," dedi, kendine ve bana. Sonra ekledi: "Ama tüm bunları savuşturma şansımız var."

"Aa öyle mi? Nasıl?" diye sordum, şüpheyle.

"Bir mucizeyle," dedi Durito, arkasına yaslanıp kâğıtlarına bakarak.

Akşam, lianeler ve ağaç dalları arasından yavaşça inerken, sükûnet içinde oturduk. Sonra, gece, ağaçlardan kendini sıyırıp tüm gökyüzüne yayıldığında, Durito seslendi: "Yüzbaşı, Yüzbaşı, hişşt! Uyudun mu?"

"Hayır... Ne oldu ki?" diye cevap verdim.

Durito temkinli bir halde, sanki beni incitmekten korkuyormuş gibi sordu: "Ne yapacaksınız?"

Pipomu içmeye devam ettim. Ağaçlardan sarkan ayışığının gümüşi huzmelerini seyrediyordum. Dışarıya bir nefes duman verdim, sonra da onu ve kendimi cevapladım: "Kazanacağız."

---

*) Amerikan Ordusu'nun Amerikalar Okulu (School of Americas – SOA). Georgia, Fort Benning'deki bu okulda, Latin Amerikalı personel, savaş, isyan bastırma ve uyuşturucuyla mücadele konularında eğitilmektedir. SOA mezunları, Latin Amerika'da meydana gelen en vahşi insan hakları ihlallerinin bazılarını gerçekleştiren isimlerdir.

3
DON KİŞOT VE EXCALİBUR

4 Nisan 1995

"Ey tanrılar! Sizin bana verdiğiniz mutsuzluğa ağlamak için seçtiğim yer, işte burası. Burada, gözlerimden akan yaşlar, bu küçük derenin sularını taşıracak; burada, aralıksız, derin iç çekişlerim, dertli yüreğimdeki ıstırabın şahidi ve işareti olarak, bu ulu ağaçların yapraklarını hiç durmadan kıpırdatacak. Sizler, kim olursanız olun, ey bu ıssız yerde yaşayan kır tanrıları! Bu bahtsız âşığın yakınmalarına kulak verin; uzun bir ayrılık ve hayali kıskançlıklar yüzünden bu yabani yerlere, ağlamaya, insan güzelliğinin doruk noktası olan o nankörün acımasızlığından yakınmaya geldi. Ey Orman Perileri! Siz ki, sık ormanlar-

da yaşar, böylece sizi umutsuzca seven, çevik, şehvetli satirlerin tatlı huzurunuzu bozmalarına izin vermezsiniz. Bahtsızlığıma ağlarken bana katılın, ya da hiç değilse dinlemekten kaçınmayın. Ey Dulcinea, del Toboso'lu Dulcinea! Gecemin gündüzü, ıstırabımın mutluluğu, yollarımın pusulası, kaderimin yıldızı! Tanrı sana isteyeceğin her şeyi versin; senden ayrı olmanın beni getirdiği yeri ve durumu düşün, sadakatimin lâyık olduğu iyi niyetli karşılığı ver. Ey bundan böyle yalnızlığımı paylaşacak olan yalnız ağaçlar! Dallarınızın tatlı kımıltılarıyla, varlığımın sizi rahatsız etmediğine dair işaret verin bana. Ey silâhtarım! İyi ve kötü günlerimin canayakın yoldaşı, burada yapacağım şeyleri iyice hatırında tut ki, hepsinin sebebi olan kişiye bir bir anlatasın."*

Durito, gür bir sesle ve son derece ciddi bir edayla, nefes almadan söyledi bunları. Bir taşın üzerinde ayakta duruyor, sağ eliyle, sonradan kılıç olduğunu öğrendiğim bir dalı sallıyordu. Şu 'Ah benim sadık silâhtarım, vs.' kısmını söylerken, dönüp bana baktı. Başka birisini mi kastediyor diye etrafa bakındıysam da, görünürde benden başka hiç kimse yoktu.

"Evet, sen," dedi Durito, dalıyla beni işaret ederek. "Sen benim silâhtarım olacaksın."

"Ben mi?" diye sordum, hayretten ağzımı bir karış açarak.

Durito, sorumu dikkate bile almadı, hatta elindeki dalı sallayarak haykırdı: "Bu da bir dal parçası değil! Bu bir kılıç; kılıçların şahı *Excalibur*!"

---

*) Miguel de Cervantes, *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote,* Bölüm 25. Yapı Kredi Yayınları'nın Kazım Taşkent serisinden çıkan Türkçe basımın, Roza Hakmen tarafından yapılan çevirisinden alınmıştır. (ç. n.)

"Sanırım sen zamanları ve hikâyeleri karıştırdın," dedim. "Konuşmanın başı aynı Don Kişot'taki bir bölüme benziyordu, oysa Excalibur Kral Arthur'un kılıcıdır." Son kısmı söylerken kekeledim, Eva'nın videosu *Taştaki Kılıç*'ı hatırlamaya çalışıyordum.

Durito sözlerine devam etmek için benim duraksamamdan faydalandı: "Sessizlik, uşak! Doğanın sanatı taklit ettiğinin farkında değil misin? Alonso Quijano* ya da Arthur, ne fark eder? O artık.... Lacandona'lı Don Durito'nun!"

Güldüm.

"Neye gülüyorsun, seni kaba köylü?" diye sordu Durito, tehditkâr bir sesle.

"Hiç," dedim, temkinli bir şekilde. "Zapatista zanlılarının işledikleri suçların kaydedildiği PGR** dosyalarına La Candona*** yazdıklarını hatırladım da."

"O cahil PGR aptalları Lacandon cangılının nerede olduğunu bile bilmez. LDC**** JFRM***** ve Cardinal Posadas'ın****** katillerini takma sen kafana," dedi Durito, kibirle.

Excalibur'a fazla yaklaşmamaya dikkat ederek otururken, "Neyse, gezgin bir şövalye olmanı neye borçluyuz?"

---

*) Cervantes'in romanında Mancha'lı Don Quixote adını alıp gezgin bir şövalye olarak yollara düşen karakter.

**) Procuraduia General de la Republica: Meksika Başsavcılığı.

***) Lacandona yerine 'La Candona'.

****) Luis Donaldo Colosio, o dönem iktidarda olan PRI'nın (Kurumsal Devrimci Parti) Meksika Cumhurbaşkanı adayı, 23 Mart 1994'te öldürüldü.

*****) Jose Fransisco Ruiz Massiue, PRI'nın genel sekreteri, Eylül 1994'te öldürüldü.

******) Kardinal Juan Posadas, Guadalajara Başpiskoposu, 24 Mayıs 1993'te öldürüldü.

diye sordum. Durito da oturdu, Don Kişotvari bir tavırla iç çekip ağlamaklı bir ses tonuyla anlatmaya başladı:

"Ah benim cahil uşağım! Tüm bu hezeyanlarımın sebebi bir kadındır. Sinemdeki yara, uykusuzluğumun nedeni, acı çekmemin sebebi, bahtsız alınyazımın sorumlusu hep odur."

Durito bana 'cahil' ve 'uşak' demesine itiraz etme fırsatı vermeden acıyla içini dökmeyi sürdürdü:

"Sana trajedimi anlatıyor olmam iyi; böylelikle senin şu kalbin, aşkın engebeli yollarında daha ihtiyatlı ve dikkatli bir şekilde yürümeyi öğrenir belki. Sanma ki beni, ıssızlığı içimi keskin bir bıçak gibi yaran, sessizliği insanoğluna ve cennete hükmeden bu uzak diyarlara getiren adımlarım kendi tercihimdir. Şunu iyi bil ki benim zavallı uşağım, yiğit bir gezgin şövalyenin hayatı boyunca dünyayı acılar içinde dolanması ve var olmayan bir kadın için, o tek bir bakışla aklını çalan tapılası suçlu için acılar içinde kıvranıp ölmesi ilahi bir kanundur. Ahh! Ama ne bakıştır o bakış! Nisan güneşinde aniden çakan bir şimşek! Günün ortasında kayan bir yıldız! Yüzen ve öldüren bir elmas! Dalgalardan ve mercandan bir deniz! Gözleriyle konuşan bir arzu! Dillendirilmemiş bir yakarış!"

Devam etmesi ve hikâyesini bir an önce bitirmesi için onu uyardım: "Acele etsen iyi olur çünkü şimdiden bayağı bir sayfa oldu ve bunları basacak tek bir gazete bile yoktur. Ondan sonra, bildirilerimi, aklıma her geleni onlara gönderebilmek için bir bahane olarak kullandığımı söylemekte tabii haklı olurlar."

"Haklısın kanımca, sözlerinde gerçeklik payı var. Aşk yüzünden çektiklerimi, yaşadığım maceraları yayınlaya-

cak ne bir gazete, ne bir kitap, ne de bir ansiklopedi bulunabilir. Yüreğimi dağlayan böylesine büyük ve acı bir aşk, Aguascalientes Kütüphanesi'ne bile sığmaz!" dedi Durito, mahzun mahzun.

"Aguascalientes Kütüphanesi'ni* dert etme. O artık PGR'nin malı," diye cevap verdim, onu rahatlatabilmek için.

"Bu iyi bir haber, böylelikle o hain sahtekârlar biraz olsun coğrafya ve imla öğrenirler belki," dedi Durito, kılıcını bırakıp yaprağına doğru ilerlerken.

Gece her köşeye sinmişti ve Mart ayının yerini Nisan'a bırakacağını haber veren o sağnaklardan birinin yolda olduğu hissediliyordu nemli rüzgârda. Telaşla sordum: "Hikâyeye devam etmeyecek misin?"

"Gerek yok. Böylesine büyük bir acıyı anlatmaya yetecek kelimeleri bulmak mümkün değil." dedi Durito, üstünü *huapac* yaprağıyla örterek.

Üstünü tamamıyla örtmeden önce de, "Atları hazırlamayı unutma. Yarın, gezgin şövalyelerin yapması gerektiği gibi şafakla birlikte yola çıkacağız. Gün doğup da bize karşı gelmeye yeltendiğinde, silahlarımızın ışıltısı güneşi korkutacak ve böylelikle şiddeti azalacaktır," dedi.

Son bir kez iç çekip sustu Durito. Oturduğum yerde, efendim yiğit şövalye Lacandona'lı Don Durito uyurken

---

*) 10 Şubat 1995'te, Federal Ordu birlikleri, bir Zapatista kasabası olan ve Zapatistaların 1994 Ağustos'unda gerçekleşecek Ulusal Demokrasi Konvansiyonu'na katılmak için gelen 10 bin sivil toplum örgütü üyesini yerleştirdikleri, hatta bir kütüphane bile inşa ettikleri Guadalupe Tepeyac'ı yerle bir etti. Bkz. "Spiral Son ve Başlangıç", s. 7-83. Kütüphane adını, 1914 yılı Ekim ayında Meksika Devrimi içindeki çeşitli fraksiyonların devrimci bir hükümetin kurulması konusunda bir anlaşma zemini oluşturmak amacıyla biraraya geldiği Bağımsız Devrimci Konvansiyonu'nun düzenlendiği Kuzey Meksika kenti Aguascalientes'ten alıyor.

ben nöbet tutmaya hazırlandım. Tüm zorluklara rağmen bu asil düşü savunmaya karar vermiştim. Canavarlar ve devler, böylesine asil bir huzuru bozmaya cesaret edemeyeceklerdi. Hatta kendime azıcık hayal gücüyle, korkutucu bir mızrağa benzeyen bir dal bile buldum. Yağmur yağmaya başlayınca, kendine saygı duyan her uşak gibi ben de nöbetimi ve Efendim'i bırakıp kendi çatıma sığındım. Şafak, soğuk dokunuşuyla sökerken, yağmur hâlâ yağıyordu.

Uyuyamadım. Yarın yola çıktığımızda bineceğimiz Allah'ın belası atları nereden bulacağımıza takmıştım.

4
DURİTO VE PEGASUS

16 Nisan 1995

Ay, sanki soluk bir badem. Ağaçlar ve tüm bitkiler gümüşle kaplanmış gibi. Gece ağır ağır inerken, çalışkan çekirgeler rastgele ağaçların ak yapraklarına üşüşmüşler. Ağaçların arasından da kurşuni rüzgârlar esiyor, endişeyi kamçılayarak.

Durito sakalıma tırmanıyor. Bu hareketinin sebep olduğu hapşırık, silahlarla donanmış şövalyeyi yere seriyor. Durito zar zor ayağa kaldırıyor kendini. Gövdesini kaplayan zırh zaten yeteri kadar etkileyici. Bunlara bir de kafasına geçirdiği *cololte* (Lacandon cangılında yetişen bir

tür yabani fındık) kabuğu, kalkan niyetine bir ilaç şişesi kapağı, kınına yerleştirdiği *Excalibur* ve (düzeltilmiş bir ataç olduğundan şüphe ettiğim) mızrağı eklenince teçhizatı tamamlanmış.

"Şimdi ne olacak?" diye soruyorum Durito'ya, parmağımla umutsuzca doğrulmasına yardım etmeye çalışırken.

Durito sonunda kendine, daha doğrusu kalkanına çeki düzen vermeyi başarıyor. *Excalibur*'u kınından çıkarıp birkaç kez boğazını temizledikten sonra da gururla konuşuyor: "Şafak vakti, benim sefil uşağım! Bu saatler, gecenin yola çıkmadan önce üzerini giyindiği ve günün, dünyayı kolaçan etmek için Apollo'nun sivri perçemlerini bilediği saatlerdir. Gezgin şövalyelerin, kendilerine hiç dinlenme fırsatı tanımaksızın sırf bir Hanımefendi'nin dalgın gözündeki itibarlarını arttırmak için macera uğruna yollara düştüğü saatlerdir bunlar."

Esneyip, göz kapaklarımın bana biraz dinlenme ve rahat fırsatı tanımak üzere düşmesine izin veriyorum. Bundan rahatsız olan Durito sesini yükseltiyor: "Genç kadınların yaralarını sarmak, dulların derdine derman olmak, haydutlara gününü göstermek ve mağdurları içine düştükleri hapishanelerden kurtarmak için yola çıkmalıyız!"

"Söylediklerin kulağa bir hükümet programı gibi geliyor," diyorum, halen kapalı olan gözlerimle. Durito'nun beni tamamen uyandırmaktan vazgeçmeye niyeti olmadığı belli.

"Uyan, sahtekâr! Sana görevinin, Efendin iyi ya da kötü her ne çeşit maceraya atılırsa atılsın, onu izlemek olduğunu hatırlatırım!"

Sonunda gözlerimi açıp ona bakıyorum. Durito, gezgin bir şövalyeden ziyade döküntü bir silah deposunu an-

dırıyor. Yine de herhangi bir şüpheye mahal vermemek amacıyla soruyorum: "İyi de sen kendinin kim olduğunu sanıyorsun?"

"Ben gezgin bir şövalyeyim; üstelik, şöhretin hafızasında ölümsüzleştirmeyi aklından bile geçirmediği gezgin şövalyelerden değil; bütün kıskançlıklara, İran'ın bütün sihirbazlarına, Hindistan'ın bütün Brahmanlarına, Etiyopya'nın bütün çıplak filozoflarına rağmen, adını ölümsüzlük tapınağına yazdıracak, gelecek kuşaklara örnek teşkil edip, şövalyeliğin şerefli doruğuna erişebilmek için izlemeleri gereken adımları gösterecek gezgin şövalyelerdenim,"* diye cevap veriyor Durito, en cesur pozunu takınarak.

"Söylediklerin sanki... bana sanki... şeyi hatırlatıyor....." diyecek oluyorum, ama Durito, *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*'den alıntı yaptığını söylemeden lafı ağzıma tıkıyor.

"Sus, seni aptal köylü! Konuşmalarımı kitaptan çaldığımı söyleyerek itibarımı beş paralık etmeye çalışıyorsun. Ve madem yeri geldi, söyleyeyim, asıl senin yazıların gittikçe yapmacıklaşıyor. Yazılarında referans vermeye bayılıyorsun! Böyle yapmaya devam edersen, sonun, kendi kötümserliğini gizlemek için tek bir paragrafta altı-yedi yazardan alıntı yapan Galio'nunki** gibi olacak."

Söyledikleri beni derinden yaralıyor ve hemen konuyu değiştiriyorum: "Kafana taktığın bu şey de ne? *Cololte* kabuğuna benziyor sanki."

"Bu bir miğfer, seni cahil salak!" diye çıkışıyor Durito.

---

*) *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*, 47.Bölüm, "La Mancha'lı Don Quijote'ye Yapılan Tuhaf Büyüye ve Başka İlginç Olaylara Dair", Yapı Kredi Yayınları Kâzım Taşkent Serisi. (ç. n.)

**) Hector Aguilar Camin'in *Galio'nun Savaşı* adlı romanının kahramanı.

"Miğfer mi? Üzerinde delikler olan bir kabuğa benziyor daha çok," diye üsteliyorum.

"Cololte. Miğfer. Hale. Sıralama bu, Sanço," diyor Durito, kafasına taktığı *cololte* kabuğunu düzeltirken.

"Sanço mu?" diye kekeleyerek soruyorum.

"Hadi gel, bırak bu saçmalığı da yola çıkmaya hazırlanalım. Yorulmak bilmeyen kılıcımın düzelteceği pek çok haksızlık var ve kılıcım bağımsız sendikaların boyunlarını gıdıklamak için kaşınıyor." Bunu söylerken, bir başkentin saltanat vekili edasıyla savuruyor kılıcını Durito.

"Son zamanlarda fazla gazete okudun galiba. Dikkat et de intihara kalkışmana yol açmasın o haberler," diyerek, yola çıkmayı geciktirmek için konuyu uzatmaya çalışıyorum. Durito aniden on altıncı yüzyıl asilzadesi ağzından kurtulup, gururla atını çoktan bulduğunu anlatmaya başlıyor. Söylediğine göre at, Ağustos şimşeği gibi hızlı, Mart rüzgârı gibi sessiz, Eylül yağmuru gibi sakinmiş. Daha ne tür harika özelliklere sahipti hatırlamıyorum, ama aklımda kaldığı kadarıyla yılın her ayı için ayrı bir özelliği vardı hayvanın. Söylediklerine inanmamış gibi görünüyor olacağım ki, bana atını görme onurunu bahşedeceğini müjdeliyor. Böylece biraz daha uyuyabileceğim umuduyla teklifini kabul ediyorum. Kalkıp gidiyor ve uzunca bir süre dönmüyor. Canıma minnet, vurup kafayı yatıyorum. Ta ki Durito'nun heyecanlı sesini duyana kadar: "İşte geldim!"

Durito'nun neden bu kadar geciktiğini anlamam zor olmuyor; bir kaplumbağaya binmiş! Durito'nun 'zarif bir koşu' olarak nitelediği, banaysa daha çok temkinli ve yavaş gelen bir dizi hareketten sonra, kaplumbağa gelip önümde duruyor. Kaplumbağanın üzerindeki (Tzeltal

dilinde kaplumbağa *coc* demek) Durito bana dönüp, "Nasıl görünüyorum?" diye soruyor.

Bilinmeyen nedenlerden dolayı, Lacandon cangılının ıssızlığına sürüklenmiş bu gezgin şövalyeyi saygılı bir sessizlik içinde süzüyorum. Gerçekten de tuhaf görünüyor. Durito, kaplumbağasını, pardon, atını, bana biraz saçma gelen bir isimle vaftiz etmiş: *Pegasus*. Bu konuda herhangi bir şüpheye yer bırakmamak için de kaplumbağanın kabuğunun üzerine büyük, koyu renkli harflerle 'PEGASUS. Tüm Hakları Gizlidir' diye yazmış. Bu yazının tam altında da 'Lütfen emniyet kemerlerinizi bağlayın' yazıyor. Bu görüntüyü ekonomik iyileşme programıyla karşılaştırmamak için kendimi zor tutuyorum. Durito atını, öteki tarafını da görebilmem için çeviriyor. Pegasus dönerken pek acele etmiyor. Durito, aslında son derece yavaş ve hantal olan bu hareketi 'başdöndürücü bir dönüş' olarak niteliyor. Kaplumbağa hareket ederken o kadar dikkatli ki, hayvanın başının dönmesinden korktuğu için böyle hareket ettiği düşünülebilir pekâlâ. Birkaç dakika sonra Pegasus'un sol yanında şunların yazdığını görüyorum: 'Sigara İçilen Bölüm. Sendikalı Kovboylar Giremez. Boş İlan Alanı. Başvurular: Durito'nun Yayın Şirketi.' Ama benim gözüme öyle pek de boş ilan alanı kalmış gibi görünmüyor, çünkü Durito'nun ilanları zaten Pegasus'un sol yanının ve arkasının tamamını kaplamış.

Durito'nun, neo-liberalizm ve NAFTA* cenderesinde sıkışıp da ayakta kalabilmenin tek yolu olan bu ultra-mini-makro girişimci vizyonunu takdir ettikten sonra, "Kaderiniz sizi nereye sürüklüyor?" diye soruyorum.

*) NAFTA (North American Free Trade Agreement, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması. (ç. n.)

"Soytarılık etme. Bu kullandığın dil sadece asil lordlar içindir, benim sonsuz merhametim olmasa kendi boş hayatlarını sürmeye devam edecek, gezgin şövalyeliğin sırlarını ve mucizelerini öğrenmeyi akıllarından bile geçiremeyecek senin gibi hiçbir işe yaramayan köleler için değil," diye cevap veriyor Durito, bilinmeyen bir nedenden dolayı gitmek için sabırsızlanan Pegasus'u zaptetmeye çalışırken.

Sabahın ikisinde yeterince azar işitmiş olduğuma karar vererek, "Nereye gidiyorsan, yalnız gidiyorsun. Ben bu gece dışarı çıkmayı düşünmüyorum. Dün Camilo, bir kaplana ait ayak izlerine rastlamış ve yakınlarda bir yerlerde kaplan olabileceğini söyledi," diyorum Durito'ya.

Bizim cesur şövalyeyi zayıf noktasından vurmuş olacağım ki, birden sesi titremeye başlıyor, "Ka-ka-kaplan mı?" diye soruyor ve hemen ardından sesli bir şekilde yutkunarak ekliyor: "Peki, ne yer bu kaplanlar?"

"Herşeyi. Gerillaları, askerleri, böcekleri, hatta kaplumbağaları!" Bu sonuncusunu söylerken Pegasus'un vereceği tepkiyi merak ediyorum. Kaplumbağa kendini at sanıyor olacak ki, söylediklerime hiç tepki göstermiyor. Yine de, sanırım hafif bir kişnemeye benzer bir ses duyuyorum.

"Hıh! Bunları beni korkutmak için söylüyorsun. Ama bilmelisin ki, silahlarını kuşanmış bu şövalye, yel değirmeni kılığına girmiş devlerin, silahlı helikopter kisvesine bürünmüş yeldeğirmenlerinin hakkından geldi. En zaptedilemez krallıkları fethetti, en iffetli prensesleri baştan çıkardı, en..."

Durito'nun sözünü kesiyorum, çünkü böyle sayfalarca konuşmaya devam edebilir, oysa özellikle yazılar son dakika ellerine geçtiği zaman köpüren editörler tarafından topa tutulacak olan benim.

"Tamam. Tamam. Peki ama şimdi nereye gidiyorsun?"

"Mexico City'ye," diyor Durito, kılıcını havada savurarak. Bu lâf Pegasus'a bir ikaz gibi gelmiş olacak ki, Pegasus'ta hafif bir iç çekiş olarak tezahür eden bir tür hareketlenme oluyor.

"Mexico City mi?" diye soruyorum, pek inanmayarak.

"Elbette. COCOPA* senin oraya gitmene izin vermedi diye bunun beni durduracağını mı sanıyorsun?"

Durito'yu COCOPA hakkında kötü konuşmaması için uyarmak istedim, çünkü kanun koyucular bu konuda çok hassaslar ve yargıçlar kurulunda böyle şeyler duyduklarında sinirleniyorlar. Ama Durito sözlerine devam etti: "Bilmelisin ki ben gezgin bir şövalyeyim, ama neo-liberal ekonomi felaketinden daha Meksikalıyım. Bu nedenle de ünlü 'Saraylar Şehri'ni ziyaret etmeye hakkım var. Şövalyelerin en ünlüsü ve en cesuru, erkeklerin en çok saygı duyduğu, kadınların en sevdiği, çocukların gıpta ettiği benim gibi bir gezgin şövalye, gidip adımlarıyla oraları onurlandıramayacaksa neden Mexico City'de saraylar olsun istiyorlar ki?"

"Pençelerinle demek istedin herhalde, çünkü hatırlatırım ki bir gezgin şövalye ve Meksikalı olmanın yanı sıra sen aynı zamanda bir böceksin," diye düzeltiyorum onu.

"Ayaklarımla ya da patilerimle; ne fark eder ki, gezgin şövalyesi olmayan bir saray 30 Nisan'da** hediye almamış bir çocuğa, tütünü olmayan bir pipoya, içinde yazı olmayan bir kitaba, müziksiz bir şarkıya, uşağı olmayan bir şövalyeye benzer." Lafını bitirdikten sonra Durito dönüp

*) COCOPA (Comission de Concordia y Pacificacion): 9 Mart 1995'de çıkan kanun gereğince, 'Chiapas'ta barış, uzlaşma ve diyalog sağlanması amacıyla' kurulan ve Zapatistalar ile Meksika hükümeti arasında arabuluculuk görevi üstlenen Uyum ve Onurlu Barış Sağlama Komisyonu.

**) Meksika'da Çocuklar Günü.

gözlerini bana dikiyor ve soruyor: "Bu sürprizlerle dolu macerada bana eşlik etmek istemediğinden emin misin?"

Kendimi gizemli biri gibi gösterebilmek için, "Duruma göre değişir," diyorum. Sonra da ekliyorum: "'Sürpizlerle dolu derken neyi kastettiğine bağlı."

"Bir Mayıs* yürüyüşüne katılmayı kastediyorum," diyor Durito, sanki 'şu köşeden bir sigara alıp geleceğim' der gibi.

"Bir Mayıs yürüyüşü mü? İyi de ya yürüyüş olmazsa? İşçilerin mali durumuyla her zaman yakından ilgilenen Fidel Velazquez**, yürüyüş için para olmadığını söylemişti. Söylentilere göre, işçilerin kontrolden çıkmasından ve yüce lidere teşekkür etmek yerine karikatüristlerin bile kullanmayacağı kelimelerle ona hakaret etmelerinden korkuyormuş. Ama bunlar söylenti tabii. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı hemen bir açıklama yapıp yürüyüşün iptalinin korkudan kaynaklanmadığını, bunun, işçi kesimi tarafından alınan son derece saygıdeğer bir kararın sonucu olduğunu ve ..."

"Aptalca konuşmayı bırak! Ben Bir Mayıs yürüyüşüne Fidel Velazquez'i düelloya davet etmek için gidiyorum, çünkü gayet iyi bilindiği gibi o, fakirleri ezen zalim bir canavardır. Onu, bilet satışlarını artırıp artırmayacağını görmek için Aztec*** Stadyumu'nda çarpışmaya davet edeceğim, çünkü Beenhaker'ı**** (eğer böyle yazılmıyorsa beni eleştirme, Amerika'nın patronları bile, çekleri onlar yazıyor ol-

---

*) 1 Mayıs 1994 tarihinde Mexico City'de gerçekleşen 1 Mayıs yürüyüşüne binlerce Zapatista destekçisi katıldı.

**) Fidel Velazquez Sanchez, hükümet yanlısı bir sendika olan Meksika İşçi Konfederasyonu'nun (CTM) başkanı; 21 Haziran 1997'de öldü.

***) Mexico City'deki dev futbol stadyumu.

****) Hollandalı futbol antrenörü.

masına rağmen bu ismin nasıl yazıldığını bilmiyorlar) kovduklarından beri akbabalar dahil hiç kimse 'Eagles'ı seyretmeye gitmiyor." Kısa bir süreliğine susuyor Durito ve düşünceli düşünceli, uzun süredir hiç kıpırdamayan ve büyük ihtimalle uyuyakalmış olan Pegasus'a dikiyor gözlerini.

Sonra aniden, heyecanla soruyor: "Sence Fidel Velazquez'in bir atı var mıdır?"

Biraz düşünüp taşındıktan sonra cevap veriyorum: "O bir kovboy, dolayısıyla bir atının olması kuvvetle muhtemel."

"Harika!" diyor ve Pegasus'u mahmuzluyor Durito.

Pegasus bir at olduğunu düşünüyor olabilir, ama bedeni, görmezden gelinemeyecek sert kabuğuyla hâlâ bir kaplumbağa bedeni. Bu nedenle Durito'nun mahmuzlarını hissetmiyor. Bir süre mücadele ettikten sonra Durito, Pegasus'un burnuna atacıyla vurmayı akıl ediyor; zavallı nefer, bu küçük vuruş onun dört nala koşmasına neden oluyor. 'Dört nala' nitelemesi bu kaplumbağa-at için saatte yaklaşık olarak on santimetre demek olduğundan, Durito'nun Mexico City'ye varmasının oldukça uzun süreceği ortada.

"Bu hızla giderseniz siz varana kadar Fidel Velazquez ölmüş olur," diyerek, ayrılmadan önceki son hain vuruşumu yapıyorum.

Bunu söylememeliydim. Durito, Pancho Villa'nın* Torreon'u aldığı zaman yaptığı gibi, atını durdurmak için kuvvetli bir şekilde yularına asılıyor. Tabii bu sadece edebi bir imgelem. Gerçekte Pegasus'un yaptığı, onun gittiği hızda neredeyse hiç fark edilmese de durmak.

Pegasus'un tüm sakinliğine karşılık, Durito bana, "Son yıllarda işçi hareketinin danışmanlarının başına ge-

*) Pancho Villa, kuzeyde Meksika Devrimi'nin lideriydi.

lenlerle sana olan şey aynı! İşçilere sabırlı olmalarını tavsiye edip durdular; böylelikle oturup kovboyun atından düşmesini bekleyebileceklerdi ve onu atından indirmek için hiçbir şey yapmalarına gerek kalmayacaktı," derken, tam anlamıyla küplere binmiş görünüyor.

"Herkes oturup hiçbir şey yapmadan beklemedi. Kimileri gerçekten bağımsız bir işçi hareketi oluşturmak için var gücüyle mücadele etti," diye cevap veriyorum.

Durito, "İşte ben de gidip onları göreceğim. Biz işçilerin de bir onuru olduğunu öğretmek için katılacağım onlara," derken, ben de Durito'nun bir zamanlar bana Hidalgo eyaletinde bir madenci, Tabasco'da ise petrol işçisi olarak çalıştığını söylediğini hatırlıyorum.

Durito yola çıkıyor. Plastik battaniyemden birkaç metre ötedeki çalılıkların ardında gözden kaybolması birkaç saat sürüyor. Kalktığımda, sol ayağımdaki botumun bollaşmış olduğunu fark ediyorum. Fenerimi yakıp üzerine tuttuğumda bağcıklarının olmadığını görüyorum. O anda Pegasus'un yularının gözüme neden tanıdık gözüktüğünü anlıyorum. Artık Durito'nun Mexico City'den dönmesini beklemek zorundayım. Botumu bağlamak için bir sarmaşık aranırken, Durito'ya çinili restoranı da ziyaret etmesini söylemeyi unuttuğumu hatırlıyorum. Sonra yeniden uzanıyorum. Şafak söküyor...

Üzerimizdeki gök, giderek yayılırken, pembeye çalan mavi gözleriyle Meksika'nın hâlâ dün durduğu yerde olduğuna şaşırmış, bize bakıyor. Pipomu yakıyorum, gecenin son kalıntılarının ağaçlardan düşmek üzere olduğunu görüyorum ve kendi kendime, mücadelenin çok uzun süreceğini ama buna değdiğini düşünüyorum.

5
DURİTO BİR KARTPOSTAL YOLLUYOR

5 Mayıs 1995

Durito bana bir kartpostal gönderdi. Kartpostalda solunda Pegasus, sağında Devrim Anıtı'yla poz vermiş. Fotoğrafın altına da şöyle bir not düşmüş: "Hangisi daha yavaş? Sol mu Sağ mı?"

Fidel Velazquez'i bulamadığını ama Bir Mayıs yürüyüşüne katıldığını anlatıyor. Amerika Birleşik Devletleri elçiliğinin önünden geçerken, "Dodgers'a evet! Yankees'e hayır!"* diye bağırmış. (Durito, Valenzuela'nın artık 'San Digeo'nun Babaları' takımında oynadığını bilmi-

*) Dodger, hilekâr, vergi kaçıran anlamına da geliyor aslında, ama burada Los Angeles Dodgers beyzbol takımına ve New York Yankees'e gönderme var. Valenzuela, Fernando Valenzuela adlı ünlü bir beyzbol oyuncusu. (ç. n.)

yor.) Zócalo'ya* ne zaman girdiğini ya da oradan ne zaman ayrıldığını fark etmemiş. Bir beyefendi uzun süre ona baktıktan sonra yanına gelmiş ve "Afedersiniz, umarım alınmazsınız ama son derece şaşırtıcı bir biçimde, bir böceğe benzediğinizi söylemeden edemeyeceğim," demiş. Bu bey züppe biriymiş. "Herkes oradaydı," diyor Durito ve aşikar olanı söylemeye olan malum eğilimiyle ekliyor: "Eksik olan tek şey Devrim'di."

*) Şehrin meydanı.

6
ÖTEKİ TARAFI GÖRMEYE YARAYAN AYNA

11 Haziran 1995

Şafak vakti. Mexico City. Durito, Zócalo civarındaki sokaklarda dolanıyor. Küçük pardösüsü ve Humphrey Bogart'ın *Casablanca* filminde giydiği türden fötr şapkasıyla dikkat çekmediğini sanıyor. Ne üzerindekilerin ne de parlak vitrin camlarının yarattığı gölgelerin içinde ağır ağır sürünmesinin bir önemi var. Gölgesinin gölgesi, ağır adımları, fötr şapkası ve yerlerde sürünen yağmurluğuyla Durito, Mexico City'de ağaran güne doğru ilerliyor. Kimse görmüyor onu. Bunun sebebi, iyi gizlenmiş olması ya da 1950'li yıllardan fırlamış bir dedektif gibi giyinen bu minyatür Don Kişot'un çöp dağları arasında güçlükle

fark edilebiliyor olması değil. Mexico City'yi sabahın erken saatlerinde vuran sert rüzgârlarla ya da oradan oraya koşturan ayakların altında sürüklenen kağıtların arasından yürüyor Durito. Onun görünmemesinin tek nedeni, bu şehirde zaten kimsenin kimseyi görmemesi.

"Bu şehir hasta," diye yazmış bana Durito. "Korku ve yalnızlıktan dolayı hasta düşmüş. Yalnız bireylerden oluşan koca bir kütle; içinde yaşayan herkes için başka bir şehir. Toplama problemi değil, çarpma problemi bu. Her bireyin acısı diğer bireylerinkine eklenmekle kalmıyor (acı olmayan bir yalnızlık bilir misin?), onu çevreleyen diğer insanların yalnızlıklarıyla katmerleniyor. Her kişinin yalnızlığı, taşra panayırlarındaki 'Kahkaha Aynaları'na yansımış sanki. Her yalnızlık bir diğerinin yalnızlığını yansıtan bir ayna ve bu aynalar böylece uzayıp gidiyor."

Durito çok geçmeden yabancı topraklarda olduğunu idrak etmeye başlamış ve şehrin onun çöplüğü olmadığını anlamış. Durito, bu şafak vaktinde ve yüreğinde valizini topluyor. Artık sadece kafasını toplamak için devam ediyor yürümeye. Bir sevgilinin veda öpüşü olduğunu bilerek dudağına kondurduğu son bir buse gibi. Zamanla ayak sesleri uzaklaşıyor, yabancıları ürküten sirenlerin feryatları yükseliyor.

Durito da o yabancılardan biri, bu nedenle kırmızı mavi renkli, göz kırpan ışıklar ne zaman belirse her köşe başında duraklıyor. Ona kucak açan dost bir kapı aralığını fırsat bilip, gerilla yöntemini kullanarak yakıyor piposunu; minicik bir kıvılcım, derin bir nefes ve yüzünde gözünde duman. Durup bakıyor. Önündeki dükkânın vitrin

ışıkları hâlâ yanıyor. Vitrine doğru gidip dev cama ve ardındakilere bakıyor. Her türden boy boy aynalar, porselenler, cam biblolar, kristaller ve müzik kutuları. Güneydoğu Meksika cangılında geçirdiği uzun yılları hatırlayarak, "Konuşan kutulardan yok," diyor kendi kendine.

Durito, Mexico City'ye veda etmeye gelmiş ve herkesin şikayet edip kimsenin terk edemediği bu şehre bir hediye vermeye karar vermiş. Bir hediye. Mexico City'nin göbeğinde Lacandon Cangılı'ndan gelmiş bir böcekten, Durito'dan bahsediyoruz. Durito bir hediyeyle veda ediyor.

Bir sihirbaz gibi zarifçe el sallıyor. Her şey duruyor; ışıklar, tıpkı rüzgârın yalayıp geçtiği bir mum gibi sönüyor. Bir el sallayış daha ve bir ışık, belki de yansıyan bir ışık vitrindeki müzik kutularından birini aydınlatıyor. Müzik kutusunun içinde, açık lila renkli elbisesiyle, ellerini başının üzerinde kavuşturmuş, parmak uçlarında bir balerin, pozisyonunu hiç bozmadan duruyor. Durito balerinin duruşunu taklit etmeye çalışıyor ama bir sürü kolu olduğundan düğümlenip kalıyor. Bir kez daha sihirbaz gibi el sallıyor ve bu defa sigara paketi büyüklüğünde bir piyano beliriyor. Durito piyanonun başına oturuyor ve üzerine nereden bulduğu belli olmayan koca bir bardak bira koyuyor, ama bardağın çoktan yarılanmış olduğuna bakılırsa içmeye başlayalı bayağı bir zaman olmuş. Parmaklarını çıtlatıp, filmlerdeki bar piyanistleri gibi birkaç parmak egzersizi yapıyor. Balerine dönüp başıyla küçük bir selam veriyor. Balerin hareket etmeye ve reveranslara başlıyor. Durito, bilinmeyen bir ezgi mırıldanıyor, ayağıyla tempo tutuyor, gözlerini kapatıp salınmaya başlıyor. Derken piyanonun ilk notaları duyuluyor. Durito piyanoyu dört elle çalıyor.

Camın öte yanında, balerin dönmeye ve aynı anda yavaşça sağ bacağını kaldırmaya başlıyor. Durito, piyanonun üzerine kapanmış, coşkuyla çalıyor. Balerin, müzik kutusunun sınırlarının el verdiği ölçüde dans ediyor. Şehir kayboluyor. Piyanosunun başındaki Durito ve müzik kutusunun içindeki balerinden başka hiçbir şey kalmıyor.

Durito çalıyor, balerin dans ediyor. Şehir hayrete düşüyor. Sanki hiç beklemediği bir hediye almış, hoş bir sürprizle karşılaşmış ya da iyi bir haber duymuş gibi yanakları kızarıyor. Durito şehre en iyi hediyesini veriyor; sonsuza dek dayanacak, kırılmaz bir ayna, acı vermeyen, aksine rahatlatan ve canlandıran bir veda. Bu muhteşem gösteri kısa sürüyor, şehrin içinde yaşayan küçük şehircikler yeniden şekillenirken son notalar da yitip gidiyor. Balerin rahatsız durağanlığına geri dönüyor. Durito yağmurluğunun yakasını kaldırıp dükkân vitrinine doğru hafifçe eğiliyor.

"Hep camın öteki yanında mı kalacaksın?" diye soruyor, hem kendine hem balerine. "Sen hep benim öte yanımda mı olacaksın ve ben hep senin öte yanında mı kalacağım? Sonsuza dek elveda, benim mutsuz sevgilim. Mutluluk bir hediye gibidir, göz açıp kapayıncaya kadar biter ve buna gerçekten değer."

Durito caddenin karşısına geçiyor ve şapkasını düzeltip yürümeye devam ediyor. Köşeyi dönmeden önce, dönüp dükkânın vitrine son bir kez daha bakıyor. Vitrinin camını yıldıza benzer bir delik süslüyor. Alarmlar boş yere çalıyor. Vitrin camının ardındaki müzik kutusu balerini gitmiş.

"Bu şehir hasta. Hastalığı hızını almadan iyileşmeye başlayamaz. Sonunda, milyonların sonsuzlukla katmer-

lenmiş bu kollektif yalnızlığı, kendisini keşfedecek ve güçsüzlüğünün nedenini anlayacak. İşte o zaman, sadece o zaman şehir kasvetli grisinden sıyrılıp, taşrada çok sık görülen cinsten rengârenk kurdelelerle donatacak kendini. Bu şehirdeki hayat, aynaların zalim bir oyunundan ibaret, ama oyunun amacı saydam bir cama dönüşmek olmadığı sürece, ayna oyunu işe yaramaz ve anlamsızdır. Mutlu olmaya başlamak için tüm yapman gereken bunu anlamak ve birilerinin dediği gibi mücadele etmek. Ben geri dönüyorum. Tütünü ve uykusuzluğu hazırla. Sana anlatacak çok şeyim var, Sancho," diyerek bitiriyor mektubunu Durito.

Sabah oldu. Yaklaşmakta olan güne ve yola çıkan Durito'ya birkaç piyano notası eşlik ediyor. Doğuda güneş, sabahın camını kıran bir taş gibi.

7
ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ

30 Haziran 1995

Tembel bir bulut ağaçların arasında dinlenirken, ay binlerce beyaz iğnesiyle delip geçiyor bulutu. Bir ateşböceği, haziran ayında olduğumuzu unutmuş, kamp ateşi ile sigaraların kırmızı-griliği arasında avarelik edip duruyor. Şafak vakti, dağ, birkaç adam ve bir böcek!...

"Omzunda bir böcek var," diyor Camillo.

İstifimi bozmadan cevap veriyorum: "Senin de boynunda bir kene var, öteki benim de kulağında bir örümcek görüyor ama ben sesimi çıkarmıyorum. Her neyse, o bir böcek değil, Fransızca konuşan bir papağan. Durito şaşkın

şaşkın bana bakıyor, konuştuklarımız onu yıldırmışa benzemiyor ve ezberinden bir şiir okumaya başlıyor:

Ne oldu sana bu sabah ilham perisi?
Gözlerin siyah bakışlarla dolmuş senin
Teninde akisleri ve çizgileri
*Çılgınlık, korku, soğuk ve hüzünlerin.**

Şiiri bitirdikten sonra dobra bir dille ekliyor: "Yirmi kişi değiliz, yüz kişi değiliz, sadece üç kişiyiz, hesabımızı doğru yapalım!"

Üç kişilik bir hücre toplantısı bu. Doğanın sanatı kopya ettiği saçmalığına katkıda bulunmaya karar vermiş olacak ki, Durito da toplantıya katılıyor.

Ben onun toplantıya katılmasına karşı koyunca Durito, "Üç Silahşörler dört kişi değil miydi?" diye soruyor. Ben 'evet' diye cevap verince, Durito bu 'evet'i bize katılmasına onay olarak algılıyor ve başlıyoruz, dört kişiden oluşan üçlü hücre toplantımıza.

Gündemimizdeki ilk madde, bu hücreye siyasal çalışmalar ve kültürel etkinlikler için bir isim vermek. Hector Scola'nın onuruna kendimize 'kirli, kötü ve çirkin' adını veriyoruz. Ama itirazlar oluyor bu isme. Camilo kirli ve çirkin olabileceğimizi, fakat 'kötü'nün son derece basite indirgenmiş ve Maniherist bir bakış açısı olduğunu söylüyor. Camilo, 'kötü'yü 'kaba'ya çevirmeyi önerdiği için adımızı "kirli, kaba ve çirkin' olarak değiştiriyoruz. Eleştiri ve özeleştiri, genellikle suç ortaklığına işaret eden derin bir sessizlik getirir beraberinde.

*) Charles Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri* kitabındaki 'Hasta Peri' şiirinden.

Ama bugün çok sivrisinek var, yağmur yağacak gibi görünüyor ve bu nedenle kimse ateşin ve dumanın yanından ayrılmak istemiyor. Bunun üzerine öteki ben, EZLN* ile İktidar arasında geçen diyalogları andıran bir özeleştiri seansı başlatıyor; kendimi, gitme sırası Sup'ta olduğu halde odun almaya gittiğim ve böylece onun deliliğini desteklediğim, böceklerle gezgin şövalyeler hakkında hayal ürünü hikâyeler uydurmaya teşvik ettiğim için eleştiriyorum."

Sakinliğimi koruyarak alttan alan bir tonda cevap veriyorum: "Kendimi, sürekli öteki ben'in dağıttıklarını topladığım ve böylelikle onun tembelliğine, düzensizliğine ve sarsaklığına izin verdiğim için eleştiriyorum." Camilo ise ne eleştiriyle ne de özeleştiriyle uğraşıyor. Eğer yağmur yağmaya başlamamış olsa, bütün geceyi karşılıklı özeleştiri kılıfına bürünmüş eleştirilerde bulunarak geçirebilirdik. Ama yağmurdan odunlar ıslandı ve ateş söndü.

Şu bizim papağan Durito, ortaya bir seçim sürecinin belirlenmesi gerektiği tartışmasını attığından, hücre başkanının atanması da bir başka bahara kalıyor...

*) EZLN (Ejercito Zapatista de Liberacion Nacional); Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu. (ç. n.)

8
DEDEKTİF DURİTO

17 Temmuz 1995

Durito'nun omzunda bir ateşböceği parıldıyor. Gazete kupürlerinden oluşan basit bir yığın, insanoğlunun şu hayatta gördüğü görebileceği en asil meslek olan gezgin şövalyeliğin en yüce temsilcisi Efendim Lacandona'lı Don Durito için yatak-sandalye-çalışma masası-ofis hizmeti görüyor. Pipomun dumanı arasından güvenliğini saplamakla yükümlü olduğum ve başına bir şey gelmesi ihtimaline karşılık sürekli tetikte bulunduğum, kahramanların en sonuncusu ve en büyüğü olan ünlü şövalyeyi gözetliyor, onun için nöbet tutuyorum... aaah!

"Yine mi esniyorsun, sahtekâr!" Durito'nun sesi, saatlerce sürdüğünü iddia ettiği kısa uykumu bölüyor.

"Uyumuyordum," diyerek kendimi savunuyorum. "Düşünüyordum...." Saatime bakınca farkına varıp isyan ediyorum: "Saat sabahın üçü! Durito, biraz uyusak olmaz mı?"

"Uyku! Tek düşündüğün şey uyumak! En değerli saatleri uyuyarak harcarsan, gezgin şövalyeliğin en üst mertebesine ulaşmayı nasıl arzularsın?"

"Şu anda tek arzuladığım uyumak," diyorum, esneyip yastık olarak kullandığım sırt çantasının üzerinde kendimi daha rahat hissedeceğim bir pozisyon alarak.

"Senin tek arzun uyumak olabilir. Ama ben kendimi, Apollo gecenin eteklerini kılıcıyla yırtana kadar, her şövalyenin ilham kaynağı ve arzu nesnesi olarak seçtiği o en yüce, en asil, en iyi, hiç kimseyle mukayese edilemeyecek biricik Hanımefendi'yi düşünmeye adıyorum... Beni dinliyor musun?" diye haykırdığını duyuyorum Durito'nun.

Durito'nun ne vaziyette olduğunu bilmek için gözlerimi açmama gerek olmadığının bilincinde, "Hıı!" diye cevaplıyorum onu. Gazete kupürlerinden oluşan yığının üzerinde, sağ elinde *Excalibur*, sol eli göğsünde, öteki sağ eli belinde, diğer eli kalkanını düzeltir vaziyette, öbür eli... Durito'nun kaç kolu olduğunu hatırlamıyorum ama yapmak istediği her jest için yeteri kadar, hatta yeteri kadarından da fazla kolu olduğunu söyleyebilirim.

"Peki, seni ne uyandırır benim aylak uşağım?" diye soruyor Durito, beni uyutmamaya kararlı olduğunu her haliyle belli ederek.

"Beni mi? Senin konuşmaların ve gece faaliyetlerin dışında hiçbir şey. Hakikaten, şimdi ne iş üstündesin sen?"

Yeniden kâğıtlarına dönerek, "Hükümet kabinesi," diye cevap veriyor Durito.

Yapmayı en istemediğim şeyi yapıp gözlerimi açarak, "Hükümet kabinesi mi?" diye soruyorum şaşkınlıkla.

"Tabii ki! Kabine üyelerinin neden sürekli birbirleriyle çatıştığını buldum. Her biri kendi kafasının dikine gitmekte ısrar ediyor ve görünen o ki, hepsi bir şeyi unutmuş; başkanlarının...."

"Adı Zedillo," diye hatırlatıyorum, sohbetten sıkılmış bir halde.

"Yanlış! Zedillo değil," diyor Durito, kendini beğenmiş bir edayla.

"Yanlış mı?" diye soruyorum, haberleri dinleyebilmek için sırt çantamın içindeki küçük radyoyu ararken. "İstifa mı etti, yoksa görevden mi alındı?"

"Hayır, ikisi de değil," diyor Durito, bende gözlediği bu ani hareketlilikten hoşnut. "Hâlâ yerinde, dün bıraktığımız yerde duruyor."

"Eee öyleyse?" diye soruyorum, artık tamamen ayılmış olarak.

"Hükümet başkanını, çevirdiği birtakım işlerden ve geçerli bazı nedenlerden dolayı bundan böyle X Kişisi olarak adlandıracağım."

"X Kişisi mi"? diye soruyorum, Durito'nun polisiyeye olan merakını hatırlayarak.

"İyi de çevirdiği işleri sen nasıl anladın?"

"Çok kolay benim sevgili Watson'um."

Bir yandan Durito'nun miğfer niyetine kullandığı kabuğu ters çevirmesini ve böylece (her ne kadar kendisi kafasındakinin dedektiflerin taktıkları Sherlock Holmes şapkalarından olduğunu iddia etse de) rap şarkıcılarına benzemesini seyredip, öte yandan "Watson mu?" diye sorarken kekelememeyi başarıyorum. Durito, minicik bir büyüteçle kâğıtlarını inceliyor. Eğer onu bu kadar iyi tanımasam, karşımdakinin Durito olmadığını söyleyebilirim ama...

"Sherlock Holmes, görünürde önemsiz ayrıntılar arasında bağlantı kurmayı, onları bir hipoteze dönüştürmeyi, sonra da bu hipotezi çürütmek ya da doğrulamak için daha fazla ayrıntı aramayı benden öğrenen bir İngilizdi. Tıpkı öğrencim Sherlock Holmes'la birlikte Londra'nın arka sokakları arasında dolanırken yaptığımız egzersizler gibi basit bir tümdengelim egzersizi bu. Benden öğreneceği daha çok şey vardı ama onu meşhur edeceğine söz veren, Conan Doyle denilen o adamla birlikte kayıplara karıştı. Sonra ona ne oldu, bilmiyorum."

"Meşhur oldu," diyorum, alaycı bir şekilde.

"Gezgin şövalye mi oldu?" diye soruyor Durito, merakla.

"Maalesef, benim sevgili Sherlock'um, bir kitap karakterine dönüşüp meşhur oldu."

"Yanılıyorsun, benim koca burunlu Watson'um. Şöhret sadece gezgin şövalyelik yoluyla elde edilir."

"Peki, tamam. Hadi bu konuyu kapatıp hükümet kabinesine ve şu gizemli 'X Kişisi'ne dönelim. Ondan bahsetsene biraz."

Durito gazete ve dergi kupürlerini incelemeye başlıyor.

"Hım... hım.. hı," diye homurdanıyor.

"Ne? Bir şey mi buldun?" diye soruyorum, çünkü son 'hı'sı hayranlık dolu bir tonda çıkıyor.

"Evet, Jane Fonda'nın *Barbarella*'dan bir fotoğrafı," diyor Durito, yüzünde mest olmuş bir ifadeyle.

Hızla yattığım yerden doğrulup, "Jane Fonda mı?" diye soruyorum.

"Evet, hem de anadan doğma," diyor Durito, uzun bir iç geçirerek.

Jane Fonda'nın anadan doğma bir fotoğrafı kendine saygısı olan her erkeği tahrik eder ve ben de her zaman kendime saygı duymuşumdur. Bu nedenle, hemen ayağa kalkıp Durito'dan o kupürü bana vermesini istiyorum. Onu sonuna kadar dikkatle dinleyeceğime yemin edene kadar fotoğrafı bana vermiyor. Defalarca ve defalarca yemin ediyorum. Başka ne yapabilirim ki?

"Dikkatle dinle!" diyor Durito, piposunu ısırırken ve üzerine basa basa. Durito, konuşurken çok sayıda elinden bir çiftini arkasında kavuşturmuş, bir aşağı bir yukarı uzun adımlarla volta atıyor: "Adının sondan üçüncü hecesinde vurgu olan herhangi bir ülkeyi ele alalım, tesadüfen Yıldızlar ve Şeritler* imparatorluğunun altında bir yerlerde olsun bu ülke. 'Altında' derken, gerçekten altında olduğunu kastediyorum. Bu ülkede korkunç bir salgın hastalığın baş gösterdiğini varsayalım. Ebola? AIDS? Kolera? Hiçbiri değil. Çok daha ölümcül ve yıkıcı bir hastalık....*neo-liberalizm!* Sana daha önce bu hastalıktan bahsetmiştim, o yüzden yeniden anlatmayacağım. Yeni kuşak 'genç politikacı-

*)Yıldızlar ve Şeritler (Stars and Stripes); Amerikan bayrağındaki şekillerden yola çıkarak Amerikalılar tarafından bayraklarını temsilen kullanılır. (ç. n.)

lar'ın bu ülkeyi nasıl 'kurtarabilecekleri' konusunda yurtdışında eğitim aldıklarını varsayalım, bu genç kuşak politikacıların ülkeyi kurtarmak için akıllarına gelen tek yol, ülkeyi, tarihini hiçe sayarak acımasızlık ve embesillik treninin, yani kapitalizmin kuyruğuna takmak. Yurtdışında eğitim gören bu öğrencilerin ders notlarına göz atma fırsatı yakaladığımızı varsayalım. Ne buluruz bu defterlerde? Hiçbir şey. Kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey. Bunlar kötü öğrenciler midir? Tam tersine! İyi ve zeki öğrencilerdir. Ama sonunda, üzerine eğitim aldıkları her konuda tek bir ders öğrendikleri çıkıyor ortaya. Ders hep aynı: 'Ne yaptığını biliyormuşsun gibi davran. Neo-liberalizmde iktidar politikasının temel aksiyomu budur,' diye öğretmiş hocaları. Soruyor öğrenciler hocalarına: 'Peki, neo-liberalizm ne demek sevgili hocam?' Hoca cevap vermiyor, ama ne yapacağını bilmemekten çatılan kaşlarından, kızarmış gözlerinden, ağzının kenarından akan salyadan, topuğu aşınmış sağ ayakkabısından öğrencilerine gerçeği söylemeye cesareti olmadığını anlıyorum. Ve benim anladığım kadarıyla gerçek, neo-liberalizmin, ekonomik kaosun kaotik teorisi, toplumsal aptallığın aptalca yüceltilmesi, felaketlerin felaket bir politikayla çözümlenmeye çalışılması anlamına geldiğidir."

Durito piposunu yeniden yakmak için ara veriyor, ben de fırsattan istifade lafa karışıyorum: "Peki, nasıl oluyor da hocanın yüz ifadesinden, salyasından, kırmızı gözlerinden ve topuğu aşınmış ayakkabısından bu kadar çok anlam çıkartabiliyorsun?"

Durito beni dinlemiyor bile, ya çakmağın ateşinden ya da birazdan söyleyeceklerinden dolayı gözleri parlıyor;

"Pekâlâ. Devam edelim. Söz konusu öğrenciler ülkelerine ya da ülkelerinden geriye kalan neyse, oraya geri dönüyorlar. Kimsenin anlamadığı, Mesih mesajlarına benzer bir mesajla geliyorlar. Saygın kişiler bu mesajın şifresini çözedursun, bizimkiler yağmalamaya, daha doğrusu iktidar oyunlarına girişiyorlar. Öğrendikleri tek dersi uygulamaya başlıyorlar: 'Ne yaptığını biliyormuşsun gibi davran.' Böyle görünebilmek için de kitle iletişim araçlarını kullanıyorlar. Sonunda, herşeyin mükemmelen işlediği sanal bir gerçeklik noktasına, kandırmacanın o en üst mertebesine erişiyorlar. Ama bir de 'öteki' gerçek, gerçek olan gerçek var ki, onun da icabına bakmak gerekiyor. Sonra akıllarına ne gelirse yapmaya başlıyorlar; bir gün bu, öteki gün şu. Ve sonra..."

Durito duraksıyor, piposunu kontrol ediyor ve sessizce gözlerini bana dikiyor.

"Ve sonra?" diyerek bastırıyorum.

"Ve sonra... tütün bitti. Daha var mı sende?" diye karşılık veriyor.

Stratejik rezervimizin tükenmekte olduğu konusunda onu uyarmak için durmak istemediğimden, elimde tuttuğum tütün kesesini fırlatıyorum Durito'ya. Piposunu dolduruyor, yakıyor ve konuşmaya devam ediyor:

"Sonra, gerçek gerçeklikle tüm bağlarını kopartıp, yalanlar ve düzmecelerle yarattıkları sanal gerçekliğin gerçek olduğuna inanmaya başlıyorlar. Ama tek sorun bu şizofrenik durum değil. Olan şu ki, tek tek her öğrenci kendi sanal gerçekliğini yaratıyor ve ona uygun bir şekilde yaşamaya başlıyor. Ve sonunda hepsi de, diğerlerininkiyle çatışan kendi doğrularını dayatıyor."

"Bu açıklama, nasıl desem... oldukça cesur."

Durito duraksamadan açıklamasına devam ediyor: "Ama bu hükümetin tutarsızlığına tutarlılık katan bir şey var. Çeşitli göstergeleri çözümledim. Bütün hükümet bildirgelerini okudum, tüm icraatlarını ve kusurlarını sınıflandırdım, üyelerin siyasi geçmişlerini karşılaştırdım, attıkları en küçük adımı bile inceleyerek çok önemli bir sonuca vardım."

Durito konuşmasına ara verip, önemli bir şey söyleyecekmiş havasında piposundan derin bir nefes çekiyor, suskunluğunu ona şu soruyu sormam için uzatıyor: "Peki, vardığın sonuç ne?"

"Çok basit, sevgili Watson'um! Perde arkasında hükümet avanesinin deli saçmalarından daha tutarlı bir sistem yaratan biri, görünmez bir üye var. Hepsinin efendisi olan bir lider. Buna Zedillo da dahil. Bu da 'X Kişisi'nin mevcudiyetini gösteriyor. Söz konusu ülkenin gerçek siyasi lideri o... "

"İyi de kim bu esrarengiz 'Bay X'?" diye soruyorum. Aklıma gelen ihtimali düşündüğümde tüm bedenimi saran ürpertiyi gizleyemiyorum; "Salinas mı?"

"Daha da kötü," diyor Durito, kâğıtlarını düzenlerken.

"Salinas'tan da mı kötü? Peki, kim o zaman bu adam?"

"Yanılıyorsun, bir adam değil, bir kadın," diyor Durito, piposunun dumanını üfleyerek.

"Kadın mı?"

"Evet. 'Aptal' lakabıyla anılan bir kadın. Soyadı da 'Doğaçlama'.* Dikkat et, Aptal Doğaçlama diyorum. Çünkü bilmelisin ki, sevgili Watson'um, akıllı doğaçlama

*) İspanyolca'da 'doğaçlama' dişi bir isimdir.

da vardır, ama bu durumda akıldan bahsedilemez. 'Bu kadın,' neo-liberalizmin politikadaki aptal doğaçlamasıdır. Neo-liberalizm artık siyasi bir doktrin halini aldı, bu da demektir ki, bu ülkenin ve Arjantin'le Peru gibi diğer ülkelerin kaderini Aptal Doğaçlama yönetiyor..."

"Yani ima ettiğin şey, Menem'le Fujimori'nin aynı oldukları mı...."

"Hiçbir şey ima etmiyorum. Açıkça söylüyorum. Arjantinli ve Perulu işçilere sorman yeterli. Tütünüm bittiğinde Yeltsin'i tahlil ediyordum."

"Yeltsin mi? Sen Meksika hükümeti kabinesi üzerine çalışmıyor muydun?"

"Hayır, sadece Meksika'nınkini değil. Bilmelisin ki, sevgili Watson'um, neo-liberalizm tüm insanlığı tehdit eden bir salgın. AIDS gibi. Tabii Meksika siyasi sisteminin karşı konulması zor, insanı büyüleyen bir aptallığı var. Ama dünya nüfusunun dibine darı ekmeye niyetli olan tüm bu hükümetlerin ortak bir yönü var; bütün başarıları bir yalan üzerine kurulu ve bu nedenle temelleri senin üzerinde oturduğun şu bank kadar sağlam..."

İçgüdüsel olarak ağaç köklerinden ve sarmaşıklardan yaptığımız banka bakmak için ayağa kalkıp bankın gerçekten de sert ve sağlam olduğunu görüyorum. Sakin bir şekilde Durito'ya, "Ama sevgili Sherlock'um, farz edelim ki bu kötü adamlar yalanlarına sonsuza dek devam etmeyi başardılar ve kurdukları bu sahte temel ayakta kalmayı sürdürdü," diyorum.

Durito devam etmeme izin vermeyerek sözümü kesiyor: "İmkânsız! Neo-libelarizmin temeli bir çelişki. Kendini idame ettirebilmesi için, kendisini tüketerek yok et-

mesi gerekir. Suikastların, komploların, kamu kuruluşlarının her türlüsünde görülen söz ve icraat arasındaki çelişkilerin, çıkar toplulukları arasındaki kavgaların ve borsa piyasasında dönen her şeyin nedeni bu..."

"Anlaşıldı. Sanırım artık buna alıştılar, çünkü borsa bayağı yükseklerde geziyor," diyorum şüpheyle.

"Sabun köpüğü bu. Patlaması uzun zaman almayacak. Söyledi dersin," diye cevap veriyor Durito, her şeyi bilir bir edayla gülümseyerek. Sonra da devam ediyor sözlerine:

"Sistemin devamını sağlayan şey, onu yok edecek olan şeydir. Çok basit. Anlamak için G.K. Chesterton'un *Mahşerin Üç Atlısı* kitabını okuman yeterli. Kitabın türü polisiye, ama hepimizin bildiği gibi, eninde sonunda, doğa sanatı taklit eder."

"Bence teorin tamamıyla bir fant...." Sözümü bitiremiyorum. Ağaç kökünden yapılmış banka oturmamla, bankın, yere çarpan bedenimdeki kemiklerden çıkan belli belirsiz sesler ve ağzımdan çıkan pek de belirsiz olmayan küfürler eşliğinde yere çökmesi bir oluyor.

Durito gülme krizine giriyor. Biraz sakinleşince, "Teorimin tamamıyla bir fantezi olduğunu mu söyleyecektin? Şu anda bulunduğun alçak seviyeden takdir edersin ki, doğa beni haklı çıkardı. Tarihin ve insanların da bu konuda biraz yardımı olacak," diyor.

Konferansı sona erince, gazete kupürleri yığınının üzerine uzanıyor Durito. Ben, düştüğüm yerden kalkmayı denemiyorum bile. Sırt çantamı kendime doğru çekip rahat bir pozisyon alıyorum. İkimiz de sessiziz, doğuda dağların yamacı üzerinden yayılan bal ve buğday parlaklığını görüp derin bir iç geçiriyoruz. Başka ne yapabiliriz ki?

9
SOĞUK AYAK İLE SICAK AYAĞIN HİKÂYESİ

27 Ekim 1995

"Bir zamanlar iki tane ayak varmış. Bu iki ayak birliktelermiş ama uyumlu değillermiş. Ayaklardan biri soğuk, diğeri sıcakmış. Bir gün soğuk ayak sıcak ayağa, 'Sen çok sıcaksın,' demiş. Sıcak ayak da soğuk ayağa, 'Sen de çok soğuksun,' demiş. Sonra olanlar olmuş. Onlar bu konu üzerine hararetle tartışadursunlar, Hernán Cortes* gelip her ikisini de yakmış."

"Hikâyenin sonu bu mu yani?" diye soruyorum şüpheyle.

*) Hernán Cortes, 1521 yılında Meksika'yı fethetti.

"Elbette! Bu bir hikâye, senin basın toplantılarından biri değil," diye cevaplıyor Durito.

Durito'ya sitemle bakıyorum. "Tamam tamam. Dur bir düşüneyim. Hıım, hıım. Buldum. En sonuna şöyle bir şey ekleyelim: 'Sonra Hernán Cortes ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.'"

"Gerçekten ermiş mi?" diye soruyorum, üzerine bir şeyler karaladığım kâğıdı cebime koyarken.

"Tabii ki ermemiş. Hâlâ bir sürü soğuk ve sıcak ayak var, yani Hernán Cortes'i tatsız bir sürpriz bekliyor."

"Tatsız şeylerden söz açılmışken," diyerek sözünü kesiyorum, "bazı gazetelerde senden şikayet ediyorlar."

"Benden mi? Her yaştan soylu bâkirenin özlemiyle yanıp tutuştuğu, büyük küçük her çocuğun hayalini kurduğu, tüm dünyada en soylu erkeklerin hayran olduğu gezgin bir şövalyeden şikayet etmeye kim cüret eder?"

"Aslında tam olarak senden şikayet etmiyorlar. Sadece, 'Durito'dan gına geldi, artık yeter, Durito şöyle dedi, Durito böyle yaptı...' gibi şeyler söylüyorlar. Kısacası artık yazılarımda senden bahsetmemi istemiyorlar..."

Durito lafımı bitirmeme izin vermeden kulağımın dibinde bağırıp çapırmaya başlıyor: "Sus, seni küstah serseri! Ancak senin gibi işe yaramaz biri, saygıdeğer halkın benim büyük başarılarımı, yadsınamaz iyiliğimi ve söylediklerimdeki derin bilgeliği dinlemekten keyif almadığını, bilgilenmediğini ve onlarla teselli bulmadığını düşünebilir."

"İyi de Durito, bu saçmalığı uyduran ben değilim ki! Şunu kabul et ki, tüm bunlardan senin kadar -tabii sadece bir varsayım bu- heyecan duymayan birileri olabilir...."

Durito bir kez daha sözümü kesiyor. "Pekâla. Beni ve muhteşem başarılarımı öğrenmekle ilgilenmeyen bir canlının var olabileceğini kabul ediyorum. O zaman sana, senin gibi küstah bir işe yaramaza verilen değer ile benim gibi yüksek ve gezgin bir şövalyeye verilen değeri karşılaştıralım."

"Gezgin konusunda hemfikiriz ama yükseklik konusunda izninle biraz şüpheliyim."

"Yüksek derken kastettiğim boyum değil, ideallerim seni aptal."

"Pekâlâ, önerin nedir?"

"Bir müzakere."

"Müzakere mi? Ama Durito, bunun bir şaka olduğunu sanacaklar..."

"Tek kelime daha duymak istemiyorum! Müzakere, ulusal, uluslararası ve gezegenler arası çapta olacak. Müzakerede tartışılacak konular şunlar: Bir; Sup, mektuplarından Durito hikâyelerini çıkarmalı mı? İki: Durito hikâyelerinin çıkarılmasında ısrar etmeye cüret eden alçak, Dante'nin cehenneminin yanında buzdolabı gibi kalan bir cehennem ateşinde yanmalı mı? Bu sorulara yalnızca 'evet' veya 'hayır' şeklinde cevap verilecek."

"Peki, bu sorulara cevap vermek isteyenler cevaplarını nereye yollayacaklar?" diye soruyorum kuşkuyla.

"Benim ofisime: Lacandona'lı Don Durito, Huapac-Yaprağı No 69, Güneydoğu Meksika Dağları, Chiapas, Meksika."

Durito'nun son derece kararlı olduğu belli. Öyleyse bazı noktaları açıklığa kavuşturması lazım. "Peki, bu müzakereye katılmak için yaş sınırı nedir?"

"Katılacakların en az altı aylık, en fazla son nefeslerini vermelerine bir dakika kala yaşında olmaları gerekiyor."

"İyi de Durito, sence altı aylık bir bebek bu sorulara cevap verebilir mi?"

"Tabii! Ben daha altı aylıkken, bir kadının, hem heyecana yol açan hem de tam tersine rahatlatan sıcak göğsüne dair soneler yazmaya başlamıştım bile."

"Ama sen bir böceksin!"

"Daha iyi ya! Fazla tartışmaya gerek yok! Duyuruyu hazırla ve hanımefendilerin oy pusulalarına en derin iç çekişlerini de ekleyebileceklerini yaz... Aslında düşündüm de iç çekişlerini dahil etmeye gerek yok, çünkü o kadar çok iç çekiş gelir ki, burada kesin bir kasırgaya dönüşürler ve Roxanne*, bu kasırganın yanında 'davetsiz bir esinti'gibi kalır. En iyisi kırmızı karanfiller** yollasınlar. Belki bir iş kurar ve bu karanfilleri ihraç edebiliriz, ne dersin?"

"Sen delisin derim. İyice çığırından çıktın."

"Ah benim sevgili sırık uşağım! Gün ancak biraz çılgınlıkla ağarabilir," diyor Durito, yerine dönüp üzerini bir *hu apac* yaprağıyla örterken. Üzerini örtmeden önce de yaprağın üstüne güç bela kocaman yuvarlak bir 69 yazıyor.

"Cevaplar gelmeye başlayınca bana haber ver. Hay aksi! Bu sabırsız bekleyiş yüzünden uyuyamayacağım..." diyor, egzosu olmayan bir elektrikli testere gibi sesler çıkararak horlamaya başlamasından birkaç saniye önce.

Hiç sesimi çıkarmadan oturuyorum. Pipomu yakıp ağır ağır geçmişi solumaya başlıyorum. Başımın üzerinde şafağın son solgun grileri, uzaklarda gün ufuğu kemiriyor ve soğuk hava yavaş yavaş ılınıyor... Güneydoğu Meksika'nın dağlarında.

---

*) Roxanne Kasırgası, 11 Ekim 1995'te Meksika'yı vuran kasırga.

**) Karanfiller, Kolombiya'nın başlıca ihraç mallarından biri.

10
DORU ATIN HİKÂYESİ

9 Ocak 1996

Bu Ulusal Yerli Forumu'nda gözlemci olarak bulunan ve şu anda alelacele odayı terk etmekte olan utangaç biri vardı. Bu kişi, Güneydoğu Meksika'nın dağlarında gezinen, soylu asilzade ve gezgin şövalye, çok sevilen yüce Lacandona'lı Don Durito'dan başkası değildi. Gezgin şövalyeliğin, o yüce ve üstün mesleğin en değerli ve en yüce temsilcisi, ölümsüz şöhret Lacandona'lı Don Durito, uşağı ve yol arkadaşı olarak benden, onun adına birkaç şey söylememi rica etti.

Galaksiler-arası olarak nitelediği müzakerenin sonucunu bekleyen Durito, gezgin şövalyelerin verdikleri ve

tutmak zorunda oldukları şu meşhur sözlerden biri nedeniyle, bir süre sessiz kalmak zorundaydı. Şimdi gittiğine ve artık beni duyamayacağına göre, sessizliğinin bayağı gürültülü olduğunu ve bana bir kez olsun, her uşağın hakkı olduğunu düşündüğüm sabah sefalarından birini yaşama fırsatı tanımadığını söylemek zorundayım.

Aslında bugün şafak vakti birdenbire, şaşılacak biçimde böceğe benzeyen bir şeyin kapının altından içeri kıvrıldığını gördüğümde, pipomu içip size geldiğiniz için nasıl teşekkür edeceğimi düşünüyordum. Bir an tereddüt ettiysem de sonra tanıdım; bu, Durito'ydu!

Yırtık pırtık eski bir palto giymiş, kendisine oldukça büyük geldiğini düşündüğüm gözlerine kadar inen bir şapka takmıştı ve elinde de bir baston vardı. Durito, kadın hayranlarından gizlenmek için böyle giyindiğini ve elindekinin de baston değil, baston olarak kamufle edilmiş güvenilir kılıcı *Excalibur* olduğunu açıkladı hemen.

"Asıl gizlenilmesi gerekenler, genellikle bu tür toplantılarda kafa avına çıkan ulusal güvenlik ajanları, PGR*, askeri istihbarat, CIA ve FBI gibileri," dedim, cebinden bir tütün kesesi çıkarmasını şaşkınlık içinde izlerken.

"Çabuk!" dedi Durito, "Şimdi söyleyeceklerimi not al, çünkü benim gitmem gerek." Neden acele ettiğini sormama fırsat vermeden, 'Doru Atın Hikâyesi' adlı şu hikâyeyi anlatmaya başladı:

*) Meksika Başsavcılığı.

DORU ATIN HİKÂYESİ

Bir zamanlar, tüyleri kahverengi fasulye renginde olan bir doru at varmış ve bu doru at çok fakir bir köylünün evinde yaşarmış. Bu fakir köylünün tıpkı kendisi gibi çok fakir bir karısı ve cılız mı cılız bir tavukla topal bir domuzları varmış.

Sonra bir gün, çok fakir köylünün çok fakir karısı, "Yiyecek hiçbir şeyimiz kalmadı çünkü çok fakiriz, o yüzden cılız tavuğumuzu kesmemiz gerek," demiş. Bunun üzerine tavuğu keserek cılız tavuk yahnisi yapıp yemişler.

Bu onları bir süre idare etmiş ama sonra tekrar acıkmışlar ve fakir köylü fakir karısına, "Yiyecek bir şeyimiz kalmadı, çünkü çok fakiriz, o yüzden topal domuzumuzu kesmemiz gerek," demiş. Böylece sıra topal domuza gelmiş ve topal domuzu keserek topal domuz yahnisi yapıp yemişler.

Sonra sıra doru ata gelmiş ama doru at bu hikâyenin sonunu beklemeden dört nala başka bir hikâyeye yollanmış.

"Hikâyenin sonu bu mu?" diye sordum Durito'ya, hayal kırıklığımı gizleyemeden.

"Tabii ki değil. Duymadın mı, sana doru atın dört nala başka bir hikâyeye yollandığını söyledim," diye cevap verdi Durito, gitmeye hazırlanırken.

"Peki sonra ne oldu?" diye sordum; sabrım tükenmişti.

"Sonra hiçbir şey olmadı. Gidip doru atı başka bir hikâyede araman gerek," dedi Durito, şapkasını düzelterek.

"Ama Durito!" diye boş yere kaşı koydum.

"Tek bir kelime daha istemem. Hikâyeyi sana anlattığım gibi anlat onlara. Ben anlatamam, çünkü gizli bir göreve gitmem gerek benim."

"Gizli mi? Neymiş bu görev?" dedim, sesimi alçaltarak.

"Seni küstah sahtekâr! Eğer sana görevin ne olduğunu söylersem bir gizliliğinin kalmayacağına basmıyor mu kafan..." diyerek, kapının altından kaçtı gitti Durito.

Durito, 1995'te sonuçlanan bu galaksiler-arası müzakerenin sonucunu çok önceden biliyordu. Zaferinin mutlak ve kaçınılmaz olduğunu, yüce amaçlarını ve muhteşem başarılarını anlatmaya devam etmeye mahkûm olduğumu da biliyordu. O yüzden Lacandona'lı Don Durito yanlışları düzeltmek ve dünyayı başarılarıyla şaşırtmak için yeniden yollara düştü. Kadınların kalplerinin hırsızı, erkeklerin ebedi kahramanı olan, çocukların hayranlığını kazanan Lacandona'lı Don Durito, artık bize geri döndü. Pek çoğunuzun onun dönüşüne sevindiğini biliyorum. Bana gelince, ben onun kâtibi olmaktan ve bu mucizelerle dolu saçma sapan öyküleri, bu "Boğucu Bir Gece İçin Öyküler" diyebileceğimiz öyküleri yazmaktan hiç de memnun değildim.

11
NEO-LİBERALİZM: (KÖTÜ) BİR KARİKATÜR OLARAK TARİH

6 Nisan 1996

"Sana söylüyorum, seni mankafa!" diyor Durito, atacını boynuma batırmaya devam ederken. "Ayrıca bu bir ataç değil, seni cahil köylü, bir gezgin şövalye mızrağı," diye ekliyor ardından, nihayet atacını, yani mızrağını bir kenara bırakıp yakmak için piposunu çıkarırken. Bu duraklamadan istifade hemen konuşmaya başlıyorum:

"Duirito, ne iyi ettin de geldin! Benim büyük bir sorunum var..."

"Bir dakika," diyor Durito, öfkeyle, "Ne zamandan beri aciz uşaklar efendilerine ve beylerine, gezgin şövalyelerine

böylesine saygısız bir şekilde, sanki eşitleriymiş gibi hitap ederek, hürmetsizlik etme hakkına sahipler? Gezgin şövalyeliğin sana öğrettiğim mukaddes yasalarını unuttun mu, seni koca burunlu beti benzi solmuş serseri?"

Bana serseri ve beti benzi solmuş denmesine alınıyorum doğrusu. Koca burunlu demesi pek rahatsız etmiyor ama, çünkü doğaya kin güdülmez. Karşı çıkmaya çalışıyorum; "Ama Durito..."

"Ama Durito falan yok! Ben yüce ve ulu Lacandona'lı Don Durito'yum, gezgin şövalyelerin en yüce temsilcisi, sorunların mükemmel çözümleyicisi, saygıdeğer her kadının meçhul arzu nesnesi, tüm dürüst adamların ulaşmak istediği en yüksek mertebe, tüm çocukların kahramanı, yaşlıların kendilerini güvende hissetmelerinin nedeni, en iyi ve eşi benzeri olman biricik Don Durito!" diyor Durito, elindeki dalı, pardon, kılıcı *Excalibur*'u kınına sokarken. Göğsünü içine çekip göbeğini dışarı salıyor, pardon, söz konusu Durito olunca neresinin göğsü, neresinin beli olduğunu söylemek oldukça zor olsa da, tam tersini kasettim. Durito, hak ettiği muameleyi göremediğine bayağı bozulmuş görünüyor, bu nedenle en tatlı dilimle gönlünü almaya çalışıyorum.

"Peki, bu söylediklerim için, tüm bu ünvanları kullanarak senden özür dilesem?"

"Yapman gereken de bu zaten, ama bugün kendimi âlicenap ve cömert hissederek uyandım, o yüzden bana 'Don Durito' ya da 'Efendim' desen de olur."

"O zaman kısaca Don Durito ya da Efendim, zatıalinize ruhumu kemiren ve zihnimi bulandıran ciddi bir sorunum olduğunu söylüyordum," diyorum, sıradan insan-

larla asiller arasındaki hiyerarşiye yaraşır şekilde önünde hafifçe eğilerek.

"Tamam, böylesi daha iyi," diyor, artık onu rahatlıkla göremeyeceğim kadar uzak ve eğer canı isterse ya da durum gerektirirse mızrağını rahatlıkla batırabileceği kadar yakın bir yerde, gömleğimin yakasında oturmakta olan Durito. "Peki, söyle bakalım, nedir senin gibi sıradan birinin ruhunda bunca ıstıraba sebep olan bu sorun? Aşk meselesi mi?"

"Hayır," diye cevap veriyorum, son derece kararlı bir ses tonuyla. "Yani, sadece bu değil," diye devam ediyorum, tereddütle. "Sorun şu ki, yani demek istediğim aslında başka bir şey," diye noktalıyorum, kararsızlığımın altını daha da çizerek.

"Eveleyip gevelemeyi ve basmakalıp lafları bırak da çıkar ağzından baklayı," diyor Durito, sabırsızlanarak.

"Pekâlâ, Neo-liberalizme Karşı Amerika Kıtası İnsanlık Buluşması için bir makale yazmak zorundayım. Ama sorun şu ki, aklıma yazacak hiçbir şey gelmiyor. İşte, bir şeyler karaladığım birkaç müsvedde..." diyerek, bir deste kâğıt çıkarıyorum.

Durito kâğıtları elimden kapıp, hemen sabırsızlıkla göz gezdiriyor üzerlerinde. "Hım, hımm," diye mırıldanıyor, piposunu çiğneyerek. Bu 'hım'ların ne anlama geldiğini gayet iyi bildiğimden acele etmesi için hapşırıyorum. Durito hemen küçük bir şemsiye açıp okumaya devam ediyor. Bir süre sonra kafasını kaldırıp sessizce gözlerini bana dikiyor.

"Ee nasıl olmuş ?" diye soruyorum, dayanamayıp.

"Kötü mü olmuş diye sorsan daha doğru olur," deyip devam ediyor. "Yazdıkların, benim kara cahil uşağım, içler acısı. Tıpkı meslektaşım Cyrano de Bergerac gibi, sen de burun niyetine taşıdığın o tepecikle sınırlısın. Üstelik hakkını teslim etmek lazım, seninki Bergerac'ınkinden fark edilir şekilde daha büyük."

"İstersen dağlardan, tepelerden konuşmayı bırakalım, asil şövalyem," diyorum, şiddetle hapşırırken.

"Sana katılıyorum, benzerliklerden konuşmanın ne yeri ne de zamanı, sözüme devam ediyorum," diyor Durito, küçük şemsiyesine tutunup asbest kıyafetini giyerken. "Hıı. Ekonomiyle ilgili bölüm fazla siyasi, kültürle ilgili olan bölüm fazla ekonomik, politik bölümler fazla kültürelleştirilmiş ve toplumsal kısımda da toplumdan başka herşey var. O yüzden yapmamız gereken... yok yok o da yetmez!"

"Bunları zaten biliyorum. Benim sorduğum, sorunu nasıl çözeceğimiz," diye tekrar ediyorum, sabırsızlıkla.

"Merak etme. Dünyanın gelmiş geçmiş en mükemmel sorun çözümleyicisiyle karşı karşıyasın. Seni, dillere destan aptallığının bulaştırdığı bu beladan kurtaracağım," diyor Durito, kâğıtlarımı en sevdiği tuvalete doğru fırlatırken.

Aslında, yazdıklarımın bu neo-liberalizm metaforu içinde harcanmasından dolayı hem üzgün hem de kızgınım Durito'ya: "Peki, siz bu ikilemi nasıl çözeceksiniz asilzadem?" diye soruyorum.

"*Çok* basit. Elimde ünlü bir Amazon büyücüsünden aldığım büyülü bir iksir var. Bu iksir olağanüstü özelliklere

sahip ve mucizeler yaratabiliyor," diye cevap veriyor, kabuğunun altından küçük bir şişe şeri çıkararak.

"Yani, bu iksiri içersen, neo-liberalizmi anlamanı ve ona karşı zeki bir alternatif geliştirmeni mi sağlayacak?" diye soruyorum.

"Tabii ki hayır! Bu sıvı her çeşit kabuğun parlatılmasında mucizeler yaratıyor. Benim öyle bir görünmemi sağladı ki, en saygın kişiler bile hayran oldu..." diyerek, küçük şişedeki sıvıyı sırtına döküp atkımla, daha doğrusu atkımdan geriye kalanla sırtını ovalamaya başlıyor.

"İyi de Durito... Senin sırtının parlaklığıyla neo-liberalizmin ne alakası var?" diye soruyorum, gezgin şövalyeliğin tüm kurallarını unutarak.

"Sessizlik! Herkes beni dinlesin! Çabuk! Kâğıt kalem! Söyleyeceklerimi not al!" diyor Durito, on beş milyon kene ve dört inekten başka bir şey olmayan araziye seslenerek.

Boğazını temizleyip daha önce hiç görmediğim cinsten gözlükler takıyor. Omuz fişekliğimdeki kurşunlardan birini kürsüye dönüştüren Durito, elinde notları olmadan, bizlerden oluşan aynaya seslenerek konuşmaya başlıyor;

"Neo-liberalizmde, benim değersiz uşağım, tarih hafızası nedeniyle başa belâ olur. Yüksek eğitim insanı unutmaya teşvik eder, iktidarın değersizliği üzerine yapılan ayrıntılı incelemeler, bu eğitimin ve o uzun, karmaşık tezlerin ana konusudur. İktidar, tarihi kötü bir karikatüre dönüştürür. İktidara hizmet eden sosyal bilimciler, kendilerine gülünç bahaneler yaratırlar ve bu bahaneleri öyle karmaşık bir kuramsal çerçeveye oturturlar ki, bu çerçeve içinde aptallık ve kölelik, zekâ ve nesnellik olarak yutturulabilir. Neo-liberalizm karikatüründe, güçlü-

ler kahramandır, çünkü onlar güçlüdür, kötü adamlarsa, 'gözden çıkarılabilir', yani yok edilebilir olanlardır, bir başka deyişle, zenciler, çekik gözlüler, Çikanolar*, Latinler, yerliler, kadınlar, gençler, mahkûmlar, göçmenler, kaybedenler, eşcinseller, lezbiyenler, marjinaller, yaşlılar ve hepsinden öte isyankârlardır.

"İktidar karikatüründe önemli olan, kabarık kâr endekslerinin yazılı olduğu elektronik sayfanın üzerine daha kaç sıfır eklenebileceğidir. Bunun dışında her şey tamamıyla göz ardı edilebilir, özellikle de eğer kârı etkiliyorsa. İktidar karikatüründe, herşey öngörülmüş ve önceden çözülmüştür; kötülük kötü bir şey olabilir, ama sadece iyinin gücünü vurgulamak için vardır. İyi ile kötü arasındaki ahlâki denge, iktidar ve isyankâr arasındaki ahlâkdışı dengeye dönüştürülmüştür. İktidar için önemli olan paradır, isyankâr içinse onur. Karikatürde İktidar, çatışmanın var olmadığı bir dünya değil, tüm çatışmaların kontrol altına alındığı, İktidar'ın kışkırttığı toplumsal öfkenin egzoz vanaları gibi idare edilebilir olduğu bir dünya düşler. Bu karikatürde İktidar, sanal bir gerçeklik yaratır ve o gerçekliğin içinde onur ölçülemez, ölçülemediği için de anlaşılamaz. Anlaşılamayan ve ölçülemeyen bir şeyin nasıl olur da itibarı ve değeri olabilir? Bu yüzden, onur her zaman paranın karşısında yenilmeye mahkûmdur. 'Mühim değil!' Bırakın onur var olmaya devam etsin, çünkü nasıl olsa para onu piyasanın, iktidarın kanunlarına uygun biçimde alınıp satılan bir mala, satın alınan bir firmaya dönüştürecektir.

"Ama gerçek şu ki, İktidar'ın karikatürü de basit bir karikatürdür işte; *Gerçeklik*'i küçümseyen, bu nedenle de

*) Çikanolar, Meksika asıllı Amerikalılar. (ç. n.)

kötü bir karikatür. Onur, piyasa kanunlarından kaçmaya devam eder ve önemli bir yerde, yani gönüllerde değer ve itibar kazanmaya başlar..."

Durito hafifçe eğilerek selam veriyor. Cırcır böcekleri coşkuyla alkışlıyorlar, lafın gelişi tabii. "Son derece derin...." diye konuşmaya başlayacak oluyorum...

"Sus! Yüce sanatı değersiz ilavelerinle mahvetme!" diye lafımı ağzıma tıkıyor Durito, gözlüklerini çıkarırken. "Umarım her sözümü not etmişsindir ve umarım bu muhteşem ders, sorununu çözmene yardımcı olur."

"Aslında, sanırım bu muhteşem ders kafamın daha da karışmasına neden oldu," diyorum, söylediklerinin tek bir kelimesini dahi yazmadığım gerçeğini saklamaya çalışarak.

"Sana kimse yardım edemez. Burnun ne kadar sınırsızsa kavrayışın o kadar sınırlı. Neyse, bu konuyu bir kenara bırakalım da sen bana son gelişmelerden bahset biraz," diye cevap veriyor Durito, tevekkülle.

Defterimi çıkarıp hazırola geçiyor ve anlatmaya başlıyorum: "Motorize yılan, *La Realidad*'a* elektrik getirme gibi bir plan olduğundan ve getirilecek ilk şeyin.... Zapatistalarla uğraşanların kullanımına sunulacak bir elektrikli sandalye olacağından bahsetti."

"Ah, şu mevzular Sancho!" deyip, düşüncelere dalıyor Durito.

"Bir de Serpiente Desvelada'daki** en iyi müzisyenin El Flama olduğunu ve çalabildiği tek şeyin araba kornası olduğunu söylüyorlar."

---

*) *La Realidad* ('Gerçeklik' anlamına gelir), Zapatistaların Lacandon Cangılı'nda konferanslar düzenledikleri Zapatista karargâhının adıdır.
**) Grubun adı 'Uykusuz Yılan' anlamına gelir.

"Şu Serpiente Desvalada'nın, daha doğrusu Bugün-Koşmayan-Yılan'ın ihtiyacı olan tek şey, benim, muhteşem Ağır Vasıta Durito'nun gruba sanat yönetmeni olarak katılması."

"Bu onlara müzik yapmayı öğretir mi?" diye soruyorum, playback yapma ihtimaline karşı 'Marked Cards'ın* sözlerini hazırlarken.

"İmkânsız ama konserin benim 'Durito Dansı'mı görmek isteyenlerle dolup taşacağı kesin. *Hoppaaa, şu güzel harekete bak,"* demesiyle, Durito'nun sanki bir tür sara nöbeti geçiriyormuş gibi sarsılmaya başlaması bir oluyor.

Yüce ve denge özürlü Lacandona'lı Don Durito'ya şimdi dans etmenin sırası olmadığını, neo-liberalizm karşıtı makaleyle ilgili sorunu çözmemiz gerektiğini hatırlatıyorum. Bunu hatırlatmak bana birkaç hapşırığa maloluyor, çünkü Durito ilk birkaçını alkış sanıyor.

"Öhöm! Öhöm!" diyor Durito, miğferini düzeltip aynı anda hem gitar, hem piyano, hem davul hem de klavye olarak kullanılabilen *Excalibur*'unu kınına sokarken. Ataç, ayaklı bir mikrofon olmaktan çıkıp, yeniden gezgin şövalyenin korkunç mızrağına dönüşüveriyor.

"Haklısın. Bu dünyanın sıkıcı sorunlarına dönmeliyiz. Senin bu konulardaki beceriksizliğini anlamıştım zaten..." Durito nereden geldiği belirsiz birtakım kâğıtlar çıkarıyor.

"İşte, benim makalem. Bundan beş milyon kopya çıkar ve tüm *La Realidad*'a dağıt," diyerek, kâğıtları bana fırlatıyor.

"Eğer *La Realidad* komününden bahsediyorsan, bu kadar kopya fazla bile ama eğer gerçek 'gerçeklik'ten söz

*) 'Las Cartas Marcadas', bir Meksika aşk şarkısıdır.

ediyorsan o zaman bu rakam oldukça az," diyorum, verdiği kâğıtları karıştırırken. Makalenin Başlığı şöyle: "6 Nisan 1994'te Güneydoğu saatiyle tam olarak saat 01.30'da, Gökte Özelleştirmeler, Yapısal Düzenlemeler ve La Realidad'dakilere Benzer Buluşmaları Kışkırtacak Derecede Etkili Diğer Ekonomik Önlemler Noktasındaki İşçinin Cüzdanı Gibi İçi Boşalmakta Olan Bir Ay Parıldarken Neo-Liberalizmin Tarih Ötesi ve Supracalifragilisticspiralidodous Çıkış Noktası Üzerine Temel Mülahazaraya Özgün Bir Yaklaşımın İlk Aşaması Olarak Ön Analiz İçin Vadedilen Unsurlar (17.987 bölümün ilki)."

Makale oldukça yapay. Aslında tek bir cümleden oluşuyor, o da şu: "Neo-liberalizmde küreselleşmenin sorunu, kürelerin çatlamasıdır."

Okuduktan sonra kafamı kaşıyorum. Durito telaşlanıyor: "Evet, ne diyorsun?"

"Ne söyleyebilirim ki?" diyorum, ihtiyatlı bir şekilde. "En azından toplantıyı düzenleyenlerin bu sentez için birbirleriyle kavga etmeyecekleri söylenebilir."

"Rica ederim, rica ederim. Övgünü saklama. Ayrıca meraklanma, benim tevazum dillere destandır. Açık, güçlü, aydınlatıcı, açıklayıcı, aksi ispatlanamaz ve net olduğunu söyleyebilirsin. Hatta, yeni bir bilimsel paradigmayla karşı karşıya olduğumuzu ve bu yıl iktisat dalında Nobel Ödülü'nü kimin kazanacağının artık bir sır olmadığını, yeni bir bilimin doğduğunu, Duritizm'in tüm çalışmalarda ve ekonomik modellerde bir devrim yaratacağını, bundan böyle dünya tarihinin Duritizm Öncesi ve Duritizm Sonrası olarak ikiye ayrılarak incelenebileceğini, son olarak da dilinin tutulduğunu, sersemlediğini söyleyebilirsin. Mübalağa etmeye gerek yok, öyle değil mi?"

"Hayır," diye cevap veriyorum, dikkatle. "Mübalağa etmesek iyi olur."

"Öyleyse," diyor Durito, omzumdaki fişeklikten aşağıya kayarak. "Artık gitmem gerek, bizim grup küçük bir iş aldı ve hepimizin bildiği gibi tekerlekli bir yılan, yanında ben olmazsam kendini tekerlekleri patlamış buluverir."

Gitti. Yukarıda, ay üzerine bulutlardan bir etek giymiş, eteğin kenarlarına doğru parlaklığı yayılıyor. Aşağıda, ayın altında erkekler ve kadınlar uykuya dalmış, bir mısır yaprağı varoluşunu kutluyor ve ben, sanki sona gelmişiz ya da yeni başlıyormuşuz gibi içimi çekiyorum...

12
DURITO VE BERTOLT BRECHT

Tartışma Platformu 7 İçin Ortak Makale:
Demokrasiye Geçişte Kültür ve Medya

5 Temmuz 1996

Temmuz geceleri Haziran geceleri kadar yağışlı ama şimdi bir parça güneş ışığı gri günü aydınlatıyor. Ay bana tuhaf bir şekilde ipek pamuğu ağaçlarını ve çamuru hatırlatıyor. Amacına ulaşamamış bir askeri istihbaratın uydusunun canı sıkılmış, alenen esneyip duruyor. Aşağıda görülebilen tek şey, konuşan, dinleyen, birbirleriyle karşılaşıp yürümeye devam eden, bir şeyler arayan erkekler ve kadınlar. Pek çok şey arıyorlar aslında; mesela, neyi aradıklarını arıyorlar. Üstelik bu arayıştan memnun görünüyorlar. Öyle özel birilerine benzemiyorlar, sıradan insanlar bunlar muhtemelen. İçlerinden birinin burnu,

diğerlerine göre fazla büyük görüyor olsa da, bu küçük ayrıntılar dışında her şey normal gibi. Büyük bir tehlike sezilmiyor, silah ya da ona benzer bir şey yok ortada, sadece sözler var. Sanırım bugün normal bir gün olacak, insanların sohbet ederek geçirdikleri normal bir gün ve normal bir gece.

Bir dakika! Şu El Sup denilen adamın kapısındaki çatlaktan dışarı çıkmaya çalışan şey de ne? Hamamböceği mi? Hayır. Uydunun güçlü elektronik donanımı bütün verileri analiz etmeye başlıyor; âdeta pahalı fiyatına değdiğini kanıtlamak istercesine, ebat, ağırlık, doku, şekil, hız ve benzeri pek çok veri topluyor. Bu uzay-bilgisayarının verileri doğrulamayı bitirip, iktidar ve sadık işbirlikçilerinin kanıtlanmış muhtemel düşmanları hakkındaki tüm verilerin toplandığı o dev dosyayı taramaya başlaması an meselesi. Birdenbire alarmlar çalmaya ve renkli ışıklar yanmaya başlıyor. Eğer ekranda açıkça görülen şu mesaj olmasa, insan bir noel ağacıyla karşı karşıya olduğunu düşünebilir:

BÜYÜK TEHLİKE!

Bilgisayar sibernetik bir dehşete düşmüş görünüyor. Büyük başkentlerde, yüksek rütbeliler en güçlü savunma planlarını yürürlüğe sokuyorlar. Finans merkezleri tarihin en büyük felaketini kayda geçiyor. Tam teçhizat ordu birimleri tüm sınırlarda teyakkuz durumuna geçiyor. Tam, neler oluyor, diye sorarken, tüm ekranlarda sorunun cevabı beliriyor:

BÜYÜK TEHLİKE! DURITO!
BÜYÜK TEHLİKE! DURITO!
DON, DURITO'NUN, DOĞRULAR'IN D'Sİ!
MAKSİMUM ALARM'IN A'SI!

"Bu uydu embesilin teki," diyor Durito, yerde küçük bir su gölcüğü bırakan pardösüsünü çıkartırken. "Beni bir hamamböceğiyle karıştırmasına inanabiliyor musun..." Omzuma oturan ve piposunu yakan Durito, "Ne okuyorsun?" diye soruyor. Cevap vermek yerine üzerinde Bertolt Brecht yazan kitabın kapağını gösteriyorum. *Takvimden Masallar, 19/5/19, Çarşamba.** "Ah! Meslektaşım Brecht," diye iç geçiriyor Durito, çantamı karıştırmaya başlarken.

Elimdeki kitabı kapatıp, "Bana ne aradığını söyleyebilir misin?" diye soruyorum.

"Tütün," diye cevap veriyor, gayet kısa ve net bir biçimde.

"Tütünüm kalmadı," diye yalan söylesem de pek bir işe yaramıyor. Çünkü Durito siyah tütün kesemi çoktan bulmuş ve kendi torbalarına doldurmaya başlamış bile. "Kim bilir nasıl geldin buraya?" diye söyleniyor, tütün paketine.

Konuşması ilerledikçe değişmeye başlıyor: "Ben, yüce Lacandona'lı Don Durito, kılıcı ihtiyaç olan her zaman hazırda bekleyen er kişinin, yani El Cid'in yeniden hayata dönmüş haliyim. Ben, her yaştan kadının, itiraf edemedikleri, tutku dolu düşlerin efendisiyim. Ben önlerinden geçtiğimde, erkekler şapkalarını çıkarıp, benim ya-

*) Brecht'in *Kalendergeschichten* kitabı ilk kez 1948 yılında yayımlanmıştı.

nımda ne kadar güçsüz olduklarının bilincine varırlar. Ben, çocukların hayal gücündeki her türlü neo-liberal alanı daraltan kahramanım. Ben, kılıcıyla Don Rodrigo Diaz de Vivar'ın, Minaya'nın, Martin Antolinez'in, Pedro Bermúdez'in ve Muño Gostioc'un yiğitliğini geride bırakacak kutsanmış kişiyim. Ben, İrlanda'daki canilerin ödünü koparan, Manhattan'da saklanan hırsızın korkulu rüyasıyım. Ben, doğru zamanda doğanım. Ben, sebepsiz ya da amaçsız ortalıkta dolanan bahtsız ve koca burunlu tüm uşakların ilk ve son umuduyum. Ben..."

"Hamamböceğiyle karıştırılan bir böceksin," diye ekliyorum, kırıcı bir şekilde. Bir an ne diyeceğini şaşıran Durito konuşmasını kesip gözlerini bana dikiyor.

Piposundan bir nefes çektikten sonra, "Senin derdin ne?" diye soruyor.

Yaptığımdan utanarak cevap veriyorum sorusuna: "Demokrasiye Geçişte Kültür ve Medya konulu tartışmada sunmam gereken bir makale var ama ben daha tek bir satır yazamadım."

"Hah! Biliyordum! Kendini ciddi bir açmazın içinde buldun, o yersiz gururun da seni yüce gezgin şövalyelik sanatının en iyi ve en mükemmel paradigmasına danışmaktan alıkoyuyor. Peki, söyle bakalım, benim insan azmanı uşağım, sıkışan göğsüne korkunun girmesine neden izin veriyorsun? Bilmez misin ki, bilge kaderin yardıma muhtaç kişilerin derdine çare aramak için insanlar arasından seçtiği o maharetli, yiğit, efendi, iyi yürekli, zeki, cesur ve..."

"Sert kabuklu mu?" diyerek sözünü kesiyorum, çünkü bıraksam saatlerce gezgin şövalyeliğin gerektirdiği er-

demler hakkında konuşabilir, ama tartışmalarda her katılımcıya ayrılan sürenin birkaç dakikayla sınırlı olduğunu da hepimiz biliriz. Durito duraklayıp ağıma düşüyor.

"Sağlam, pırıl pırıl parlayan bir zırh kesinlikle her gezgin şövalyeye gereklidir. Bunu herkes bilir ve bilge doğa bunu neden hiç hesaba katmamıştır, anlamam. Neyse, nerede kalmıştım?"

"Kültür ve Medya konulu tartışmada sunacağım makalede bana yardım edecektin," diye sıkıştırıyorum onu.

"A, öyle mi?" diye kekeliyor Durito. "Tamam o zaman. Cahil bir uşağın efendisini kandırmaya cesaret edeceğini sanmıyorum."

"Asla, efendim!" diye cevap veriyorum, önünde hafifçe eğilerek.

"Böyle saçma bir konuda ne bulabilirim bir bakayım." Durito omzumdan inip masaya oturdu. Zırhının altından mini-mikro bir bilgisayar çıkardı.

Şaşırarak soruyorum: "Nereden bir bilgisayarın oluyor senin?"

"Tabii ki benim de bir bilgisayarım var, seni cahil! Biz gezgin şövalyelerin işimizi daha iyi yapabilmemiz için gündemi takip etmemiz gerek. Ama şimdi beni rahatsız etme..."

Durito bilgisayarına bir şeyler yazıyor durmadan. Ben bir süreliğine uyumayı deniyorum. Sonraları biri o gece dolunay olduğunu yazmış. Bir süre sonra gördüğüm kâbusun etkisiyle uyanıyorum. Kâbusumda Zedillo, ana teması sosyal güvenlik, aile refahı ve yozlaşmaya karşı mücadele olan zekice bir seçim kampanyasının ardından, 2000 yılında çoğunluğun oyuyla yeniden seçilmiş.

Aniden ter içinde ayağa fırlayıp etrafıma bakınıyorum. Durito küçük masasında hâlâ yazıyor. Esneyerek soruyorum: "Makalede kullanabileceğimiz bir şey bulabildin mi?"

"Makale mi? Ne makalesi?" diye soruyor Durito, gözlerini mini-makro bilgisayarının ekranından ayırmadan.

"'Ne makalesi de' ne demek? Kültür ve Medya hakkındaki makale tabii ki! Bilgisayarda bu konuyu araştırmıyor muydun?" diyorum, ümitsizce.

"Bilgisayarda araştırma yapmak mı?" diye soruyor Durito, Olivio'yu taklit ederek. Başını kaldırmaya dahi zahmet etmeden devam ediyor konuşmasına: "Elbette araştırma yapmıyordum! Bilgisayarda oyun oynuyordum. Böceklerin botları yendiği yeni bir oyun buldum..."

Sesim titremeye başlıyor, neredeyse ağlamak üzereyim: "Ama Durito, eğer bu tartışmaya bir makaleyle gitmezsem, koordinatörler toplantısında beni lime lime ederler. Zaten bana fazla sempati duymuyorlar," diyorum, burnumu çekerek.

"Şimdi hallederiz," diye rahatlatıyor beni, sırtını sıvazlayarak. "Endişelenme. Seni bu korkunç durumdan kurtaracağım."

"Benim için bir makale mi hazırlayacaksın?" diye soruyorum, umutla.

"Hayır, tabii ki hayır! Koordinatörler seni fazla pataklamasınlar diye bir mazeret mektubu yazacağım. Özellikle şu sıralar, hepimiz barışçıl yolları destekleme eğilimindeyiz."

Durumu kabullenerek iç geçiriyorum. Durito bir an bana bakıp, "Peki peki. Böyle bakma bana. İşte makalen," diyerek, üzerleri yazılı birkaç kâğıt çıkarıp bana gösteriyor.

Heyecanımı gizleyemiyor, kâğıtları alıp minnetimi belli etmeye çalışırken kekelemeye başlıyorum: "Teşekkür ederim, Durito! Bunun nasıl makbule geçtiğini tahmin bile... Dur bir dakika! Nasıl oluyor da bu makale Lacandona'lı Don Durito ve Bertolt Brecht'in imzasını taşıyor?"

"Bunun nesi tuhaf?" diyor Durito, piposunu yeniden yakarken. " Daha önce hiç ortak makale diye bir şey duymadın mı sen? Bu da öyle bir ortak makale işte."

"Ama Durito, Bertolt Brecht yıllar önce öldü," diyorum, ağlamaklı bir ses tonuyla.

"Tam bir tarih vermek gerekirse, kırk yıl önce. Biliyorum; İkinci Dünya Savaşı sırasında makaleyi bitirmek üzereydik ama bitiremedik. Her neyse, Bertolt'un sadece benim ona söylediklerimi kâğıda döktüğünü belirtmeliyim. Aynı senin şimdi yaptığın gibi. Ama bunu herkese söyleme. Doğumunun doksan sekizinci yıldönümünde, Bertolt'un yazdığı metinlerin bir kısmının gerçekte bana ait olduğunu söylemek pek adil olmaz."

"Durito!" diyorum, ona inanmadığımı belli eden sert bir ses tonuyla. Ama bu onun umurunda bile değil.

"Rica ederim. Evrensel kültürün bana neler borçlu olduğunu açıklamakta ısrar etme. Biz gezgin şövalyeler mütevazı olmalıyız, o nedenle bu makaleyi yalnızca benim yazdığımı söyleme lütfen. Buraya ikimizin de adını yaz. Dahası, bu makalenin kolektif bir çalışma olduğunu daha inandırıcı hale getirmek için, 1949'da yayınlanan kısımla şimdi eklediğim kısmı ayıracağım. Şimdi izninle, huzurundan çekilmem gerek, çünkü bu soğuk ve uykusuz gecelerde güçlü kollarımın yardımına ihtiyaç duyan soylu genç hanımlar var mı yok mu onu araştırmalıyım."

Durito karşı koymama fırsat vermiyor. Kapının altından kıvrılıyor ve tüm Dünya İktidarı'nı bir kez daha korku içinde bırakıyor. Kaygıyla, verdiği makaleye bakıyorum. Makalenin başlığı şöyle:

Bertolt ve Durito'nun, bilgeliğin neden dünyayı bilmekte değil de, dünyanın daha iyiye gitmesi için geçmesi gereken yolları tahayyül etmekte gizli olduğunu anlatan ortak makalesi:

Dalia ve Martina isimli çocuklara ve Zapatista yanlısı mahkûmlara ithaf edilmiştir.

I) Bertolt'un, eğer köpekbalıkları insan olsaydı ne olurdu, sorusuna cevabını içeren metin:

"Eğer köpekbalıkları insan olsaydı," diye sordu, patronunun küçük kızı Bay K'ya, "küçük balıklara daha iyi davranırlar mıydı?"

"Elbette davranırlardı," diye cevap verdi Bay K. "Eğer köpekbalıkları insan olsalardı, denizin dibinde, içlerinde hem bitkisel hem de hayvansal gıdalardan oluşan her çeşit yiyeceğin bulunduğu dev kafesler inşa ederlerdi. Kutuların içinde her zaman temiz su olmasına dikkat ederler, her türlü sağlık koşulunu yerine getirirlerdi. Eğer, mesela, küçük bir balık zamanından önce ölürse, diğer küçük balıkların üzülmesini önlemek için zaman zaman büyük su festivalleri düzenlerlerdi, çünkü mutlu küçük balıkların tadı, mutsuzlarınkinden daha iyidir. Ayrıca, küçük balıklara köpekbalıklarının dişleri arasına nasıl gireceklerinin öğretildiği okullar olurdu. Küçük balıkların, büyük köpekbalıklarının yan gelip yattıkları bölgelerin yerini daha iyi saptayabilmeleri için biraz coğrafya da öğrenmeleri gerekirdi.

Ama elbette en önemlisi, küçük balıkların ahlâki eğitimleri olurdu. Onlara, küçük bir balık için kendini neşe içinde feda etmekten daha büyük bir erdem olmadığı öğretilirdi. Ayrıca köpekbalıklarına güvenmeleri ve inanmaları gerektiği de öğretilirdi. Küçük balıklar, bu güzel geleceğe, ancak itaat etmeyi öğrendiklerinde ulaşabileceklerine inanırlardı. Küçük balıklar, bencil, materyalist ya da Marksist eğilimler gibi bayağı arzulara karşı sıkı bir savaş vermelidirler. Eğer herhangi bir küçük balık bu tür eğilimler gösterirse, arkadaşları bu durumu derhal köpekbalıklarına bildirmelidir.

Eğer köpekbalıkları insan olsalardı, elbette yabancı kafesleri ve küçük balıkları fethetmek için birbirleriyle savaşırlardı. Daha da ötesi, her köpekbalığı kendi küçük balıklarını bu savaşlarda dövüşmeye zorlardı. Her köpekbalığı, kendi küçük balıklarına, onlar ve diğer köpekbalıklarına ait küçük balıklar arasında çok büyük bir fark olduğunu öğretirdi. Her ne kadar bütün küçük balıklar salak olsalar da, salak olduklarını farklı dillerde söylerler, bu nedenle de birbirlerini asla anlayamazlardı. Başka bir dilde salak olan birkaç düşman balığı öldüren her küçük balığa madalya verilir ve her biri kahramanlık ünvanıyla onurlandırılırdı.

Eğer köpekbalıkları insan olsalardı, onların da kendilerine ait bir sanatı olurdu. Dişlerini muhteşem renklerle betimleyen ve çenelerini içlerinde keyifle oyunlar oynanacak cennet bahçeleri olarak betimleyen güzel resimler yapılırdı. Derin deniz tiyatrolarında, kahraman küçük balıkların nasıl şevkle köpekbalıklarının ağızlarına girdiklerini anlatan oyunlar sahnelenirdi ve müzik öylesine güzel olurdu ki, küçük balıklar bu müziği duyar duymaz en tatlı hayallere dalarak kendilerinden geçerler, çalan müziği takiben bu ağızların içine dalarlardı.

Eğer köpekbalıkları insan olsalardı, kendilerine ait bir dinleri de olurdu. Bu dinler, küçük balıklar için gerçek hayatın köpekbalıklarının karnında başladığını öğretirdi. Daha da ötesi, eğer köpekbalıkları insan olsalardı, küçük balıkların hepsi şimdi olduğu gibi eşit olamazlardı. Bazıları, onları diğerlerinden üstün kılan yüksek mevkilere gelirlerdi. Hatta diğerlerinden boyca biraz büyük olan balıkların, daha küçük olanları mideye indirme hakkı bile olurdu. Köpekbalıkları bu kuraldan oldukça memnun kalırlardı tabii, çünkü bu kural, yiyecekleri lokmaları daha lezzetli kılardı. Önemli mevkileri işgal eden şişman balıklar, diğerleri arasındaki düzeni sağlamakla görevlendirilirlerdi. Öğretmen, memur, kafeslerin inşasında uzmanlaşmış bir mühendis ya da bunlara benzer birtakım görevlere getirilirlerdi. Uzun lafın kısası, eğer köpekbalıkları insan olsalardı, denizde bir kültür oluşurdu."

1949 yılında yayınlanan ve edebiyat tarihine göre Bertolt Brecht'in yazdığı metin, burada bitiyor. Bizim Durito da, 1996 yılında metne şu eklemeleri yaptı:

II) Durito'nun, doru bir ata sığınak ve yeni bir hayat sunarak bayrakların ne işe yaradığını göstermeye çalıştığı ve diğer harika görüşlerine dair metni:

Elbette tüm bu küçük balıkların arasında, köpekbalıklarının dayattığı sakat 'ben' kavramına karşı çıkıp, özgürlük ve gelişim arzusuyla 'biz' bayrağını açacak küçük balıklar da olurdu. Böyle sulu bir ortamda bu bayrağı açma eyleminin kendisi bile küçük balıkların daha iyi olmalarına yol açardı. Kendilerini keşfetmekten duyacakları haz büyük olurdu. Daha iyi olup konuşmayı denediklerinde ağızlarından çıkacak ilk kelime 'özgürlük' olurdu.

Bayrak gönderini köpekbalıklarını devirip küçük balıkları iktidara getirmeyi amaçlayan bir isyana öncülük etmek için kullanmazlardı. Hayır, yapacakları şey, gönderi tüm kafeslerin kilidini kırmaya yarayan bir balyoz olarak kullanmak ve denizi denize boşaltmak olurdu. Denizde ne köpekbalıkları ne de küçük balıklar, sadece böcek soyundan gelen ve ilerlemenin en iyi yolunun geriye doğru gitmek olduğunu bilen yengeçler olurdu. Uzun lafın kısası, denizde yeni bir kültür için; köpekbalıklarının ve küçük balıkların olmadığı, her şeyin yeniden yapıldığı, tankların ve kafeslerin olmadığı bir kültür için mücadele verilirdi. İnsanoğlunu iyiye ve zamanla daha da iyiye gidecek bir tür olarak tahayyül edebilmek için, insanı insandan başka her şey olarak hayal etmek zorunda kalmayan bir kültür. İçinde, kendisinden başka birisi olması ya da rengini değiştirmesi istenmeyen bir dünya arayışıyla hikâyeler arasında dört nala koşturan firari doru atlara da yer olan bir kültür...

Bertolt Brecht ve Lacandona'lı Don Durito'nun Demokrasiye Geçişte Kültür ve Medya konulu tartışma platformu için birlikte kaleme aldıkları ortak makalenin sonu. Berlin-San Cristobal. 1949-1996.

Oldukça gerginim. Hiç makale sunmamak mı, yoksa Bertolt-Durito ortak makalesini sunmak mı daha kötü, bilemiyorum. Bu ikilemden kurtulmak için kardeşimin öğrettiği bilimsel bir metodu kullanmaya karar veriyorum. Bir bozuk para çıkarıp havaya fırlatıyorum. Yazı mı tura mı? Bilmiyorum. Tartışma platformuna vardığımda para yere hâlâ düşmemişti.

Dahası, Durito'nun bu forumda bulunmasının beklenmedik yankılar uyandıracağını düşünüyorum. Yarın,

günlük gazeteler derin bir mali krizin ve tüm dünya ordularında belirgin bir huzursuzluğun baş gösterdiğini yazacak. Hiç kimse tüm bunların, Güneydoğu Meksika dağlarında gezinen, yanlışları düzelten, muhtaç durumdakilerin imdadına yetişen, gökteki ayı kendinden geçiren, adaletsizliğe karşı savaşmaktan daha yüce bir görev ve bir kadının gülümsemesinden daha büyük bir ödül olmadığını düşünen, neo-liberalizmin iflah olmaz eleştirmeni, gezgin bir şövalye, konuşkan ve pipo içen bir böcek yüzünden olduğunu bilmeyecek...

13
SİHİRLİ ÇİKOLATA TAVŞANLAR
Durito'dan Gelen Başka Bir Mektup

30 Eylül 1996

"Sevgili zulme uğramış, peşi bir türlü bırakılmayan Cyrano.

Artık zamanının dolduğu konusunda seni uyarmak benim görevim.* Şu ipek pamuğu ağacı, havan topları, el bombaları, keskin nişancılar, toplar ve makineli tüfekler için mükemmel bir hedef; uydulardan bahsetmeye gerek bile yok. Bu mektubun sonunda, bir ipek pamuğu ağacından inmenin en iyi yöntemini açıklayan bir bölüm bulacaksın. Orada yazanları kelimesi kelimesine uygulanan, kısa bir süre sonra kendini yerde bulursun.

*) Marcos, ülkeyi gözleyebilmek için bir ipek pamuğu ağacının üzerinde oturuyor.

Daha fazla yaşamayacağından, hayat sigortası şirketleri için iştah kabartan bir müşteri olmadığını söyleyebiliriz. Bu nedenle *Uykusuz Yalnızlık İçin Öyküler** adlı yeni kitabımın basımı için gerekli bağlantıları kurmanı tavsiye ederim. Sonunun yaklaştığını önceden gördüğümden, şimdi sana "Hamile Kalmak İçin Öyküler" adlı özel bir bölümde yer alacak bir başka öykü daha yolluyorum. Başlık kendini anlatıyor; sen sadece öyküyü oku:

SİHİRLİ ÇİKOLATA TAVŞANLARIN HİKÂYESİ

Neo-Liberalizm, Tavşan Libido ve diğer çocuklar.
(Durito'dan Batılılara saygı göstergesi. İyi, Kötü ve Çirkin'*i hatırlıyor musunuz?)*

Bir zamanlar üç çocuk varmış. Biri iyi, diğeri kötü, öteki de El Sup'muş. Farklı yerlerden gelen bu üç çocuk, bir eve varmışlar ve içeri girmişler. Evin içinde bir adet masadan başka bir şey yokmuş. Masanın üzerinde her çocuk için birer beyaz plastik buz kovası varmış; şu içinde meyveli buz ya da dondurma saklanan cinsten kovalar. Her kovanın içinde (not: kovaların üzerinde herhangi bir marka ya da logo yokmuş) bir çift çikolatadan tavşan ve bir de not varmış. Notta şöyle yazıyormuş:

Çikolata Tavşanları Kullanma Kılavuzu

Yirmi dört saat sonra bu bir çift çikolata tavşan kendi kendilerini çoğaltacak ve bir çift çikolata tavşan daha ola-

*) Subcomandante Marcos'un, *Cuentos para uno Soledad Desvelada* adlı kitabı, 1997 yılında İspanya'da Ekosol ve 1998 yılında Mexico City'de Ediciones del Frente Zapatista de Liberacion Nacional Mexico tarafından yayımlandı.

caktır. Her yirmi dört saatte bir, plastik kovanın içindeki tavşanların sayısı ikiye katlanacaktır. Böylelikle bu sihirli plastik kovanın -şu içinde meyveli buz ya da dondurma saklanılan cinsten- sahibinin, yemek için her zaman bir çikolata tavşanı olacaktır.

Her çocuk birer beyaz plastik buz kovası -şu içinde meyveli buz ya da dondurma saklanılan cinsten- almış. Kötü çocuk, yirmi dört saat beklemeyip, çikolata tavşanların ikisini de mideye indirmiş. Yerken keyfini çıkarmış ama sonra yiyecek çikolata tavşanı kalmamış. Şimdi yiyecek hiçbir şeyi yok, ama hâlâ bir çikolata tavşan anısı ve özlemi var.

İyi çocuk, yirmi dört saat beklemiş ve bu sürenin sonunda dört tane çikolata tavşanı olduğunu fark etmiş. Bundan yirmi dört saat sonraysa tam sekiz tane çikolata tavşanı varmış. Aylar geçtikçe, iyi çocuk çikolata tavşanlar satılan bir dükkânlar zinciri kurmuş. Bir yılın sonunda, tüm ülkede şubeleri varmış. Yabancı sermayeyle ortaklığa girip ihracata başlamış. 'Yılın İşadamı' ödülüne aday gösterilmiş, inanılmaz zengin ve güçlü olmuş. Çikolata tavşan işini yabancı yatırımcılara satmış ve kendisi şirketin patronu olarak kalmış. İyi çocuk, zarara girmemek için kendi çikolata tavşanlarının tadına hiç bakmamış. Şimdi artık sihirli beyaz plastik kovanın sahibi değil. Çikolata tavşanların nasıl bir tadı olduğunu da bilmiyor.

Çocuk El Sup'a gelince, beyaz plastik kovayı -şu içinde meyveli buz ya da dondurma saklanılan cinsten- içini, çikolata tavşanları çıkarıp cevizli dondurmayla doldurmuş. Hikâyenin olası tüm akıbetlerinin bir tuzak barındırdığını fark eden El Sup, hikâyenin kurallarını değiştirerek kovanın içine yarım litre cevizli dondurma

koymuş ve böylece hikayeden çıkarılacak dersi de ortadan kaldırmış.

Neo-ders: Cevizli dondurmanın, neo-liberalizm üzerinde tehlikeli etkileri vardır.

Kavrama Testi

Bu çocuklardan hangisi ülkenin başkanı olacaktır?

Bu çocuklardan hangisi muhalefetteki partilerden birinde yer alacaktır?

Bu çocuklardan hangisi Chiapas'ta Diyalog, Uzlaşma ve Onurlu Barış Yasası'na karşı geldiği için öldürülecektir?

Eğer bir kadınsanız ve hamile olsaydınız bu çocuklardan hangisini dünyaya getirmek isterdiniz?

Cevaplarınızı, Hükümet Başkanlığı ve COCOPA için de birer kopyayla birlikte 'Huapac Yaprağı'na yollayın. Hepsi bu kadar. Hikâyenin sonu.

Evet, ne diyorsun? Hadi ama! Harika olduğunu söylemekten çekinme! Umarım iyi bir yayıncı bulursun, hani şu Carlos Monsiváis* ile birlikte okumalar düzenleyenler gibi. Selamlar ve hoşçakal.

Lacandonalı Don Durito

Not: İpek pamuğu ağacından inme yöntemini yazmayı unuttum. Çok kolay, sadece şu yazılanları yap yeter:

Bir İpek pamuğu ağacının tepesinden aşağıya inme kılavuzu:

Aşağıya inmek istediğinizden emin misiniz? Gözleriniz kapalı olarak dalın ucuna kadar ilerleyin. Korkmayın

*) Tanınmış bir Meksikalı yazar ve saygın bir solcu entelektüel.

(tabii bir paraşütünüz olsa hiç fena olmazdı). Çok yakında varmak istediğiniz yere ulaşacaksınız.

Durito'nun mektubunun sonu. Ekleyecek başka bir şey yok.

İpek pamuğu ağacının tepesinden yere kadar olan mesafe, acı ile umut arasındaki mesafeyle aynıdır. Düşüyorum. Neden bizi kanunu çiğnemekle suçladıklarını bilmiyorum. Oysa kararlı düşüşümüzde, tüm diğer kanunlar arasından en çok yerçekimi kanununa sadık kaldığımız apaçık ortada...

14
SPİRAL SON VE BAŞLANGIÇ

23 Ekim 1996

Şafak vakti, Durito'nun son mektubunu yeniden okuyorum; mektubuna iliştirdiği aşağıdaki metinden de anlaşılacağı gibi, Durito'nun felsefi incelemelere belirgin bir meyli olduğu konusunda sizi uyarmalıyım. Çünkü metnin başlığı şöyle:

SPİRAL SON VE BAŞLANGIÇ

Neo-liberalizm ve Mimari, ya da Yıkım Etiğine Karşı Arayış Etiği

Lacandon Cangılı'nda, Chiapas'ın güneydoğu Meksika eyaletinde, etrafı silahlı askeri karakollarla çevrili terk edil-

miş bir kasaba var. Bu ıssız kasabanın adı Gaudalupe Tepeyac. Kasaba halkı yerli Tojoloballar, Şubat 1995'te, federal birlikler Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu liderlerini öldürmek için uğraşırlarken, Meksika Hükümeti Ordusu tarafından kasabalarından sürüldü.

Ama ben, isyanlarının bedelini dağlarda yaşayarak ödeyen bu halkın acı dolu sürgünü hakkında konuşmak niyetinde değilim. Ben size, Gadalupe Tepeyac sınırında, burası halen canlı bir kasabayken, Temmuz ve Ağustos 1994 tarihlerinde inşa edilmiş mimari bir yapıdan söz etmek istiyorum. En eğitimlisi ilkokul üçe kadar gidebilmiş Tojolobal mimarlarının çoğu okuma yazma bilmiyordu. Ama yirmi sekiz gün içinde, Zapatistaların 'Ulusal Demokrasi Konvansiyonu' dedikleri toplantılara katılmak için gelen on bin ziyaretçiye ev sahipliği yapabilecek kapasitede bir bina inşa ettiler. Meksika tarihinin onuruna, Zapatistalar bu toplantı yerine Aguascalientes adını verdiler.

Bu dev toplantı alanında, on bin kişilik bir oditoryum, yüz kişilik bir platform, bir kütüphane, bir bilgisayar odası, mutfaklar, pansiyonlar ve otopark vardı. Hatta söylediklerine göre bir 'suç bölgesi' bile vardı.

Ama bunların hepsi hikâye. Tüm bu bilgiler başka kaynaklardan da öğrenilebilir (o döneme ait kitaplar, haberler, fotoğraflar, videolar ve filmler mevcut). Şu anda, 1994 yılında Guadalupe Tepeyac'taki Aguascalientes'te (Aguascalientes, 1995 Şubat'ında yıkıldı) bulunan katılımcıların pek çoğunun gözünden kaçan bir ayrıntı üzerinde duruyoruz. Bahsettiğim ayrıntı öylesine büyüktü ki tam da bu nedenle ilk bakışta farkına varamıyordunuz. İşte bu rapor, bu dev ve fark edilmemiş ayrıntı hakkındadır.

Oditoryum ve sahne, başı sonu olmayan ve salyangoz kabuğuna benzeyen koca bir spiralin tam ortasında yer alıyordu. Eğer sabrederseniz anlatacağım. Yerli Zapatistalar, bir geminin omurgasına benzeyen ve az çok geleneksel bir oditoryum inşa etmişlerdi. Ön tarafta, üzerinde sandalyeler olan düz bir zemin ve eğimden faydalanarak yükseltilmiş, ahşap banklardan oluşan oturma birimleri vardı. Yani, her şey normaldi. Dikkat çekecek bir şey varsa, o da bu bankların bitki kökleriyle desteklenmiş ve birbirlerine sarmaşıklarla bağlanmış olmasıydı. Bu yükseltili oturma birimlerinde hiç metal kullanılmamıştı.

Zapatista isyan hareketi içindeki, şimdi mimar olmak zorunda kalan yerli Tojolobal şefleri, pansiyon odaları, kütüphane ve benzeri tertibatlar kurma sorunuyla karşı karşıya geldiklerinde, karman çorman evler inşa etmeye başladılar. O zamanlar El Sup, bu evlerin yalnızca dev oditoryumun çevresiyle sınırlı kalacağını düşünüyordu. Her evin kaç kişi barındırabileceğini saymaya başlayana kadar da bu evlerden birinin 'eğri' olduğunu fark etmedi. Dış köşelerinden birinde neden olduğu bilinmeyen bir kıvrım vardı. Pek önemsemedi. Ta ki bir Tojolobal olan Kumandan Tacho ona şu soruyu sorana kadar:

"Spiral hakkında ne düşünüyorsun?"

"Ne spirali?" diye karşılık verdi El Sup, Zapatistaların soruya soruyla cevap verme, soruyu soranın ayna karşısında oynadığı sonu gelmeyen oyun geleneğine uygun bir şekilde.

"Oditoryumu çevreleyen spiral hakkında tabii ki," diye cevapladı Kumandan Tacho, sanki 'gündüzleri hava aydınlık olur' der gibi. El Sup'un Tacho'ya bakışından, Tacho El Sup'un onu anlamadığını fark etti. Bu nedenle onu alıp

'eğri' evin yanına götürerek kirişleri alışılmadık bir şekilde inşa edilmiş çatıyı gösterdi.

"Spiralin kavislendiği yer burası," dedi Tacho.

El Sup'un yüzündeki şaşkın ifade (tıpkı şu anda sizin yüzünüzdeki gibi), 'Yani?' diye soruyordu. O yüzden Kumandan Tacho, hemen elindeki dal parçasıyla çamurun üzerine birtakım şekiller çizmeye başladı. Tacho'nun çizdikleri, oditoryumun etrafındaki evlerin yerleşim planını gösteriyordu ve evet, şu 'eğri' evdeki kıvrım yüzünden tüm binalar bir spiral ya da salygangoz kabuğu gibi şekilleniyordu. El Sup, çizimi gördükten sonra sessizce başını salladı. Kumandan Tacho, yağmur yağarsa oditoryumu örtmek için kullanacakları brandayı kontrol etmek üzere uzaklaştı. El Sup bir süre olduğu yerde kaldı, 'eğri' evin aslında eğri olmadığını düşündü. Bu kıvrım da sadece spiralin şeklini alabilmesi için gerekli olan bir kıvrımdı.

El Sup, yanına Aguastcalientes'in Zapatistalar için ne ifade ettiğini soran ve sorduğu soruya derin siyasal mesajı olan cevaplar bekleyen bir gazeteci yaklaşana dek dikildi orada.

"Spiral," diye cevap verdi El Sup, kısa ve öz bir şekilde.

"Spiral mi?" diye sordu gazeteci, El Sup'un yüzüne cevabı anlamamış gibi bakarak.

"Evet," dedi El Sup ve 'eğri' evdeki kıvrımı göstererek uzaklaştı gazetecinin yanından.

Evet, haklısınız. Aguascalientes'i çevreleyen spiral sadece yukarıdan bakıldığında görülebilir. Üstelik bayağı bir yukarıdan bakıldığında.

Demek istediğim, Zapatistaların bu fakir isyankâr topraklarda inşa edilmiş spiralini görebilmek için epeyi yüksekten uçmanız gerekir. Spiralin bir ucunda kütüphane,

öteki ucunda antik 'sığınak' vardı. Bu 'sığınak'ın tarihiyle yerli Maya toplulukları içindeki EZLN'nin tarihi birbirine çok benzer. Bu küçük sığınak, EZLN'ye katılan ilk Tojolabalları kimse görmesin diye kasabadan uzakta inşa edilmişti. Toplantılarını burada yaptılar, burada çalışıp dağda yaşayan asilere gönderdikleri tortillaları ve fasulyeleri burada pişirdiler.

İşte böyle. Orada bir Maya spirali, bir salyangoz kabuğu vardı. Başlangıcı ve sonu olmayan bir spiral. Bir spiral nerede başlar ve nerede biter? İç sınırında mı, dış sınırında mı? Bir spiral içeri doğru mu, dışarı doğru mu şekillenir?

İsyankâr Maya şeflerinin spirali, 'sığınak'ta başlayıp yine sığınakta ve ayrıca kütüphanede son bulurdu. Toplantılar düzenlemek, diyaloğun, değişimin ve arayışın gerçekleşmesi için kullanılan yer, işte bu Aguascalientes adı verilen spiraldi.

Zapatistalar bu spiral fikrini hangi mimari kültürden almışlardı? Bilmiyorum, ama bildiğim bir şey var ki, o da bu spiralin, bu salyangoz kabuğunun insanı hem içeriye girmeye hem de dışarıya çıkmaya davet ettiğiydi. Ve aslını sorarsanız, spiralin hangi parçasının başlangıcı, hangi parçasının sonu olduğunu da söyleyemem size.

Aylar sonra, aynı yılın Ekim'inde, 1994'te, sivil toplumdan küçük bir grup, kütüphanenin elektrik teçhizatını tamamlamak için Aguascalientes'e geldiler. Birkaç gün çalıştıktan sonra da gittiler. Gittikleri günün şafağı hava soğuk ve sisliydi; ay, üzerinde arzunuzu ve yanağınızı dinlendirebileceğiniz vaadinde bulunuyordu. Bir çello, kasvetli pusa birkaç nota sızdırdı. Film gibiydi. Gölgelerle tüm yüzünü ve kafasını sarmalayan yün başlığı sayesinde korunan El Sup, bir köşede durmuş, etrafı seyrediyordu. Bir film. Bir

filmin başı mı, sonu mu? Bu grup ayrıldıktan sonra, Yeni Yıl kutlamalarına kadar Aguascalientes'e kimse dönmedi. Kutlamalardan sonra yine yok oldular. 10 Şubat 1995'te, Federal Ordu hava ulaşım birlikleri Guadalupe Tepeyac'ı ele geçirdi. Hükümet ordusunun Aguascalientes'e girdiğinde yaptığı ilk şey, kütüphaneyi ve sığınağı, spiralin başlangıç ve son noktasını yıkmak oldu. Sonra da diğer yerleri yıkıp geçtiler.

Tuhaf bir nedenden dolayı, 'eğri' evdeki kıvrım uzun süre, bundan sonra birkaç ay daha dayandı. Söylentiye göre, aynı yılın, yani 1995'in Aralık ayına, Güneydoğu Meksika'nın dağlarında yeni bir Aguascalientes ortaya çıkana kadar yıkılmadı...

Tüm bunlar, devlet iktidarının etiğinin yıkma etiği ve spiral etiğinin de arayış etiği olduğunu gösteriyor. Bu da hem mimari hem de neo-liberalizm için son derece önemli. Öyle değil mi?

Böylece Durito'nun, sizin de takdir edeceğiniz gibi, sadece uzmanlar için kaleme alınan bu hikâyesi burada biter.

...

Peki, tüm bu böcekler, spiraller, al yanaklı aylar ne anlama geliyor? Doğruyu isterseniz, on yıl önce, yine böyle bir Ekim şafağında Koca Antonio, bana salyangoz kabuğu spiralin, insanın kendi içine bakması ve oradan yukarı doğru yükselmesi anlamına geldiğini söylemişti, ama ben size bunu başka bir zaman anlatacağım. Şimdi size Durito'nun hikâyesini anlattım, çünkü 'insanlık benim engin bilgimden faydalanmalı' diye ısrar edip duruyor.

Evet, haklısınız. Durito bir böcek için fazla ukala, ama gezgin şövalyelerin ukala olmadıklarını; yalnızca sıra hainleri kırbaçlamaya ve kötü adamlara derslerini vermeye geldiğinde, kollarının gücünü ve yeteneklerinin yüceliğini yadsımadıklarını iddia ediyor.

İşte böyle Hanımefendi,* şimdi huzurunuzdan ayrılıyorum. Umarım buralarda olduğumuzu ve yolumuza devam ettiğimizi unutmazsın. Ya da en azından çabucak unutmazsın.

*) Bu hikâye, Marcos'un Sivil Toplum'a 'Hanımefendi' (Senyora) diye seslendiği bir bildiride yer alıyor.

Yaşlı

KOCA ANTONIO

1
SORULARIN HİKÂYESİ

13 Aralık 1994

Bu dağlarda soğuk, insanın iliklerine işler. Ana Maria ile Mario, Ocak Şafağı'ndan* on yıl önceki bu keşif gezisinde benimle birlikteler. Her ikisi de gerillalara yeni katıldı ve bir piyade teğmeni olarak benim görevim, onlara daha önce başkalarının bana öğrettiği şeyi, dağda yaşamayı öğretmek. Önceki gün, Koca Antonio'yla ilk defa karşılaştım. İkimiz de birbirimize yalanlar söyledik.

O, mısır tarlasına bakmaya gittiğini söyledi, ben de ava çıktığımı. İkimiz de yalan söylediğimizi ve ikimizin de bu-

*) 1 Ocak 1994 (NAFTA'nın yürürlüğe girmesiyle aynı gün) Zapatistaların, aralarında San Cristobal de las Casas'ında olduğu altı büyük kenti ele geçirdikleri silahlı ayaklanmalarına başladıkları gün.

nu bildiğini biliyorduk. Ana Maria'yı keşfe devam etmesi için bırakıp, pusulanın yardımıyla önümdeki yüksek tepeyi harita üzerinde bulup bulamayacağımı görmek için nehre geri döndüm. Aslında Koca Antonio'yla yeniden karşılaşmak istiyordum. O da aynı şeyi düşünmüş olacak ki, daha önce karşılaştığımız yerde yeniden rastlaştık.

Tıpkı dün olduğu gibi, Koca Antonio yere oturmuş, yeşil yosunlarla kaplı *huapac* ağacına sırtını dayamış, sigarasını sarıyor. Karşısına oturup pipomu yakıyorum.

Koca Antonio söze başlıyor: "Sen ava çıkmadın."

"Siz de mısır tarlanıza gitmiyorsunuz," diye cevap veriyorum. Yüzü fırtına yemiş sedir ağacının kabuğu gibi çatlamış adama saygımdan kaynaklanan bir şey, hayatımda ikinci kez gördüğüm bu yaşı belirsiz adama 'siz' diye hitap etmeme neden oluyor.

Koca Antonio gülümseyerek devam ediyor: "Hakkınızda çok şey duydum. Vadilerde, sizin eşkıya olduğunuzu söylüyorlar. Bizim köyde insanlar sizin o taraflara geleceğinizden korkuyorlar."

"Peki, siz de bizim eşkıya olduğumuzu düşünüyor musunuz?" diye soruyorum. Koca Antonio, havaya doğru koca bir duman şeridi üfleyip öksürerek kafasını olumsuz anlamda sallıyor. Bundan cesaret alarak bir soru daha soruyorum: "Sizce biz kimiz?"

"Bunu senin anlatmanı tercih ederim," diye cevaplıyor, gözlerimin içine bakarak.

"Uzun bir hikâye bu!" deyip Zapata'yı ve Villa'yı*, devrimi, toprakları, adaletsizliği, açlığı, cehaleti, hastalığı, bas-

*) Emiliano Zapata ve Pancho Villa, 1911-1917 yılları arasında gerçekleşen Meksika Devrimi'nin iki büyük lideriydi.

kıyı ve her şeyi anlatmaya başlıyorum. Sözlerimi, "İşte Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu böyle doğdu," diyerek noktalıyorum. Ben konuşurken sürekli yüzüme bakan Koca Antonio'nun yüz çizgilerinde bir işaret arıyorum.

"Zapata'dan az daha bahsetsene," diyor, biraz daha duman üfleyip öksürürken.

Anlatmaya Ananecuilco'yla başlayıp, Ayala Planı, askeri örgütlenme, köylerin örgütlenmesi ve Chinameca ihanetiyle devam ediyorum. Hikâyem bitene kadar Koca Antonio bana bakmayı sürdürüyor.

Ben bitirince, "Hikâye böyle değildi," diyor.

Şaşkınlıkla, "Değil miydi?" diye kekeliyorum.

"Hayır, değildi," diye üsteliyor Koca Antonio. "Şimdi sana Zapata'nın gerçek hikâyesini anlatacağım."

Biraz daha tütün çıkarıp sigara sarmaya başlıyor, bir yandan da hikâyesini anlatıyor. O anlatırken, geçmişle şimdi, tıpkı benim pipomun dumanıyla onun sigara dumanı gibi iç içe giriyor, birbirine karışıyor.

"Tarihin çok eski çağlarında, dünyayı yaratan ilk tanrılar hâlâ geceleri ortalıklarda gezinirken, Ik'al ve Votan adlı iki tanrının varlığından bahsedilir. Bu ikisi aslında tek bir tanrıydı. Biri arkasını döndüğünde öbürü, öbürü döndüğündeyse diğeri görülebilirdi. Birbirlerinin tam zıddıydılar. Biri, nehirdeki Mayıs sabahı gibi aydınlıktı. Diğeri, mezarlıktaki gece gibi karanlık ve soğuktu. Aynıydılar. İkisi birdi, çünkü birini oluşturan diğeriydi. Ama yürümezlerdi. Aslında bir olan bu iki tanrı, daima oldukları yerde durur, hiç kıpırdayamazlardı. Bir keresinde, 'Ne yapsak acaba?' diye sordular birbirlerine. 'Hayat böyle hüzünlüdür,' diye şikayet ettiler, aslında bir olan ve ol-

dukları yerde kalan bu iki tanrı. 'Gece bitmiyor,' dedi Ik'al. 'Gün bitmiyor,' dedi Votan. 'Hadi yürüyelim,' dedi, aslında iki olan biri ötekine. 'Nasıl yürüyeceğiz?' diye sordu öteki. 'Nereye?' diye sordu ilki.

"Sonra fark ettiler ki, önce nasıl, sonra nereye diye sorarak azıcık da olsa hareket ediyorlardı. Aslında iki olan biri, az da olsa hareket ettiklerini görünce mutlu oldu. Sonra ikisi de aynı anda hareket etmek istediler ama beceremediler. 'Şimdi ne yapsak acaba?' Önce biri, sonra öteki öne doğru eğildi ve bir kez daha hareket ettiler. Sonra ortak bir karara vardılar, artık hareket edebildiklerine göre, önce biri, sonra diğeri hareket edecekti. Böylelikle hareket etmeye başladılar, kimse hareketi önce kimin başlattığını hatırlamıyordu, çünkü sonunda hareket edebiliyor olmaktan çok mutluydular. 'Artık hareket edebildiğimize göre, hareketi kimin başlattığının ne önemi var?' dediler, birbirinin aynı olan iki tanrı. Gülmeye başladıktan sonra anlaşmaya vardıkları ilk konu, dans etmek oldu. Böylece dans ettiler, biri bir adım atıyor, diğeri bir başka adımla onu takip ediyordu. Dans ederek uzun bir zaman harcadılar, çünkü dans etmekten çok mutluydular.

"Sonunda dans etmekten yorgun düştüler ve dans dışında ne yapabileceklerini düşünmeye başladılar. İlk sorunun, 'Nasıl hareket edebiliriz?' sorusunun cevabını bulmuşlardı: 'Beraber, ama anlaşarak ve ayrı olarak.' Bu soruyu pek kafalarına takmadılar, çünkü sordukları sorunun farkına vardıklarında, zaten çoktan hareket etmeye başlamışlardı. Sonra, önlerinde gidilecek iki farklı yol olduğunu gördüklerinde ikinci soru geldi. Yollardan biri

kısaydı. Yolun çok yakında bir yerlerde son bulduğunu açıkça görebiliyorlardı. Ayaklarında hissettikleri, yürümekten kaynaklanan haz öylesine büyüktü ki, hemen kısa bir yolda yürümek istemedikleri konusunda anlaştılar ve uzun yolu seçerek yürümeye başladılar. Uzun yolu seçerek verdikleri cevap onları başka bir soruya götürdü: 'Bu yol nereye gidiyor?' Uzunca bir süre bu sorunun cevabı üzerinde düşündüler ve aslında bir olan bu iki tanrı, bu uzun yolu yürümeden sonunun nereye varacağını göremeyeceklerinin farkına vardılar. Eğer oldukları yerde kalırlarsa, uzun yolun nereye varacağını asla bilemeyeceklerdi.

"Böylelikle aslında bir olan bu iki tanrı, birbirlerine 'Haydi, yolun sonuna dek yürüyelim yürüyelim öyleyse,' diyerek yola çıktılar; önce biri, sonra diğeri. Bir süre sonra uzun yolu yürümenin uzun zaman alacağını fark ettiler ve ortaya başka bir soru daha çıktı: 'Bu kadar uzun süre yürümeyi nasıl becereceğiz?' Oldukça uzun bir süre de bunun cevabını düşündüler, önce Ik'al, gündüzleri nasıl yürüneceğini bilmediğini, sonra da Votan geceleri yürümekten korktuğunu söyledi. Uzun uzun ağladıktan sonra ulumayı kesip bir karara vardılar. Ik'al'ın geceleri, Votan'ın da gündüzleri yürüyebileceğini fark ettiler. Ik'al geceleri Votan'ı yürütecekti. Sorunun cevabını bulmuş oldular; böylelikle her zaman yürüyebileceklerdi.

"İşte o günden beri tanrılar hep bu şekilde soru sorarak ve durmaksızın yürüyorlar. Asla bir yere varmazlar ve asla bir yerden ayrılmazlar. Böylece dürüst kadınlarla dürüst erkekler tanrılardan soruların sadece yerinde dur-

mak için değil, yürümek için de gerekli olduğunu öğrendiler. O gün bu gündür dürüst erkeklerle dürüst kadınlar yürümek için sorular sorarlar, bir yere vardıklarında 'hoşçakal', oraya veda ederlerken de 'merhaba' derler. Asla oldukları yerde durmazlar."

Artık iyice kısalmış olan pipomun ağızlığını kemirerek oturuyorum. Koca Antonio'nun anlatmaya devam etmesini bekliyorum, ama onun daha fazla konuşmaya pek niyeti yok gibi görünüyor. Söyleyeceği önemli bir şeye engel olmaktan çekinerek, "Peki ya Zapata?" diye soruyorum.

Koca Antonio gülümsüyor. "Bilmek ve yürüyebilmek için soru sorman gerektiğini şimdi öğrendin işte." Öksürüp ne zaman sardığını fark etmediğim bir sigara daha yakıyor. Sözcükler ağzından, dudaklarının arasından çıkan dumanların arasından, toprağa düşen tohumlar gibi dökülüyor.

"Zapata, bu dağlarda ortaya çıktı. Zapata doğmadı, derler. Sadece birdenbire beliriverdi. Onun, çıktıkları uzun yolun ardından buraya ulaşan Ik'al ve Votan'ın ta kendisi olduğunu, iyi insanları korkutmamak için tek bir kişiye dönüştüğünü söylerler. Bu kadar uzun süre beraber yürüdükten sonra, Ik'al ve Votan birbirlerinin aynı olduklarını, gündüzleri ve geceleri tek bir kişiye dönüşebildiklerini öğrenmişlerdi. Buraya vardıklarında bir oldular ve Zapata adını aldılar. Zapata, buraya vardığını ve buranın o uzun yolun nereye varacağı sorusunun cevabını bulacağı yer olduğunu söyledi. Bazen aydınlık bazen karanlık olacağını, ama hep tek olacağını söyledi; Votan

Zapata ile Ik'al Zapata, beyaz Zapata ile siyah Zapata. Her iki yol da dürüst erkekler ve dürüst kadınlar için aynı yoldu."

Koca Antonio, heybesinden küçük bir naylon torba çıkarıyor. İçinde, Emiliano Zapata'nın 1910 tarihli çok eski bir fotoğrafı var. Zapata'nın sol eli bel hizasındaki süvari kılıcını kavramış. Sağ elinde ise bir tüfek tutuyor. Üzerinde, omzundan çaprazlama asılmış iki fişeklik, bir de göğsünü soldan sağa dolanan siyah-beyaz bir kuşak göze çarpıyor. Ayakları hem duruyormuş hem de yürüyormuş, bakışları sanki 'İşte buradayım!' ya da 'Geliyorum oraya!' der gibi. İki merdiven var. Karanlıktan çıkıp gelen birinde, daha karanlık suratlı Zapatistalar var, sanki derinlerden geliyor gibiler. Aydınlatılmış olan diğer merdivendeyse kimse yok, nereden gelip nereye gittiği belirsiz. Tabii eğer tüm bu ayrıntıları gördüğümü söylersem yalan olur. Bu ayrıntılara dikkatimi çeken Koca Antonio oldu. Fotoğrafın arkasında şunlar yazılıydı:

General Emiliano Zapata, Güney Orduları Komutanı.
Gral. Emiliano Zapata, Jefe del Ejercito Suriano.
La Général Emiliano Zapata, Chef de l'Armee du Sud.
1910. Fotoğraf: Agustin V. Casasola.

Koca Antonio, "Bu fotoğrafa çok soru sordum. Öyle geldim buralara," diyor. Öksürüp sigara izmaritini fırlatıyor. Fotoğrafı bana vererek, "Al bunu," diyor, "böylelikle ona sorular sormayı... ve yürümeyi öğrenirsin. Vardığında 'hoşçakal' demek daha iyidir. O zaman ayrılırken acı

çekmezsin." Gitmeye hazırlandığını belli ederek elini uzatıyor.

O günden sonra Koca Antonio, beni her gelişinde "Hoşça kal" diye selamladı ve her gidişinde el sallayarak "Geldim işte!" dedi.

2
ASLAN DİK BAKARAK ÖLDÜRÜR

24 Ağustos 1994

Koca Antonio, eski tüfeğiyle Amerikan pumasına çok benzeyen bir dağ aslanı avladı. Bundan birkaç gün önce, "Bu tip tüfekleri Hernán Cortés'in Meksika'yı işgal ettiği zamanlarda kullanırlardı," diye tüfeğiyle dalga geçmiştim.

"Evet ama bak şimdi kimin ellerinde," diyerek savunmuştu kendini. Şu anda tabaklamak için aslanın son et parçalarını ayırıyor derisinden. Gururla deriyi gösteriyor bana. Üzerinde tek bir delik bile yok.

"Gözünden vurmuşsun," diyerek tahmin yürütüyorum.

"Deriye zarar vermemenin tek yolu bu," diye cevaplıyor beni.

"Peki, ne yapacaksın bu deriyi?" diye soruyorum.

Koca Antonio sorumu cevapsız bırakıyor. Palasıyla sessizce deriyi kazımaya devam ediyor. Yanına oturup pipomu doldurduktan sonra tütün sarma aletiyle ona bir sigara sarmaya çalışıyorum. Bir şey söylemeden sigarayı ona doğru uzatıyorum, sigaraya şöyle bir baktıktan sonra kâğıdı tekrar açıyor:

"Beceremedin," diyor, sigarayı yeniden sararken. Bu tütün seremonisini paylaşıyoruz beraberce oturduğumuz yerde.

Sigarasından her nefes çekişinde ilmek ilmek örüyor hikâyesini Koca Antonio:

ASLAN DİK BAKARAK ÖLDÜRÜR

Aslan, diğer hayvanlar güçsüz olduğu için güçlüdür. Aslan, diğer hayvanların etiyle beslenir çünkü bu hayvanlar yenmelerine kendileri izin verirler. Aslan pençeleri ya da dişleriyle öldürmez. Aslan dik bakarak öldürür. Önce yavaş yavaş yaklaşır... sessizce, çünkü pençelerinde sesi öldüren bulutlar vardır aslanın. Sonra sıçrar ve tek hamlede kurbanını alaşağı eder. Gücünden çok, yarattığı şaşkınlıktadır marifeti.

Sonra avına dik dik bakmaya başlar aslan. Tıpkı böyle bakar ona. [Koca Antonio kaşlarını çatarak kara gözlerini bana dikiyor.] Birazdan ölecek olan zavallı küçük hayvan öylece bakakalır. Gözlerini ona diken aslana bakar. Küçük hayvan artık kendini görmez, aslanın gördüğünü

görür, aslanın gözlerindeki o küçük hayvan görüntüsüne bakar, aslanın gözündeki küçük ve güçsüz yansımasını görür. Bu küçük hayvan, daha önce ne küçük olduğunu ne de güçsüz olduğunu düşünmüştür. Bir hayvandır sadece; ne büyük ne küçük, ne güçlü ne zayıf. Ama şimdi aslanın gördüğü şeye, korkuya bakar. Ve aslanın gördüğüne bakarak, küçük hayvan kendi kendini küçük ve güçsüz olduğuna inandırır. Ve aslanın gördüğü korkuya bakarak, korkuyu hisseder. Başka bir şeye bakmaz olur artık küçük hayvan. Soğuk gecede tenimize suyun dokunduğu zaman olduğu gibi hissizleşir kemikleri. Sonra da teslim olur küçük hayvan, bırakır kendini. İşte aslan böyle öldürür. Bakarak.

Ama bu tuzağa düşmeyen küçük bir hayvan vardır. Aslan onunla karşılaştığında fark etmez onu, hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam eder. Eğer aslan onu yakalarsa, küçük pençeleriyle karşılık verir, pençeleri küçüktür ama kanatır, acıtır. Ve bu hayvan aslana teslim olmaz, çünkü aslanın onda gördüğünü görmez: kördür. Bu hayvanlara köstebek denir.

Koca Antonio konuşmasını bitirdi. Ağzımdan belli belirsiz bir "Evet, ama...." çıkacak oluyorsa da. Koca Antonio konuşmama izin vermiyor. Hikâyesine, bir sigara daha sararak devam ediyor. Sigarasını, arada bir dikkat ediyor muyum diye dönüp beni kontrol ederek yavaşça sarıyor.

Köstebek kör olmuş, çünkü dışarı bakmak yerine içeriye, kendi yüreğinin içine bakmaya başlamış. İçeri doğru

bakmaya başlamış. Köstebeğin aklına bunu yapmanın nereden geldiğini kimse bilmiyor. Bu hantal köstebek, kendi yüreğininin içine bakar ve güçlü ya da güçsüz, büyük ya da küçük olmakla ilgilenmezmiş. Çünkü yürek yürektir ve eşyalar ya da hayvanlar gibi ölçülemez. Ama içeriye bakmak yalnızca tanrılara özgü olduğundan, tanrılar köstebeği cezalandırmışlar ve bundan sonra dışarıya bakmasını engelleyerek, hayatının geri kalanını yeraltında sürdürmeye mahkûm etmişler. Bu yüzdendir köstebeğin yeraltında yaşaması; tanrıların ona verdiği bir cezadır. Ama köstebek bunu hiç umursamamış ve kendi içine bakmaya devam etmiş. İşte bu nedenle kelebek aslandan korkmaz.

Kendi yüreğininin içine bakmayı bilen bir insan da korkmaz aslandan. Çünkü kendi yüreğine bakabilen biri, aslanın gücünü görmez. Yalnızca kendi yüreğinin gücünü görür ve sonra aslana bakar, adamın gördüğünü görür. Aslan o kişinin kendisini nasıl gördüğünü görür; sadece bir aslan olarak. Aslan birinin kendisinin nasıl görüldüğünü görür, korkar ve kaçar.

"Peki, sen de bu aslanı öldürmek için kendi yüreğine baktın mı?" diye sorarak, lafını kesiyorum Koca Antonio'nun.

"Ben mi? Hiç korkmadım. Sadece tüfeğimin nişan aldığı yere baktım; aslanın gözlerinin tam içine. Sonra da ateş ettim... Yüreğimi düşünmedim bile."

Buralarda insanların bir şeyi anlamadıkları zaman yaptıkları gibi başımı sallıyorum.

Koca Antonio yavaş yavaş oturduğu yerden kalkıyor. Deriyi eline alıp uzun uzun dikkatle inceliyor. "Al," di-

yor, deriyi bana uzatarak. "Bir aslanı öldürebileceğini, onu sadece nereye bakman gerektiğini bilerek öldürebileceğini hiç unutmayasın diye sana veriyorum..." Koca Antonio, dönüp kulübesine doğru yürümeye başlıyor. Bu onun dilinde, "İşim bitti. Hoşça kal," anlamına geliyor.

Aslan derisini naylon bir torbaya koyup uzaklaşıyorum...

3
RENKLERİN HİKÂYESİ

Ekim 1994

Koca Antonio alacakaranlık gökte uçan papağanı işaret ederek, "Bak," diyor.

Yağmurun habercisi gri gökyüzündeki muhteşem renk yumağına bakıyorum. "Tek bir kuşta bu kadar çok renk olması inanılmaz geliyor insana," diyorum, tepenin doruğuna ulaştığımızda. Koca Antonio, tüm yolu kaplayan çamurdan etkilenmeden, çamursuz bir tümsek bulup oturuyor. Soluklanmaya çalışırken bir yandan da sigara sarıyor. Birkaç adım attıktan sonra Koca Antonio'nun geride kaldığını fark ediyorum. Geri dönüp yanına ilişerek, "Sence yağmur başlamadan köye varabilir miyiz?" diye soruyorum, pipomu yakarken.

Koca Antonio beni dinlemiyor gibi. Bir tukan (renkli, papağana benzeyen bir kuş) sürüsünü seyrediyor bu kez. Elinde sigarası, yavaş yavaş göğe yükselen dumandan şekiller yapmak için ateşi bekliyor. Boğazını temizleyip sigarasını yakıyor, olduğu yere rahatça yerleşip ağır ağır anlatmaya başlıyor:

"Bu papağan her zaman böyle rengârenk değildi. Sadece gri renkteydi. Tüyleri, ıslak bir tavuğun tüyleri gibi cılızdı. Dünyaya nasıl geldiklerini kimsenin bilmediği alelade kuşlardan biriydi yani, çünkü tanrılar bile kuşları kimin, nasıl yarattığını bilmez. Onlar hep buradaydı. Tanrılar, gecenin güne, 'Buraya kadar, ötesi yok,' dediği zaman uyandılar uykularından. Erkeklerle kadınlar ya uyuyor, ya da yorulmanın ve sonra uykuya dalmanın en hoş yollarından biriyle uğraşıyorlardı; yani, sevişiyorlardı. Tanrılar aralarında tartışıyorlardı; zaten bu tanrılar sürekli tartışırlardı, çünkü çok kavgacıydılar. Dünyaya hayat veren o ilk yedi tanrıya hiç benzemiyorlardı. Sadece iki renkten ibaret olan dünya onlara artık çok sıkıcı geldiğinden tartışmaktan başka yapacak şey bulamıyorlardı. Tanrılar huysuzlanmışlardı, çünkü dünyanın sadece iki farklı rengi vardı; biri geceye hükmeden siyah, diğeriyse gündüzleri sarmalayan beyaz. Üçüncüsü, bir renk değildi; akşamları ve sabahın ilk saatlerini, siyah ve beyazın birbirine karışmaması için ayıran gri. Bu tanrılar kavgacı ama akıllıydılar. Yarasa erkeklerle yarasa kadınlar için yürümek ve sevişmek daha zevkli olsun diye bir toplantı düzenleyip daha fazla renk yaratma kararı aldılar.

"Tanrılardan biri düşüncelerini toparlamak için yürüyordu. Öyle derin düşüncelere dalmıştı ki, nereye gittiği-

ne bile bakmıyordu. Ayağı koca bir kayaya takılınca düştü ve başını çarpınca kafası kanamaya başladı. Uzunca bir süre ağlayıp sızlandıktan sonra, tanrı kanına baktı ve kanının renginin siyah ve beyazdan farklı bir renkte olduğunu gördü. Hemen öteki tanrıların yanına koşup, onlara bu yeni rengi gösterdi. Ve hep beraber bu yeni renge, üçüncü renge 'kırmızı' adını verdiler.

"Ondan sonra tanrılardan biri umudu boyamak için bir renk aramaya başladı. Uzun bir süre aradıktan sonra rengi buldu ve tanrılar konseyine gösterdi. Bu dördüncü renge 'yeşil' adını verdiler.

"Başka bir tanrı, toprağı kazmaya başladı derin derin. Öteki tanrılar ona, 'Ne yapıyorsun?' diye sordular. 'Toprağın kalbini arıyorum,' diye cevap verdi tanrı; dört bir yana toprak saçarak. Çok geçmeden toprağın kalbini bulup diğer tanrılara gösterdi. Bu beşinci renge 'kahverengi' adını verdiler.

"Başka bir tanrı yükseklere çıktı. 'Dünyanın ne renk olduğunu göreceğim,' diyerek başladı tırmanmaya; tırmandı, tırmandı. En tepeye çıktığında aşağıya baktı ve dünyanın rengini gördü. Ama bu rengi diğer tanrıların olduğu yere nasıl götüreceğini bilmiyordu. Sonunda dünyanın rengi gözlerine kaçıp kör olana dek, çok uzun bir süre baktı bu renge. Düşe kalka indi aşağıya, inebildiği kadar. Tanrıların toplandığı yere gelip anlattı onlara: 'Gözlerimde dünyanın rengini taşıyorum.' Tanrılar bu altıncı renge 'mavi' adını verdiler.

"Bir diğer tanrı, bir çocuğun kahkahasını duyduğunda, renk arıyordu. İtinayla yaklaştı çocuğa ve çocuğun ona bakmadığı bir anı fırsat bilip, çocuğun gülüşünü çaldı; çocuksa başladı ağlamaya. Çocukların, bu nedenle

gülerlerken birdenbire gözyaşlarına boğuldukları söylenir. Tanrı çocuğun gülüşünü aldı ve buna, yedinci renge 'sarı' adını verdiler.

"Sonra tanrılar yoruldular ve pozol* içip uyumaya çekildiler. Renkleri küçük bir kutunun içine, kutuyu da bir ipek pamuğu ağacının altına koydular. Kutunun ağzı tam olarak kapanmadığından renkler dışarı kaçtı. Eğlenmeye ve sevişmeye başladılar. Bu sevişmeden daha yeni ve daha farklı renkler çıktı ortaya. İpek pamuğu ağacı onları seyrediyordu, yağmur renkleri yıkayıp yok etmesin diye üzerlerini örttü bir bir. Tanrılar geri döndüklerinde bir de ne görsünler, artık yedi renk değil, yüzlerce farklı renk vardı. İpek pamuğu ağacına bakıp sordular: 'Bu renkleri sen doğurdun. Bundan böyle dünya sana emanet, biz de senin tepene çıkıp boyayacağız dünyayı.'

"Böylelikle ipek pamuğu ağacının tepesine tırmanıp başladılar renkleri rastgele etrafa saçmaya. Mavinin bir kısmı sulara gitti, bir kısmı gökyüzünde kaldı. Yeşil, ağaçların ve bitkilerin üzerine düştü. En ağırları olan kahverengi toprağa düştü ve bir çocuğun gülümsemesi olan sarı da güneşi boyamak üzere yükseklere uçtu. Kırmızı, insanların ve hayvanların ağzına düştü; yediler onu, böylece kırmızı oldu hepsinin içi. Beyaz ve siyah zaten vardı dünyada. Tanrılar renkleri öyle bir keşmekeş içinde saçtılar ki, nereye düştüklerine bakmadılar bile. Bazıları insanların üzerine sıçradı, bundan dolayı farklı renkler ve farklı düşüncelerde insanlar oluştu.

"Sonunda yine yorgun düşüp uyumak üzere çekildiler. Bu tanrılar, dünyaya hayat veren ilk tanrılar değiller-

*) Mısırdan yapılan bir içki türü.

di. Sürekli uyumak istiyorlardı. Renkler unutulmasın ve kaybolmasın diye, onları saklamak için bir yol aramaya başladılar. Yürekleriyle nasıl yaparız bunu diye düşünürlerken bir papağan gördüler. Papağanı yakalayıp bütün renklerden birer birer üstüne sürdüler. Renklerin hepsi sığabilsin diye de tüylerini uzattılar. Papağan, renklerine böyle kavuştu işte. Şimdi, insanlar pek çok farklı renk ve pek çok farklı düşünce şekli olduğunu, tüm farklı renkler ve tüm düşünceler kendi yerlerini korukları sürece dünyanın keyifli bir yer olacağını hiç unutmasınlar diye uçup duruyor gökyüzünde."

4
RÜYALARIN HİKÂYESİ

Aralık 1995

Yağmur yağmıyordu, ama soğuk, giysilerimizin nemlenmesine neden oluyordu ve yarı uykuda yavaş yavaş boğulduğumu gördüğüm huzursuz rüyanın içine sızmıştı. Koca Antonio göz ucuyla uyuyup uyumadığımı kontrol ettikten sonra sordu: "Neyin rüyasını görüyorsun?"

"Hiçbir şeyin," dedim, fişekliğimde pipomu ve tütünümü ararken.

"Bak, bu kötü işte. Rüya görerek düşleriz ne olduğumuzu ve rüyalarda buluruz kendimizi. Rüya görerek, düşleyerek tanırız kendimizi," diye karşılık verdi Koca Antonio. Palasının parlak ağzını biliyordu ağır ağır.

"Kötü mü? Niye ki?" diye sordum, pipomu yakarken. Koca Antonio, palasını bilemeyi bırakıp, yeterince sivrilip sivrilmediğini eliyle kontrol ettikten sonra bir kenara bıraktı. Elleri bir sigara sararken, dudakları da bir hikâye anlatmaya başladı.

RÜYALARIN HİKÂYESİ

"Sana anlatacağım hikâyeyi bana kimse anlatmadı. Yani dedem anlatmıştı, ama anlattığı hikâyeyi ancak kendim hayal edersem anlayabileceğim konusunda tembihlemişti beni. Bu yüzden ben de sana kendi düşlediğim hikâyeyi anlatacağım, dedemin bana anlattığını değil." Koca Antonio, bacaklarını uzatıp yorgun dizlerini ovuşturuyor. Kucağında duran çelik palasından yansıyan ayı boğan koca bir duman üflüyor dışarı ve devam ediyor anlatmaya:

"Tanrılarımız, büyük büyük dedelerimizin yüzlerindeki çizgiler ve kırışıklıklarda yaşarlar. Eski günler o yolla ulaşır bize. Atalarımızın düşünceleri zamanla gelir bulur bizi. Yaşlıların en yaşlısı üzerinden konuşur yüce tanrılar bizimle; biz de dinleriz. Bulutlar dünyanın üzerinde hareketsiz kalıp, elleriyle tepelere sımsıkı sarıldıklarında, ilk tanrılar insanlara doğru şeyler öğretmek ve onlarla oynamak için yeryüzüne inerler. İlk tanrılar kendilerini pek sık göstermezler, gecenin ve bulutun yüzüyle maskelerler kendilerini. Bizlerse daha iyi olmak için rüyalar görür, hayaller kurarız.

"İlk tanrılar bizimle rüyalar aracılığıyla konuşur, onlarla öğretirler her şeyi. Nasıl rüya görüleceğini bilme-

yen kişi yalnızdır ve cehaletini saklar korkusundan. İlk tanrılar, mısırdan olma insanlara, konuşabilsinler, bilebilsinler, kendilerini tanıyabilsinler diye hayal kurmayı öğrettiler. Ve ilk tanrılar hayatları boyunca onlara eşlik etsin diye onlara nahual'lar* verdi.

"Dürüst insanların nahual'ları jaguar, kartal ve çakaldır; jaguar savaşmaya, kartal düşleri uçurmaya, çakal da düşünmeye ve güçlünün entrikalarına karşı uyanık olmaya yarar.

"İlk tanrıların dünyasında, dünyayı yaratan tanrıların dünyasında, her şey bir düştür. İçinde yaşadığımız ve öldüğümüz bu dünya, tanrıların içinde yaşadığı rüyanın büyük bir aynasıdır. Büyük tanrıların hepsi bir arada yaşarlar. Hepsi eşittir. Biri diğerinden daha üstün ya da diğeri daha aşağıda değildir. Hükümetlerin küçük bir azınlığı tepeye çıkarıp çoğunluğu aşağılarda bırakarak dünyayı üzmesi adaletsizliktir. O dünya tam olarak böyle değildi. Gerçek dünya, dünyaya hayat veren ilk tanrıların rüyasının büyük aynası çok büyüktür ve o dünyada herkes eşit bir yere sahiptir. Dünyanın şimdiki hali gibi küçük bir azınlığın üstte, büyük çoğunluğun altta kalması için küçültülmemişti bu dünya. Şimdiki dünya doğru değil, ilk tanrıların yaşadığı rüya-dünyayı yansıtan iyi bir ayna değil.

"Ama tanrılar mısırdan erkeklere ve mısırdan kadınlara onur adında bir ayna verdi. O aynada kendilerini birbirlerine eşit görürler ve eğer eşit değillerse isyan ederler. Bizim yaşamamız için ölen ilk büyükdedelerimizin isyanı böyle başladı işte.

67) Koruyucu hayvan ruhları.

"Onurun aynası, karanlığın şeytanlarını kovar. Aynada görülen Karanlıkların Efendisi'nin yansıması da, tıpkı yaptıkları gibi bir hiçtir. Dünyayı eşitliksiz bir yer haline getiren Karanlıkların Efendisi, bir hiç gibi, onurun aynasındaki hiçliğin içinde kaybolup gider.

"Tanrılar, üzerinde durması için dünyayı dört nokta üzerine kurdular. Kendileri taşımaktan yoruldukları için değil, insanlar eşit olarak yürüyebilsinler, herkes için yer olsun ve kimse kendini bir diğerinin üstünde görmesin diye. Sonra dünyada uçmak ve yürümek için iki nokta daha yerleştirdiler. Bir de, dürüst insanların yürümeye başlayacakları bir nokta koydular. Dünyaya anlam veren ve dürüst insanların işine yarayacak yedi nokta vardır; önde ve arkada, bir yanda ve diğer yanda, üstte ve altta; yedincisi de bizim hayalini kurduğumuz yol, mısırdan insanların, dürüst olanların yazgısıdır.

"Tanrılar, yeni doğan insanları rüyalarla beslesinler diye, anne olan kadınların iki göğsüne birer ay kondurmuştur. Tarih ve hafıza onlardan gelir, onlar olmazsa bizi ölüm ve unutkanlık besler. Yeryüzünün, yüce anamızın, dürüst insanların 'Düş kuracağız' ve 'Mücadele edeceğiz,' diyebilmeleri için iki göğsü vardır."

Koca Antonio susuyor. Ya o susuyor ya ben uyuyakalıyorum. Rüya gördüğümü görüyorum rüyamda. Bildiğim, anladığımı şeyin rüyasını...

Tepemizde ayın göğsünden süt dökülüyor Santiago Yolu'na. Sonra, şafak tacını devralıyor ve yapacak, düşleyecek, uğruna mücadele edilecek her şey çırılçıplak ortada görünüyor.

5
GÖKKUŞAĞI

7 Ocak 1996

Akşam sona eriyordu. Şafak vaktini müjdeleyen parlak bir grilik hâkimdi göğe. Koca Antonio, iki çuval kaliteli kahveyi yerleştirmeyi bitirdikten sonra gelip yanıma oturdu. Hiç yoldaşımızın olmadığı bir köyden geçmeme yardımcı olacak bir rehberin gelmesini bekliyordum. O köyden bu gece geçecektim.

Ocak ayı gelmişti ve 1986 yılındaydık. Hâlâ gizlenmek zorunda olduğumuz, sonradan aralarına katılacağımız kişilerden bile gizlenmek zorunda olduğumuz zamanlardı bunlar. Pipomun dumanı arasından batıya doğru baktım, farklı bir yarın hayal etmeye çalıştım.

Koca Antonio, sessizliğini bozmadı. Bolca dumanın ve yeni hikâyelerin habercisi olan sigarasını sararken bile neredeyse hiç ses çıkarmadı. Ama Koca Antonio konuşmadı. Benim baktığım yöne doğru gözlerini dikip, sabırla bir şey söylememi bekledi.

"Daha ne kadar kendi insanlarımızdan saklanmak zorundayız?" diye sordum pipomdan çektiğim son nefes dudaklarımın arasından süzülürken.

Koca Antonio, öksürüp sonunda sigarasını yakmaya karar vererek konuşmaya başladı. Umudunu yeniden yeşertmeye çalışan biri gibi ağır ağır konuşarak bir hikâyeyle aydınlattı sona eren geceyi:

YEDİ GÖKKUŞAĞININ HİKÂYESİ

"Dünyaların başlangıcında, büyük büyük dedelerimiz hâlâ bu toprakları arşınlarken, en yüce tanrılar, dünyaya hayat veren ilk tanrılar, mısırdan olma insanlarla konuşmak için yeryüzüne indiler. Aynı bugünkü gibi, soğuk, güneşin çekingen olduğu yağmurlu bir gündü. Tanrılar, gerçek insanların izlemesi gereken yol üzerinde mutabakata varmak için oturup mısırdan insanlarla konuştular. Çünkü bu en eski tanrılar, yani dünyaya hayat veren ilk tanrılar, kendilerinden sonra gelenler gibi patronluk taslamıyorlardı, mısırdan olma insanlarla aralarında anlayışlı bir ilişki olmasını istiyorlardı. Doğru yola her zaman beraberce ulaşmaya çalışırlardı, iyi niyetle ve konuşarak. O gün, ilk dünyanın ilk günlerinden birinde, eşitleri olarak gördükleri mısırdan insanlarla bu nedenle oturmuş konuşuyorlardı.

"Tanrılar, başka diller konuşan ve başka düşünce biçimleri olan diğer erkekler ve kadınlarla anlayışlı bir ilişki kurma konusunda anlaşmaya vardılar. Mısırdan olma insanlar, başka yüreklere ve başka renklere sahip diğer erkek ve kadınların anlayacağı bir dil aramak için kendi yüreklerine doğru uzun bir yol katetmek zorundaydılar.

"Daha sonra dünyayı daha güzel bir hale sokabilmeleri için mısırdan olma insanlara vermeleri gereken işler konusunda karara vardılar. Bu işlerden ilkinin, kendimizi yenilemek için en önemli olanının, sayılardan yediyi bulmak olduğu konusunda anlaştılar. Böylece dünyaya hayat veren ilk yedi tanrı, dünyayı daha güzel bir hale getirmek ve kendimizi yenileyebilmek için yapılması gereken yedi iş olduğunu söyleyerek konuşmaya başladılar. Yüce tanrılar yapılacak yedi iş olmalı demişlerdi, çünkü yedi, dünyanın çatısı olan göklerin ya da havaların sayısıydı. O yüzden ilk tanrılar, yedi tane gök olduğunu söylediler.

"Yedinci gök, Chaac'ın büyükbabası Nohochaacyum'un katıydı. Altıncı gökte, Chaacob ya da yağmur tanrıları vardı. Beşincide vahşi doğanın efendileri, Kuilob Kaaxob bulunuyordu. Dördüncüde hayvanların koruyucuları, üçüncüde kötü ruhlar, ikincide rüzgâr tanrıları, dünyanın hemen üzerindeki birinci gökteyse Balamoblar, yani köylerdeki dörtyol ağızlarını ve mısır tarlalarını koruyan tanrı ikamet ederlerdi. Derinlerde, korkunun ve titremenin tanrısı Şeytan Kisin vardı.

"İlk tanrılar, yedi renk olduğunu ve renklerin yedi rakamıyla sayılacağını söylediler. Sana renklerin hikâyesini

geçen gün anlatmıştım, yedi işin hikâyesini de, senin beni dinleyecek, benim de sana anlatacak zamanımız ve fırsatımız olursa, başka bir gün anlatacağım," dedi Koca Antonio, sigarası sönmek üzereyken.

Sonra Koca Antonio'nun hem sigarasının dumanını hem de rüyaları dirilttiği bir sessizlik oldu. Elindeki kibritten çakan bir kıvılcımın ardından yeniden yaktı sigarasını.

"Sonra mısırdan olma insanlar, dünyanın daha güzel bir yer olması için bu yedi işi yapmaya karar verip, güneşle ayın uyanmak için sıra bekledikleri noktaya doğru bakarak uykuya dalmışlar. Dünyanın yenilenmesi için yapılması gereken bu yedi görevi yerine getirmek için ne kadar yol kat etmeleri gerektiğini sormuşlar ilk tanrılara. Tanrılar bu yedi işi yapmak için yedi kere yedinin gerektiğini söylemiş onlara, çünkü bu tek sayı bize hepimizin birbirimize benzeyemeyeceğini ve öteki için her zaman yer olması gerektiğini hatırlatırmış.

"Tamam, demiş mısırdan olma insanlar; ilki gün boyunca diğeri gece boyunca, toprak ananın göğüslerini taşıyan küçük bir kutu olan dağa doğru bakmışlar. Bakarken de düşünmüş mısırdan olma insanlar, bu yedi işi yapmak için gereken yedi kere yedinin ne olduğunu nasıl bulacaklar diye. İlk tanrılar bunu kendilerinin de bilmediklerini söylemişler, çünkü onlar ilk tanrılarmış ve her şeyi bilmelerine imkân yokmuş, öğrenecekleri daha çok şey varmış. O yüzden de gitmeyip, beraberce düşünmek ve dünyanın yenilenmesini sağlayacak en iyi yolu birlikte keşfetmek üzere mısırdan erkek ve kadınların yanında kalmışlar.

"Düşünüyor, keşfediyor, konuşuyor, kendileri hakkında yeni şeyler öğreniyor ya da sadece orada bekliyorlarmış; ikindi vakti yağmur, ne düşerek ne de göklere çekilerek, havada asılı kalmış, olduğu yerde öylece dururken. Tıpkı ilk tanrılar gibi, mısırdan olma insanlar da donakalmışlar, ışıktan, bulutlardan ve renklerden oluşan bir köprü belirince önlerinde. Sanki dağdan gelip vadiye doğru gidiyormuş bu köprü. Sonra bu renkler, bulutlar ve ışıktan oluşan köprünün ne bir yerden geldiği ne de bir yere gittiğinin farkına varmışlar; dünyanın ve yağmurun üzerinde hareketsiz duruyormuş köprü. Köprünün şeritler halinde uzanan yedi rengi varmış. İlk tanrılarla mısırdan olma insanlar, önce birbirlerine, sonra da yeniden hiçbir yerden gelmeyip hiçbir yere gitmeyen, orada öyle duran köprüye bakmışlar.

"O zaman anlamışlar ki, bu renk, bulut ve ışık köprüsü bir yerden gelip bir yere gitmiyor, ama bir yerden gelip bir yere gitmeyi sağlamak için orada. Kendileri hakkında düşünüp öğrenmeye çalışan tüm bu insanlar çok sevinmişler. Sayesinde iyi dünyalara, kendilerine yaratacakları yeni dünyalara gidilip gelinecek bir köprüye sahip olmanın iyi olduğu kanaatine varmışlar. Hemen almış ellerine sazlarını müzisyenler, ilk tanrılarla gerçek erkek ve kadınlar ayağa kalkıp dans etmeye başlamışlar, çünkü artık düşünüyor, keşfediyor, konuşuyorlarmış; kendilerini öğreniyorlarmış bir parça da olsa.

"Dansları bitince, hemen başka bir toplantı düzenlemişler ve yedi kere yedinin, yedi renkten oluşan yedi gökkuşağı yapmak anlamına geldiğini, yedi temel işi bitirmek için bunun şart olduğunu keşfetmişler. Ama bu

yedi gökkuşağını bitirdiklerinde, yedi gökkuşağı daha yapmaları gerekeceğinin farkına varmışlar, çünkü bu bulut, renk ve ışık köprüleri hiçbir yerden gelip hiçbir yere gitmiyorlarmış. Ne başları ne sonları varmış, ne başlıyorlarmış ne bitiyorlarmış, sadece oradan geçiyorlarmış. Böylelikle ilk tanrılarla gerçek insanlar yaptığı anlaşma devam etmiş. Bu nedenle, o bilgelik ve keyif dolu ikindi vaktinden beri, mısırdan olma insanlar, gerçek olanlar, yaşamlarını ve hatta ölümlerini bile köprüler kurarak geçirirler.

"Renk, bulut ve ışık köprüleri, üzerinden geçmek için köprüler, mısırdan olma insanların, gerçek olanların yedi kere yedi kez yedi işi yaparak, bizi daha iyi yapacak yeni bir dünyaya hayat vermek için kurdukları köprüler. Köprüler kurarak yaşar, köprüler kurarak ölürüz."

Koca Antonio susuyor. Yüzüne bakıyorum ve tüm bunların benim sorumla ne alakası olduğunu sormak üzereyim: Daha ne kadar saklanmak zorundayız? Birden yüzü aydınlanıyor. Gülümseyerek batıdaki dağı işaret ediyor. Döndüğümde bir gökkuşağı görüyorum, hiçbir yerden gelip hiçbir yere gitmeyen, orada öylece asılı duran, dünyalar arasında, rüyalar arasında köprüler kuran bir gökkuşağı...

6
BAŞLANGICIN VE SONUN HİKÂYESİ

30 Haziran 1996

Dün yağmur her deliğe girdi. Uzun süren kurak Mayısın soldurduğu mısırlara yeniden can veren bu Haziran fırtınasında, Koca Antonio'nun kulübesi pek de iyi bir sığınak sayılmazdı. Kulübenin içinde miydim yoksa dışında mı, anlayamadım. Sanki üzerimizde çatı yokmuş gibi ıslandım. Bir şey olur diye korktuğumdan değil, sabah temizliği boşa gitmesin diye silahımı yağmurdan korumaya çalıştım. İçeride çakan bir şimşek, yani Koca Antonio'nun sigarasını yakarken çıkan kıvılcım, akan çatıya ve şapkamdan süzülen sulara rağmen yaşlı dostumun kulübesinin içinde olduğumu hatırlattı bana. Canım istedi-

ğinden değil ama düşünmeme yardımcı olsun diye pipomu yakmaya çalıştım. Fakat tütün tam yanmaya başlamıştı ki, koca bir su damlası pipomum içine düşerek söndürdü ateşi. Koca Antonio, en iyi bildiği yolla, bir hikâye anlatarak avuttu beni.

BAŞLANGICIN VE SONUN HİKÂYESİ

"Dün, yaşlanıp tek başına dünyanın bir köşesine çekildiğinden beri bayağı bir zaman geçmişti. Yüce tanrılar, dünyaya hayat veren ilk tanrılar uykuya daldıklarından beri de uzunca bir süre olmuştu. Dans etmekten ya da onca yolu yürümekten ve kendi kendilerine sordukları sorulardan yorgun düşmüşlerdi. Uyuyakalmalarının nedeni buydu. Dürüst erkek ve kadınlarla konuşarak beraberce yola devam etme konusunda çoktan anlaşmışlardı. Çünkü dünyada yaşamanın tek yolu buydu: yürümek. Yüce tanrıların, şu dünyaya hayat veren ilk tanrıların bize söylediği buydu.

"'Daha ne kadar yürümeye devam edeceğiz?' diye sordular mısırdan olma erkekler ve kadınlar kendi kendilerine.

"'Peki yürümeye ne zaman başlıyoruz?' diye cevap verdi dürüst erkekler ve kadınlar, çünkü ilk tanrılardan öğrendikleri buydu; bir soruya daima başka bir soruyla karşılık vermek.

"Fakat tam o sırada Tanrılar uyandı. Çünkü dünyaya hayat veren yüce tanrılar bir soru duyduklarında uyumaya asla devam edemezler. Sonra uyanıp marimba çalmaya başladılar, sorulardan bir şarkı tutturup dans edip şarkı söylemeye başladılar: 'Daha ne kadar yürümeye de-

vam edeceğiz?', 'Yürümeye ne zaman başlayacağız?' Dürüst erkekler ve kadınlar buna sinirlenip, bu şarkı söyleyip dans etme faslından artık sıkıldıklarını söylemeseler, tanrılar daha devam ederlerdi eğlencelerine. Ama dürüst erkek ve kadınlar sorularına cevap istediler.

"Bunun üzerine ciddileşen ilk tanrılar birbirlerine, 'Yarattığımız mısırdan erkek ve kadınların bir sorusu var. Pek akıllı yapmamışız biz bunları. Cevabı dışarıda arıyorlar, cevapların onların arkalarında ve önlerinde olduğunun farkına varamıyorlar. Bu erkekler ve kadınlar hiç akıllı değiller, ham kalmış yeşil mısır gibiler,' dediler.

"Sonra yeniden dans edip şarkı söylemeye başladılar. Dürüst insanlar yine sinirlendiler, çünkü kendileriyle dalga geçilmesinden bıkmışlardı artık. Hem ne demekti cevapların arkalarında ve önlerinde olması; ilk tanrılar söylemeliydi onlara cevapların arkalarında mı, yoksa gözlerinin tam önünde mi olduğunu.

"Mısırdan olma insanlar birbirlerine baktılar, hepsi de biliyordu hiçbirinin bir şey anlamadığını, ama söylemediler bir şey. Yüce tanrılar başladılar anlatmaya: 'Mısırdan olma insanlar sırtlarının üzerinde dünyaya geldiler ve mısırdan yapıldıkları için topraktan doğdular. Topraktan çıktılar. Sırtlarından başladılar yürümeye. Sırtları her zaman ardındadır adımlarının ya da duruşlarının. Sırtlarıdır onların başlangıcı, adımlarının dünü.'

"Dürüst erkekler ve kadınlar bunu da pek anlamadılar, ama başlangıç çoktan başladığından ve dün çoktan bittiğinden pek de umursamadılar bu söylenenleri ve sordular yine aynı soruyu: 'Daha ne kadar zaman yürümeye devam edeceğiz?'

"'Çok basit,' dedi dünyaya hayat veren tanrılar. 'Gözlerinizle sırtınızı görebildiğiniz zamana kadar. Tek yapmanız gereken, bir daire çizerek başladığınız noktaya dönüp, kendinize ulaşana kadar yürümek. Yeteri kadar yürüyüp uzaktan da olsa sırtınızı görebilmeyi başardığınızda bu yürüyüş bitecek, sevgili küçük kardeşlerimiz,' der demez, daldı uykularına ilk tanrılar.

"Dürüst erkekler ve kadınlar pek memnun oldular, çünkü artık tek yapmaları gerekenin sırtlarını görmeyi becerene kadar daire çizerek yürümek olduğunu biliyorlardı. Uzun bir zaman harcadılar, böyle sırtlarına ulaşmak için yürüyerek. Sonra bir anlığına durup yürüyüşlerinin neden hâlâ bitmediğini düşündüler ve birbirlerine, 'Sona gelmek için başlangıca ulaşmak çok zor. Bu yürüyüş böyle sürer gider, yürüyüşümüzün bitmesi için başlangıca ne zaman ulaşacağımızı bilmek çok güç,' dediler.

"Bunun üzerine erkek ve kadınların bazılarının cesaretleri kırıldı ve yürümeyi bırakıp oldukları yere çöktüler, canları sıkılmıştı, çünkü sona ulaşmak için başlangıca giden yol hiç bitmiyordu. Ama bazıları, sona ulaşmak için ne zaman başlangıca varacaklarını düşünmekten vazgeçerek devam ettiler, büyük bir keyifle yürümeye. Bunun yerine sadece yürüdükleri yolu düşünmeye başladılar, yolun nasıl bir daire olduğunu ve dairenin çevresini her dönüşlerinde bir dahaki sefere daha iyi yürümeyi taktılar kafalarına. Ondan sonra her yürüyüşleri daha iyi oldu.

"Mutluydular, yürümek onlara büyük keyif veriyordu. Uzunca bir süre yürüdüler, yürümeye devam ederken birbirlerine, 'Bu yürüdüğümüz yol çok güzel. Yolu daha iyi hale getirmek için yürüyoruz. Birileri bir yerden baş-

ka bir yere gidebilsin diye var olan bu yolun ta kendisiyiz biz. Herkesin yolunun bir başlangıcı, bir de sonu vardır, ama yolların ya da bizim başlangıcımız ve sonumuz yoktur. Herşey herkese, kendimize hiçbir şey.* Yol biz olduğumuz için devam etmeliyiz,' dediler.

"Sonra bunu unutmamak için, yere bir daire çizdiler ve tüm dünya bir daire içinde yürüdü. Gerçek erkek ve kadınlar böyle yürürler. Yolu daha iyi bir hale getirmek, kendilerini daha iyiye götürmek için mücadelelerini ne başlatır ne de bitirirler. Sonradan gelen insanların dünyanın yuvarlak olduğuna inanması bu yüzdendir. Peki, dünya denilen bu yuvarlak top nedir? Dürüst erkeklerin ve dürüst kadınların mücadelesi ve hep yürüdükleri yoldur dünya, yürüyerek yolu daha iyi bir hale getirme isteğidir. Hep yürürler, yürüyüşlerinin ne bir başlangıcı vardır ne de sonu. Dürüst erkekler ve kadınlar hiç yorulmazlar. Daima kendilerine ulaşmayı, kendilerini arkadan şaşırtmayı ve başlangıcı bularak yollarının sonuna varmayı isterler. Ama varamayacaklar, ulaşamayacaklar kendilerine, bunu biliyorlar, yalnızca artık umursamıyorlar. Onlar için önemli olan tek şey, iyi bir yol, daima daha iyi olmayı isteyen bir yol olmak."

Koca Antonio durdu ama yağmur durmadı. Ona yağmurun ne zaman dineceğini soracaktım, fakat başlangıçlar ve sonlarla ilgili sorular sormak için uygun bir zaman olmadığını düşündüm. Veda ettim Koca Antonio'ya.

Her ne kadar yeni pillerim de fenerim de ikisini birbirinden ayırt edemiyorsa da, yağmurun ve gecenin içi-

*) *Para todos todo, nada para nosotros*: "Herşey herkese, kendimize hiçbir şey," ünlü bir Zapatista sloganıdır.

ne doğru yürüdüm. Botlarımın çamurda çıkardığı ses, Koca Antonio'nun ayrılırken söylediklerini duymamı engelliyordu: "Yolunun ne zaman sona ereceğini sormaktan bıkma. Yarınla dünün birleştiği yerde sonlanacak yolun..."

Yürümeye başlamak zor geldi bana. Önümdeki çamurda ayağımın kayacağını biliyordum. Bunu biliyor olmama rağmen yürümeye ve düşmeye devam etmeliydim. Şimdi ve gelecekte pek çok defa düşecektim. Çünkü yürümek, aynı zamanda tökezlemek ve düşmek anlamına da gelir. Bunu bana Koca Antonio öğretti, bu dağ öğretti ve inanın bana bunları öğrenmek hiç de kolay olmadı.

7
YOL

7 Temmuz 1996

Yüce tanrılar demişken Koca Antonio çıkageliyor, yanında da dünyayı yaratan ilk tanrılar var. Koca Antonio, tıpkı on yıl öncesinde bir gece olduğu gibi, bu gece de gelip, bazen sigara tüttürüp, bazen dolanarak, bazen de konuşarak eşlik etti bana. Koca Antonio'yla birlikte, tüm yüce gönüllü, kanı kahverengi akan erkekler ve kadınlar da eşlik etti bana. Benimle otururlarken, mücadelelerini anlatacak bir ses de bulmuş oldular sonunda. Bize bir şeyler empoze etmek, bizi zorlamak ya da zaptetmek için değil, sadece mücadelelerini anlatmak için geldiklerini söylediler. Niyetleri mücadelelerini, bundan on yıl önce-

ki o geceyi, yağmurun ve soğuğun üstlerindeki çatıya, onları çevreleyen duvara dönüştüğü o geceyi anlatmaktı. Koca Antonio'nun elinde palasıyla benimle birlikte çamurlara bata çıka yürüdüğü o geceyi.

Koca Antonio'nun benimle yürüdüğünü mü söyledim? Eğer öyle dediysem, yalan söylemişim. O benimle yürümedi. Ben onun arkasından yürüdüm.

O geceki yürüyüşümüz böyle başlamadı. Önce kaybolduk. Koca Antonio beni geyik avlamaya çağırdı, ben de gittim, ama hiç geyik yakalayamadık. Bunu fark ettiğimizde çoktan cangılın ortasına gelmiş, yağmurun altındaki geceyle çevrelenmiştik.

"Kayboldu," dedim, sanki bir işe yarayacakmış gibi.

"Evet, öyle," diye cevap verdi, bu durumu pek umursamadığı her halinden belli olan Koca Antonio. Bir eliyle kibrit ateşini korumaya, diğer eliyle sigarasını yakmaya çalışıyordu.

"Dönüş yolunu bulmamız gerek," dedim önce, sonra da, "Benim bir pusulam var," diyen sesim geldi kulağıma, bunları sanki 'bir arabam var, dur seni bırakayım,' der gibi söylemiştim.

"Evet, öyle," dedi Koca Antonio tekrar, inisiyatifi bana bırakıp beni takip etmeye istekli olduğunu gösterir bir edayla.

Bu meydan okumayı kabul edip, iki yıl boyunca dağlarda kazandığım gerilla tecrübesini göstermeye hazır olduğumu belli ettim. Bir ağacın altına çekilip haritamı, altimetremi ve pusulamı çıkardım. Yüksek bir sesle, Koca Antonio'ya hava atarak deniz seviyesi üzerindeki yüksekliği, topografik özellikleri, barometre basıncını, açıları,

aslında bizim gibi militanların 'kara dümenciliği' dedikleri şeyi anlattım. Koca Antonio hiçbir şey söylemedi. Yanımda öylece kıpırtısız durdu. Sanırım beni dinliyordu, çünkü sigara içmeyi bırakmadı. Bu teknik ve bilimsel gösteriye bir süre daha devam ettikten sonra ayağa kalkıp, kendimden son derece emin bir şekilde, elimde pusulayla gecenin bir köşesini işaret ettim ve o yöne doğru yürümeye başladım:

"Bu taraftan."

Koca Antonio, "Evet, öyle," der diye umuyordum ama o hiç sesini çıkarmadı. Tüfeğini, heybesini ve palasını alıp beni takiben yola koyuldu. Tanıdık hiçbir yer görmeksizin bayağı bir yürüdük. Modern aletlerimin bir işe yaramamış olmasından dolayı utanmıştım, arkama dönüp beni sessizce takip eden Koca Antonio'yla yüz yüze gelmek istemiyordum. Bir süre sonra, dümdüz bir duvar gibi önümüzde dikilen taştan bir tepe çıktı karşımıza. "Şimdi ne yapacağız?" diye Koca Antonio'ya seslenirken, gururumdan geriye kalan son kırıntılar da yok oldu.

O zamana kadar hiç konuşmamış olan Koca Antonio, önce biraz öksürüp ardından birkaç tütün parçası tükürdükten sonra konuşmaya başladı: "Önündekinin ne olduğunu bilmediğin zamanlarda arkana bakmak her zaman işe yaramıştır."

Söylediğini aynen yapıp arkama döndüm, ama geldiğimiz yönü görmek için değil, Koca Antonio'ya utanç, yakarış ve sıkıntı dolu bir bakış fırlatmak için. Koca Antonio bir şey söylemedi. Bana baktı ve anladı. Palasını çıkararak yoldaki çalıları temizleyip başka bir yöne doğru ilerlemeye başladı.

"Bu taraftan mı?" diye sordum, zavallı bir halde.

"Evet," dedi Koca Antonio, sarmaşık dallarını ve gecenin yaş kırıntılarını keserken. Birkaç dakika içinde ana patikaya dönmüştük, çakan şimşekler Koca Antonio'nun köyünün siluetini aydınlatıyordu. Islanmış ve yorgun bir halde, Koca Antonio'nun kulübesine girdim. Dona Juanita bize kahve yapmaya kalktı, biz de ateşin başına çöreklendik. Koca Antonio, ıslak gömleğini çıkarıp kurusun diye ateşin yanına koydu. Sonra odanın bir köşesinde yere oturdu, bana da küçük bir sandalye uzattı. Önce, biraz ateşin yanından ayrılmak istemediğimden, biraz da haritam, pusulam ve altimetremle yaptığım gösterişin bir işe yaramamış olmasından duyduğum utanç yüzünden direndim sandalyeyi almamak için. Ama sonunda oturdum. İkimiz de sigara içmeye başladık. Sessizliği bozan ben oldum, Koca Antonio'ya dönüş yolunu nasıl bulduğunu sordum.

"Ben bulmadım," dedi, " Öyle bir yol yoktu. Bulmadım, yarattım. Kendi yolunu kendin yaratmalısın. Yürüyerek. Sen yolun zaten orada bir yerde olduğunu ve aletlerinle onu bulacağını düşünüyordun. Ama hayır. Sonra yolun nerede olduğunu benim bildiğimi sandın ve beni takip ettin. Yine hayır. Yolun nerede olduğunu ben de bilmiyordum. Yolu beraber yaratmamız gerekiyordu. Yarattık da. Böylece vardık varmak istediğimiz yere. Yolu biz yarattık, yol yoktu aslında."

"Peki o zaman, neden eğer önündekinin ne olduğunu bilmiyorsan arkaya bakmak her zaman işe yarar dedin? Döneceğimiz yolu bulmak için değil miydi yani?" diye sordum.

"Hayır," dedi Koca Antonio, "Yolu bulmak için değil. Daha önce nerede olduğunu, ne olduğunu ve ne istediğini görebilmen içindi."

"Ne demek istiyorsun?" diye sordum, artık daha az tedirgindim.

"Anlatayım. Arkana dönüp bakarak nerede olduğunu anlarsın. Ya da tuttuğun yolun yanlış olduğunun farkına varırsın. Eğer arkana bakarsan, istediğinin eve gitmek olduğunun ama dönüş yolunu bulmamız gerektiğini söylemekten başka bir şey yapamadığının farkına varırsın. Sorun da bu zaten. Sen, olmayan bir yolu bulmaya çalıştın. Yolu bizim yaratmamız gerekiyordu," dedi Koca Antonio, tatminkâr bir gülümsemeyle.

"İyi de neden yolu bizim yarattığımızı söylüyorsun. Yolu yaratan sendin. Ben sadece seni takip ettim," dedim, biraz sıkılarak.

"Hayır," dedi Koca Antonio, hâlâ gülümsüyordu. "Tek başıma yaratmadım ki ben yolu. Sen de yarattın, çünkü bir ara önden yürüyen sendin."

"Ama benim gittiğim yol yanlıştı," diyerek sözünü kestim.

"Tam da bu yüzden, bize o yolun yanlış olduğunu gösterdiği için işimize yaradı. Biz de o yolu daha fazla yürümedik ya da daha doğrusu yaratmaya çalışmadık. Çünkü bizi istemediğimiz bir yere götürüyordu. Böylelikle bizi gitmek istediğimiz yere götürecek başka bir yol yaratma fırsatımız oldu," dedi Koca Antonio.

Bir süre ona baktıktan sonra cesaretimi toplayıp, "Yarattığın yolun bizi buraya getireceğini hiç mi bilmiyordun?" diye sordum.

"Hayır. Gitmek istediğin yere ancak yürüyerek ulaşırsın. Çalışarak, mücadele ederek. Aynı şey. Yüce tanrıların, dünyaya hayat veren ilk tanrıların söylediği şey de buydu."

Koca Antonio ayağa kalktı.

"Başka bir sürü şey daha söylemişlerdi. Mesela, bazen çalışabilmek için mücadele etmek gerektiğini, bazense mücadele etmek için çalışmak gerektiğini," dedi, gördüğünüz gibi dili kullanmakta palasını kullanmakta olduğu kadar ustaydı Koca Antonio.

İşte, o on yıl önceki gece, böyle yürüdüm Koca Antonio'nun arkasından. Koca Antonio'nun arkasından mı yürüdüm dedim? Yalan söylemişim. Arkasından yürümedim, onunla birlikte yürüdüm.

8
YILDIZLARI İŞARET EDEN PARMAK

Temmuz 1996

Birinci Kıtalararası Neo-liberalizme Karşı İnsanlık Buluşması İçin

Hava çok yağışlıydı. Rüzgâr onu belinden yakaladığında, yağmur bir yandan öbür yana savruluyordu neredeyse. O gece Koca Antonio'yla beraber ava çıkmıştık. Koca Antonio, tarlasındaki yeni filizlenen mısırlarına dadanan bir porsuğu öldürmek istiyordu. Biz porsuğu beklerken onun yerine yağmur ve bizi boş bir kulübe-dükkâna sığınmak zorunda bırakan rüzgâr geldi. Koca Antonio bir köşeye çekilip oturdu, ben de eşiğe iliştim. İkimiz de sigara içtik. O kestirdi, bense yağmurun, her zamankinden daha bir kap-

risli olan rüzgârın etkisiyle nasıl bir yerden bir yere doğru eğildiğini izlemeye daldım. Yağmurla rüzgârın dansı bitti ya da başka bir yere gidip orada devam etti. Kısa süre sonra yağmurdan geriye kalan tek şey, cırcır böcekleri ve kurbağalar arasındaki insanın kulağını sağır edecek rekabetti. Koca Antonio'yu uyandırmayım diye ses çıkarmamaya çalışarak dışarıya çıktım. Hava, tıpkı arzunun tatmin edildiği ve birbirine kenetlenen bedenlerin dansı sona erdiği zamanki gibi, hâlâ ıslak ve nemliydi.

"Bak," dedi Koca Antonio, batıdaki bulutların arasından zorlukla görünen bir yıldızı işaret ederek. Yıldıza bakıp içimde hüznün ve acı yalnızlığın ölü ağırlığını hissettim.

Yine de gülümseyip Koca Antonio bana sormadan anlatmaya başladım: "Bir atasözünü hatırladım, galiba şöyle bir şeydi: Parmak güneşi gösterdiğinde, aptallar parmağa bakar."

Neşeyle güldü Koca Antonio, "Güneşe bakıyorsa daha da aptaldır. Kör olur," dedi. Koca Antonio'nun bu çarpıcı mantığı, ben tam atasözünün ne anlama geldiğini açıklamaya hazırlanırken kekelememe neden oldu. Koca Antonio gülmeye devam etti; bana mı, açıklamama mı yoksa güneşe değil de güneşi gösteren parmağa bakan aptala mı gülüyordu, anlamadım.

Koca Antonio yere oturup silahını bir kenara koydu ve o eski kulübe-dükkândan aldığı aletle sigara sarmaya başladı. Susmanın ve dinlemenin zamanı geldiğini anladım. Yanına oturup pipomu yaktım.

Koca Antonio sigarasından birkaç nefes çektikten sonra başladı sözcük yağmuruna. Sözcükler ağzından dökü-

lürken duman yüzünden yumuşuyorlardı sanki. "Az önce parmağımla yıldızı göstermiyordum. Elimle ona değebilmek için ne kadar yürümem gerek diye düşünüyordum. Tam sana elimle yıldız arasındaki mesafeyi hesaplar mısın diye soracaktım ki, sen şu parmak ve güneşle ilgili atasözünü patlattın. Senin atasözündeki aptalın daha zeki bir alternatifi yok. Eğer güneşe baksa, kör olmasa bile mutlaka tökezleyip düşecek. Çünkü yukarıya bakıyor. Parmağa baksa, kendi yoluna gidemeyecek. Ya olduğu yerde kalacak ya da parmağı takip edecek. İki yol da gayet aptalca; güneşe bakmak da, parmağa bakmak da. Gördün mü, büyük gerçekleri takip ederek ilerleyemez, yaşayamazsın. Çünkü ölçtüğünde tahmin ettiğin kadar büyük olmadıklarını görürsün. Güne ulaşmak için yürüdüğümüz gece gelecek. Eğer sadece elin çok yakınına bir yere bakarsak, çok uzağa gidemeyiz Ama çok çok uzaklarına bakarsak da tökezler düşeriz. Yolumuzu kaybederiz."

Koca Antonio sustu. "Peki, elin çok yakınına ve çok uzağına nasıl bakabiliriz?" diye sordum.

Koca Antonio, birkaç nefes çekti sigarasından ve yeniden konuşmaya başladı: "Konuşarak ve dinleyerek. Hem yanımızda hem de çok uzaklarda olanlarla konuşup, onları dinleyerek."

Koca Antonio yine yıldızı gösterdi. Eline baktı, "Hayal kurarken yukarıdaki yıldıza bakman gerek, ama eğer savaşıyorsan yıldızı gösteren ele bakman gerek. Yaşamak budur. Bir aşağı bir yukarı bakar durursun," dedi.

Koca Antonio'nun köyüne döndük. Ayrıldığımızda şafak çoktan sökmüştü. Koca Antonio kapıya kadar bana eşlik etti. Dikenli tellerin öteki tarafına geçtiğimde ona

dönüp, "Koca Antonio, sen yıldızı gösterdiğinde ben ne yıldıza ne de eline bakmıştım," dedim.

Koca Antonio sözümü kesti: "Aa! Demek sen ikisi arasındaki mesafeye baktın, öyle mi?"

"Hayır," dedim, "İkisi arasındaki mesafeye de bakmadım."

"Neye baktın o zaman?"

"Senin elinle yıldız arasında duran porsuğa baktım."

Koca Antonio yere eğilip bana atmak üzere bir şeyler arandı. Atacak bir şey mi bulamadı yoksa ben mi fazla uzaktaydım, bilmiyorum. Her ihtimalde silahının dolu olmayışı benim açımdan büyük şanstı.

Elin yakınlarını ve çok çok uzaklarını görmeyi deneyerek uzaklaştım. Yerde ve gökte, ışık geceyi günle buluşturmaya hazırlanırken, yağmur Temmuz'u Ağustos'a ekliyor ve benim düşüşlerim canımı daha az yakıyordu. Bundan on yıl sonra, uzakta olduğumuzu düşündüklerimizle konuşmaya ve onları dinlemeye hazırlanıyorduk. Yani, sizi.

9
GÜRÜLTÜNÜN VE SESSİZLİĞİN HİKÂYESİ

14 Şubat 1997

Çok yağmur yağıyordu. La Mar*, aşkın kendisine hediye ettiği derin bir uykudaydı. Küçük teypte Mercedes Sosa**, 'Bana bunca şey veren hayata teşekkürler ...' dediği şarkısını söylüyordu. Şafak vaktiydi. Uçak, Güneydoğu Meksika'nın dağlarının üzerindeki ölüm uçuşlarını tamamlamıştı çoktan. Kendine Pablo Neruda*** adını vermiş olan Neftali Reyes'in şu dizeleri düştü aklıma:

---

*) İspanyolca'da deniz anlamına gelen 'La Mar', Marcos'un karısı Mariana'nın takma adıdır.

**) Ünlü Arjantinli şarkıcı.

***) Neftali Ricardo Reyes, Şilili şair Pablo Neruda'nın(1904-1973) gerçek adıdır. Salvador Allende iktidarının General Pinochet'nin darbesiyle devrilmesinin ardından kısa süre sonra ölmüştür.

O anın
Zamanı geldiğinde
Ve boş sokakları doldurduğunda insanlar
Taze ve diri bedenleriyle
O zaman içindir işte benim inceliğim
Bilirsin
Başka bir bayrağım yok benim.

Savaş saati 14 Şubat 1997'yi gösteriyordu. Bundan on yıl önce, 1987 yılında da yağmur yağıyordu. Ne La Mar vardı, ne teyp ne de uçak, gerilla kampımızı kuşatan şafak vardı yalnızca. Koca Antonio konuşmak için kalmıştı. Akşam yanında bir çanta dolusu tostadasla gelmişti. Kampın mutfağında bizden başka kimse yoktu. Pipoyla sarmanın dumanı, ateşten geriye kalan korun dumanıyla birbirine karışıyordu. Her ne kadar ortalık sessiz gözükse de, gecenin her köşesine sızan yağmurun sesini bastırmak için birbirimizle bağırarak konuşmak zorunda kalıyorduk. Yağmur, dağları örten ağaçların tepesinde âdeta davul çalar gibiydi ve damlalar yere düştüğünde çıkan sesten daha da fazla gürültü yapıyordu. Bizim burada, hem yukarıdaki ağaçların arasından süzülen yağmurun hem de yere düşen yağmur damlalarının gürültüsü hâkimdi. Tabii bir de başımızın üzerindeki plastik çatının, cangılın şubat yağmuruyla yaptığı muhabbetin sesi. Aşağıda, yukarıda, ortada her yerde gürültü hâkimdi. Konuşmak için tek bir sessiz yer bile yoktu. Belki de Koca Antonio'nun sesini çok net duymuş olmama bu yüzden şaşırmıştım. Koca Antonio, ağzında sarmasıyla anlatmaya başladı:

"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, zamanın hesaplanmadığı bir zaman varmış. Bu zamanda dünyaya hayat veren yüce tanrılar, ilk tanrıların yürüdüğü gibi dans ederek geziniyorlarmış. O zamanlar çok gürültülüymüş, her yerden sesler ve bağırışlar geliyormuş. Öyle çok gürültü varmış ki kimse kimsenin ne dediğini anlamıyormuş. Zaten bu gürültünün olmasının nedeni de bir şeylerin anlaşılması değil, aksine hiçbir şeyin anlaşılmamasını sağlamakmış. İlk tanrılar gürültünün müzik ve dans olduğuna inanırlarmış ve hemen eşlerini alıp böyle dans etmeye başlamışlar."

Koca Antonio ayağa kalkıp önce bir ayak, sonra da diğer ayak üzerinde dengede kalmaktan ibaret bir dans figürü yapmaya başladı.

"Ama aslında bu gürültüyle ne dans ne de müzik olurmuş. Sadece gürültüymüş ve onunla ne dans etmek ne de mutlu olmak mümkünmüş. Sonra yüce tanrılar durup, duydukları bu gürültünün ne anlama geldiğini anlamaya çalışmışlar dikkatlice. Ama hiçbir şey anlamamışlar, çünkü duydukları tek şey gürültüymüş. Ve şu dünyaya hayat veren ilk tanrılar ne dans edebilmişler bu gürültüyle, ne de yürüyebilmişler. Çünkü ilk tanrılar dans ederek yürürlermiş. Öylece kalakalmışlar ve yürüyemedikleri için mutsuz olmuşlar, zira bu yüce tanrılar, ilk tanrılar, büyük yürüyüşçülermiş. Bu tanrılardan biri gürültüde yürümeyi, yani dans etmeyi denemiş ama beceremeyiş, adımlarını

*) Mısırdan yapılan bir tür gözleme.

karıştırıp yanlış yöne gidince diğerlerine çarpıp üzerlerine düşmüş. Oradan ağaçlara, ağaçlardan da kayalıklara yuvarlanarak çok kötü bir şekilde yaralanmış."

Koca Antonio, yağmurun ve gürültünün söndürdüğü sigarasını yakmak için konuşmaya ara verdi. Ateş dumanı, duman Koca Antonio'nun sözcüklerini çağırdı:

"Bunun üzerine tanrılar yollarını yeniden bulmak için sessizliği aramaya başlamışlar. Ama hiçbir yerde bulamamışlar sessizliği. Sessizliğin nereye kaybolduğunu öğrenmek istiyorlarmış, çünkü sessizlik olmadan yollarını bulamıyorlarmış. Bir toplantı düzenleyip karar almışlar. Toplantıda, bu gürültü yüzünden çok tartışma olmuş, ama sonunda yollarını bulmak için her birinin gidip sessizliği araması gerektiği konusunda anlaşmışlar. Ortak bir karara varmış olmaktan dolayı memnunlarmış. Ama pek kimsenin dikkatini çekmemiş bu karar, öyle çok gürültü varmış ki arada kaynamış gitmiş.

"Sonra yollarını bulmak için gerekli olan sessizliği aramaya koyulmuş tanrılar. Her tarafa bakmışlar, ama bir türlü bulamamışlar. Aşağıya bakmışlar yok, yukarıya bakmışlar yok. Bakacak başka bir yer kalmayınca, sessizliği kendi içlerinde aramaya başlamışlar. Orada bulmuşlar sessizliği, kendilerini ve kaybettikleri yollarını yüce tanrılar, ilk tanrılar, dünyaya hayat veren ilk tanrılar."

Koca Antonio sustu, yağmur da dindi. Sessizlik uzun sürmedi. Bundan on yıl önceki o şubat gecesinin son kalıntılarını da cırcır böcekleri aldı gitti.

Koca Antonio, "İşte geldim," diyerek veda ederken, dağın ardından şafak söküyordu.

Şafağın Güneydoğu Meksika'nın dağlarında unuttuğu sessizliği tüttürmeye devam ettim.

10
ÖTEKİLERİN HİKÂYESİ

Ocak 1998

Yine şafak vakti. Tepesinde dolanan tehditkâr uçağın altında La Mar, cılız mı cılız yanan mumun ışığında bir şiir kitabı okumaya çalışıyor. Ben, kişisel olarak tanımadığım birine bir mektup yazıyorum; belki başka bir dil konuşan, başka bir kültürü olan, büyük olasılıkla başka bir ülkeden gelen, farklı bir ten rengine sahip ve başka bir tarihi olan birine. Uçak geçiyor üzerimden, duraksıyorum, kısmen uçağın sesini dinlemek için ama daha çok farklı insanlara mektup yazma sorunumu çözmek için. Tam o sırada yüksek dağları kaplayan sisin arasından Koca Antonio ortaya çıkıp, La Mar fark etmeden yanıma ili-

şiverdi. Eliyle sırtımı sıvazladı, sigarasını yakıp anlatmaya koyuldu:

ÖTEKİLERİN HİKÂYESİ

"Bu topraklarda yaşamış yaşlıların en yaşlısı, yüce tanrıların, dünyaya hayat veren yücelerin yücesi tanrıların hepsinin aynı düşünmediklerini anlatırdı. Yani, aynı görüşlere sahip olmadıklarını, her birinin kendi görüşü olduğunu ve birbirlerine saygı gösterip birbirlerini dinlediklerini anlatırlardı. Yaşlıların en yaşlısı, böyle olduğunu söylerdi, zaten böyle olmamış olsaydı dünya da olmazdı. Çünkü ilk tanrılar, farklı düşüncelere sahip oldukları için sürekli kavga eder, zamanlarını kavgayla geçirirlerdi. Yaşlıların en yaşlısına göre, dünyada bu kadar çok, yüce ve ilk tanrıların görüşleri kadar zengin renk ve şeklin olmasının sebebi de buydu. Yüce tanrılar yedi taneydiler ve her birinin yedi görüşü vardı. Dünyaya giydirdikleri şekiller ve renkler de yedi kere yediydi."

Koca Antonio, bana yaşlıların en yaşlısına ilk tanrıların eğer böylesine farklı görüşlere sahiplerse nasıl bir fikir birliğine varıp birbirleriyle konuşabildiklerini sorduğunu anlattı. Yaşlıların en yaşlısının Koca Antonio'ya söylediğine göre; yedi farklı görüşe sahip yedi tanrı bir toplantı düzenleyip bu toplantıda bir fikir birliğine varmışlar.

Koca Antonio, yaşlıların en yaşlısının dediğine göre, dünyaya hayat veren bu ilk tanrıların düzenlediği toplantının, dünden çok önce bir zamanda, daha zamanın bile olmadığı bir zamanda gerçekleşmiş olduğunu anlattı.

"Her tanrının söyleyecek bir söz bulduğu bu toplantıda, hepsi aynı şeyi söylemiş. 'Benim düşüncem ötekilerin düşüncelerinden farklı.' Sonra sessizleşmişler, çünkü her birinin 'ötekiler' derken 'başka başka ötekiler'i kast ettiklerini anlamışlar. Bir süre böyle suskun kaldıktan sonra, ilk tanrılar bir konuda uzlaştıklarının farkına varmışlar; 'ötekiler'in varlığı ve bu 'ötekiler'in her birine göre başka olduğu konusunda hepsi de hemfikirmiş. Bu yüzdendir ki ilk tanrıların yaptığı ilk anlaşma, farklılıkları ve ötekilerin varlığını kabul etmek olmuş. Başka bir seçenekleri yokmuş zaten. Hepsi tanrıymış, ilk tanrılarmış ve bunu kabul etmeleri gerekiyormuş, çünkü hiç biri bir diğerinden daha değerli ya da daha değersiz değilmiş. Sadece birbirlerinden farklılarmış ve buna göre davranmaları gerekirmiş.

"Bu ilk anlaşmadan sonra da münazaralar devam etmiş çünkü farklılıkları kabul etmek ile onlara saygı göstermek arasında büyük fark varmış. Uzunca bir süre her birinin diğerinden ne farkı olduğu konusunu konuşup tartışmışlar. Onlar için bu tartışmanın ne kadar sürdüğünün önemi yokmuş, çünkü o zamanlar henüz zaman yokmuş. Sonra susmuşlar ve teker teker diğerlerinden farklarını anlatmışlar. Diğer tanrılar da dinleyerek ve ötekinin farklılıklarını tanıyarak, bu yolla kendilerini az çok tanıyabileceklerini, kendi farklılıklarının farkına varabileceklerini anlamışlar. Hepsi çok mutlu olmuş ve başlamışlar dans etmeye, uzun da sürmüş dansları; ama önemli değilmiş, çünkü o zamanlarda henüz zaman yokmuş. Dansları bittikten sonra yine bir konuda anlaşmaya varmışlar; farklı olan ötekilerin olmasının iyi olduğuna

ve kendimizi bilmek için başkalarını dinlemenin şart olduğuna karar vermişler. Sonra fazla dans etmekten yorgun düşüp uyuyakalmışlar. Konuşmak onları hiç yormamış, çünkü dünyaya hayat veren bu ilk tanrılar iyi birer konuşmacıymış ve dinlemeyi daha yeni öğreniyorlarmış."

Koca Antonio gittiğinde saatin kaç olduğunun farkında değildim. La Mar uyuyordu, mumlukta kalan tek şey de bir parça erimiş mumdu. Gökyüzü karanlığını sabahın ilk ışıklarıyla yavaş yavaş dağıtmaya başlamıştı.

11
GÖMÜLÜ ANAHTARIN HİKÂYESİ

24 Temmuz 1998

La Mar'ın yorgunluğunu atabildiği bir bulut kumsalının ortasında, dolunay, geniş haleleriyle inci bir küre gibi parıldıyor. Yanına uzanmış, La Mar'a Koca Antonio'nun böyle bir kuşluk vaktinde bulutlar yerine sigarasının dumanı eşliğinde bana anlattığı bir hikâyeyi anlatıyorum.

Ayı gökyüzüne sabitlemek için üflediğimiz son duman sütunuyla halkayı tamamladık Koca Antonio'yla. Bir işe yaramadı tabii bu yaptığımız. Ay, saatleri ve bulutları fethederek devam etti yoluna. İkimiz de sessizce uzanmış

bir Hint domuzu* bekliyorduk. Koca Antonio, dolunay varken de Hint domuzu avlanabileceğini, bunun nasıl yapılacağını göstermeyi öneriyordu bana.

"Bak orada! Görüyor musun?" diye fısıldadı Koca Antonio.

"Evet.," diye yalan söyledim. Antonio'nun lambasından çıkan ışıktan medet umarak boşuna aradım karanlıkta zümrüt yeşili bir çift gözü.

Tüfek, cırcırböceklerinin bitmek bilmeyen fısıltıları arasında kuru bir çıtırtıyla parlayıp söndü. Koca Antonio'nun lambasının aydınlattığı yere doğru koştum. Yarım metre boyunda bir Hint domuzu yerde debeleniyordu. Koca Antonio'nun tüfeğiyle başlattığı av faslını palamın yardımıyla tamamladım. Avımızı alıp sigara sarmakta olan Koca Antonio'nun yanına gittim.

"Görmemiştin bile, değil mi?" dedi bana, yüzüme bakmadan.

Gerçeği söylemek gerekirse o sırada hayal kuruyordum ama ısrarlı bir şeklide yalanıma sarıldım: "Hayır, görmüştüm." Yaktığı kibritin şavkı, Koca Antonio'nun yüzündeki gülümsemeyi aydınlatıp dudaklarının arasındaki sigarasını yaktı.

Konuyu değiştirmek için, "Lambayı ne zaman yakıp nereyi aydınlatacağını nasıl bildin?" diye sordum.

Yeri göstererek, " Orada, aşağıda gördüm onu," diye cevap verdi Koca Antonio.

---

*) Benekli kobay ya da *agouti paca* da denir. Meksika'ya, Orta ve Güney Amerika'ya özgü büyük bir kemirgendir. Meksika'da bu hayvana verilen *tepescuintle* adı, Aztek dilinden gelir. Londra'da yaşayanlar (benekli olmasa da) Golders Hill Park'ta kobay görebilirler.

"Nasıl yani, yerin altında mı gördün onu?" diye sordum, dalga geçercesine. Koca Antonio cevap vermedi. En azından doğrudan bir cevap vermedi, aniden arkasına yaslanıp başladı anlatmaya:

GÖMÜLÜ ANAHTARIN HİKÂYESİ

"Anlatılanlara göre, dünyaya hayat veren ilk tanrıların hafızası çok zayıfmış. Yaptıklarını ve söylediklerini çabucak unuturlarmış. Bazıları bunu yüce tanrıların bir şey hatırlamalarına gerek olmamasına bağlarmış. Çünkü onlar zamanın olmadığı bir zamandan gelirlermiş, daha doğrusu onlardan önce hiçbir şey yokmuş ve onlardan önce hiçbir şey yoksa, hatırlanacak bir şey de yok demekmiş. Kim bilir? Ama gerçek, bu tanrıların her şeyi unuttuğuymuş. Bu talihsiz mirası dünyanın yaşayan ve yaşamış olan tüm yöneticilerine devretmişler. Ama yücelerin yücesi ilk tanrılar hafızanın geleceğin anahtarı olduğunun, toprağa, evlerimize ve tarihe nasıl değer verip bakıyorsak ona da öyle bakmamız gerektiğinin bilincindelermiş. Bu nedenle de bu unutkanlıklarına panzehir olarak, yücelerin yücesi, dünyaya hayat veren ilk tanrılar, yaptıkları ve bildikleri her şeyin bir kopyasını çıkarmışlar. Bu kopyayı toprağın üzerindekilerle karışmasın diye yerin altına gizlemişler. Bu da toprağın altında, bu dünyanın tıpatıp aynısı olan bir başka dünya daha olduğu anlamına geliyormuş. Tarihi yeryüzündekiyle paralel olan bir başka dünya."

Koca Antonio'ya, bu yerin altındaki dünyanın bizim bildiğimiz dünyanın tıpatıp bir kopyası olup olmadığını sordum.

"Öyleydi," diye cevap verdi Koca Antonio, "ama artık öyle değil." Açıklamaya başladı: "Zaman geçtikçe, dışarıdaki dünya bozulmaya başladı. İlk tanrılar gittikten sonra gelen yöneticilerin hiçbiri aşağıya bakıp bozulmakta olan dünyayı düzeltmek için bir şey yapmaya çalışmadılar. Her gelen yeni lider nesli, dünyanın bu gördükleri dünyadan ibaret olduğunu, başka bir dünyanın mümkün olamayacağını sandı. Oysa aşağıdaki dünya ile yukarıdaki dünyanın birbirinden bir farkı yok, sadece şekilleri farklı."

Koca Antonio, yeni doğan bebeklerin göbek bağının gerçek erkekler ve kadınlar tarafından toprağın altına gömülmesi geleneğinin böyle ortaya çıktığını anlattı. Yeni doğan insan, dünyanın gerçek tarihini bir görsün ve yeniden bir zamanlar olduğu hale gelmesi için nasıl mücadele etmesi gerektiğini bilsin diye yaparlarmış bunu.

Yani aşağıda sadece başka bir dünya yok, aynı zamanda daha iyi bir dünya olasılığı var.

"Peki ya biz? Biz de orada mıyız?" diye sordu La Mar, uykulu bir sesle.

"Evet, öyle, ikimiz de oradayız," diye cevap verdim ona.

"Sana inanmıyorum," dedi La Mar, ihtiyatlı bir şekilde dönüp bir çakıl taşının kumda bıraktığı çukura bakarak.

"Evet, öyleyiz, gerçekten," dedim, bir kez daha ısrarla. "Eğer bir periskopumuz olsaydı görebilirdik."

"Periskop mu?" diye mırıldandı.

"Evet," dedim, "bir periskop, ters yüz olmuş bir periskobumuz olsaydı eğer."

12
SUDAKİ BALIK

1998 Ortası

Koca Antonio, köyündeki yaşlıların en yaşlısından dinlediği bir hikâyeyi anlattı: Nehirde yaşayan güzel mi güzel bir balık varmış. Aslan, balığı görmüş ve aklından onu yemeyi geçirmiş. Nehre giden aslan bir de bakmış ki, yüzemiyor, balığa ulaşması imkânsız. Bunun üzerine aslan Opossum'a* danışmış, opossum da ona, "Çok basit. Balık su olmadan yaşayamaz. Tek yapman gereken nehrin bütün suyunu içmek. O zaman balık hareket edemez, sen de yakalar yersin onu," demiş.

*) Keselisıçangillerden Amerika ve Avustralya'ya mahsus memeli bir hayvan cinsi, Didelphis. (ç. n.)

Opossumun bu tavsiyesi hoşuna gitmiş aslanın, bu tavsiye karşılığında krallığında bir yer vermiş opossuma. Nehrin kıyısına gidip başlamış suyu içmeye.

Nehrin suyunu çatlayana dek içen aslan, patlayarak ölmüş sonunda. Opossum da krallıktaki işini kaybetmiş.

13
SAMANYOLU'NUN HİKÂYESİ

24 Haziran 1999

Gece yağmuru gibi aniden beliriverdi mavilerin içinden Koca Antonio, sigarasını yakmak ve hafızasını aydınlatmak için ateş istiyordu benden. Yağmurun acımasız damlalarıyla dövdüğü naylon çatının altında başladı hikâyesine:

SAMANYOLU'NUN HİKÂYESİ

"Yağmur dağı sırılsıklam etmeden önce, gökyüzünde tozlu bir ışık yolu görebilirsin. Oradan gelip şuraya gider o yol," dedi Koca Antonio, yolun nereden gelip nereye gittiğini işaret ederek.

"'Samanyolu' diyorlar adına. Bir diğer adı da 'Santiago Yolu'. Söylediklerine göre çok yıldız varmış, hepsi de küçükmüş, o yüzden bir araya gelip kocaman olmaya, zaten yıldızlarla dolu bir gökyüzünde uzunca bir yol oluşturmaya karar vermişler. Böyle derler ama aslında doğru değil bu söyledikleri. Laf işte. Yaşlıların en yaşlısı, o yukarıda gördüğümüz şeyin aslında yaralı bir hayvan olduğunu söyler."

Koca Antonio sanki benim sormadığım soruyu bekler gibi duraksadı: "Yaralı bir havyan mı?"

"Uzun zaman önce, ilk tanrıların dünyayı yaratıp tembellik ettikleri zamanlarda, kadınlarla erkekler hayatlarını topraktan kazanırlar, toprağı kazıp işlerlermiş. Ama sonra, dediklerine göre insanları yiyen dev bir yılan belirmiş köyde. Daha doğrusu, aslında sadece erkekleri yiyormuş bu yılan, kadınları değil. Bir köydeki tüm erkekleri yedikten sonra bir diğer köye gidip, orada da aynısını yapıyormuş. Bütün köy halkları maruz kaldıkları bu vahşeti bir diğer köyün halkına anlatmış. Çok iri ve uzun olan bu dev yılandan korkuyla bahsediyorlarmış, yılanın boyu o kadar uzunmuş ki, boyu tüm bir köyü hiç kimsenin girişine ve çıkışına izin vermeyen koca bir duvar gibi kaplayabilirmiş. Eğer yemesi için köylerindeki erkekleri yılana vermezlerse, kimsenin köyden çıkmasına izin vermediği söylenirmiş. Bunun üzerine bazıları teslim olmuş, bazıları da savaşmış yılanla. Ama öylesine güçlüymüş ki bu yılan, kazanan hep o oluyormuş.

"Korku içinde yaşayan köylüler yılanın gelip tüm erkeklerini bütün olarak mideye indireceği günü bekler durularmış. Yılandan kurtulmayı beceren ve daha önce

saldırdığı köylerden birinde bir topluluğa sığınan bir adamın varlığından bahsediliyormuş. Orada da sadece kadınlar kalmış, bu adam köyün kadınlarına yılanı ve tüm bu topraklardaki insanlara zulüm eden bu yılandan kurtulmak için mücadele etmek gerektiğini anlatmış.

"'Biz ne yapabiliriz ki?' demiş kadınlar. 'Biz kadınız. Erkekler olmadan nasıl savaşırız? Hem zaten hiç erkek kalmadığı için buralara bir daha uğramayabilir. Eğer gelmezse nasıl saldırırız ona?'

"Kadınlar cesaretleri kırılmış ve üzgün olarak ayrılmışlar oradan. Ama içlerinden biri kalmış ve gidip adama yılanla nasıl mücadele edebileceklerini sormuş. Adam bilmediğini ama bunun yolunu bulmak için düşünmeleri gerektiğini söylemiş. Oturmuş düşünmüşler ikisi beraber ve bir plan yapmışlar. Gidip diğer kadınları bulmuşlar ve onlara planlarını anlatmışlar, hepsi bu planın iyi bir plan olduğu konusunda anlaşmaya varmış.

"Sonra bu adam köyün meydanında saklanmadan gezinmeye başlamış ve yılan en nihayet uzaktan görmüş adamı. Zaten yılanın gözleri çok iyi görürmüş uzağı. Sonra yılan gelip uzun gövdesiyle sarmış köyün dört bir yanını, kadınlara ortalarda gezinin bu adamı kendisine vermelerini söylemiş. Yoksa kimsenin ne köye girmesine ne de birinin köyden çıkmasına izin verecekmiş. Kadınlar adamı ona vereceklerini ama önce bir araya gelip bir toplantı yapmaları gerektiğini söylemişler yılana. 'Olur,' demiş yılan da.

"Kadınlar adamın etrafında bir halka olmuşlar. O kadar çok kadın varmış ki, yılanın köyü çevreleyen gövdesine çarpana dek büyümüş de büyümüş bu halka. 'Peki,'

demiş adam, 'teslim oluyorum,' ve yılanın ağzına doğru yürümeye başlamış.

"Yılan adamı yerken, bütün kadınlar ellerine geçirdikleri sivri sopalarla yılanın tüm gövdesine darbe üstüne darbe indirmişler. O kadar çok kadın varmış ki, her yer kadınlarla çevriliymiş. Yılanın ağzı adamı yemekle meşgul olduğundan doluymuş, kendini koruyamamış bu darbelerden. Güçsüzlerin ona böyle saldırabileceği hiç aklına gelmemiş. Birden acizleşmiş ve de yenilmiş işte. Sonra da başlamış yakarmaya, 'Affedin, öldürmeyin beni,' diye.

"'Hayır,' demiş kadınlar, 'tabii ki öldüreceğiz seni, bize çok zarar verdin, tüm erkeklerimizi yedin.'

"'Bir anlaşma yapalım,' demiş yılan. 'Eğer beni öldürmezseniz, hemen geri veririm erkeklerinizi, hepsi karnımda duruyor şu an.' Bir süre düşünmüş kadınlar, sonra kabul etmişler ama bir şartları varmış; bu dev yılan artık oralarda yaşayamazmış, sürülmesi gerekirmiş.

"Yılan, 'İyi de nerede yaşarım ben, ne yer ne içerim? Olmaz,' demiş.

"Bu sefer de böyle bir sorunla karşı karşıya kalmışlar. İlk kadın gidip köylerine sığınan adama bu konu hakkında danışmaları gerektiğini söylemiş. 'Az önce yediğin adamı geri ver, ona soralım, bakalım o bu konu hakkında ne düşünüyor.'

"Yılan geri vermiş, artık yarı canlıdan çok ölü olan adamı. Güçlükle konuşmuş adam ve önce tanrılara sormaları gerektiğini söylemiş. O gidip bulabilirmiş tanrıları, çünkü artık yarı ölü yarı canlı sayılırmış. Adam bir ipek pamuğu ağacı altında uyurken bulmuş ilk tanrıları. Uyandı-

rıp anlatmış bütün sorunlarını. Tanrılar hemen bir toplantı yapmışlar ve karara varmışlar. Sonra da yılanı ve bu muzaffer kadınları görmeye gitmişler. Dinleyip suçun yılanda olduğuna, bu nedenle cezalandırılması gerektiğine karar vermişler. Eğer yediği tüm adamları geri verirse ölmeyecekmiş yılan. Bunun üzerine civar köylerde yediği tüm erkekleri kusmuş yılan.

"Tanrılar yılanın bundan böyle en yüksek dağda yaşamak zorunda olduğunu söylemişler. Çünkü tek bir dağa sığmazmış yılan, iki dağlık yere, dünyanın en yüksek dağına ihtiyacı varmış. Bir dağda başı olacakmış, öteki dağda kuyruğu. Yemek olarak güneş ışığı yiyecekmiş ve gövdesinde savaşçı kadınların açtığı binlerce yara hiçbir zaman iyileşmeyecekmiş. Tanrılar geri dönmüşler makamlarına, sonra üzgün üzgün gitmiş dev yılan, en yüksek dağların tepesine çekilmiş. Bir dağa başını koymuş, diğerine kuyruğunu. Uzun gövdesi, gökyüzünü bir baştan öbür başa kaplamış. O günden beri gün içinde sadece güneş ışığı yediğinden, artık geceleri gövdesindeki küçük delikler halindeki yaralardan ışık sızıyormuş.

"Solgunmuş yılan, o yüzden gündüzleri görünmezmiş. Sadece geceleri, gövdesinden ışık yayıldığında görülebilirmiş. Bir sonraki gün günışığıyla beslenene kadar boş kalırmış içi. O yüzden derler ki, geceleri tepede parıldayan bu uzun ince cizgi, yaralı bir hayvandır."

14
BAKMANIN HİKÂYESİ

Ağustos 1999

Ulusal Eğitim Bilimleri Üniversitesi öğretmenleri ve öğrencilerine, Meksika'nın kırsal bölgelerinini öğretmen okullarındaki kardeşlerimize:

Bundan birkaç yıl önce, ihtiyar bir öğretmen yaşardı bu dağlarda. Adı Antonio'ydu, beraber uzun zaman geçirip ondan çok şey öğrendikten sonra Koca Antonio lakabını taktım ona.

Bu toprakların en eski yerlilerindendi. Koca Antonio, 1994 yılının ilk aylarında ölür gibi yaptı. Ciğerlerini kemiren tüberküloz bahanesiyle, bir sabah erken saatlerde hareketsiz kalarak insanları ölmüş olduğuna inandırdı. Na-

aşı bu dağlardaki ağaçların en güzeli ve en güçlüsü olan ipek pamuğu ağaçlarından birinin dibine gömüldükten sonra bile Koca Antonio, arada bir benimle buluşmak için yanıma gelmekten vazgeçmedi. Ya gelip ardı arkası kesilmeyen sarma sigaraları için ateş istiyor ya da hayattayken hem öğrenci hem de öğretmen olmuş bu adamın yüreğine, tenine yazılmış hikâyelerden birini anlatıyordu.

Koca Antonio'nun öğretmenlik eğitimi yoktu, ilkokulu bile bitirmemişti. Hatta okuma yazmayı şu ilk tanrılardan, ders olsun diye değil de daha çok kafamızı dağıtsın, rahatlatsın diye anlattığı hikâyelerindeki tanrıların birinden öğrendiğini düşünmüşümdür hep. Ama sanırım siz de bu konuda benimle hemfikirsinizdir; Koca Antonio bir öğretmendi, hem de iyi bir öğretmen. Her durumda, Ulusal Eğitim Bilimleri Üniversitesi'ndeki o zavallı, acıklı öğretmenlerden daha iyi bir iş çıkaracağından eminim.

Size Koca Antonio'nun hikâyelerinden birini anlatacağım şimdi. Çünkü Güneydoğu Meksika'nın dağlarında, bizi şaşırtan böyle yağmurlu bir Ağustos sabahında, Koca Antonio da, son günlerde polisin üniversite öğrencilerine karşı uyguladığı şiddetin bende yarattığı öfkeyi giderir umuduyla, durup durup pipomu doldurduğum anlardan birinde çıkıp gelerek bir hikâye anlatmıştı. Koca Antonio, yanıma gelip benden kötü sarılmış sigarası için ateş istediğinde, oturmuş kendi kendime düşünüyordum, belki de La Realidad'ın üzerine ağır ağır çöken derin gölgede gizlenmiş bir soruyu arıyordum. Tabii ki sessizce gelmişti yanıma Koca Antonio; ne bir söz çıkmıştı ağzından ne de geldiğini belli edecek bir hareketi olmuştu. Sigara dumanının dudaklarının arasından süzülmeye başlamasıyla,

irili ufaklı hikâyeler de dökülmeye başlamıştı ağzından, şimdi size anlatacak olduğuma benzer hikâyeler. Aynen Koca Antonio'nun beni dalmış gitmiş bulduğu o an anlattığı gibi anlatacağım ben de bu hikâyeyi size. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa adı:

BAKMANIN HİKÂYESİ

Yavaşça süzülüyor spiral bir duman, Koca Antonio'nun dudakları arasından. Ağzından çıkan dumana dikkatle bakıyor, bakışı dumanı bir işarete ve konuşmaya dönüştürüyor ağır ağır. Dumanı ve bakışını Koca Antonio'nun şu sözleri takip ediyor:

"Bak, Yüzbaşı" (bunu açıklamam gerek; o zamanlar, yani Koca Antonio'yla tanıştığım zamanlarda, Asi Piyade Alayı'nın İkinci Yüzbaşı'sı rütbesine sahiptim. Zapatistalara özgü sarkazmın tipik örneklerinden biriydi bu, çünkü zaten sadece dört kişiydik. O günden sonra Koca Antonio bana hep 'Yüzbaşı' dedi), "bak Yüzbaşı, uzun zaman önce kimsenin bakmadığı bir zaman varmış. Buralarda yaşayan erkeklerin ve kadınların gözleri olmadığından değil. Elbette varmış, ama bakmazlarmış. Dünyaya hayat veren yücelerin yücesi ilk tanrılar, pek çok şeye hayat verirken onlara ne işe yaradıklarını, neden var olduklarını, ne yapmaları gerektiğini açıklamamışlar. Tabii ki varmış her şeyin varolmasının bir sebebi, çünkü tanrılar, dünyaya hayat veren yücelerin yücesi ilk tanrılar, neyin neden varolduğunu, ne işe yaradığını, tanrı oldukları için elbette biliyorlarmış. Ama işin aslı, bu tanrılar pek ciddiye almıyorlarmış yaptıklarını, her şey bir

parti, bir oyun ya da bir dans gibiymiş onlar için. Yaşlıların en yaşlısının söylediğine göre, ilk tanrılar buluştuklarında mutlaka marimbaları* olurmuş, her toplantının sonunda mutlaka şarkı söyleyip dans ederlermiş. Hatta eğer marimbaları yoksa yanlarında -bazen olmazmış çünkü bazen ani karar verirlermiş toplantı yapmaya-, hazırlıksız filan, tanrılar göbeklerini kaşır, birbirlerine fıkralar anlatır, türlü türlü oyunlar oynarlarmış.

"İlk tanrılar, yüce tanrılar dünyaya hayat verdiklerinde her şeyin ne işe yaradığını, neden var olduğunu net bir şekilde anlatmamışlar. Bu açıklamasını yapmadıkları şeyler arasında gözler de varmış. Gözlerin bakmaya yaradığını anlatmış mı tanrılar insanlara? Hayır, anlatmamışlar işte. Bu yüzden ortalarda gezinen ilk erkekler ve kadınlar, sendeleyip birbirlerine çarpıp dururlarmış, istemedikleri şeyleri tutar, istediklerini tutamazlarmış. Tıpkı günümüzde birbirlerine çarptıkları için tökezleyen, ihtiyaçları olanı, daha iyi birer insan olmalarını sağlayacak olanı değil de istemediklerini alan, ona zarar veren pek çok insanın yaptığı gibi. Çünkü gözleri varmış bu ilk erkeklerin ve kadınların, ama bakmazlarmış. Birbirinden farklı şekillerde ve farklı renklerde gözleri varmış.

"Yuvarlak, badem şekilli, oval, küçük, büyük, orta boy, siyah, mavi, sarı, yeşil, kahverengi, kırmızı ya da beyaz pek çok göz varmış. Evet, çok göz varmış, her bir ilk erkek ve kadın için ikişer göz; ama bakmazlarmış onlar bu gözlerle.

"Bu durum pekâla böyle sürüp gelebilirmiş günümüze dek, ama bir gün bir şey olmuş. İlk tanrılar, dünyaya

*) Bir çeşit ksilofon. (ç. n.)

hayat veren o en yüce tanrılar dans ediyorlarmış; çünkü aylardan hafızanın ve geleceğin ayı olan Ağustos'muş ve tanrılar bu ayın gelişini kutluyorlarmış. Bakmayan ilk erkekler ve kadınlar, tanrıların parti verdiği yere gelmişler. Bazıları tanrılara, bazıları da marimbaya çarpmış ve huzurunu bozmuş marimbanın. Parti tam bir kargaşaya dönüşmüş, ayaklarını sürüyerek yürüyenlerin partisi olmuş bir anda. Müzik durmuş, şarkılar susmuş, dans da durmuş tabii. Bir kargaşadır başlamış. Tanrılar partinin neden bittiğini bulmaya çalışmışlar, her yana bakınmışlar, bakmayan erkekler ve kadınlar devam etmiş birbirlerine ve tanrılara çarpıp tökezlemeye. Uzun süre devam etmiş bu, herkes birbirine çarpıp düşmüş, birbirlerine lanetler okuyup küfürler etmişler uzunca bir süre.

"Sonunda tanrılar tüm bu kargaşanın, bu erkeklerin ve kadınların gelmesiyle başladığını anlamışlar. Neden önlerine bakmadıklarını sormuşlar onlara. Sonra ilk erkekler ve kadınlar bakmamışlar birbirlerine tabii, ama 'bakmak ne demek' diye sormuşlar. O zaman dünyaya hayat veren tanrılar, gözlerin ne işe yaradığını, neden var olduklarını, ya da nerede bulunduklarını insanlara tam olarak anlatmadıklarını hatırlamışlar Bunun üzerine anlatmışlar ilk erkeklere ve kadınlara bakmanın ne demek olduğunu, öğretmişler onlara bakmayı.

"Böylelikle öğrenmiş bu erkekler ve kadınlar, başka insanlara bakmanın mümkün olduğunu, ne olduklarını, nerede olduklarını ve birbirlerinden farklarının ne olduğunu. Çarpmamak için birbirlerine, birbirlerinin üstüne basıp düşmemek için öğrenmişler bakmayı. Başka birinin içine bakmayı da öğrenmişler, kalbinde ne gizli oldu-

ğunu görmeyi; çünkü konuşmaz ki kalp her zaman sözlerle. İnsanın teni aracılığıyla konuşur kalp dediğin, bakışlarla ya da hareketlerle.

"Ayrıca kendilerini başkalarının bakışında arayan, kendilerine bakanlara bakmayı öğrenmişler. Kendileri bakarken onlara bakan diğerlerine bakmayı öğrenmişler.

"İlk erkekler ve kadınlar tüm bakma biçimlerini öğrenmişler. En önemlisinin de kendine bakan bakış olduğunu, kendini tanıyan, bilen bakış olduğunu öğrenmişler. Bu bakış kendine bakarken bakan ve kendine bakan bakıştır; yollara, daha doğmamış yarınlara, yürünecek yollara ve içine doğulacak yeni şafaklara bakan bakış.

"Tüm bunları öğrendikten sonra, dünyaya hayat veren tanrılar, bir zamanlar tökezleyip düşen, birbirine çarpan bu erkekler ve kadınlara, kendilerinden sonra geleceklere, nasıl bakılacağını, bakmanın ne demek olduğunu öğretme görevini vermişler. Böyle öğrenmiş işte birbirinden farklı olan insanlar birbirlerine ve kendilerine bakmayı.

"Ama hepsi öğrenmemiş bakmayı, çünkü dünya çoktan dönmeye başlamış ve erkeklerle kadınlar tökezleyerek, düşe kalka ve birbirlerine çarpa çarpa dünyanın dört bir tarafına dağılmışlar. Ama bazıları öğrenmiş, işte bu öğrenenler mısırdan olma erkek ve kadınların gerçek olanlarıdır."

Koca Antonio sustu. Ona bakışıma bakan Koca Antonio'ya baktım, sonra çevirdim kafamı, şafağın bir kenarına bakmaya başladım.

Koca Antonio, neye baktığıma baktı ve tek kelime söylemeden sigarasının izmaritini fırlattı. Birden Koca Antonio'nun sigarasının ateşi dikkatini cezbetmiş olacak ki, bir ateşböceği havalandı gecenin en karanlık köşesinden, ışığını saçarak. Koca Antonio'yla oturduğumuz yere kadar geldi. Ateşböceğini parmaklarının arasına aldı Koca Antonio, sonra üfledi elinden, serbest bıraktı böceği. Geride ışığını bırakarak uçup gitti böcek.

Bir süre daha karanlık kaldı aşağıdaki gece. Sonra başladı yüzlerce ateşböceğinin o muhteşem raksı. Güneydoğu Meksika'nın dağlarının üstündeki Ağustos gecelerinde olduğu kadar yıldız vardı gökte, aşağıdaki gecede.

"Bakmak ve savaşmak için nereye bakacağını, sabrını ve gücünü nereye yönelteceğini bilmek yetmez," dedi, artık ayağa kalkmış olan Koca Antonio. "Aynı zamanda başka bakışları başlatmak, başka bakışları davet etmek ve başka bakışlarla da buluşmak gerekir. O bakışlar da başka bakışları başlatıp, başkalarını davet edip başka bakışlarla buluşacaktır. O yüzden ötekine bakmak pek çok bakışı beraberinde getirir. İşte o bakışlar görürler daha iyi olabilecek, içinde tüm farklı bakışlara, herkese, farklı olanlara, ötekilere bile bir yer olan dünyayı. Bakabilen, kendilerine bakabilen ve henüz gerçekleşmemiş tarihin yollarında yürüyenlere yer veren bir dünyayı."

Gitti Koca Antonio. Oturup şafağı izledim ben. Pipomu yeniden yakarken, aşağıda binlerce ışık aydınlattı bakışımı. Aşağıda olması gerektiği gibi ışık vardı ve bir sürü insan bakıyordu.

Genç

ZAPATİSTA ÇOCUKLARI

1
DÜNYA KADINLAR GÜNÜNDE TOÑITA

8 Mart 1995

Prado *ejido*'dan* geri çekilmeden önce, yerli halkın evlerindeki işe yarar her şeyin yok edilmesi ve bazı kulübelerin yakılması emrini veren Federal Ordu generalinin adı neydi? Prado'da bir ailenin ortalama aylık geliri 200 peso.** General, böylesine 'muhteşem' bir askerî harekât sonucunda ne kadar kazandı acaba? Rütbesi yükseltilecek mi? General, yıkılmasını emrettiği evlerden birinin Toñita'nın evi olduğunu biliyor muydu? Kişisel askerlik tarihinin bu 'parlak' sayfasını çocuklarına ve torunlarına

*) Kendilerine ait toprakları olan komün.
**) Yaklaşık olarak 38 milyon TL.

anlatacak mı? Peki, Champa San Agustin *ejido*'sundaki evlere saldırılıp talan edilmesinden birkaç gün sonra bölgeye elinde çikolatalarla geri dönen ve bunları çocuklara dağıtırken fotoğraflar çektiren subayın adı neydi?

Sonra, Mario Vargas Llosa'nın romanı *Pantaleón y las Vistadoras*'taki* kahramanı gibi, Guadalupe Tepeyac'ı işgal eden garnizona 'hizmet etmek' için düzinelerce fahişe getiren subayın adı neydi? Fahişeler ne kadar kazandılar? Böylesine 'riskli' bir askeri manevranın genel komutanı ne kadar kazandı acaba? Meksikalı 'Pantaleon'a ne kadar komisyon ödendi? Subaylar, kendilerinden farklı rütbeli askerlerle aynı fahişelerle mi birlikte oldular? Bu 'hizmet', 'ulusal egemenliği savunma' harekâtının tüm garnizonlarında sunulan bir hizmet miydi? Madem Meksika Federal Ordusu'nun işi ulusal egemenliği sağlamaktı, neden ordu Chiapas'taki yerli Meksikalılara zulmetmek yerine Washington'a giderken Ortiz'e** eşlik etmedi?

8 Mart günü, Prado halkının hemen hepsi dağlardan inmişti. Toñita'nın ailesi dağdan inen son gruptaydı. Evlerinden geriye kalana vardıklarında, Prado'lu tüm ailelerin karşılaştığı sahne Toñita'nın ailesi için de tekrarlandı: Erkekler geride kalanlara büyük bir acizlik içinde, taşan bir öfkeyle bakakalmışlardı. Kadınlar parçalanmış giysileri, birkaç parça kırık dökük mobilyaları, gübreyle karışmış, yerlere saçılmış yiyecekleri, paramparça olmuş

*) Perulu yazar ve 1990 Peru seçimlerinin yıldızı parlamayan başkan adayı Mario Vargas Llosa'nın, *Pantaleon y las Visitadoras* (Pantaleon ve Bayan Ziyaretçiler) adlı romanı 1973 yılında yayımlanmıştı.

**) Aralık 1994'te Meksika peso'sunun devalüasyonunun ardından Guillermo Ortiz Maliye Bakanı oldu ve ABD/IMF paketi görüşmelerine katılmıştı.

Guadalupe Azizesi heykelcikleri ve ABD Ordusu'nun boş hazır yemek paketleriyle karışmış haçları toparlarlarken ağlayarak, saçlarını yolarak ve dua ederek sürekli aynı sözcükleri tekrar ediyorlardı; "Aman Tanrım! Aman Tanrım!" Bu sahne, Prado halkı için artık neredeyse bir ayin halini aldı. Son günlerde, her aile için bir kez olmak üzere tam yüz seksen kez yinelendi. Yüz seksen kez yinelendi bu acziyet, öfke, gözyaşları ve "Aman Tanrım! Aman tanrım!" feryatları.

Ancak bu kez bir şey farklı. Ağlamayan küçük bir kadın var. Hiçbir şey söylemiyor Toñita; ağlamıyor, feryat etmiyor. Eve girip, sanki bir şey arıyormuş gibi evin bir köşesine doğru ilerliyor. Toñita'nın küçük çay fincanı orada, unutulmuş bir köşede, kırılmış ve terk edilmiş bir umut gibi bir köşeye fırlatılmış duruyor.

Bu çay fincanı bir hediyeydi, Toñita-Alice bir gün, Çılgın Çapkacı* ve Yabani Tavşan'la çay içebilir diye biri yollamıştı ona bu fincanı. Ama bu Mart ayında, bir tavşanla karşılaşmadı Toñita.

Egemenliği ve kanunu savunduğunu iddia eden biri tarafından talan edilen eviyle karşılaştı. Toñita ağlamıyor, sızlanmıyor, hiçbir şey söylemiyor. Çay fincanının ve çay tabağının kırık parçalarını topluyor yerden. Toñita dışarı çıkıyor, yerlere saçılmış olan yırtık ve kirli giysilere, molozların arasına karışmış mısırlara ve fasulyelere geri dönüyor, ağlayıp sızlanan ve sürekli "Aman Tanrım! Aman Tanrım!" diye feryat eden annesinin, teyzelerinin, kardeşlerinin önünden geçiyor.

*) Lewis Carroll'ın *Alis Harikalar Diyarında* adlı kitabından iki karakter. (ç. n.)

Dışarıda, bir guava ağacının yanına oturup, biraz toprak, biraz da tükürükle fincanın parçalarını yapıştırmaya çalışıyor. Toñita ağlamıyor, ama gözlerinde buzdan, sert bir parıltı var. Maaselef son beş yüz yıldır tüm diğer yerli kadınlar gibi, Toñita da çocukluktan çıkıp kadın oluyor.

Günlerden 8 Mart 1995, Dünya Kadınlar Günü ve Toñita beş yaşında, altıncı yaşını sürüyor. Gözündeki o keskin soğuk parıltı, kırık çay fincanı parçalarına tehlikeli kıvılcımlar gönderiyor; sanki güneş bu topraklarda yaşanan adaletsizliğe duyulan öfkeyi bir jiletle kesiyormuş gibi. Ve sanki kırık bir kalbi onarır gibi, tükürük ve toprakla yeniden bir araya getiriyor kırık fincanının parçalarını Toñita...

2
YENIPER VE OLIVIO

10 Kasım 1995

Olivio'yla, adı herkes tarafından bilinen bir kutu kolayla birkaç hayvan şeklindeki bisküviyi takas etmek için pazarlık yapıyorum... Önce size biraz neler olup bittiğinden bahsetsem iyi olur. Olivio bir çocuk ve şu belirsiz yaşta; günümüz Chiapas'ın gerçekliğinde, beşinci yaşgünlerine ulaşmayan tüm yerli çocukların olduğu yaşta. Tojolobal'ca konuşamıyor, İspanyolca'sı daha da az. Bu da onunla anlaşabilmemizin, Bernal ve Del Valle'yle* anlaş-

*) Marco Antonio Bernal, Jorge del Valle (aşağıda adı geçen Gustavo Iruegas da dahil), EZLN'yle barış görüşmelerini gerçekleştirmek üzere görevlendirilen hükümet delegasyonunun üyeleriydiler.

maktan daha zor olduğu anlamına geliyor. Olivio, *blgb-aclug* diyor. Bunun gözümü korkutmasına izin vermiyorum ve Meksika dış siyasetinin bundan önceki sığınma hakkını savunan dışişleri bakanıymışım gibi ona kuvvetli ve berrak bir *splf–glgl* ile cevap veriyorum (bu arada *splf* deki 's'yi, Olivio'yu tükürük banyosuna boğacak kadar vurgulu söylemeye dikkat ediyorum). Sanırım onu etkilemeyi beceriyorum, çünkü bana şüpheli bir *mglu-aclug* ile karşılık veriyor. Bu başarıdan, en nihayet siyasal ve iktisadi istikrarın sırrına vakıf olan bir borsacı gibi heyecanlanıyorum. Dow Jones endekslerinden esinlenerek güçlü bir *splf-slsl* ile onun üzerindeki etkimi daha da artırmaya çalışıyorum.

Olivio bana bakmaya devam ediyor ve şüphe duyduğunu belli etmek üzere tek kaşını kaldırıyor. Birkaç dakika düşündükten sonra bir kez daha o özgün *blgb-aclug*'unu tekrarlıyor. Ama bu seferki daha koyu bir aksanla son buluyor. En sonunda, aramızdaki bu pazarlık müzakeresinden tıpkı APRE* ekonomik programı gibi hiçbir sonuç çıkmayacağı belli oluyor, ta ki Yeniper yanımıza gelene kadar... (Adının Jennifer olduğunu söylüyorum, ama o ısrarla beni düzelterek, korkunç aksanımından rahatsız olup vazgeçene kadar 'Yeniper' diye tekrarlatıyor bana ismini.)

"Kaç yaşındasın?" diye soruyorum ona.

---

*) APRE: Alianza para la Recuperacion Economica (Ekonomik İyileşme Anlaşması), 29 Ekim 1995'te önde gelen iş örgütleri, hükümet yanlısı sendikalar ve Çalışma Bakanlığı'nın 'onur tanığı' sıfatıyla Devlet Başkanı Ernesto Zedillo'nun imzaladıkları anlaşma. Bu 'yapısal düzenleme' planı, halkın harcamalarında gidilecek büyük bir kesinti yoluyla enflasyonun kontrol altına alınmasını ve iktisadi büyüme hedeflerini amaçlıyordu.

"Söylemem!" diye cevap veriyor Yeniper. Böylece pek çok kadınınki gibi Yeniper'in yaşı da bir sır olarak kalıyor. Belki biraz tarif etsem, yaşını hesaplamanıza yardım eder. Boyu seksen santimetre civarında, küçük ve kalkık bir burnu var, teni açık kahverengi, *Azul*'daki baş kahramanınki gibi kesilmiş saçları. Ona benzemeyen yanıysa, içi kurtlarla dolu karnı. Mavi elbisesi dizlerine kadar iniyor ve ayakları çıplak. Sonuçta dört ile beş yaşları arasında, yani hayatın belirsizliğini koruduğu, gecelerin uyumak, gündüzlerinse odun taşımak anlamına geldiği bir yaşta olduğunu söyleyebilirim.

Yeniper gelip Olivio'yla aramızdaki pazarlığı böldü, çünkü *darbenin,* hükümet darbesinin ne anlama geldiğini öğrenmek istiyor. Bu soru karşısında çok şaşırıyorum, cevap vermeden önce zaman kazanmak amacıyla Sendika Kongresi üyeleri gibi öksürüyorum.

"Şimdiiii," diyorum; kelimenin sonundaki sesli harfi, bazı sağ kanat siyasal partilerin bazı liderlerince pek de 'iltifat' olarak algılanamayacak uygun cevabı bulabilmek için gereken zamanı kazanmak için iyice uzatıyorum.

Yeniper, uzayıp giden bu sesli harf nedeniyle cevap vermemin uzun zaman alacağını anlıyor. Bu nedenle oturup, Olivio'nun ekonomik yeterliliğini kanıtlamak için beraberinde getirdiği hayvan şeklindeki bisküvileri yemeye başlıyor. Devam ediyorum ben:

"*Bir darbe,* ordunun *siviller arasında* silahları, uçakları, helikopterleri ve tanklarıyla devriye gezmesine denir..."

"Burada, Chiapas'taki gibi mi yani?" diye sözümü kesiyor Yeniper, ağzındaki bisküvinin kırıntılarını gözüme doğru püskürterek.

"Hayır, bak şimdi, darbe, hükümetin başlıca yatırımlarının ve kazançlarının toplumsal çıkarlardan ziyade askeri odaklı olması demek."

"Burada, Chiapas'taki gibi mi yani?" diyerek, tekrar sözümü kesiyor Yeniper.

"Tam olarak değil, aslında darbe, siyasal iktidarın seçimle başa gelen birinin değil de, 'geçici olarak zorla halka kabul ettirilen' birinin elinde olması demek."

"Burada, Chiapas'taki gibi mi yani?" diye tekrarlıyor Yeniper.

"Hayır, sivil halka yardım etmek için gelen yabancılara rahat vermediklerinde olan şeye denir *darbe*..."

"Burada, Chiapas'taki gibi mi yani?" diye ısrarla soruyor Yeniper; ağzı undan, şekerden ve suni boyadan yapılmış küçük bir inekle tıkabasa doluyken.

"Hayır, anlattım ya, mantığın kanunu değil de güçlünün kanunu geçerliyse ve eğer siviller yönetenlerin keyfi davranışları ve baskılarından muzdaripse..."

"Burada, Chiapas'taki gibi mi yani?" diyor, hayvan bisküvilerinin bitmiş olduğuna üzüldüğü her halinden belli olan Yeniper.

"Aslında, bireysel haklara saygı gösterilmemesine, güçlülerin dokunulmazlığı olmasına, açlığın ve sefaletin kol gezmesine denir darbe..." diyorum, bir yandan da bu söylediklerimin gerçekle ilgisi olup olmadığını düşünürken.

"Aaa! Burada, Chiapas'taki gibi yani," diyerek onaylıyor sözlerimi Yeniper. Sonra da bisküvisi olan başka birilerini bulmak üzere uzaklaşıyor yanımdan.

Yeniper gitmeden önce, "Hayır, Chiapas'ta darbe olmadı. Burada olan şey... burada... ne olduğunu bilmiyo-

rum ama Laco*, barış ve demokrasi gibi şeylerin..." diyebiliyorum ancak.

Yeniper dönüp bakmıyor bile. Tıpkı Bernal'in, darbe söylentilerinin, Bernal, Iruegas ve Del Valle'nin hükümetin yumuşak arabulucuları olduğunun bir göstergesi olduğu ve bu nedenle 'başarılı' bir ortak yol bulunması için onlara destek vermemiz gerektiği, eğer başarısız olurlarsa öcülerin geleceği haberlerini gönderdiği zaman bizim üstümüze çöktüğü gibi kuşkulu bir hali var Yeniper'in. Sanal gerçeklikte yaşamak başka nedir ki!

Olivio gelip karşımda dikilene ve *blgb-aclug-aguto* talebini dile getirene kadar Yeniper'in sorularını düşünüyorum. Eğer yanılmıyorsam bu dediği, o ünlü kutu kolayı ona vermem gerektiği anlamına geliyor. Olivio'nun anlayacağı bir tavırla, bu isteğini reddediyorum, Yeniper'in bisküvileri bitirdiğini ve bu nedenle artık ortada bir pazarlık konusu kalmadığını anlatıyorum ona. Olivio açlık grevine girmiyor ya da kötü bir ekonomik program uygulayacağı tehdidinde bulunmuyor. Onun yerine hıçkırıklarla ağlamaya başlıyor, öyle ki hıçkırıkları gerçekten bir darbeye neden olabilir. Sonunda kolayı ona verdim. Başka ne yapabilirdim ki? Bir darbe söylentisi zaten herkesi üzmeye yeter. Yoksa yetmez mi?

....

Vale. Hoşça kal ve umudun bir bisküviye benzediğini unutma: eğer midende değilse hiçbir işe yaramaz.

---

*) Eraclio Zepeda, 'Laco' adıyla tanınan Chiapaslı yazar, 1994 yılında Cumhurbaşkanı Salinas tarafından Özel Barış Komisyonu'nda göreve atanmıştı. Komisyon, çalışmaları sonucunda hiçbir şey elde edemedi ve Laco, yerel patronların ve büyük toprak sahiplerinin finanse ettiği paramiliter Beyaz Muhafızlar'ı kollayan bir vatan haini olarak kabul edildi.

3
TOÑITA ÇALIŞIYOR

6 Temmuz 1996

Toñita, sırtında küçük bir odun sepetiyle yürüyor. Sadece altı yaşında ve çocukluğu sırtına yük oluyor. Tepeden aşağıya inen çamurlu, dikenli yolda zorlukla ilerliyor, yıllardır sırtında taşıdığı odunlar yüzünden Toñita'nın sırtı giderek kamburlaşıyor. Sırtındaki odun yüküyle yürürken görünce Toñita'yı, sakallarım battığı için benden bir öpücüğü esirgeyen bu küçük kızı, dilim tutuluyor. Dilimin tutulmasının sebebi, bir çocuğun böylesine ağır bir yükün altında ezilmiş olduğunu görmem değil. Ne bu yüzden, ne de bana öpücük vermeyi reddettiği için ona kızmamdan. Dilimin tutulmasına sebep olan şey, Toñita hakkında konuşmamı imkânsız kılan şey şu ki; yemin ederim, yürürken gülümsüyordu Toñita.

4
OLIVIO FUTBOL OYNUYOR

Temmuz 1996

Olivio, Tojolobal'lı bir çocuk. Beş yaşından küçük, hâlâ bu topraklarda yaşayan binlerce yerli çocuğun ölüme koştuğu yaşların sınırı içinde. Meksika denilen bu ülkede Olivio'nun tedavi edilebilir bir hastalıktan dolayı henüz beş yaşına girmeden ölme olasılığı çok yüksek. Ama yaşıyor hâlâ Olivio. Kendini Zup'un arkadaşı sayıyor, Binbaşı Moises'le futbol oynamayı da en doğal hakkı olarak görüyor. Futbol konusunu abarttığı bir gerçek. Binbaşı Moises, Zapatista subaylarının yapacağı en mühim işin çocuklarla futbol oynamak olduğunu sanan Olivio'dan kurtulmak için topa öyle bir vurdu ki...

Uzaktan seyrediyorum onları. Olivio'nun topa vuruşundaki o kararlılık insanın tüylerini diken diken ediyor, özellikle de bu topa atılan tekmenin ayak bileğinizi hedef aldığını düşünürseniz. Ama tabii ki, Olivio küçük plastik bir topu tekmeledi. Yani, en azından öyle yapmaya çalıştı diyelim. Tekmesinin ve bu tekmeyi atmak için harcadığı enerjinin yarısı gerçekliğin çamurunda, yani Chiapas'ta kaldı, sadece yarısı topun bir serseri mayın gibi ilerleyip çok uzak olmayan bir yerlere gitmesini sağladı. Binbaşı önüne gelen topa vurdu, yanımdan geçip bayağı bir gitti top.

Olivio, küre şeklindeki nesnenin peşinden hevesle koştu (bunu ve ilerleyen satırları bir televizyon ya da radyo yorumcusu sesiyle okuyun). Yerdeki bir kütüğe ve dışarı çıkmış bir ağaç köküne takılmamak için dikkatlice geçti yanlarından ve onun bu hızlı, engellenemez ve kararlı ilerleyişinden korkan iki 'kuçu kuçu'nun -köpeklere verdiği isim bu- arasından sürmeye devam ett, topunu. Savunma geride kalmıştı -aslına bakarsanız Yeniper ve Jorge yere, çamurun içine oturmuş oynuyorlardı- yani topa ekspres bir tren gibi gitmesini sağlayacak şekilde vururken ağzındaki iki üç dişi sıkan Olivio'nun gol atmasını engelleyecek bir savunma yoktu ortada. Tribünlere derin bir sessizlik çöktü.... Olivio -nihayet- topa yaklaştı ve tüm galaksi, ağları -aslında bir kale ve ağ niyetine duran çalılıklar, dikenler ve lianalardan başka bir şey de yoktu ama olsun- delecek bir vuruş ve boğazları yırtacak bir 'Goooooooool' çığlığı için bekliyorken, dünyanın kendini hak ettiğini ispatlaması için gereken her şey hazırken, Olivio aniden bir topun arkasından yeterince koştuğuna ve başı-

nın üzerinde uçup dönmekte o koca kara kuşun böyle pervasızca uçmaması gerektiğine karar verdi.

Hızla, hem mesleki anlamda, hem de fiziksel anlamda çark etti ve sapanını almaya gitti. Dediğine göre kara kuşu öldürecek, böylelikle eve, mutfağa ve mideye yemek için bir şey götürecekti. Tüm nefeslerin tutulduğu bir anda yapılacak iş değildi bu -erkek kardeşime göre tam da Zapatistalara yakışacak bir şeydi-, yarım kalmış, tamamlanmamış bir şeydi, sanki bir öpücük dudaklarda sıkışıp kalmış da hiç kimse bizim için onu alma kıyağını yapmıyormuş gibiydi.

Ben tedbirli, ciddi, analitik düşünen bir taraftarım; şu takımların ve oyuncuların yüzdelerini, geçmişlerini inceleyen, bir beraberliğin, bir galibiyetin ya da yenilginin sebebini, ne olursa olsun mantıklı yollarla açıklayabilen taraftarlardan. Aslında, maçtan sonra kendine tuttuğu takımın yenilmiş olmasına üzülmemesi gerektiğini, bunun beklendiğini, nasıl olsa bir dahaki sefere bunu telafi edecekleri gibi insanın gönlünü kandırmak için beynin manasız yere ürettiği bahaneler sıralayıp kendini avutmaya çalışan bir taraftarım. Ama bu sefer durum farklıydı, kendimi ikna edemedim ve insan ırkının yüce değerlerine hıyanet edildiğini düşünen bir taraftar gibi yerimden fırladım –bir ağaç kütüğünün üstünde oturuyordum. Olivio'ya doğru yürümeye başladım, ona profesyonel onurdan, sporcu ruhundan, bir futbolcunun tüm maç boyunca kendini maça vermesi gerektiği kutsal kuralından bihaber olduğunu söyleyecektim. Olivio, geldiğimi gördü ve gülümsedi. Durdum. Orada öylece kalakaldım. Ama benim böyle dönmeme sebep olan şe-

yin sevinçlenlik olduğunu sanmayın sakın. Beni hareketsiz bırakan, Olivio'nun o sıcak gülümsemesi değildi. Elinde tuttuğu sapandı.

Nemli bir Temmuz'un sekizinci günü olmuştu bu anlattıklarım ve diğer Julio'nun* söylediğine göre, doğa sanatı taklit ederdi. Bundan birkaç gün sonra, ayakkabılarını kullanılmaları gerektiği gibi bir topa vurmak için kullanan Olivio'yla karşılaştım. Özel timi taşıyan bir askeri uçak La Realidad'ın üzerinde uçarken Olivio da bir topun peşinde koşturuyordu. Taşa takılıp düştü. Üzerine düşen görevi layığıyla yerine getirdi ufaklık, yapması gerektiği gibi içini çeke çeke ağlamaya başladı. Hepimiz oradaydık işte; La Realidad üzerinde uçan ihlalci avındaki bir uçak, ağlayan bir Olivio ve bir ağacın altına oturmuş piposunu içen ben. O an mucizevi bir şey oldu. Olivio aniden ağlamayı kesti, kahkahalarla gülüyordu şimdi.

Evet, doğru, kafasını çevirip uçağa bakması için, hıçkırıkları için gerekli olan havayı içine çekiyordu. Sonra birden vazgeçti ve gülmeye başladı. Benim yüzümde, 'Söylemiştim bu çocuk sonunda kafayı üşütecek,' diyen bir ifade vardı. Bunu okuyunca benim taş kalpli biri olduğumu sanmayın sakın. Hemen bir kırmızı alarm verdim ve BM'ye bir çocuk psikoloğu istediğimi bildirdim. Olivio'yu deliliğiyle baş başa bırakamazdım; bir refakatçiye ihtiyacı vardı. BM'nin, iş sadece çokuluslu askeri güçleri yabancı bir ülkede görevlendirmeye geldiğinde hızlı hareket ettiğini bildiğimden, delirmesinin sebebinin ne olduğunu öğrenebilmek için Olivio'nun yanına gitmenin iyi bir fikir olduğunu düşündüm.

*) İspanyolca Temmuz 'Julio' demek, 'diğer Julio' ise Arjantinli yazar Julio Cortazar'dır.

Mantıklı bir mesafede durdum ve temkinli bir şekilde, "Daha az önce ağlıyordun, ne oldu da şimdi gülmeye başladın?" diye sordum.

Olivio gülümsedi ve ayağa kalktı: "Askerlerin uçağına baktım. Eğer ben düşersem ağlarım ve ayağa kalkarım. Ama uçak düşerse, ağlayamaz ve bir daha ayağa kalkamaz ki," dedi bana.

Sonra da topun peşinde koşmaya devam etti. Hemen geri döndüm, kırmızı alarmı iptal ettim ve BM'ye psikolog talebimden vazgeçtiğimi bildirdim. Onun yerine Gizli Devrimci Yerli Komitesi'ne bir mesaj yolladım, onlara kazanacağımızı ve derhal Olivio'nun en azından tümgeneral rütbesine yükseltilmesi için gerekli işlemleri yapmalarını söyledim.

5
MARIYA VE MUTSUZ KURBAĞANIN HİKÂYESİ

24 Şubat 1998

Mariya (Tojolobal, IQ'su 180 olan ve bu nedenle çağdaş politika için uygun olmayan dört yaşında bir çocuk), sapan yarışmasını kazandı. Üç delikanlıyı yendi –toplam katılımcı sayısı altıydı. Yaşlarından dolayı olsa gerek, çocukların -Huber dört, Andres üç, Andulio ise altı yaşındaydı- erkeklik gururu -Zapatistaların en büyük gurur kaynağı- pek zedelenmedi. La Mar, Mariya'yı omzuna aldı ve beraber kadınların zaferini ilan ettiler. Ben El Sup'um, bu yüzden erkekleri korudum tabii; 'oğullarım'ın kaybetmelerinin sebebinin beceriksizlikleri değil, centilmenlikleri olduğunu filan söyledim. La Mar ve Ma-

riya aynı anda, "Ödül!" diye haykırdılar. Onlara verilecek şekerim yoktu, ben de şeker yerine onlara birazdan okuyacağınız hikâyeyi anlattım:

MUTSUZ KURBAĞANIN HİKÂYESİ

Bir zamanlar bir kurbağa varmış. Bu kurbağa, bir kurbağa olmaktan hiç memnun değilmiş ve timsah olmak istiyormuş. Bir timsah bulmak için bataklığa gitmiş ve timsaha, "Ben bir timsah olmak istiyorum," demiş.

Timsah, "Sen bir timsah olamazsın çünkü sen bir kurbağasın," diye cevaplamış onu.

"Evet," demiş kurbağa, "bir kurbağa olduğumu biliyorum ama timsah olmak istiyorum, bana bunun için ne yapmam gerektiğini söyle."

"Yapılacak bir şey yok, bir timsah timsah olarak doğar, bir kurbağa da kurbağa," diye cevaplamış timsah.

"Ama ben bir kurbağa değil, bir timsah olmak istiyorum. Kurbağa olmaktan hiç memnun olmadığımı söyleyebileceğim, beni timsah yapmalarını isteyebileceğim biri ya da bir yer biliyor musun?" diye sormuş bu sefer kurbağa.

"Bilmiyorum. Ama belki baykuş bilir," demiş timsah.

Bunun üzerine kurbağa başlamış, ormanda baykuşu aramaya. Başka bir kurbağayla karşılaşmış ve ona baykuşu nerede bulabileceğini sormuş.

"Baykuş sadece geceleri çalışır ama onunla konuşurken dikkat et, çünkü baykuş kurbağa yer," demiş bu kurbağa, bizim kurbağaya.

Gecenin inmesini beklemiş kurbağa, beklerken de kendini baykuşun muhtemel bir saldırısından korumak

için bir sığınak yapmış. İki taşı üst üste koymuş, küçücük bir mağara yapmış kendine ve girmiş içine. Gece olunca baykuş da gelmiş. Mağarasının içinden seslenmiş kurbağa, "Bay Baykuş, bir kurbağa olmaktan dolayı hiç memnun olmadığımı ve bir timsah olmak istediğimi söyleyebileceğim, bu konuda bana yardım edebilecek bir merci ya da kişi biliyor musunuz acaba?"

"Kim bu konuşan ve nereden gelmektedir sesi?" diye cevaplamış kurbağayı baykuş.

"Benim ve buradayım," diye seslenmiş kurbağa, baykuş hemen hamle etmiş ama kurbağa mağaranın içinde olduğundan ancak bir taşı alabilmiş pençesine. Fark etmemiş bunun bir taş olduğunu, atmış ağzına. Tabii sonra yediği taş korkunç bir mide ağrısı yapmış, ağırlığıyla yere sermiş baykuşu.

"Ah! Ah!" diye inlemeye başlamış baykuş, "Bu taşı karnımdan çıkarmama yardım edin, yoksa uçamam ben bir daha," diye bağırmış.

Kurbağa ancak onun sorusunu cevaplarsa baykuşa yardım edeceğini söylemiş.

"Sen hele bir yardım et, ben senin sorunu cevaplayacağım," demiş baykuş.

"Deli miyim ben?" demiş kurbağa, "Eğer önce taşı karnından çıkarmak için sana yardım edersem beni yersin ve sorumu da cevaplamazsın."

"Peki," demiş baykuş, "sorunu cevaplayacağım. Aslana gitmen lazım, bu gibi işlerle o ilgilenir. Kraldır kendisi ve her canlının neden o canlı olduğunu ancak o bilir. Şimdi yardım et de şu taşı çıkaralım."

"Etmem," demiş kurbağa, "eğer şimdi sana yardım edersem sen kurbağa yemeye devam edersin."

"Yaa gördün mü," demiş baykuş, " farklı bir şey olmak istediğin filan palavra. Hâlâ kurbağalar için endişeleniyorsun ama güya bir kurbağa olmak istemiyorsun."

Kurbağa dinlememiş bile onun bu sözlerini, aslanı aramaya koyulmuş.

Aslan bir mağarada yaşıyormuş. "Ya aslan da kurbağa yiyorsa ve sorumun cevabını da biliyorsa," diye düşünmüş kurbağa. Bir gölcüğe girip ıslatmış kendini, sonra da çamura bulamış bedenini; bir taşa benziyormuş artık. Aslan mağarasından çıkınca kurbağa hemen sormuş: "Ormanların Kralı Aslan, size artık bir kurbağa değil de bir timsah olmak istediğimi söylemeye geldim."

"Kim bu konuşan?" diye sormuş aslan.

Kurbağa, "Benim," demiş.

"İyi de sen bir taşsın, kurbağalarla timsahlarla ne alakan var ki?" diye kükremiş aslan.

"Size şikayette bulunmaya geldim, olmak istediğini olamıyorsun, neysen hep o kalıyorsun, budur benim şikayetim," demiş kurbağa.

"Eee, tabii," demiş aslan, "Hayatta neysen osundur ve başka bir şey olamazsın. Yapabileceğin tek şey, neysen onun iyisi olmaktır," diye de eklemiş, bir filozof edasıyla esneyerek.

Yağmur yağmaya başlamış sonra, kurbağanın üzerini kaplayan çamur akmış gitmiş, bir taş değil de bir kurbağa olduğu çıkmış ortaya. Kurbağa aslanların kurbağa yiyip yemediğini bilmiyormuş, o yüzden en iyisinin hemen oradan uzaklaşmak olduğuna karar verip gölcüğüne doğru zıplamış.

Zıplarken çok mutsuzmuş kurbağa; çünkü öğrenmiş ki, hayatta neysen oymuşsun, başka bir şey olamıyormuş-

sun, elinden gelen tek şey olduğun şeyin iyisi olmakmış. Üzüntü içinde bunu düşünürken gölcüğüne varmış ve hemen timsahı aramaya koyulmuş.

Bataklığa geldiğinde, timsahı görememiş. Her yere bakmış ama timsah ortalarda yokmuş. Diğer hayvanlara sormuş. "Bilmiyor musun? Bir avcı timsahı buldu ve o artık bir çift ayakkabı ve timsah derisinden bir çanta oldu," demişler.

Kurbağa bu söylediklerini düşünmüş ve tüm diğer hayvanlar 'iyi ki bir timsah değilim' demesini beklerken o, "İşte değişebilen, başka bir şey olabilen bir hayvan türü, artık üzülmeye gerek yok," demiş.

İyi bir timsah olmanın yollarını araştırıp bu konu üzerinde çalışmaya başlamış. Başarılı da olmuş bunda, bir avcıyı kandırmayı başarmış.

Kurbağanın artık çok kıymetli bir küçük çanta olduğunu söylüyorlar. "Çok özel bir timsah derisi" diye bahsediyor, onu satın alan hanımefendi bu küçük çantadan, yani kurbağadan.

Mariya belli ki sıkıldı ve daha kurbağa baykuşu aramaya gitmeden uzaklaştı yanımızdan. La Mar hikâyenin sonuna kadar kaldı (kalmak zorundaydı.)

"Tamam, sakin ol Ezop," diyerek güldü bana. Kimselerin beni anlamadığı gün gibi ortadaydı.

6
PEDRITO VE HAYATIN GERÇEKLERİ

8 Eylül 1998

Bir öğleden sonra Pedrito'yla birlikteydim. Birlikte oturmuş sigara içerken -o, sigara çikolatasını emiyor, ben de pipomu içiyordum- birden Koca Antonio gibi davranmaya karar verdim ve Pedrito'ya -Tojolobal'den, iki yaşında- hayat ve öteki acılar hakkında nutuk çekmeye başladım. Şöyle anlatıyordum:

"Dinle, Pedrito, büyüdüğünde lazım olacak bazı şeyleri bilmen gerek. Ayakkabılarını nasıl bağlayacağını, gömleğinin düğmelerini atlamadan nasıl ilikleyebileceğini, hamağında rahat bir pozisyonu nasıl bulacağını, piponu nasıl yakacağını falan öğrenmelisin. Ama şimdi biz seninle bir erkek bir kadını severse ne olur, onu konuşacağız."

Pedrito yüzüme bakıp sigara çikolatasını emmeye devam etti. Sanırım, nasıl derler, dikkatini çekmeyi başarmıştım. Devam ettim:

"Bak, Pedrito, bir erkek bir kadını severse.... yalnız bu bir kadının bir erkeği sevmesiyle ya da bir erkeğin başka bir erkeği sevmesiyle aynı şey değildir; pek çok sevme şekli vardır ve bir erkeğin bir kadını sevmesinin hepsinden farklı olduğunu bilmek gerekir. Bir erkek bir kadını severse, yalnız bu gömleğinin düğmelerini iliklerken birini atlamamak için ne yapman gerektiğini anlatmaya benzemez, eğer ona hak ettiği önemi vermezsen, karmaşık bir iştir. Mesela ben 'aşağıdan yukarıya' yöntemini kullanırım, bir siyaset bilim kavramı olmanın yanı sıra düğme ilikleme konusunda da işe yarayan bir yöntemdir bu. Yani, gömleğini giyiyorsun ve üzerine itina ve titizlikle bakıyorsun."

Pedrito esnedi ve vakur bir ifadeyle baktı yüzüme.

"Bu kadar işte! Sonra gömleğinin iki yanını aynı hizaya getiriyorsun, sağ ile sol eşit hizada olacak, politikada da olduğu gibi 'merkezdekileri' bir araya getirmek kolay iş değildir. Eğer yeteri kadar dikkatli olmazsan sola kayabilirsin, bu o kadar da kötü olmaz ama sağa da kayabilirsin ve bu gerçekten *çok* talihsiz bir durum olur. Denge önemlidir yani, belli bir seviye tutturulmalı, denge kurulmalıdır. Sonra gömleğin en alt düğmesini bulman gerekir. İşin kötü tarafı, en alttaki düğmenin her zaman en son düğme olmamasıdır, bilmelisin ki Pedrito, birtakım ters gömlek üreticileri vardır ve onlar gömleklere fazladan bir düğme daha dikerler -birini kaybedersen onun yerine bu düğmeyi dik diye yaptıklarını söylerler-, ama aslında niyetleri bellidir, gömleğinin düğmelerini iliklerken işini zorlaştırmaktır amaçları. Durum böyle olunca en son düğmeyi bulduğunda yapman

gereken, ona tekabül eden iliği bulmaktır, bu da Zedillo'nun raporunda Chiapas'la ilgili bir referans bulmaktan daha güç bir iştir. Senin de daha sonra gayet iyi öğreneceğin gibi, derler ki, her parçalanmış düğme için, dikilmemiş olarak gelen bir başkası mutlaka vardır. Her şeyin bir çaresi vardır. Belki doğrudur, ama kesin olan şey, iliklerden çok düğme olduğudur; bu yüzden ben de seni iliklenmemiş düğmelerle görmek istiyorum. İliklenmemiş çok düğme olmamasını sağlayan başka birtakım teknikler de var elbette. Mesela La Mar, gömleklerini tişört giyer gibi giyer. Yani, hiç açmaz düğmelerini. Bundan dolayı da iliklenmemiş düğmesi olmaz gömleklerinin hiç. Ama ben sana bu yöntemi pek önermem çünkü...

"Neyse, La Mar'dan, benden filan söz açılmışken; sana bir erkek bir kadını severse ne oluru anlatmaya çalışıyordum... Gördün mü, Pedrito, bir erkek bir kadını severse ne oluru anlatmak gayet çetrefilli bir iş, ama bir o kadar da bilinmesi gereken bir şey çünkü..."

Ben bunları anlatırken Pedrito sigara çikolatasını bitirdi. 'Cocate' dedi, kendi dilinde ellerini havaya kaldırıp daha fazla çikolata isterken.

"Başka yok," dedim. Döndü ve gitti. Belli ki günümüzün gençliği böyle önemli mevzularla pek ilgilenmiyor. (içimi çektim.) Nerede kalmıştım? Ha, evet! Bir erkek bir kadını severse...

Not:
PEMBE AYAKKABI BAĞCIKLARININ HİKÂYESİ

Bir zamanlar bir çift ayakkabı varmış, her ayakkabı gibi siyah ya da kahverengi ayakkabı bağcığı kullanırmış o

da. Gündüzleri tüm diğer ayakkabılar gibi yürürmüş yollarda, yani sürürmüş kendini toprakta. Ama bu ayakkabının gardırobunda bir de bir çift pembe ayakkabı bağcığı gizliymiş; geceleri takarmış onları ve dolanırmış ortalıklarda. Onu böylesine mutlu eden bu bağcıkları saklamaktan sıkılana dek böyle devam etmiş yaşamaya. O gün, bağcıklarını saklamaktan sıkıldığı gün, takmış pembe bağcıklarını. Diğer ayakkabıların hepsi tasvip etmeyen gözlerle bakmışlar ona, başka ayakkabılara da bulaşır belki diye siyah ve kahverengi ayakkabı bağcıklarının onunla görüşmesini yasaklamışlar, dışlamışlar onu. Pembe bağcıklı ayakkabılar dinlememiş hiç söylenenleri ve her gün yollarda üzerinde 'Pembe Ayakkabı Bağcıklarına Saygı Duyun' yazan bir pankartla yürümeye başlamış. Diğer ayakkabılar ciddiye almamış onu, siyah ve kahverengi bağcıklarını, pembe bağcıklı ayakkabıyı yalnız bırakmak için daha sıkı bağlamışlar. Hatta karşı gösteriler bile düzenlemişler, taşıdıkları pankartlarda da 'Pembe Ayakkabı Bağcığı Hastalığının Önüne Geçin!' yazıyormuş.

Onlar pankartlarıyla yürürken, birisi pembe bağcıklı ayakkabıyı görmüş. Bu ayakkabılara kocaman, üzerinde mavi tüyler olan çirkin bir şapka vermişler. Ve bir şarkı yazmışlar onun için; pembe bağcıklı ayakkabılar ünlü olmuş böylelikle, herkes bu şarkıyı dinleyip dans ediyormuş. Ama kimse siyah ve kahverengi bağcıklı ayakkabılara ne bir şapka vermiş ne de tüyler, kimse onlar için şarkı filan da yazmamış. Şimdi ne yapmayı düşünüyor, siyah ve kahverengi bağcıklı ayakkabılar bu konuda acaba?

7
MAYA TEKNOLOJİSİ

14 Ocak 1999

Pedrito (Tojolobal'den, iki buçuk yaşında, I. Galaksiler-arası Müzakere sırasında doğdu), karoseri de tekerlekleri de olmayan küçük bir arabayla oynuyor. Aslında bana kalırsa Pedrito'nun oynadığı şey buralarda 'mantar' denilen bir tahta parçasından başka bir şey değil. Lakin kendisi büyük bir ciddiyetle bana bunun bir araba olduğunu ve Las Margaritas'a doğru küçük bir gezintiye çıktığını söyledi.

Ocak ayının gri günlerinden biri, bugün 21 Mart Görüşmeleri'ne* gönderilecek delegeleri (biri kadın, biri

*) 1999 yılının Mart ayında Zapatistalar, Yerli Halkaların Hakları ve Kültürü adlı bir forum düzenledi. 4,996 Zapatista delegesi tüm Meksika'daki köyleri ziyaret ettiler. Yaklaşık 3 milyon Meksikalı, San Andres Anlaşması'nın şartlarının yürürlüğe girmesi yönünde oy kullandı.

erkek) seçecek olan köyün etrafında turluyoruz. Ordunun Gökkuşağı Görev Gücü'ne ait mavi ve sarı renkteki bir uçak ve Meksika Hava Kuvvetleri'ne bağlı renkli bir helikopter köyün üzerinde alçaktan keşif uçuşlarını yapmaya başladığında, halk toplantı halindeydi. Toplantıdakiler uçaklardan hiç rahatsız olmadı. Sadece konuşanlar seslerini biraz daha yükselttiler, hepsi o kadar.

Tepesinde uçup duran askeri uçaklardan bıkmış olan Pedrito, hırsla yerinden kalktı ve kulübesinin arkasında bir yerde sakladığı sopasını almaya gitti. Elinde bir sopayla geri geldi, öfkeyle, "Şu uçağa vuracağım çünkü çok rahatsız edici," diyordu. Bu çocukça saflık karşısında gülümsedim.

Uçak, Pedrito'nun kulübesinin çatısının üzerine doğru alçaldı. Pedrito sopasını kaldırıp savaş uçağına doğru savurdu. Yeniden yükselen uçak, üssüne doğru hareket etti.

"Hah işte," dedi Pedrito ve elindeki mantarla, pardon, küçük arabasıyla oynamaya devam etti.

La Mar'la hiçbir şey söylemeden birbirimize baktık. Yavaşça Pedrito'nun kaldırıp attığı sopasına doğru yürüdük ve büyük bir itina göstererek sopayı yerden aldık. Dikkatlice inceledim sopayı.

"Bu bir sopa," dedim.

"Evet öyle," diye cevapladı La Mar.

Daha fazla bir şey söylemeden yanımıza aldık sopayı. Yürürken yolda Tacho'yla karşılaştık. "O ne?" diye sordu, Pedrito'dan aldığımız sopayı göstererek.

"Maya teknolojisi," dedi La Mar.

Üzerimizdeki gökyüzü birden aydınlandı, altın rengine büründü; bulutlar badem ezmesi gibi gözükmekteydi.

8
YENİ YÜZYILIN ŞEYTANLARI

2001 Yılında, Kayıtsızlığa Karşı Verilen Savaşın Yedinci Yılında Zapatista Çocukları

Sürgündeki Guadalaupe Tepeyac'lı Kız ve Erkek Çocuklara
Şubat 2001

Lermalı Miguel Kantun, Canek'in arkadaşıdır. Canek'e bir mektup yazar ve oğlunu, bir erkek yapması için Canek'in yanına gönderir. Canek de ona yazıp oğlunu bir Yerli yapacağını söyler.

(*Canek, Historia y leyenda de un héreo maya,*
Ermilo Abreu Gómez)

Okumakta olduğunuz, siyasi bir metin değil. Zapatista çocuklarını, erkek ve kız çocukları, yaşamış olan, yaşa-

yan ve henüz doğmamış Zapatista çocuklarını anlatan bir metin. Yani, sevgiyi ve savaşı anlatan bir metin.

Çocuklar, savaşlar ve sevgi üretebilirler, toplantılar yapabilirler, yanlış anlamalar doğurabilirler. Tahmin edilemez ve gönülsüz sihirbazlardır onlar; oyun oynarlar, yetişkinlerin kaçındığı, korkarak uzak durduğu aynalar yaratırlar. Çevrelerini değiştirme gücüne sahiptirler; mesela yıpranmış eski hamaklardan modern bir uçak, bir kano ya da San Cristóbal de Las Casas'a gitmek için bir araba yapabilirler. La Mar'ın verdiği kurşunkalemle çizilmiş basit bir karalama, onların ayrıntılı ve uzun hikâyeler anlatmasını sağlayabilir; bu hikâyelerde 'dün gece' saatler ya da aylar sürebilir, 'az sonra' ise hepsinin birer kahraman olduğu (kim aksini iddia edebilir ki?) 'gelecek yüzyıl' demek olabilir. Gerçekte, hepsi birer kahramandır bu çocukların, sadece kurmaca öykülerde yer alan birer kahraman değiller ama. Her şeyi bir kenara bırakırsak, sadece Güneydoğu Meksika'nın dağlarında hâlâ yaşayan çocuklar oldukları için birer kahramandır bu çocukların hepsi.

Dante'nin dokuz tane cehennem halkası vardır. Yerli çocukların Meksika'da kapatıldığı hapishanelerde de dokuz tanedir bu halkalar; açlık, cehalet, hastalık, çalışmak, istismar, fakirlik, korku, kayıtsızlık ve ölüm.

Chiapas'taki yerli topluluklarda, çocukların yüzde 80'i yetersiz besleniyor, yüzde 72'si ise ilkokul birinci sınıfı bile bitiremiyor. Her yerli evindeki erkek ve kız çocuklar, dört yaşından itibaren yemek yiyebilmek için odun kesip taşımak zorundalar. Bu zulüm çemberini kırabilmek için çok uğraşmanız, çocukluktan başlayıp tüm hayatınız boyunca mücadele etmeniz gerekir. Bütün gü-

cünüzle çabalamalısınız. Bazen savaşmanız, kayıtsızlığa savaş açmanız gerekir.

Bu metnin, Chiapas'taki küçük çocukları anlatan bir metin olduğunu söylemiştim. Baylar ve Bayanlar söz konusu olduğunda 'önce bayanlar' denir ya; ben de söze, bir daha asla tekrarlanmayacağını umduğum bir anımı anlatarak başlayacağım.

Anlatacağım hikâye, Paticha'nın hikâyesi. Daha önce ondan, onun yaşadıkları aracılığıyla bu çocuklardan ve Meksika'nın derinliklerinde daha doğmamış tüm diğer çocuklardan bahsetmiştim size.

Zapatistaların ayaklanmasının nedenleri hakkında iyi kötü pek çok şey yazıldı, çizildi. Şimdi ben, başka bir neden daha olduğunu söylüyorum size: Zapatistaların ayaklanmasının nedeni, henüz doğmamış Zapatistalardı; yani, Zapatista çocuklarının çoğu. Üç-dört çocuğu henüz beş yaşına gelmeden ölmemiş bir yerli aileye rastlamak neredeyse imkânsızdır. Güneydoğu Meksika'nın dağlarında yaşayan binlerce, hükümetin sunduğu 'modern'likten nasibini alamayan on binlerce insan var; yerliler onlar, bu toprakların asıl sahipleri.

Paticha, daha beş yaşını bile doldurmadan yüksek ateşten öldü. Ateş, birkaç saat içinde onun yaşanmamış, yıllarını ve hayallerini yakıp geçti.

Paticha'nın ölümünün sorumlusu kimdi? Onun yok olması hangi bilinci zenginleştirdi? Hangi şüpheleri ortadan kaldırdı? Ölümüyle hangi korkunun üstesinden gelindi? Galip gelen ne tür bir cesaretti? Hangi eldi silahı tutan? 1994 yılında başlayan savaşı tetikleyen Paticha'nınki gibi kaç ölüm vardı?

Önemli sorular bunlar, çünkü Paticha'nın ölümü, kimsenin haberdar olmadığı sessiz bir ölümdü. Daha önce de belirttiğim gibi, bir kayıp olarak bile geçmedi kayıtlara onun ölümü; çünkü otoritelere göre zaten hiç doğmamıştı o. Doğmamış bir çocuk olan Paticha, gecenin karanlık kucağında, kayıtsızlıkla çevrili olarak öldü. Ama Paticha'nın kucağında can verdiği karanlık, 1994 yılında bir gece, bu ülkenin sıradan gecelerinden birini aydınlattı.

I

Doğurgan karanlıktan bahsederken, bir bulutun nasıl olup da bir yıldırımın güçlü kıvılcımını çaktığının bilimsel bir açıklaması olmalı elbet. Bir dolu ideolojik açıklaması var bunun, ama insanlar henüz törenler, kitaplar, sohbetler aracılığıyla gece çıkan fırtınanın mucizesi hakkında bilgi sahibi değilken de karanlık ışık doğuruyordu; gece güne hayat veriyor, en kızgın ateş bile taze bir nefese dönüşüyordu.

Bu nedenle, işte o her zamankinden daha da karanlık sabahın ilk saatlerinde, en başarılı meteorologları bile şaşırtan (ya da onların söylediklerileyle çelişen) bir şey oldu; doğudaki ufuk çizgisinde, gecenin içinde saklı ışıltılı bir ağaçtan yerlere sarkan kuru dallar gibi gözüken ışık demetleri yayıldı çevreye. Bu nedenle, gecenin karanlık bir ayna sarı ve turuncu çizgilerin kırdığı bir gölge olduğu söylenebilir. Bir ayna. Çerçevesi de, ağaçların ana hatlarının şekillendirdiği koyu gri renkli şafaktan oluşur. Aynanın karanlık yüzünden görülen bir ayna. Ardında neler olduğunu gösteren, ipuçları veren aynanın karanlık yüzü...

Tüm hikâyelerde gölgeler vardır. Zapatista hikâyesinde de pek çok gölge var; bizim ışığımızı şekillendiren gölgeler bunlar. Sessiz yürüyen adımlarla, her şeye rağmen haykırmamızı sağlayan sessiz adımlarla doluyuz. Biz ilerleyelim diye geri planda kalan pek çok erkek ve kadın var. Diğer yüzlerin tanınmasını sağlayan bulanık yüzler bunlar. Birisi, *Zapatismo*'nun nasıl ağ örüleceğini bildiği için başarılı olduğunu söylemişti. Doğru, ardımızda pek çok usta ve titiz dokumacı var; hepsi de bu işin ustaları. Bu dünyanın unutulmuşlarının isyankâr dokumasının her ilmeğinde, her kıvrımında küçük, ak kor bir ışık parlarken, bu kadınlar karanlıkta yeni ağlar ve desenler örüyorlar.

Birbirine eklenen ilmekler, ağlar ve dokumalardan bahsetmişken, La Mar'ın yataktaki sıcaklığı ve tazeliğinden çekip alıyorum kendimi. Dışarı çıkıyorum ve Şubat'ın kendini yenileyip yaklaşan Mart ayını müjdelediği şafakta yürüyorum biraz. Burada, dağın aşağıdaki geceye ait olduğu yerde, birkaç tane ateş böceği, bu nemli ve ılık hava yüzünden pek çoşkulu; yaklaşan bir fırtınanın habercisi bu.

Hamağın yakınlarında bir yerde küçük bir gölge hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Bodur, bıyıklı, yaşı ilerlemiş küçük bir adam görene dek yaklaşıyorum. Bir çift pis, kırmızı, buruşuk kartondan kanat, iki tane küçük boynuz ve ucu çatallı kuyruğu, bir şeytana benzemesine neden oluyor.

Evet, bu bir şeytan. Hem de fena halde hırpalanmış bir şeytan. Zavallı bir şeytan.

"Zavallı şeytan senin dedendir!" diye homurdanıyor, bu ufak tefek şey.

Alınmıyorum. Her ne kadar aklım ve bacaklarım derhal kaçıp buradan uzaklaşmamı söylese de, bu evin -yani kulübenin, anlamamışsınızdır diye açıklayayım dedim- erkeği benim ve evin kadınını, La Mar'ı yalnız bırakmamalı-

yım. İzlediğim tonlarca Pedro Infante* filminden, evimi bırakmamam gerektiğini öğrendim; Martin Corona ve *Ahi Viene Martin Corona*** sayesinde de içimdeki bu bir an önce kaçıp uzaklaşma arzusunu kontrol etmem gerektiğini. Yani, en azından dediğim gibi, erkeği olduğum evin kadını olan La Mar'a haber vermeden gitmemeliyim.

Ne zaman korku içimi kemirmeye başlasa hep yaptığım gibi 'stratejik bir geri çekilme' filan gerçekleştirmiyorum bu sefer; onun yerine pipomu yakıp konuşmaya başlıyorum. Havanın değişkenliği üzerine birkaç boş laf ediyorum, karşı taraftan cevap gelmediğini görünce. "Demek sen benim düşüncelerimi okuyabiliyorsun, öyle mi?" diye soruyorum.

"Sanki aklından geçenleri bağırarak söylemişsin gibi hem de," diye cevap veriyor küçük adam. Sonra da tiz sesiyle ekliyor: "Ayrıca bana küçük adam deme!" "Luzbel, Luzbel de bana!" diyor aceleyle, düşünmemi engellemek için.

"Luzbel mi? Şeye benziyor... sanki... Hıristiyan tanrıya gururu yüzünden karşı geldiği için cezalandırılan, cehenneme gönderilen melek değil miydi o?" diyorum.

"Saçmalık. Öyle olmamıştı bir kere. Tarih dediğin şey, seni talihsiz ölümlü, kazananlar tarafından yazılır; bu durumda da tarihi yazan Tanrı oluyor, yani. Aslında sorun, maaşlarla ve çalışma şartlarıyla ilgiliydi. Bir sendika, her ne kadar melekler sendikası da olsa, büyük plana dahil değildi. Tabii tanrı da bu durumda dışlama bendini uygulamayı uygun gördü. O paragöz kâtipler de mücadelemizi lekeleme görevini üstlendiler, bunun üzerine ortaya böyle uyduruk bir hikâye çıktı işte..."

---

*) Pedro Infante (1917-1957) ünlü bir Meksika film yıldızı.

**) *Ahi Viene Martin Corona* (İşte Martin Corona geliyor), 1951'de çekilen, Pedro Infante'nin rol aldığı bir film.

Bir *huapac* ağacının altına oturdu. Ne kadar küçük olduğunu fark ettim, ama bir şey söylemedim. Sessiz kalırsam konuşmaya devam edeceğini düşünüyordum ve haklı çıktım. Luzbel bir hikâye anlatmaya başladı, şeytana uygun bir hikâyeydi anlattığı; içinde bol bol Korku ve Vahşet (büyük harflerle) vardı. Anlattığı bir trajediye benziyordu; bir komediye ya da bir savaş hikâyesine.

II

Luzbel bir süre sessizce oturdu. Gökyüzündeki ve yerdeki yıldızlardan -yani, ateşböceklerinden- başka hiçbir şey yoktu gecede. Pipomu yeniden yaktım, aslında bunu çakmağın ışığından faydalanıp bu küçük şeytanı daha iyi görmek amacıyla yapmıştım, yoksa pipo içmeyi çok istediğimden değil. Pipomdan dokuz duman halkası yükselip havaya karıştı. En son halka da dağılıp gittiğinde konuşmaya başladı Luzbel.

Luzbel'in anlattığı hikâye iyi ve duyarlı Hıristiyanların vicdanını rahatsız edebilir, onlara pek tavsiye edilmez; özellikle de yüksek ruhban sınıfının tarihin gidişatını değiştirip eskiye dönmeyi böylesine istediği zamanlarda. Ama ben herhangi bir pozisyon peşinde olmadığımdan ve gücün fakirleri mahkûm ettiği cehennemin ne menem bir şey olduğunu zaten iyi bildiğimden, endişelenmemi gerektiren bir durum yok ortada. Zaten okuyucuları da uyardım; sadece Luzbel'in anlattığı hikâyeyi aynen yazdığımı hatırlattım. Hikâyeye gelirsek:

"Zenginlerin ve özgürlerin tanrısı, Birinci Dünya'ya giriş vizesi olan Serbest Ticaret Anlaşması* ve ekonomi-

*) Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), 1 Ocak 1994'te yürürlüğe girdi.

nin küreselleşmesinden pek memnundu; oysa tanrının değil de daha çok cehennemin ürünlerine benzeyen gelişmelerdi bunlar; biz şeytanlar ise nedense böylesine heybetli korkular üretmekten aciziz.

"Neticede tanrı yapması gerekeni yaptı ve NAFTA kuşağından gelecek her çocuğu kollaması için bir koruyucu melek görevlendirdi. Fakat ortalıkta fazla koruyucu melek yoktu, hem ne yazık ki koruyucu meleklerin maaşları da çok düşüktü. Ama yönetim yanlısı sendikanın başkanı ve başmelek Cebrail, yeterli personelin sağlanması amacıyla melekleri, kendilerine önerilen maaş oranlarını kabul etmeye zorladı. Ufak tefek protestolar oldu elbette, ama dedim ya, karşı çıkanların sayısı çok azdı. Böylece her NAFTA çocuğuna bir koruyucu melek atanmış oldu.

"Ama sonra siz Zapatistalar, 1 Ocak 1994 günü ayaklandınız; tabii bu da her şeyin, kutsal hafızanın bile değişmesine sebep oldu.

"Çünkü tanrı tüm bu işlerle ilgilenirken yerli çocukları unutmuştu. Onları görmezlikten geldiğinden ya da onlardan kurtulmak istediğinden filan değil; sadece unutuvermişti işte.

"Özgürlerin ve zenginlerin tanrısı da, diğer patronlar gibi bir patrondur; şu eski tip patronlardan ama. Neo-liberalizm'in Zapatista çocuklarını bambaşka bir hayata sevk ettiğini gördü, kutsal görevlerini yerine getirmesi gerektiğini düşündü ve hemen Zapatista çocuklarına birer koruyucu melek atadı.

"Ama elinde hiç koruyucu melek kalmamıştı; iş için şeytanları rehabilite etmesi, iyileştirmesi gerekti. Bunun için de bize son derece aşağılayıcı bir ticaret anlaşması imzalattı; cehennemin şeytani özerkliğine zarar veren

bir anlaşmaydı bu. Cehennemin birtakım ekonomik sorunları vardı, Aziz Peter yaşadığımız sorunlardan faydalandı ve birtakım şeytani önkoşulları kabul etmemiz şartıyla kredi verdi bize.

"Uzun lafın kısası, Tanrı, biz cehennemlikleri son derece haksız koşullar altında dahil etti iş gücüne; biz şeytanlara, semavi sınırı geçerken uygulanan göç kısıtlamalarını ortadan kaldırmadı üstelik. Böylece, hepimiz farkına varmadan bir zamanlar bizi kovmuş olan tanrının çalışanları olduk yeniden."

Burada biraz duraksadı Luzbel, içini çekti. Sonra anlatmaya devam etti:

"Böylelikle Tanrı, ekonomik gücü sayesinde yeni dünya düzenini o dünyayı yarattığı sıralarda yaşadığı coşku yüzünden unuttuğu Zapatista çocuklarına göz kulak olmamız için 'koruyucu melekler' olarak çalıştırmaya başladı. Bu yüzden şimdi bizler, iyi ruhları günaha teşvik etmek, masum ruhları yoldan çıkarmak, şirket patronlarına vaftiz babalığı yapmak, Queretaro'nun* PAN yanlısı valisine ilham vermek, Piskopos Onésimo Ceped'e** nasihat etmek ya da Fox'un seçim sonrası kampanyasını tasarlamak yerine, korkunç çalışma şartları altında, bu en dipteki çocuklarla ilgileniyoruz. Anlayacağın 'koruyucu şeytanlar'ız biz.

---

*) İşadamı Loyala Vera, Querétaro eyaleti başkanı, 2000 yılında Vicente Fox'un devlet başkanı seçilmesiyle iktidara gelen PAN (Ulusal Hareket Partisi) partisinin üyesi. Zapatistalara ve 2001 Mart'ında gerçekleşen Mexico City yürüyüşlerine şiddetle karşı çıkmıştı. Zapatista yöneticilerinin idam edilmesi gerektiğini belirten Loyola, eyaletinde tutuklu bulunan Zapatista mahkûmlarını serbest bırakmayı da reddetmişti.

**) Onésimo Ceped Silva, Ecatepec Piskoposu, Meksika'nın siyasal ve ekonomik mercilerle çok yakın ilişkide bulunan Katolik piskoposu. Zengin dostları sayesinde, cemaatinin yaşadığı korkunç fakirlikle büyük bir tezat oluşturan ve 12 Ağustos 1995'te takdis edilen, Latin Amerika'nın en gösterişli katedralini inşa ettirmeyi başardı.

"Son derece düşük ücretler karşılığında, Tanrı -unutmamak gerek ki o yaratılmış her şeyin Tanrı'sıdır, buna cehennem de dahildir- bizi Zapatista çocuklarına bakmaya zorluyor şimdi. Düşün yani, hâlâ kutsal iyiliğe inanan insanlar var!"

III

Luzbel'in susmasından istifade bir şeyler karaladım. İnanılmaz, ama ben de şaşırmıştım. Hemen kitaplarından birine koysun diye Don Eduorda Galeano'ya* birkaç satırlık mektup yazdım:

Tarih: 3. milenyumun başlangıcı

Don Galeano,

Yirmi birinci yüzyılın başında, neo-liberal Meksika'daki Zapatista çocukları o kadar fakirler ki, bir koruyucu melekleri bile yok. Koruyucu melek yerine hepsinin bir şeytanı var; küçük bir koruyucu şeytan. Fırtınalı gecelerde Güneydoğu Meksika dağlarındaki çocuklar şöyle dua ediyorlar:

Koruyucu şeytan
Rehberim ol benim.
Gece ve gündüz hep yanımda ol.

*Vale***
El Sup
(Galeano'ya yazılan mektubun sonu)

---

*) Eduardo Galeano tanınmış bir Uruguaylı yazardır, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları* (1971) ile başka pek çok kitabın yazarıdır.
**) (İsp.) Uğurlar olsun, güle güle, sağlıcakla kal. (ç. n.)

Editörleri alıntılar için kullanılan tırnak işaretleriyle çıldırtmak istemediğimden, bu 'koruyucu şeytan'ı neyin rahatsız ettiğini bir çırpıda anlatacağım size.

IV

Meğerse Luzbel, bir 'koruyucu şeytanlar' ekibinin lideriymiş. Zapatista çocuklarıyla -ki sayıları oldukça fazla- ilgilenmekle görevlendirilmiş kaç ekip olduğunu bilmiyorum, ama Luzbel, cehennemî, korkunç, şeytanî bir işle uğraşmakla görevlendirilmişti. Beto, Heriberto, Ismita, Andulio, Nabor, Pedrito, Toñita, Eva, Chelita, Chaguä, Mariya, Regina, Yeniper ve son olarak da -beterin de beteri- Olivio ve Marcelo'ya bakmakla yükümlüydü.

Beto'nun koruyucu şeytanlığını yapmak zorunda olduğu sıralarda, Luzbel'in hali perişandı. Sapanıyla hem el bombası fırlatıcılarıyla yüklü Hummer tipi bir tankı, hem de NAFTA kuşağının Black Hawk helikopterlerine kafa tutan bu çocuk-askerin son derece yoğun olan hayatı değildi sorun. Dağlar tepeler aşıp sürekli eve yakacak götürmek için odun peşinde koşturuyor olması da değildi Luzbel'in derdi. Luzbel'i bunaltan -ve vardiyasını değiştirmeyi unutmasını sağlayan şey- Beto'nun bitmek tükenmek bilmeyen sorularıydı.

"Büyük şehir ne kadar uzakta? Ocosingo'dan büyük mü? Denizde ne kadar su var? Bu kadar su ne işe yarıyor? Denizde yaşayan insanlar nasıl yaşıyorlar? Ne büyüklükte bir sapan bir helikopteri öldürebilir? Eğer askerin başka bir yerde evi ve ailesi varsa neden gelip bizi buradan başka yere gitmeye zorluyor ve evimizi elimizden alıyor? Madem deniz gökyüzü kadar büyük, neden denizi ters çevi-

rip hükümet helikopterlerini ve uçaklarını boğmak için kullanmıyoruz?"

Luzbel'i iş değiştirme kararına sürükleyen bu tür sorulardı işte. İşini değiştirdi ama Luzbel için hiçbir şey değişmemişti. Çünkü şimdi de Heriberto'yla ilgilenmekle görevlendirilmişti.

"Korkunçtu," diye itiraf ediyor Luzbel. "Bu çocuk, okuldan milli eğitim bakanı kadar, öğretmenlerden de hükümet yanlısı bir sendika lideri kadar nefret ediyordu. Oynamayı ya da çikolata ve şeker peşinde koşmayı okula yeğliyordu. Bir şekerleme kâğıdının hışırtısını duyduğunda peşinden dörtnala koşman gerekiyor!"

Heriberto'dan sonra Luzbel, Ismita'ya bakmaya başladı. Bana anlattığına göre bir gün Ismita, Mariker'e -benim suçum yok çocuğun adı bu- ağacının, meyve ağacının* dalını kırdığı için çok sinirlenmiş. Luzbel de Ismita'ya, "İyi de bu kadar küçük bir çocuk kocaman bir dalı nasıl kırabilir ki?" diye sormuş.

"Asıldı dala ve kırdı onu," demiş Ismita; Aguascalientes dükkânına çocukça bir saldırı hazırlığında olan Mariker'e dik dik bakmış, yüzünde azarlayan bir ifadeyle.

Bu saldırı Luzbel tarafından planlanmış; çünkü dediğine göre, çocukların vali olmak da dahil her şeye hazır olması gerekiyormuş.

Ismita on yaşlarında olsa gerek, ama kronik yetersiz beslenme sorunu yüzünden en fazla dört yaşında görünüyor. Boyunun kısalığını, gelişmiş ahlâk anlayışıyla kapamaya çalışıyor Ismita. Sadece Mariker'i meyve ağacının ağacının dalını kırdığı için affetmekle kalmadı, dükkâna yaptığı saldırıdan elde ettiği meşrubatı ve bisküvile-

*) Meksika'da ve Orta Amerika'da yetişen bir meyve ağacı, *byrsonima crassifolia*

ri de onunla paylaşarak büyüklüğünü gösterdi. Luzbel neden böyle davrandığını sorduğunda, kimse onu paylaşmaya davet etmediği için böyle yaptığını anlatmış Ismita. Cömertlik cehennemde pek itibar gören, arzulanan bir erdem olmadığından, Luzbel, Ismita'yla ilgilenmeyi bırakmış ve Andulio'ya göz kulak olmaya başlamış.

Uzun süre yürüdükten sonra Andulio'nun, muhteşem gülüşlü Andulio'nun evine varmış Luzbel. Andulio'yla 1995 yılındaki o korkunç zulüm günlerinde tanışmıştık. Mayıs ayının, yakıcı bir nefes gibi geceleri de gündüzleri de ısıttığı günlerdi ve şafak, Andulio'yu, bir ağacın tepesinde, hindi taklidi yaparken yakalamıştı. Pek yanımıza gelmezdi, ama artık bizi kabullendiğini, bir öğleden sonra gelip bir kasetçalar istediğinde ve çalan halk şarkısı eşliğinde dans etmeye başladığında anlamıştık. Sonra La Mar, bir posterin önünde dururken ona El Sup'un nerede olduğunu sormuştu. Andulio biraz tereddüt ettikten sonra durup beni göstermişti. El Sup, hem posterde hem de kapının eşiğinde olamazdı, bu yüzden Andulio, fiziksel olarak o an orada bulunan beni göstererek felsefi materyalizmini bir kez daha tekrarlamıştı. Söylemeyi unuttum; Andulio'nun doğuştan iki eli yok, kollarının ucunda el yerine iki tane yumru var, genetik bir sakatlık yüzünden. "Bu çocuğun kolları yoktu, ama meleksi bir gülümsemesi vardı," diyor Luzbel, neden onu bırakıp başka bir çocukla ilgilenmeye karar verdiğini haklı çıkarmaya çalışırken. Bu meleksi gülümsemeden rahatsız olduğundan Nabor'la ilgilenmeye başlamış.

Nabor'la ilgilenmeye başlayınca da değişen bir şey olmamış. Üç yaşındaki bir çocukta ender görülen, Kazanova'nın bile nefesini kesecek bir libidosu varmış Nabor'un. Luzbel utancından kıpkırmızı olmuş ve başka bir

toplulukla yaşamaya gitmiş hemen. Böylelikle sürgünde, Gaudalupe Tepeyac'a gelmiş.

Federal Meksika Ordusu tarafından evlerinden sürülen bu Tojolobal topluluğunda, Pedrito'nun koruyucu meleği, pardon, koruyucu şeytanı olarak görevlendirilmiş. Pedrito, sürgünde doğmuş Guadalupe'lu bir çocuk. Annesi onu, I. Kıtalararası Neo-liberalizme Karşı İnsanlık Müzakereleri'nin başladığı sıralarda dünyaya getirmiş. Şimdi üç yaşında olan Pedrito, Lino ve diğer Gaudalupe'lu çocuklarla arkadaş olmuş. Lino, 9 Şubat 1995'te doğmuş ve doğduktan birkaç saat sonra da askerler tarafından evinden sürgün edilmiş.

Pedrito'ya dönersek eğer; görünen o ki okula gitmek filan istemiyormuş Pedrito. Durumunu topluluğun meclisine götürüp orada tartışmakla tehdit etmişler daha önce onu; ama tehdit işe yaramamış. Ben de uyarmıştım onu; eğer okula gitmezse Meksika halkları, dünya halkları ve hükümetlerine yazdığım bildirilerde ondan bahsedip bu kötü huyunu anlatacağım konusunda bilgilendirmiştim. Bu uyarıya karşılık Pedrito yüzüme bakmıştı sadece, sonra da omuzlarını silkip, "İyi, yolla ama ben okuma yazma bilmiyorum ki," demişti. La Mar daha sadece üç yaşında olduğunu söyleyip onu korumuş, Pedrito da ona bakıp arzuyla içini geçirmişti. Ama bu başka bir mevzu. Ben şimdi size Luzbel'in Pedrito'yla ilgilenirken yaşadıklarından bahsedeceğim.

Pedrito atçılık oynamaya karar vermiş. Sizin de gayet iyi tahmin edeceğiniz gibi, Luzbel'in at olması gerekmiş. Yine tahmin edeceğiniz üzere, Luzbel bunu reddetmiş. Kendisini haklı çıkarmak için, "Semeri çok sıkı bağlıyordu," diyor Luzbel.

Pedrito'dan sonra Luzbel daha sakin bir hayatı olacağını düşünerek bir kız çocuğuyla ilgilenmeye karar vermiş ve kendini Zapatista kızı Tonita'yla ilgilenmeye adamış. Luzbel'i, Toñita'nın 'yanaklarına batan' sevgiyi hor görmeye meyilli olması -bu eğilimini 'çok sağlıklı' olarak adlandırdığını duyunca çok utandım- hiç ilgilendirmiyordu. Ne o, ne de kanatlarını kesmeye karar veren Toñita'nın onu oyuncak bebek gibi giydirmesiydi Luzbel'i rahatsız eden. "Kanatlarımı kesecek ilk kişi sen olmayacaksın," demişti Luzbel, acı bir ses tonuyla.

Tüm bunlara tahammül göstermişti 'koruyucu şeytan,' ama Zapatista kız çocuklarının hayatının büyük kısmını kaplayan çay fincanlarının kırılması ve sonra parçaları tükürük ve çamurla yapıştırmaya çalışma işinin hiç bitmemesi bıktırmıştı Luzbel'i.

İşte bu yüzden Tonita'nın 'koruyucu şeytan'ı işi bırakmış ve Eva'yla ilgilenmeye başlamış. Bu da pek uzun soluklu olmamış. Pedro Infante ve Miroslava'nın* oynadığı *School for Vagabonds*'u on beşinci kez izlerken, Luzbel uyuyakalmış ve Eva da bu fırsattan istifade edip onun kanatlarına birkaç küçük çiçek çizerek, 'Yaşasın EZLN' diye yazmış. Bu utancı daha fazla taşıyamayan Luzbel de göç etmek zorunda kalmış.

Eva'yı Chelita izlemiş; altı-yedi yaşlarında, yıldız gibi parlayan kara gözleri olan bir kız çocuğu. Luzbel'e de herkese olan olmuş. Chelita, Luzbel'e bakınca onu dondurmuş (bir şeytan için hiç de uygun olmayan bir ısı), cennete (oradan ihraç edilmiş olduğu düşünülürse pek de tavsiye edilmeyecek bir yer) uçurmuş Luzbel'i ve ağ-

*) Miroslava Stern (1926-1955) Prag'ta doğdu. 32 filmde rol aldı ve Meksika doğumlu yönetmen Luis Bunuel'le çalıştı.

zından 'Ave Maria Purisima!' laflarının çıkmasına sebep olmuş.

Ee, bu da fazla gelmiş tabii. Chelita'yı bırakıp Chaguä'yla ilgilenmesi istendiğinde, Luzbel sanki ruhunu içinden söküp almışlar gibi hissetmiş, pardon, kanatları koparılmış gibi yani.

Adından da belli, Chaugä'nın asıl adının Rosaura olduğu ama herkes ona Chaugä diyor. Sekiz yaşlarında olmalı. Cengâver çocuklardan oluşan küçük bir çetenin lideri bir erkek değil, küçük bir kız; Chaguä. Sigara almak için ağaca ilk çıkan, en hızlı çıkan hep o; en öfkeli olan, taşlarla ve çamurla birbirlerine saldırdıklarında hedefi en iyi vuran da o. Kavgalara ilk giren de bizzat kendisi. Şimdiye kadar hiç kimse Chaguä'ın merhamet dilendiğini de duymamıştır. Yine de ne zaman bizim yanımıza gelse, tuhaf bir şeyler oluyor ona: Chaguä, La Mar'a sarılan ve bir hikâye anlatmasını, saçını taramasını isteyen, ya da sadece sessizce kucağına tırmanan, arada bir içini çeken tatlı ve nazik bir çocuğa dönüşüyor.

Luzbel, onunla ilgilenmekten, Chaguä'nın 'nazik öfkesi' yüzünden vazgeçmemiş, bir kavga sırasında kafasına yediği taşın kocaman bir şişliğe sebep olmasından dolayı bu kararı almış. Çünkü bu şişlik, onu üçüncü bir boynuz sahibi yapmış ve bu da ona hiç mi hiç yakışmamış. Sonunda Luzbel de Chaguä'yı bırakıp başka bir kızla, Mariya'yla ilgilenmeye başlamış.

Mariya, yedi yaşındaki diğer bir kız çocuğu ve sapanla hedef tutturma konusunda köyün en iyisi. Hem biz hem de yerliler, onun bu yeteneğini bu topraklarda yaptığımız geziler sırasında keşfettik.

Birkaç saat yürüdükten sonra La Mar'la bir kulübenin kapısının önünde yığılıp kalmıştık. Húber, Saúl, Pichito

ve sayısız isimleri olan birçok çocuk, daha nefes almamıza fırsat bile vermeden yanı başımızda belirivermişti. Hepsinin elinde birer sapan vardı ve bizden hangisinin daha iyi olduğunu görebilmemiz için bir yarışma düzenlememizi istediler. Mariya, La Mar'ın yanında oturuyordu ve tek söz söylemedi. Ayağa kalkmadan kimin başlayacağını belirledim ve on adım ötelerine bir teneke kutu koymalarını söyledim onlara. Hepsi atışını yaptı ama teneke olduğu yerde duruyordu.

Herkesin atış yapıp yapmadığını sorduğumda, La Mar, Mariya'nın yapmadığını söyledi.

Daha sonra hepsinin rezil rüsva olmasına neden olacak olan Mariya ayağa kalktı ve birinden bir sapan ödünç aldı. Erkekler arasından bu durumu hiç onaylamadıklarını belli eden fısıltılar yükselmeye başlamıştı. (Ben katılmadım, feminist filan olduğumdan değil, sadece ayağa kalkacak ve hemcinslerime destek verecek halim olmadığından. Mariya, diğer çocuklara küçümser bir bakış attı, bu da onların susmasına yetti zaten. Alaycı değil, beklenti dolu bir sessizlik kapladı ortalığı.

Mariya sapanı gerdi, tıpkı ateşli silahları kullanma kılavuzlarında yazdığı gibi tek gözünü kapattı. Atışını yaptı ve teneke kutu metalik bir çınlamayla yerinden sıçradı. Mariya ve La Mar coşkuyla bağırmaya başlamıştı: "Biz kazandık! Biz kadınlar!"

Biz erkeklerin ağzı bir karış açık kaldı, aptallaşmış ve utanmıştık. "Boş verin," diye onları teselli etmeye çalıştım; "bir dahaki sefere Mariya'nın katılmadığı bir yarışma yaparız." Söylediklerimin hiç kimsenin moralini düzeltttiğini sanmam.

Luzbel 'eski terbiye'ye göre eğitilmişti. Yani, sapanlar kadınlara göre değildi. Dolayısıyla Mariya'nın böylesine

sert erkeklere göre (yani eskiden öyle olan) bir spor dalında, tenekeleri vurma sporunda başarılı olması, elinin hamuruyla erkek işine karışması, 'maço-bilinç krizi' diye adlandırabileceğimiz bir kriz geçirmesine yol açmıştı. Tabii bu krizin ardından da başka bir yere gitmeyi tercih etti.

Diğer topluluklarda, Luzbel, dokuz-on yaşlarında bir kız çocuğu olmasına rağmen otuz yaşındaymış gibi davranan Regina'yla ilgilendi bir süre. Olgun ve sorumluluk sahibi olan Regina, kardeşlerine hem bir abla hem de bir anne gibi bakıyor, isyancılara korumalık yapıyordu, civarda en iyi tortilla yapan kişi oydu ve gülüşü de güneşe benziyordu. Cehennem ateşinde yanmaya alışkın olan Luzbel, tavadaki tortillaları çevirirken ellerinin daha fazla yanmasına dayanamayınca Regina'yla ilgilenmeyi de bıraktı.

"Mesele yanıklar değildi," diye anlattı Luzbel durumu bana; "ama her sabah dörtte kalkmak ve ateşi yakmak, mısır dövmek ve tortilla yapmak zorundaydın. Ve daha sadece güne başlangıç olarak yapılanlardı bunlar." Uykuya hasret kalan ve parmakları yanmış olan Luzbel, Regina'yı bırakıp Yeniper'a bakmaya başladı.

Yeniper, bir kuşun bir makineyi nasıl yenebildiğinin en güzel kanıtı. Helikopterler yaşadığı yerin tepesinde uçarlarken, Yeniper onları sorularla takip eder. Vahşi mermiler ve savaş makineleri çekildiğinde ise kumrular ve öten kuşlar arasında kanat çırpmaya devam eder. Yeniper hemen kaybolur uçarken bir de. Korkunç *Capirucho* ve *Capirote*'nin yakınlarda bir yerde olmasından başka hiçbir şey onu korkutmaz. Luzbel, Yeniper'e sadece birkaç gün dayanabilmiş. Bana anlattığına göre, işini değiştirmek istemesinin sebebi hükümet helikopterleri ve uçaklarından korkuyor olması değilmiş. "Ben hiç uçama-

dım ki. Düşmüş bir meleğim ben. Ondan, yoksa korktuğumdan değil," diyordu Luzbel, poposunu tutarak.

Aslında işini değiştirme talebinde bulunmamalıymış, çünkü bundan sonra başına gelen daha da betermiş. Personel eksikliği nedeniyle bu sefer Luzbel'e iki çocukla birden ilgilenme görevi verilmiş: Olivio ve Marcelo; yani *Capirucho** ve *Capitore.***

V

Olivio, ya da kendi deyimiyle 'Çavuş Capirucho,' bana büyüyünce 'Sup' olacağını söyledi.

"Peki sen, Sup, sen ne olacaksın?" diye sordu sonra, bu arzusunun beni işsiz bırakacağını fark edince.

"Ben mi?" dedim, zaman kazanmak için; "ben bir at olacağım, bir tay olacağım ve ta uzaklara gideceğim," diye ekledim, ufukta belirsiz bir noktayı göstererek.

"Çavuş olabilirsin," diye teselli etti beni Olivio, göz ucuyla bugünün Capirucho'su, yarının Sup'unun hiyerarşik arzuları ve boynundaki sapandan bihaber uçup duran kumruyu keserek.

Marcelo, adı sorulunca 'Onbaşı Capitore' diye cevap veriyor. En ufak bir endişesi olmadan, belki de askeri rütbesinin ona sağladığı imtiyazlara güvendiğinden, şeker, çikolata bulmak, inanılmaz hikâyeler anlatmak ve yıkanan kadınları gözlemek için canı nereye isterse oraya gidiyor.

Olivio ve Marcelo, yani *Carucho* ve *Capitore.* Bu iki çocuk şiir okumaya başladıklarında birbirlerini çamura buluyorlar. Repertuarları dört şiirden oluşuyor ve her sefe-

*) Kabadayı. (ç. n.)
**) Hayta. (ç. n.)

rinde de şiirleri karıştırıp uyduruyorlar. Sonuç mu? İşin sonunda bir lolipop ya da çikolata alıyorlarsa onlar için fark etmiyor, ya gidip misket oynuyor, ya da, her seferinde başarısız olsalar da sığırcık avlamaya gidiyorlar. *Capirucho* ve *Capitore*, sevgi eksikliğinin en iyi ilacının beraber bir sığırcık yemek olduğuna inanıyor.

Bu iki cücenin, pardon, çocuğun pilleri fazla şarj edilmiş gibi. Yedi yaşlarındalar ama faaliyet alanlarını her geçen gün daha da genişletiyorlar. Dikenli çalılıklar ve uzun otlar arasında, asla yanına yaklaşmadan *erello* -boyu bir metreyi bulan bir tür semender- avlıyorlar. Luzbel'i her gittikleri yere sürüklemişler, kanatları yara bere içinde kalmış. Çantasını sapanları için gerekli olan taşlarla doldurmuşlar, bitmek tükenmek bilmeyen gevezelikleriyle başını şişirmişler. Geceler kendine gelebilmesi için Luzbel'e yetmemiş ve sabahları erkenden onlarla birlikte salyangoz, yengeç, karides avlamaya gitmek, kahve tarlalarını dolaşmak zorundaymış; karıncalar ve arılar ya da herhangi bir 'vahşi' hayvan tarafından sokulmak ve asla olmamış hikâyeleri anlatmalarını dinlemek de cabası. Ama Luzbel'in kafasını en çok bozan şey, sapan atış talimleri sırasında onu hedef almalarıymış.

Luzbel yaşlandı artık, neredeyse zaman kadar yaşlı. Bunu, ona merhamet duyun diye değil, sadece onu anlayın diye söylüyorum. *Capirucho* ve *Capirote*'yi şahsen ben de tanıyorum ve bu ikiliyle ilgilenmenin, Tanrı'yı bile fena halde yoracağından eminim. Bu arada hatırlatmakta fayda var; Tanrı da pek genç sayılmaz hani.

Kısacası, Luzbel bana artık Zapatista çocuklarıyla ilgilenmeyi bıraktığını söylediğinde hiç şaşırmadım.

"En iyisi BM'nin savaşa destek verdiği yerlere, Kosova'ya, Ruanda'ya filan gitmek," dedi Luzbel; "eminim oraları daha sakindir."

Giderken de ekledi: "Ya da belki Ecatapec diocese'ine* ya da bununla aynı anlama gelen Meksika iş dünyasının daha üst bir kademesine gitmekte fayda var. Oralarda yozlaşma, yalan, hakların ihlali, hırsızlık ve benim gibi yenilikçi şeytanlara uygun pek çok şey mevcut."

Luzbel'in yaşadığı hayal kırıklığını ve üzüntüyü anlayabiliyorum. Eminim, eğer bir gün bu çocuklarla ilgileneceğini bilse, asla bir melekler sendikası filan kurmayı düşünmezdi.

Yanan ateşin ışığında, Eduoardo Galeano'ya yazdığım mektuba bir not ekledim:

NOT: Don Eduardo, Meksika yerlilerinin yaşadığı dağlarda, tanrı yaşamıyor. Hatta burada bir şeytan bile yok; burada görev yapması için maaş verdikleri halde uğramıyor bu topraklara...

Gün ağarmak üzereydi, ben de Luzbel'e veda ettim ve La Mar'ın yanına geri döndüm.

VI

Gaudalupe Tepeyac'ta sürgünde olan Zapatista çocuklarının büyük bir bölümü evlerinden uzakta doğup büyüdü. Şimdi artık iktidarda başka bir siyasal parti var

*) Sağcı piskopos Onésimo Ceped'in diocese'si. Diocese: bir piskoposun veya başpiskoposun hükmü altıda bulunan kilise bölümü. (ç. n.)

ve bu çocuklar, kendilerini değişimi getirecekler diye adlandıranların, biz teslim olalım diye rehin tuttuğu birer rehine olarak devam ediyorlar hayatlarına. Bu çocuklar için ne değişti? Köyleri hakkında anlatılanlar onlara masal gibi geliyor; köyleri onlar için öyle uzak ki, öyle geçmişe ait ki, oraya dönmek muazzam bir yolculukmuş gibi gözüküyor artık. Yerlerinden yurtlarından olmalarına sebep olan şey; hâlâ onlara ait olanı onlara geri vermeyi reddeden şey, kötü ve karmaşık siyasal hesaplar ve aptal bir gururdan başka bir şey değil.

Sadece bu göçer köyde değil, tüm Zapatista topluluklarında, kız ve erkek çocuklar savaşın ortasında büyüyüp birer yetişkin oluyorlar. Ama sanılanın aksine, yetişkinlerinden, yaşadıkları topluluktan nefret ve intikam dersleri alarak büyümüyorlar; ya da umutsuzluk ve hüzün. Hayır, Güneydoğu Meksika'da, çocuklar 'umudun' hep birlikte söylenen bir söz olduğunu öğrenerek büyüyorlar. Onurlu bir hayat sürmeyi ve farklı olanlara saygı göstermeyi öğreniyorlar. Belki de bu çocukları başka yerlerde yaşayan yaşıtlarından ayıran en önemli özellik, daha çok küçük yaşlardan itibaren geleceğe bakmayı öğreniyor olmalarıdır.

Güneydoğu Meksika'nın dağlarında daha çok çocuk doğacak. Birer Zapatista olacak bu çocuklar ve tüm diğer Zapatista çocukları gibi, onların da koruyucu melekleri olmayacak. Biz 'zavallı şeytanlar' büyüyene kadar bu çocuklara bakmak zorunda kalacağız. Bizim gibi, en küçüğün de küçüğü, önemsizin de önemsizi birer yetişkin Zapatista olana dek bakacağız onlara.

KRONOLOJİ

Daha ayrıntılı bir Zapatista kronolojisi için Zapatistaların internet sitesi: http://www.ezln.org/archivo/fzln/timeline.html.

Aşağıda verilen kısa kronoloji, bu kitaptaki öykülerin arkaplanını doldurmak amacıyla hazırlanmıştır.

1983

17 Kasım: EZLN, Lacandon Cangılı'nda, Marcos'un da aralarında bulunduğu yerliler ve melezlerden oluşan küçük bir grup tarafından *La Pesadilla* (Kâbus) adını taşıyan bir kampta kuruldu.

1992

Devlet Başkanı Carlos Salinas de Gortari, Meksika Anayasası'nın 27. maddesini değiştirdi. Anayasada yapılan bu reform,

ejidos'ların, yani yerli komünal toprakların özelleştirilmesi ve satılmasına imkân sağladı.

1994

1 Ocak: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) yürürlüğe girdi. EZLN'in Chiapas'ta silahlı ayaklanması gerçekleşti ve San Cristobal de las Casas, Altamirano, Las Margaritas, Ocosingo, Oxchuc, Huixtan ve Chanal'ı ele geçirdiler. Zapatista liderliği, Yeraltı Gizli Yerli Komitesi Komutanlığı (CCRI–CG), devlet başkanı Carlos Salinas'ın hükümetini tanımadıklarını açıkladıkları ilk Lacandon Cangılı Bildirgesi'ni yayınladı. Hükümet bu bildirgeye bombalarla cevap verdi.

12 Ocak: Hükümet ateşkes ilan etti.

27 Şubat: Piskopos Samuel Ruiz'in arabulucu olduğu, EZLN ve hükümet arasındaki 'Barış ve İyileştirme İçin Diyalog' görüşmeleri Chiapas'ta, San Cristobal de las Casas Katedrali'nde başladı.

1 Mayıs: Mexico City'de gerçekleşen dev 1 Mayıs yürüyüşüne binlerce Zapatista taraftarı katıldı.

12 Haziran: EZLN, yerli topluluklarla yaptığı fikir alışverişinin ardından hükümetin barış tekliflerini reddettiğini açıkladı. İkinci Lacandon Cangılı Bildirgesi'nde demokrasiye geçişin barışçıl yollardan olması gerektiği belirtiliyor ve sivil toplum Ulusal Demokrasi Kongresi'ne davet ediliyordu.

5-9 Ağustos: Ulusal Demokrasi Kongresi (CND), San Cristobal de las Casas'ta başladı ve Guadalupe Tepeyac'taki Aguascalientes'te sona erdi. Kongreye çeşitli sivil toplum kuruluşlarını temsil eden 6 bin Meksikalı ve yüzlerce yabancı gözlemci katıldı.

21 Ağustos: Ernesto Zedillo Ponce de Leon, devlet başkanı seçildi.

8-12 Ekim: Ulusal Demokrasi Kongresi, San Cristobal de las Casas'ta toplandı.

19 Aralık: EZLN, askeri kordonu delip tek bir el ateş etmeden yerli halkın yaşadığı 38 belediyenin özerkliğini ilan etti.

1995

9 Şubat: Ordu, sivillere karşı düşük yoğunluklu savaş ilan ederek Zapatistaların topraklarını istila etti. 10 Şubat günü Guadalupe Tepeyac'ı, Zapatistaların ana karargâhını işgal etti ve yörede yaşayan sivil halk dağlara kaçtı . Zapatistalar geri çekilmek zorunda kaldılar. Sonraki beş yıl boyunca Chiapas eyaleti 60 bin askeri birliğinin istilasındaydı.

12 Şubat: EZLN, savaşa son verilmesi çağrısında bulundu.

Nisan: San Andres'te barış görüşmeleri başladı.

Ağustos: Zapatistalar, Ulusal Barış ve Demokrasi Müzakeresi'ni düzenlediler. Müzakereye 50 bin Zapatista yanlısı katıldı. 1 milyon 880 bin Meksikalı, Zapatistaların sorularını cevapladı.

1996

16 Şubat: EZLN ve hükümet, yerli haklarıyla ilgili San Andres Anlaşması'nı imzaladılar. Hükümet anlaşmanın şartlarını uygulamadı.

4-8 Nisan: Birinci Amerika Kıtası Neo-liberalizme Karşı İnsanlık Buluşması, Lacandon Cangılı'ndaki La Realidad'ta gerçekleşti.

27 Temmuz-3 Ağustos: Birinci Kıtalararası Neo-liberalizme Karşı İnsanlık Buluşması, La Realidad'ta gerçekleşti ve toplantılar bir törenle son buldu.

9-12 Ekim: EZLN, Ulusal Yerli Kongresi'ne davet edildi. Kumandan Ramona, EZLN'yi temsilen Mexico City'ye gitti. Kongrede yaptığı konuşmanın son sözleri hafızalara kazındı: "Bundan sonra asla bizim olmadığımız bir Meksika olamaz."

Aralık: Devlet Başkanı Zedillo, resmi olarak San Andres Anlaşması'nı kabul etmediğini açıkladı.

1997

Temmuz: İkinci Kıtalararası Neo-liberalizme Karşı İnsanlık Buluşması, İspanya'da gerçekleşti. İlk kez bir EZLN temsilci kurulu Avrupa'ya gitti.

Eylül: 1111 EZLN üyesi, Zapatista Ulusal Bağımsızlık Cephesi'nin (FZLN-Zapatistaların sivil kolu), kuruluş kongresine tanıklık etmek için Mexico City'ye giden 'motorize yürüyüş'e katıldı.

22 Aralık: Acteal katliamı. Yönetimdeki Kurumsal Yapısal Devrimci Parti'ye (PRI) bağlı paramiliter bir grup, çoğunluğu kadınlar ve çocuklardan oluşan 45 yerliyi bir kilisede öldürdü.

1998:

Şubat: Hükümet, Chiapas'ta bulunan insan hakları gözlemcilerini sınır dışı etti.

Kasım: EZLN ve San Cristobal de las Casas'ta bulunan 3 binden fazla sivil toplum üyesi, Yerli Halkın Hakları'nın tartışıldığı bir müzakere hazırlamak üzere bir araya geldiler.

1999:

Mart: Zapatistalar, Yerli Hakları ve Yerli Soykırımı Müzakeresi'ni düzenlediler. 5 bin Zapatista delegesi, Meksika'daki 1299 belediyeyi ziyaret etti. 64,598,409 Meksikalı, 1,141 siyasi ve sosyal örgütle iletişime geçildi. 2 milyon 854 bin kişi, San Andres Anlaşması'nın şartlarının uygulanması yönünde oy kullandı.

2000

2 Temmuz: Kurumsal Devrimci Parti'nin (PRI) 71 yıllık kesintisiz iktidarının ardından Milliyetçi Hareket Partisi'nin (PAN) başkanı Vicente Fox, devlet başkanı seçildi.

9-10 Haziran: Barış Yanlısı ve Meksika'da Militarizasyon Karşıtı Ulusal Sivil Toplum Buluşması, Mexico City'de gerçekleşti.

Aralık: Zapatistalar Mexico City'ye bir yürüyüş yapılacağını, yürüyüşe Ulusal Kongre'de konuşmayı amaçlayan Zapatista komutanlarından oluşan bir temsilci kurulunun önderlik edeceğini açıkladılar.

2001:

24 Şubat: Zapatistalar, Mexico City yürüyüşüne başladı. Yirmi üç komutan, komutan yardımcısı Marcos ve binlerce Zapatista, San Cristobal de las Casas'a girdiler. Zapatistaların üç talebi vardı: San Andres Anlaşması'ndaki maddelerin yürürlüğe konması, Zapatista tutuklularının serbest bırakılması ve ordunun Chiapas'da bulunan yedi karargâhtan çekilmesi.

2 Mart: Zapatista konvoyu Nurio'daki Ulusal Yerli Kongresi'ne katıldı.

11 Mart: Zapatista konvoyu Mexico City'deki Zócalo'ya (ana meydan) girdi. Yüz binlerce kişi onları karşılamak üzere meydandaydı.

28 Mart: Komutan Ester, Ulusal Meksika Kongresi kürsüsünden halka seslendi.

29 Mart: Zapatista komutanları COCOPA Yerli Hakları ve Özerkliği yasa tasarısının Kongre süreci içindeki akıbetini beklemek için evlerine döndü. Altı bin kilometrelik yürüyüş otuz yedi gün sürdü, başkent Mexico City'ye varılana kadar on üç Meksika eyaletinden geçildi.

SUBCOMANDANTE MARCOS

ZAPATİSTA HİKÂYELERİ

Kendini kötülüklerle savaşıp, muhtaçlara yardım etmeye adamış ve her türlü erdemle donanmış, fakat gerçekte basit bir böcek olan Lacandona'lı Don Durito... Daha özgür bir dünya arayışıyla bir hikayeden öbürüne doludizgin koşan firari bir at, kendini güçlü bir beygir sanan bir kaplumbağa, Meksika dağlarında yaşayan yerlileri temsil ederken Marcos'a akıl hocalığı yapan Yaşlı Antonio... Çok kalabalık ve fakir olduklarından, güçleri bir koruyucu meleğe sahip olmaya yetmeyen, bu yüzden küçük bir şeytanın korumasıyla yetinmek zorunda kalan Zapatista çocukları...

Bu kitaptaki öyküler, 1984'ten beri Meksika hükümetine karşı mücadele yürüten Zapatistaların yüzü, adı ve geçmişi bilinmeyen önderlerinden Subcomandante Marcos'un usta kaleminden çıkmış, küresel saldırıya küresel direnişle cevap vermek gerektiğine inananlar için masalsı bir canlan(dır)ma kılavuzudur...

ISBN 975-8829-09-2

9 789758 829095